

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

**ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE SONRASINDA ÇANKIRI:
EĞİTİM, KÜLTÜR, SİYASİ VE SOSYAL HAYAT (1946-1960)**

Begüm ŞEN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

**ÇOK PARTİLİ HAYATA GEÇİŞ VE SONRASINDA ÇANKIRI: EĞİTİM,
KÜLTÜR, SİYASİ VE SOSYAL HAYAT (1946-1960)**

Begüm ŞEN

Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü
Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2020

TEŞEKKÜR

Araştırmanın konu seçimi ve çalışma sürecindeki önerileriyle benden desteğini esirgemeyen değerli danışmanım Doç. Dr. Seyfi YILDIRIM'a, çalışmaya yaptıkları öneri ve katkıları için değerli tez jüri üyesi hocalarım Doç. Dr. Yüksel ÖZGEN ve Doç. Dr. Sadık ERDAŞ'a teşekkür ederim. Tezin yazım sürecinde her daim yanımda oldukları için babam Oğuz Bayraktar ŞEN ve kardeşim Elif ŞEN'e, eğitim hayatım boyunca maddi-manevi desteğini esirgemeyen büyükbabam Yakup ŞEN'e, katkıları için Dr. Rıfki Kamil Urgan Araştırma Merkezi çalışanlarına, Berkhan KAYA ve Rana ZENGİNGÖNÜL'e teşekkür ederim.

Begüm ŞEN

Ankara 2020

ÖZET

Şen, Begüm. *Çok Partili Hayata Geçiş Ve Sonrasında Çankırı: Eğitim, Kültür, Siyasi Ve Sosyal Hayat (1946-1960)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2020.

Cumhuriyet tarihinde yeni bir dönemin başlangıcı olan çok partili hayata geçiş, Türkiye’de birçok dinamikleri değiştiren bir süreçtir. Bu sürecin Türkiye’de olduğu kadar Çankırı’da da nasıl yansıdığı çalışmada ele alınmıştır.

Tez, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde 1946 yılına kadar olan Çankırı tarihi genel hatları ile açıklanmıştır. Birinci bölümde Çankırı’nın idari yapısı ve değişimleri ile siyasi hayat başlıkları ele alınmıştır. İdari yapı içerisinde ilçe, bucak, köy teşkilatındaki değişimler, 1946-1960 arasında görev yapan Çankırı valileri ve faaliyetleri ele alınmıştır. Siyasi hayat adı altında Türkiye’de çok partili hayata geçiş süreci ve çalışmamızın zaman aralığında gerçekleşen seçimlerin Türkiye ve Çankırı sonuçları ile Çankırı milletvekillerinin Meclis faaliyetleri incelenmiştir. 27 Mayıs 1960 darbesinin Çankırı’ya yansması, 1961 anayasa oylaması ve genel seçimi de bölüm içinde ele alınarak sonraki sürecin nasıl ilerlediği hakkında çıkarımlar yapılmıştır.

İkinci bölümde Çankırı’da eğitim ve nüfus, CHP ve DP dönemi olarak ayrı başlıklandırılmış olup yapılan faaliyetler ve istatistik verileri ışığında, hem kendi içerisinde hem de karşılaştırılarak ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm Çankırı’da sosyo-kültürel hayat başlığı altında sağlık, ulaşım, dernekler, sinema ve tiyatro, spor ve doğal afetler konuları içinde yaşanan değişim ve gelişimleri kapsamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çankırı, Çok Partili Hayata Geçiş, Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti.

ABSTRACT

Şen, Begüm. *Transition to Multiparty Life and Çankırı Afterwards: Education, Culture, Political and Social Life (1946-1960)*, Master's Thesis, Ankara, 2020.

Transition to multi-party life, which is the beginning of a new era in the history of the Republic, is a process that changes many dynamics in Turkey. In this study, how this process is reflected on Çankırı as well as in Turkey is addressed.

The thesis consists of an introduction part and three chapters. The history of Çankırı until 1946 is explained in the introduction section in a general manner. In the first chapter, the administrative structure and changes as well as the political life of Çankırı were discussed. Within the administrative structure, changes in district, subdistrict, village organization, Çankırı governors serving between 1946-1960 and their activities were discussed. Regarding the political life in Turkey, this study examines the transition process to a multi-party system in the country, and the results of the elections carried out during the time interval of the study for Turkey and Çankırı province, as well as the activities of Çankırı MPs in the Parliament. The reflection of the 27 May 1960 coup on Çankırı, the 1961 constitutional vote and the general election were also covered in the chapter, and inferences were made about how the next process progressed.

In the second chapter, education and population in Çankırı are titled separately as CHP and DP period and in the light of the activities and statistical data carried out, they are handled both within and by comparison.

The third section covers the changes and developments in health, transportation, associations, cinema and theater, sports and natural disasters under the title of socio-cultural life in Çankırı.

Keywords: Çankırı, Transition to Multiparty Life, Republican People's Party, Democrat Party.

İÇİNDEKİLER

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
İÇİNDEKİLER	vi
ÖNSÖZ	viii
KISALTMALAR	x
TABLO DİZİNİ	xi
FOTOĞRAF DİZİNİ	xiii
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: ÇANKIRI'NIN İDARİ YAPISI VE SİYASİ HAYAT (1946-1960).....	21
1.1. İdari Yapı Ve Bu Yapıda Değişmeler	21
1.2. 1946-1960 Arası Görev Yapan Valiler	25
1.2.1. CHP Dönem Valileri.....	25
1.2.2. DP Dönem Valileri.....	35
1.3. Çankırı'da Siyasi Hayat	52
1.3.1. Çok Partili Hayata Geçiş Süreci.....	52
1.3.1.1. 1946 Genel Seçimleri.....	54
1.3.1.1.a. VIII. Dönem Çankırı Milletvekilleri	58
1.3.1.2. 26 Mayıs 1946 Mahalli İdare Seçimleri.....	64
1.3.1.3. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri.....	65
1.3.1.3.a. IX. Dönem Milletvekilleri.....	71
1.3.1.3.b. 1950 İl Genel Meclis Seçimleri	76
1.3.1.4. 03 Eylül 1950 Mahalli İdare Seçimi	77
1.3.1.5. 1954 Genel Seçimleri.....	79
1.3.1.5.a. X. Dönem Milletvekilleri	86
1.3.1.6. 13 Kasım 1955 Mahalli İdare Seçimleri	91
1.3.1.7. 1957 Genel Seçimleri.....	93
1.3.1.7.a. XI. Dönem Milletvekilleri.....	98
1.3.1.8. 27 Mayıs 1960 Darbesi Ve Çankırı'ya Yansımaları	104
1.3.1.9. 1961 Anayasa Halk Oylaması ve Genel Seçimi	106
1.3.1.9.a. Millet Meclisi I. Dönem Çankırı Milletvekilleri	110
II. BÖLÜM: ÇANKIRI'DA EĞİTİM VE NÜFUS (1946-1960)	122
2.1. Eğitim.....	122

2.1.1. 1946-1950 Yılları Arası CHP Dönemi.....	122
2.1.2. 1950-1960 Yılları Arası DP Dönemi	142
2.2. Nüfus.....	156
2.2.1. 1946-1950 Yılları Arası CHP Dönemi.....	156
2.2.2. 1950-1960 Yılları Arası DP Dönemi	160
III. BÖLÜM: ÇANKIRI'DA SOSYO-KÜLTÜREL HAYAT (1946-1960).....	167
3.1. Sağlık	167
3.2. Ulaşım.....	178
3.3. Dernekler.....	188
3.4. Sinema Ve Tiyatro	193
3.5. Spor	201
3.6. Doğal Afetler	205
3.6.1. Cumhuriyet Döneminde 1946 Yılına Kadar Gerçekleşen Doğal Afetler.....	205
3.6.2. Depremler	208
3.6.2.1. 13 Ağustos 1951 Kurşunlu Depremi.....	208
3.6.2.2. 17 Ağustos 1951 Depremi.....	208
3.6.2.3. 07 Eylül 1953 Kurşunlu Depremi	210
3.6.3. Seller	210
3.6.3.1. 06 Haziran 1946 Merkez, 23 Haziran 1947 Eskipazar Ve 11 Haziran 1948 Çerkeş Seli	210
3.6.3.2. 23 Temmuz 1952 Kızılırmak Bucağı Seli.....	211
3.6.3.3. 23 Mayıs 1953 Ve 30 Ağustos 1957 Çankırı Merkez Seli.....	213
3.6.3.4. 15 Mayıs 1958 Çankırı Merkez Seli	213
SONUÇ	220
KAYNAKÇA.....	223
EKLER.....	243
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	251
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KURUL İZİN MUAFİYETİ FORMU	253

ÖNSÖZ

Çankırı, yüzyıllardır çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış ve Anadolu’da Türklerin ilk yerleştiği şehirlerden birisi olmuştur. Osmanlı Dönemi’nde de sancak merkezi konumunda olan şehir, zamanla eski özelliğini yitirerek gelişim gücünü kaybetmiştir. Bu kayıp, Cumhuriyet’in ilanı sonrası devletin yaptığı yatırımlar ile tekrar kazandırılmaya çalışılmıştır. 1946’da Türkiye’de çok partili hayata geçilmesi, yurt geneli olduğu kadar başkente yakın bir konumda olan Çankırı’da da değişimlere aracı olmuştur.

Çalışmamızın problematiği Türkiye’de çok partili hayata geçişin ortaya çıkardığı tesirlerin bir taşra şehrinde kültür, eğitim, siyasi ve sosyal hayata nasıl yansıdığıdır. Bu gelişmenin taşraya yansımalarının mahiyeti, ölçüsü Çankırı ölçeğinde incelenmiştir. Çankırı’nın başkente yakın bir kent olmasına rağmen uzun yıllar göç veren bir il konumunda olması ve tam anlamıyla güçlü bir kalkınma sağlayamamasının nedenlerinin tarihi kökenine dair ipuçları yaptığımız bu çalışma ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada Cumhuriyet’in ilan edilmesiyle beraber modern sosyo-kültürel ve siyasi gelişmelerin, inkılâpların Türkiye’de nasıl ilerlediği ve Çankırı’ya ne şekilde katkıları olduğu ele alınmakla birlikte çok partili hayata geçişin bu şehre ve insanlarına nasıl yansıdığı incelenmiştir. 1946 yılından itibaren gerek Cumhuriyet Halk Partisi gerekse Demokrat Parti iktidarı süresince Çankırı’ya yapılan yatırımlar ve hükümet faaliyetlerinin kenti nasıl etkilediği karşılaştırılarak tarih bilimselliği çerçevesinde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızda Çankırı hakkında önceden yapılmış bilimsel çalışmalar büyük ölçüde referans alınmıştır. Ayrıca TBMM zabıt cerideleri, yerel ve ulusal basın, il yıllıkları ve Cumhuriyet arşivi fonları da kaynak olarak kullanılmıştır. Yapılan literatür araştırması ışığında Çankırı tarihi hakkında bazı akademik çalışmalar yapıldığı saptanmıştır. Bunlar içinde çalışmamıza konu olarak en yakın olanlar; Nurçin Akkaya’nın, “Taşrada bir değişim örneği: Cumhuriyetin ilk yıllarında Çankırı (1923-1939)” 2008 tarihli yüksek lisans tezi, Demet Cansız’ın “Halk Yolu Mecmuası 1923-1927” 2011 tarihli yüksek lisans tezi, Sait Zübeyir Güleşen’in “Çankırı’da Siyasal Hayat (1923-1945)” 2013 tarihli

yüksek lisans tezi, Recep Büyüktolu'nun "IX. Dönem TBMM Çankırı Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri" 2013 tarihli yüksek lisans tezi, Agah Dolay'ın "20. Yüzyılın İlk Yarısında Çankırı" 2019 tarihli doktora tezidir.

Araştırma neticesinde edebiyat, halk bilimi, demografi, sanat tarihi, coğrafya, ekonomi gibi konularda Çankırı ile ilgili başka çeşitli çalışmalar yapıldığı da saptanmıştır. Literatürde *Çok Partili Hayata Geçiş Ve Sonrasında Çankırı: Eğitim, Kültür, Siyasi ve Sosyal Hayat (1946-1960)* adı ve kapsamı itibarı ile daha önceden bir akademik çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır. Çalışmamızın yıl ve konu kapsamı dâhilinde daha önce kaleme alınmış araştırma-inceleme kaynakları, Tayip Başer'in *Dünkü ve Bugünkü Çankırı* ve Bahattin Ayhan'ın *Çankırı Tarihi* adlı eserleridir. Bu çalışmalardan yazım süresince faydalanmış olunmasına rağmen eserlerin içerikleri yaptığımız tezin içeriğini hem ayrıntılı hem de tam olarak kapsamamaktadır. Araştırmamızın yıl kapsamı aralığında olan Recep Büyüktolu'nun *IX. Dönem TBMM Çankırı Milletvekilleri ve Siyasi Faaliyetleri* adlı tezi sadece siyasal hayatı baz almakta ve Agah Dolay'ın *20. Yüzyılın İlk Yarısında Çankırı* adlı tezi ise 1950'ye kadarki dönemi ele almaktadır. Araştırmamızın içeriğine benzer az çalışma yapıldığı için belirtilen kaynakların yanında daha çok arşiv fonları ve yerel gazeteler kullanılmıştır.

KISALTMALAR

a.g.e: Adı geçen eser

a.g.m: Adı geçen makale

a.g.t.: Adı geçen tez

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi

BİGM: Başbakanlık İstatistik Genel M¼d¼rl¼ę¼

Bkz: Bakınız

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

CMP: Cumhuriyetçi Millet Partisi

CKMP: Cumhuriyetçi K¼yl¼ Millet Partisi

DİE: Devlet İstatistik Enstit¼s¼

DP: Demokrat Parti

HP: H¼rriyet Partisi

KGM: Karayolları Genel M¼d¼rl¼ę¼

MBK: Milli Birlik Komitesi

MKP: Milli Kalkınma Partisi

MP: Millet Partisi

s: Sayfa

TBMM: T¼rkiye B¼y¼k Millet Meclisi

TKP: T¼rkiye K¼yl¼ Partisi

TSK: T¼rk Silahlı Kuvvetleri

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TABLO DİZİNİ

Tablo 1: 1831-1914 Yılları Arası Çankırı Nüfusu.....	2
Tablo 2: 1946-1960 Yılları Arası Görev Yapmış Çankırı Valileri.....	51
Tablo 3: 1946 Genel Seçimleri Çankırı'daki Seçmen Sayısı	56
Tablo 4: 1946 Genel Seçimi Çankırı Milletvekili Adayları ve Kazandıkları Oy Sayısı.....	57
Tablo 5: TBMM 8. Dönem Çankırı Milletvekilleri.....	63
Tablo 6: 1950 Genel Seçimi Çankırı Milletvekili Adayları	69
Tablo 7: 1950 Genel Seçimi Sonuçları.....	69
Tablo 8:1950 Genel Seçimi Çankırı İl Sonuçları.....	70
Tablo 9: Demokrat Parti Çankırı Milletvekili Adaylarının Kazandıkları Oy Sayısı	70
Tablo 10: TBMM 9. Dönem Çankırı Milletvekilleri.....	76
Tablo 11: Seçim Sonuçlarına Göre Çankırı İl Genel Meclisinde Partiler İçi Üye Dağılımı77	
Tablo 12: Seçim Sonuçlarına Göre Çankırı Belediye Meclis Üyelerinin Partiler İçi Dağılımı.....	78
Tablo 13: 1954 Genel Seçimi Çankırı Milletvekili Adayları	82
Tablo 14: 1954 Genel Seçimi Sonuçları.....	83
Tablo 15: 1954 Genel Seçimi Çankırı İli Sonuçları.....	84
Tablo 16: Çankırı Milletvekili Adaylarının Aldığı Toplam Oy Sayısı	85
Tablo 17: TBMM 10. Dönem Çankırı Milletvekilleri.....	90
Tablo 18: Seçim Sonuçlarına Göre Belediye Meclis Üyelerinin Parti İçi Dağılımı.....	91
Tablo 19: 1946-1960 Yılları Arasında Görev Yapmış Çankırı Belediye Başkanları	93
Tablo 20: 1957 Genel Seçimi Sonuçları.....	94
Tablo 21: 1957 Genel Seçimi Sonuçları.....	95
Tablo 22: 1957 Genel Seçimi Çankırı İli Sonuçları.....	95
Tablo 23: Cumhuriyet Halk Partisi Çankırı Milletvekili Adaylarının Kazandıkları Oy Sayısı	96
Tablo 24: 1950, 1954 Ve 1957 Genel Seçimlerine Katılan Partilerin	96
Tablo 25: TBMM 11. Dönem Çankırı Milletvekilleri.....	103
Tablo 26: 09 Temmuz 1961 Anayasa Halk Oylaması Çankırı Sonuçları	107
Tablo 27: 1961 Genel Seçimi Çankırı Senato Üyesi ve Milletvekili Adayları.....	109
Tablo 28: 1961 Genel Seçimi Sonuçları.....	109
Tablo 29: 1961 Genel Seçimi Çankırı İli Sonuçları.....	110
Tablo 30: Millet Meclisi 1. Dönem Çankırı Milletvekilleri	119
Tablo 31: 1944-1945 Yılında Çankırı'da Eğitim İçin Yapılan Yapılar	128
Tablo 32: CHP Dönemi Türkiye'de İlköğretim Düzeyi Sayısal Verileri	129
Tablo 33: CHP Dönemi Türkiye'de Klasik Ortaöğretim Düzeyi Sayısal Verileri.....	130
Tablo 34: CHP Dönemi Türkiye'de Meslek-Teknik Öğretim Düzeyi Sayısal Verileri	130
Tablo 35: CHP Dönemi Türkiye'de Lise Düzeyi Sayısal Verileri	131
Tablo 36: 1946-1950 Yılları Arasında Çankırı İl Geneli Resmi ve Bağımsız Eğitimli İlkokullardaki Öğrenci, 5 Sınıflı İlkokul Mezunları ve Öğretmen Sayısı	133
Tablo 37: 1946-1950 Yılları Arasında Çankırı İl Geneli Resmi Ortaokullardaki Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı.....	135
Tablo 38: 1946-1950 Yılları Arasında Çankırı Kız Sanat Enstitüsü Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı	138

Tablo 39: 1946-1950 Yılları Arasında Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu-Enstitüsü Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı	138
Tablo 40: 1945 Yılı Halkevi Şube Ve Üye Sayıları.....	140
Tablo 41: DP Dönemi Türkiye’de İlköğretim Düzeyi Sayısal Verileri	143
Tablo 42: DP Dönemi Türkiye’de Klasik Ortaöğretim Düzeyi Sayısal Verileri	145
Tablo 43: DP Dönemi Türkiye’de Meslek-Teknik Öğretim Düzeyi Sayısal Verileri	145
Tablo 44: DP Dönemi Türkiye’de Lise Düzeyi Sayısal Verileri	146
Tablo 45: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı İl Geneli Resmi İlkokullardaki Öğrenci, 5 Sınıflı-3 Yıllık Eğitimli Okul Mezunları Ve Öğretmen Sayısı	148
Tablo 46: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı İl Geneli Resmi Klasik Ortaokullarda Öğrenci, 5 Sınıflı-3 Yıllık Eğitimli Okul Mezunları Ve Öğretmen Sayısı.....	151
Tablo 47: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı Kız Sanat Enstitüsü Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı	151
Tablo 48: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu Enstitüsü Öğrenci, Mezun Ve Öğrenci Sayısı	152
Tablo 49: 1953-1960 Yılları Arasında Çankırı Lisesi Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı	153
Tablo 50: 1927, 1935, 1940, 1945 Genel Nüfus Sayımlarındaki Türkiye Ve Çankırı Toplam Nüfusu	159
Tablo 51: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı’daki Şehir-Nahiye-Köy Nüfusu.....	160
Tablo 52: 1927-1960 Yılları Arasında Çankırı’da Yıllık Nüfus Artış Hızı	161
Tablo 53: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı Nüfusunun Göç Verileri.....	164
Tablo 54: 1955 Yılı Türkiye ve Çankırı Nüfusunun İş Kollarına Göre Dağılımı	165
Tablo 55: 1945-1960 Yılları arasında Türkiye’deki Sağlık Kurumu Ve Hasta Yatak Sayısı	175
Tablo 56: 1946-1960 Yılları Arasında Türkiye’deki Sağlık Personeli Sayısı.....	175
Tablo 57: Çankırı’daki Hastane, Yatak, Tedavi Edilen Ve Eczane Sayıları.....	176
Tablo 58: Çankırı’daki İhtisaslı-İhtisassız Doktor Ve Diş Doktoru Sayısı.....	177
Tablo 59: Çankırı’daki Eczacı, Hemşire, Ebe Ve Sağlık Memuru Sayısı.....	177
Tablo 60: CHP Dönemi Çankırı’nın Kara Yolu Durumu.....	185
Tablo 61: DP Dönemi Çankırı’nın Kara Yolu Durumu.....	186
Tablo 62: 1946-1960 Yılları Arasında Çankırı’daki Motorlu Taşıt Sayısı	187
Tablo 63: 1945-1953 Yılları Arasında Çankırı’da Kurulan Spor Kulüpleri.....	203

FOTOĞRAF DİZİNİ

Fotoğraf 1: Eski Çankırı Evleri.....	4
Fotoğraf 2: Çankırı Hükümet Konağı	4
Fotoğraf 3: Çankırı Belediyesi Hizmet Binası.....	5
Fotoğraf 4: İstasyon Caddesi	8
Fotoğraf 5: Dümeli Köyü'nde Bir Seçim Günü.....	11
Fotoğraf 6: 1939 Yılı Belediye Bando Takımı	13
Fotoğraf 7: Zincircioğlu Değirmeni 1920'li Yıllar	15
Fotoğraf 8: Çankırı Piyade Atış Okulu.....	17
Fotoğraf 9: PTT Başmüdürlüğü'nün Kurucu Başmüdürü Hamit Tuncer Ve Personeli (Kuruluş Tarihi: 25 Ağustos 1943).....	18
Fotoğraf 10: 1940'lı Yıllarda Ahilik Kutlaması	19
Fotoğraf 11: Atatürk Heykeli	20
Fotoğraf 12:1940'lı Yıllarda Ilgaz	21
Fotoğraf 13: 1950'li Yıllarda Çankırı	22
Fotoğraf 14: Çankırı'dan Bir Görünüş.....	22
Fotoğraf 15: Ağustos 1960 Eldivan İlçe Merkezi	25
Fotoğraf 16: Mehmet Recai Türeli	26
Fotoğraf 17:Refik Noyan.....	27
Fotoğraf 18: Vali Refik Noyan 1939 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamalarında Öğrenciler İle	27
Fotoğraf 19: İbrahim Saib Öрге	29
Fotoğraf 20: Vali Saib Öрге Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu 1946-1947 Yıl Sonu Sergisinde.....	30
Fotoğraf 21: Orhan Sami Güvenç	32
Fotoğraf 22: Ethem Yetkiner	35
Fotoğraf 23: Hikmet Kümbetlioğlu	37
Fotoğraf 24: Hamza Kişioğlu	38
Fotoğraf 25:Fuat Alper.....	41
Fotoğraf 26: Belediye Başkanı Osman Derviş, Garnizon Komutanı Albay Celal Dora Ve Vali Fuat Alper Bayram Kutlamasında.....	46
Fotoğraf 27: Muhlis Babaoğlu	47
Fotoğraf 28: Nazım Başlamışlı.....	49
Fotoğraf 29: Halkbank Çankırı Şubesi Açılışı	50
Fotoğraf 30: Demokrat Parti Çankırı İl Teşkilatı Kuruluş Günü.....	54
Fotoğraf 31: CHP Çankırı İl Yönetim Kurulu Binası	55
Fotoğraf 32: DP Çankırı Mitingi'nde Kazım Arar ve Kemal Atakurt	68
Fotoğraf 33: Meclisteki Oylama Sırasında Çankırı Milletvekilleri Celal Boynuk, Kazım Arar, Kemal Atakurt	70
Fotoğraf 34: Devlet Bakanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun Çankırı ziyaretinde Çankırı Milletvekilleri Kazım Arar, Celal Boynuk ve Avukat Enver Evrensel İle	71
Fotoğraf 35: Çankırı'da Düzenlenen Bir Miting.....	80
Fotoğraf 36: Çankırı Garnizon Komutanı Celal Dora'nın Kore Savaşı'ndan Dönüşü Sonrası Şehirde Karşılanışı.....	83
Fotoğraf 37: İsmet İnönü Çankırı'da.....	97

Fotoğraf 38: Cumhuriyet İlkokulu'nda Karne Töreni.....	123
Fotoğraf 39: Gazi İlköğretim Okulu Öğrenci Ve Öğretmenleri 1930	124
Fotoğraf 40: Mektepliler Bayramı Kutlaması 05 Mayıs 1927	124
Fotoğraf 41: Çankırı Halkevi'nin İlk Binası	125
Fotoğraf 42: 1942'de açılan Çankırı Halkevi Binası.....	126
Fotoğraf 43: 23 Nisan 1940 Günü Çankırı'daki Bayram Kutlamasında Öğretmenler	128
Fotoğraf 44: Kurtuluş İlkokulu'nun İlk Binası.....	132
Fotoğraf 45: Kurtuluş İlkokulu 1947	132
Fotoğraf 46: Çerkeş Ortaokulu	134
Fotoğraf 47: Şabanözü Ortaokulu.....	134
Fotoğraf 48: Kurşunlu Ortaokulu	135
Fotoğraf 49: 1947-1948 Öğretim Yılı Erkek Orta Sanat Okulu Öğretmen Ve Öğrencileri	136
Fotoğraf 50: Erkek Orta Sanat Okulu Tesviye Atölyesi'nde Öğrenciler	136
Fotoğraf 51: Öğrenciler Meslek Resmî Dersinde.....	137
Fotoğraf 52: Çankırı Kız Ve Erkek Sanat Enstitüsü Öğrencileri	137
Fotoğraf 53: Çiçekçilik Kursunda Eğitim Gören Çankırlı Kadınlar 1940'lı Yıllar	141
Fotoğraf 54: 1930'lu Yıllarda Cumhuriyet İlkokulu	147
Fotoğraf 55: Çankırı İdadisi (Taş Mektep)	150
Fotoğraf 56: 19 Mayıs 1950 Bayram Kutlamasında Kız Sanat Enstitüsü Öğrencileri.....	153
Fotoğraf 57: Taş Mescit.....	168
Fotoğraf 58: Kolordu Hastanesi Binası Ve Hastane Personeli	172
Fotoğraf 59: Çankırı Memleket Hastanesi Binası Ve Hastane Personeli	173
Fotoğraf 60: Çankırı İstasyonu Yapım Çalışmaları	181
Fotoğraf 61: Çankırı Demiryolu Hattı Açılışı	182
Fotoğraf 62: Çankırı Demiryolu İstasyonu	182
Fotoğraf 63: Çağdaş Otobüsleri.....	184
Fotoğraf 64: Çankırı'da Nakliyeciler Ve Şoförler.....	185
Fotoğraf 65: Çankırı Plakalı Bir Araç	188
Fotoğraf 66: II. Dünya Savaşı Yıllarında Kızılay Şubesinde Ekmek Dağıtımı	189
Fotoğraf 67: Çankırı Esnafı	190
Fotoğraf 68: Sivil Toplum Örgütleri Bayram Kutlaması.....	191
Fotoğraf 69: Çankırı Şoförler Cemiyeti Kuruluş Tarihi 15 Aralık 1954.....	192
Fotoğraf 70: Modern ve Geleneksel Kıyafetli Çankırlı Kadınlar.....	193
Fotoğraf 71: Çankırı'da Park İçinde Tiyatro İzleyen Seyirciler	200
Fotoğraf 72: 1940'larda Çankırı Stadyumu	202
Fotoğraf 73: Çankırı Gençlik Kulübü Futbol Takımı 13 Temmuz 1946.....	204
Fotoğraf 74: 23 Nisan 1947 Ortaokul Futbol Takımı	204
Fotoğraf 75: Çerkeş Depreminden Önce IV. Murat Camii	206
Fotoğraf 76: 1944 Gerede-Çerkeş Depremi Sonrası IV. Murat Cami	207
Fotoğraf 77: Günümüzde IV. Murat Camii (Örenköy Camii)	207
Fotoğraf 78: 17 Ağustos 1951'de Gerçekleşen Çankırı Depreminde Yıkılan Bir Ev.....	209
Fotoğraf 79: Cumhurbaşkanı Celal Bayar 24 Mayıs 1958 Tarihli Sel Sonrası Çankırı'da	215
Fotoğraf 80: Belediye Başkanı Nurettin Ok, 24 Mayıs 1958 Tarihli Sel Sonrası Bayındırlık Bakanı Tefvik İleri'ye Açıklamalarda Bulunurken.....	215

Fotoğraf 81: 24 Mayıs 1958'deki Sel Sonrası Çankırı'dan Görüntüler..... 217

GİRİŞ

Çankırı adının kökeni Galatlara kadar dayanmaktadır. Şehrin adı Galatlar tarafından keçisi olan yer anlamında Gangra olarak adlandırılmıştır. Sonraki dönemlerde Cancari, Gangaris ile Roma döneminde bir dönem Germana polis adları kullanılmıştır.¹ Osmanlı kayıtlarında ise Kengiri olarak adlandırılan şehrin adı, cumhuriyet döneminde Çankırı milletvekillerinden Ahmet Talat, Mehmet Rıfat ve Yusuf Ziya tarafından 11 Nisan 1925'te TBMM'ye verilen bir teklif ile Çankırı olarak değiştirilmiştir. Teklifte önceki milletlerde kullanılan adlandırmaların onlara mal edildiği ve bunun günümüzde Türklük aleyhine bir durum oluşturduğundan söz edilmektedir. Ayrıca şehirdeki saf Türk köyü ve yer adlarının yüzkırı, tozlukırı, selikkırı gibi kır adları ile anılması ve Kengiri kasabasının zamanında meşhur panayır ve kervanların uğrak noktası olması nedeniyle Çankırı olarak isimlendirilmiş ve halk tarafından Çankırı olarak telaffuz edildiği için şehrin adının Çankırı olarak değiştirilmesi istenmiştir.²

Anadolu Selçuklu fatihlerinden Emir Karatekin'in 1082'deki fethine kadar Çankırı; Hitit, Galat, Paflagon, Pontus, Roma medeniyetleri çatısı altında bulunmuştur. Beylikler Döneminde İsfendiyaroğulları ve Candaroğulları himayesinde olan Çankırı 1416'dan 1464'e kadar Candaroğulları'ndan Kasım Bey'in idaresinde Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmıştır. Çankırı 1464'te Anadolu eyaletine bağlı sancak merkezi olmuştur. II. Beyazid'in oğullarından Alemşah'ın oğlu Osman Çelebi bir süre Çankırı'da Sancak Beyliği görevinde bulunmuştur. 16. Ve 17. yüzyıldan itibaren Osmanlı toprakları genelinde görülen idari, askeri ve iktisadi dinamiklerin bozulmasının etkileri Çankırı'da da görülmüştür. 17.yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Celali İsyancıları, Levent eşkıyası ve Kadıkıran İsyancıları gibi olaylarla şehir asayişini sarsılmış, merkez ve köyler büyük bir yara almıştır.³ Ayrıca bu dönemde İpek Yolu ticari etkinliğinin giderek yok olması sonucu şehrin ekonomik dengesi sarsılmış ve Çankırı'nın gelişimi duraksamıştır. II. Mahmut dönemine kadar Kütahya ve Kastamonu vilayetlerine bağlı olan Çankırı 1826'da Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması sonrası Ankara'da müşirlik kurulması ile Ankara'ya

¹ Çankırı İl Yıllığı, Ajans-Türk, Ankara,1967, s.57.

² BCA. Fon: 30-10-0-0, Kutu: 7, Gömlek: 42, Sıra: 51.

³ Tayip Başer, Dünkü ve Bugünkü Çankırı, İstiklâl Matbaası, Ankara,1956, s.19.

bağlanmıştır. 1839 yılında Tanzimat'ın ilanından 1846 yılına kadar ise Yozgat eyaleti dâhilinde yer almıştır.⁴ Çankırı Osmanlı döneminde son olarak 1846'da Kastamonu vilayetine dâhil edilmiştir.⁵ Cumhuriyet döneminde ise 05 Mayıs 1929'da yayınlanan 1462 sayılı Vilayet İdaresi Kanunu ile Çankırı il yapılmıştır.⁶

1894 yılı Kastamonu salnamesine göre Çankırı merkezde 2485 hane, 717 dükkân, 5 büyük ve küçük han, 2 muvakkithane⁷, 13 medrese, 10 cami, 16 mescit, 2 kütüphane, 7 tekke, 1 bedesten, 6 hamam, 6 değirmen, Sultan Süleyman Cami civarında bir büyük havuz, mahalleler arasında çeşitli çeşmeler, hükümet ve askeri daireleri, bir kışla ve askeri depo, bir telgrafhane, 1'i taş 4'ü ahşap olmak üzere 5 köprü, bir rüşdî, iki iptidaî, 3 çamaşırhane, 14 Müslim sıbyan mektebi, 2 kilise, Rum ve Ermeni mektebi vardır. Çerkeş merkezde ise 1 hükümet konağı, 1 telgrafhane, 8 cami, 2 medrese, 2 tekke, 7 türbe, 5 büyük han, 215 dükkân, 12 çamaşırhane, 1 mezbaha, 15 kahvehane, 3 hamam vardır.⁸ 1831-1914 yılları arası yüzyılda merkez ve kazaların toplamıyla Çankırı'nın nüfusu tablodaki gibidir;

Yıl	Müslüman	Gayrimüslim		Toplam
		Ermeni	Rum	
1831	50.586	447		51.033
1877-78	-	-		68.388
1887	144.065	275	718	145.058
1891	135.603	298	758	136.659
1895	138.995	390	685	140.070
1898	145.510	355	624	146.489
1906-07	147.439	422	1340	149.294
1914	157.904	482	1337	159.723

Tablo 1: 1831-1914 Yılları Arası Çankırı Nüfusu⁹

⁴ Kezban Kaya, **5 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre XVII. Yüzyıl Sonlarında (H.1109-110 M.1697-1698) Çankırı Sancağı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002, s.8-9.

⁵ İlhan Şahin, "Çankırı", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, 1993, Cilt 8, s.216-217.

⁶ Nejdete Bilgi, "Cumhuriyet'in İlk Döneminde Mülki Yapının Gelişimi (1920-1950)", **Türkler Ansiklopedisi**, Yeni Türkiye Yayınları, Cilt 17, Ankara, 2002, s.336.

⁷ Namaz vaktinin ve saatinin belirlendiği ve astronomi çalışmalarının yapıldığı yer.

⁸ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Muvakkithane>, Erişim Tarihi: 21.07.2020.

⁹ **1894 Kastamonu Vilayeti Salnâmesi**, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, 1894, s.297,304.

⁹ Kemal Karpaz, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010, s.232, 254, 340-341, 378-379 ; Cemil Bingöl, **Çankırı'nın İdarî, Nüfus ve Sosyal Yapısı (1839-1903)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1997, s.49.

19. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar olan sürede, Çankırı'daki nüfus sayısında 1887-1891 yıl aralığı dışında sürekli bir artış gözlenmektedir. Bu durum, daha sonra şehir içi imarın gelişmesinde de etkili olmuştur. 17. ve 18. yüzyıllarda yapılmış olan tarihi Çankırı evlerinin¹⁰ yenilerinin yapımına 20. yüzyılın başında devam edilmiş ve yeni mahalleler kurulmuştur.

¹⁰ “Çankırı kalesinin güney ve kuzey yamaçlarında konuşlanan evler çatkı arası kerpiç dolgulu, çıkma destekleri düz, kapalı sofalı ve Kuzey Anadolu bölgesi sivil mimari özellikleri taşmaktadır. En eski ev örnekleri arazi yapısına göre güneye bakmakla beraber açık sofalıdır. Şehir merkezinde iki veya üç katlı, bitişik avlulu evler yer alırken merkezden uzaklaştıkça bahçeli ve ayırık düzende yapılmış evlere rastlanılmaktadır. Konak olarak adlandırılan bu yapılar Tatlı Çay'ın her iki yakasında yer almaktadır. Deprem riski nedeniyle evler yarı ahşap olarak inşa edilmiştir. Merkez dışında Ilgaz, Çerkeş ve Yapraklı ilçelerinde de tarihi evler bulunmaktadır.” Tarihi Çankırı evleri hakkında daha fazla bilgi için bkz., Atilla Can, “Tarihi Çankırı Evleri”, **Çankırı Kültür Envanteri**, T.C. Çankırı Valiliği İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü, 2014, s.29-30.

Fotoğraf 1: Eski Çankırı Evleri¹¹

Bu yıllarda sivil yapılaşmanın yanında resmi kuruluşlara ait yeni binaların yapımı da göze çarpmaktadır. Hükümet Konağı binası yapımına 1905 yılında başlanmış ve 1911’de açılışı gerçekleşmiştir.

Fotoğraf 2: Çankırı Hükümet Konağı¹²

¹¹ <http://www.cankiri.gov.tr/mimari>, Erişim Tarihi: 19.07.2020.

¹² Yapı günümüzde Çankırı Müzesi olarak kullanılmaktadır. <http://imaret.cansaati.org/wp/>, Çankırı Resimleri Adlı Albümden Alınmıştır.

1869'da kurulan Çankırı Belediyesi düşük bütçesiyle şehir içi aydınlatma ve temizlik gibi görevlerini yapmaya çalışmıştır. Bu dönemde kentin sıkıntılarında biri de teknik ve sağlık personelinin bulunmamasıdır.¹³

Fotoğraf 3: Çankırı Belediyesi Hizmet Binası¹⁴

I. Dünya Savaşı'na Osmanlı Devleti'nin katılmasının beraberinde Çankırı doğumlu 1801 askerden oluşan 38. Alay, Ankara üzerinden İstanbul'a gitmiş ve Nisan 1915'e kadar İstanbul savunmasında yer almıştır. 01 Mayıs 1915'te alay İstanbul'dan Çanakkale'ye geçmiştir. Çanakkale cephesinde toplam 1315 Çankırlı asker şehit olmuştur.¹⁵ Millî Mücadele'de 38. Alay 15 farklı tümen içinde görev yapmıştır.¹⁶ Dünya Savaşı sonunda Çankırı en fazla dul ve yetim aylığı alan il konumunda olmuştur.¹⁷ Savaş sırasında Çankırı halkı sadece cephe içinde değil cephe gerisinde de ülkesine destek olmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Çankırı Kâtip-i Mesulu olan Oğuz Bey'in rehberliğinde kurulan Kengiri Askere Yardımcılar Derneği'ni bu duruma örnek gösterebiliriz. Oğuz Bey'in sahibi olduğu Çorap ve Fanila Fabrikası'nda 500'ü aşkın

¹³ Ömer Türkoğlu, **Bir Zamanlar Çankırı**, Çankırı Valiliği, Çankırı, 1998, s.5,10-11.

¹⁴ Bina 1940'ların sonunda yıkılmıştır. Yapının yerinde günümüzde Ziraat Bankası bulunmaktadır. Begüm Akdan Dumanay, **Tanzimat İle Erken Cumhuriyet Dönemleri Arasında Çankırı Kenti Ve Mimarlığı**, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s.44 ; Aydın Demiröz, **1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı**, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, 2001, s.38.

¹⁵ Agah Dolay, **20. Yüzyılın İlk Yarısında Çankırı**, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Doktora Tezi, Çankırı, 2019, s.62-63.

¹⁶ Bahattin Ayhan, **Çankırı Tarihi**, İrmak Tan. Taah. Matbaası, Ankara 1998, s.211.

¹⁷ Ahmet Kemal Üçok, **Çankırı Coğrafyası**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, 2002, s.144.

Çankırlı kadın çorap örmüş ve bu çorapları Ankara'daki Beşinci Kolordu'yailetmişlerdir.¹⁸

I. Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle ayrılan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesini imzalamış ve devamında İtilaf kuvvetlerince Anadolu'nun işgaline başlanılmıştır. 15 Mayıs 1919'da İzmir'in işgali üzerine Çankırı'nın ileri gelenleri İstanbul Hükümetine işgal karşıtı telgraflar çekmişlerdir.¹⁹ Çankırı fakirliği, bakımsızlığı ve geçirdiği iç ayaklanmalara rağmen 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal ve arkadaşları tarafından başlatılan bağımsızlık hareketine olan desteğini sonuna kadar göstermiştir. Şehrin Millî Mücadele'deki önemi sonradan İstiklal Yolu olarak adlandırılan İnebolu-Kastamonu-Ankara yolu üzerinde bulunması ve komuta merkezi Ankara'ya olan yakınlığı olmuştur. Atatürk'ün 19 Mart 1920'de yayımladığı Milli Meclis'in Ankara'da toplanması ile ilgili genelgesinden sonra Millî Mücadele'ye destek için Anadolu'ya göçler sıklaşmış ve Ankara'ya gitmek üzere olan vekiller, kumandanlar ve diğer Millî Mücadele destekleyicileri Çankırı'da bölgenin zenginlerinden Abdullah Çavuş'un evi ve Suyolu Oteli'nde konaklamışlardır.²⁰ 1920'de Kuvâ-yi Milliye'ye karşı kurulan Kuvâ-yi İnzibatiye kuvvetleri Çerkeş'te Çerkeşliler tarafından Gerede'ye kadar geri püskürtülmüşlerdir. Çarpışmada Çerkeşlilere karşı kullanılan Gerede'deki bayram topu bu çatışmanın hatırası olarak Çerkeş'te saklanmaktadır.²¹ Olayların yaşandığı sırada Kuzey Anadolu'da Rum Pontus Devleti kurmayı gaye edinmiş başka bir örgüt Ilgaz Dağı'nda bulunan jandarma karakoluna bir baskın düzenlemiş karakolda bulunan jandarmalar girilen çatışma sonucu şehit olmuşlardır.²² Çankırı'da Millî Mücadele karşıtı hareketler çok yer almasa da 13 Nisan 1920'de başlayan Düzce Ayaklanması'nın etkileri Çerkeş'te görülmüştür. Refet Paşa (Bele) Çerkeş'e gelerek 12 Haziran 1920'de birliği ile ayaklanmayı bastırmıştır.²³ 14 Mayıs 1920'de Yozgat'ta gerçekleşen

¹⁸ Ömer Türkoğlu, "Cepheye Çorap Ören Çankırlı Kadınlar", *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Dr. Rıfık Kâmil Urga Çankırı Araştırma Merkezi Yayınları, Çankırı, Sayı 1, 2006, s.15.

¹⁹ Haluk Selvi, "Millî Mücadelede İşgallere Karşı Çankırı'nın Tepkileri", *Çankırı Valiliği ve V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri Millî Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı 21-23 Ekim 2010*, Çankırı, s.422-426.

²⁰ Sadık Softa, "Millî Mücadele, İstiklal Yolu ve Çankırı Hanları", *Çankırı Araştırmaları Dergisi*, Dr. Rıfık Kâmil Urga Çankırı Araştırma Merkezi Yayınları, Sayı 7, Çankırı, 2010, s. 433-434.

²¹ Başer, *a.g.e.*, s.37.

²² *Çankırı İl Yıllığı*, s.61-62.

²³ Dolay, *a.g.t.*, s.72.

Çapanoğlu Ayaklanması da Çerkeş'te bulunan 58. Alay'a ait birliklerin desteği ile bastırılmıştır.²⁴

Çankırlı aydınlar tarafından kurulan Millî Mücadele yanlısı teşkilat 05 Mayıs 1920'de kurulan Çankırı Gençler Mahfeli'dir. Teşkilat; spor, müzik gibi alanlarda etkinlik göstermiştir. 12 Temmuz 1920'de Çerkeş Gençler Mahfeli adlı bir teşkilat daha kurulmuş bu teşkilat Millî Mücadele sırasında önemli faaliyetlerde bulunmuştur.²⁵ İnebolu-Ankara yolu üzerinde bulunan Çankırı'ya 02 Şubat 1921'de orduya nakillerin rahatça yapılabilmesi için Menzil Nokta Komutanlığı kurulmuştur.²⁶ Sakarya Savaşı sırasında Millî Müdafaa Vekâleti tarafından Çankırı'ya bir askeri hastane kurulmasına karar verilmiştir. Çankırlılar aldıkları bu haber üzerine hemen çalışmalara başlamış, hastane için gerekli ne varsa temin etmiş ve nihayetinde bin yataklı kapasiteye sahip hastane 25 Ağustos 1921'de açılmıştır. Sakarya Savaşı'nda yaralanan askerler bu hastanede tedavi edilmiştir.²⁷ İstiklal Yolu üzerinde köprü, kışla ve menzil yapım görevlerini üstlenmesi için 05 Mart 1922'de Çankırı'da bir Amele Taburu oluşturulmuştur.²⁸

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından Türkler için yeni bir dönem başlamıştır. 29 Ekim 1923'te Cumhuriyet'in ilanını ardından Atatürk'ün çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma hedefi için inkılâplara büyük önem verilmiştir. Osmanlı'da yapılan yenileşme hareketlerinin üst kesim ile beraber daha çok büyük şehirler üzerinde etkin rol oynadığı görülmüştür. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti taşra şehirlerindeki geri kalmış görüntüyü fark etmiş ve modernleşme adına yapılacak her bir adımı Anadolu'daki her kesim ve şehre yaymayı amaçlamıştır. Çankırı halkı ise Millî Mücadele'de özellikle cephe gerisinde yer aldığı çalışmalarda yaptığı katkılarıyla bağımsızlık mücadelesine olan desteğini göstermiştir.

²⁴ Nurçin Akkaya, **Taşrada Bir Değişim Örneği: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çankırı (1923–1939)**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2008, s.11 ; Ayhan, **a.g.e.**, s.215.

²⁵ Softa, **a.g.m.**, s.435.

²⁶ Akkaya, **a.g.t.**, s.12.

²⁷ Türkoğlu, **a.g.e.**, s.17.

²⁸ Softa, **a.g.m.**, s.436.

Fotoğraf 4: İstasyon Caddesi²⁹

Cumhuriyetin ilk yıllarında kent içinde ve çevresinde imar faaliyetlerine büyük önem verilmiştir. Kuzey Anadolu üzerinde bulunan Ilgaz, Kurşunlu, Çerkeş ve Eskipazar istikameti üzerinden Gerede-Bolu arasındaki karayoluna varan yol, Çankırı Valisi Bekir Sami Baran tarafından 1926 yılında açılmıştır. Çankırı-Şabanözü-Orta bucağı arasındaki yolun yapımına da aynı yıl başlanmıştır.³⁰ 1925'te yapımına kararlaştırılan Irmak-Filyos demiryolu hattının güzergâhı Çankırı üzerinden geçmekteydi. Çankırı için en önemli gelişmelerden biri olarak sayılan Ankara (Irmak)-Çankırı demiryolu hattı 23 Nisan 1931 yılında Çankırı milletvekili Abdülhalik Renda'nın katılımıyla açılmıştır. 1935'te ise demiryolunun Çerkeş-Filyos kısmı tamamlanmıştır.³¹ Cumhuriyetin ilk yıllarında şehir içi yollar yenilenmiş ve yollar üzerindeki ahşap köprüler beton olarak yeniden inşa edilmiştir.³² 1926 yılında şehir merkezine tesisatın kurulmasından sonra elektrik vermeye başlanılmıştır. Çankırı milletvekili Abdülhalik Renda Çankırı'nın en büyük sorunlarından biri olan su teşkilatı eksikliğinin çözümü için girişimde bulunmuştur.

²⁹ Dr. Rıfıkı Kamil Urgan Araştırmaları Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 160, Zarf No: 28/3.

³⁰ Başer, **a.g.e.**, s.49.

³¹ Dolay, **a.g.t.**, s.126-129.

³² T.C. Çankırı Valiliği, **Cumhuriyetin 15. Yılında Çankırı**, Çankırı, 2012, s.5.

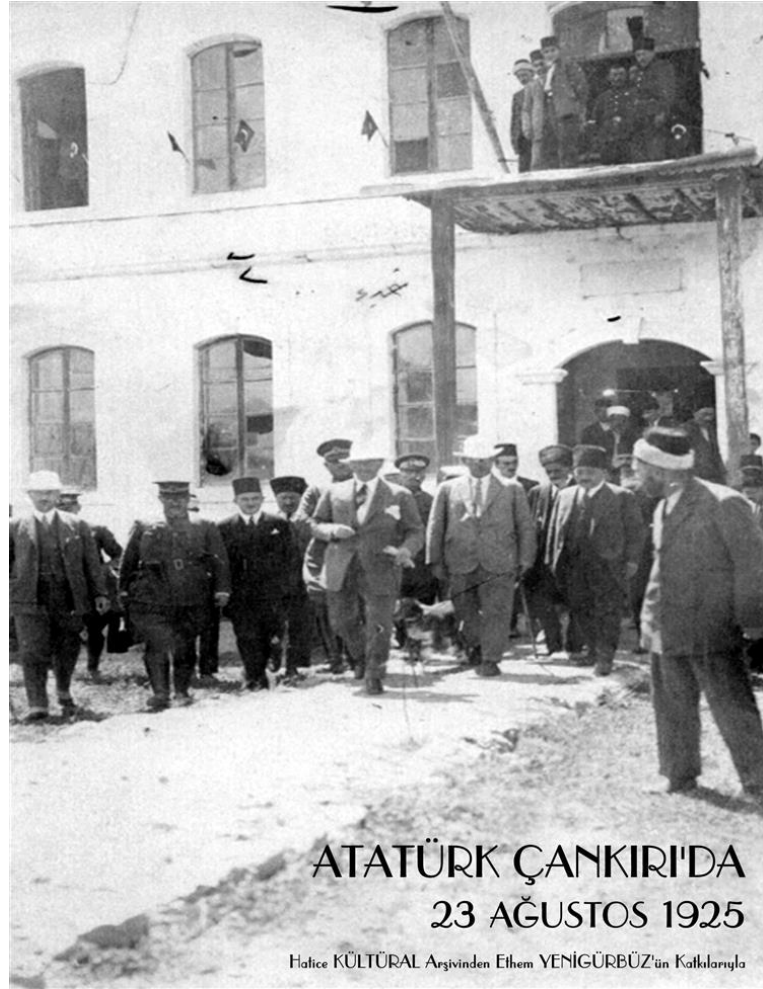
Bunun sonucunda şehre iki su deposu ve demir su boruları yapılmıştır. Tesisat ise 1925-1930 yılları arasında tamamlanmıştır.³³

Atatürk, Kastamonu'ya yapacağı gezinin güzergâhındaki Kalecik'e uğradıktan sonra 23 Ağustos 1925'te Çankırı'ya bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Atatürk'ün Çankırı gezisi Şapka İnkılâbı açısından önemli bir yer tutmaktadır. Çünkü ilk defa halkı başında şapkasıyla karşılayarak yapılacak olan şapka inkılâbının haberini böylece duyurmuştur. Çankırı'da Atatürk'ü topçu alayı, öğrenciler ve Çankırı halkı büyük bir coşkuyla karşılamıştır. Kastamonu ziyareti sırasında Çankırı milletvekillerinden Talat, Mehmet Rıfat, Yusuf Ziya ve Belediye Başkanı Cemal Bey Atatürk'e Çankırı'da bir gece kalması için davette bulunmuşlardır. Atatürk bu davet telgrafına olumlu yanıt vermiştir.³⁴ Halk Atatürk'ü şapka ile karşılayabilmek için o dönem bulabildikleri keçe, bez gibi malzemelerden şapka yaptırmışlardır. 31 Ağustos 1925 günü Çankırı halkından yaptırabilenler şapka ile şapkası olmayanlar ise başı açık şekilde Atatürk'ü karşılamıştır.³⁵ Bu durumdan anlaşılmaktadır ki Millî Mücadele'de Çankırlıların gösterdiği destek, Cumhuriyetin ilanı sonrasında gerçekleştirilen inkılâplara yönelikte devam etmiştir.

³³ Başer, a.g.e., s.52.

³⁴ Yüksel Özgen, **Arşiv Belgelerine Göre Atatürk'ün Çankırı Gezisi**, Çankırı Belediyesi Kültür Yayınları, Çankırı, 2011, s.5-7.

³⁵ Ethem Yenigürbüz, "İstiklâl Yolunda Şapka İnkılâbı ve Atatürk'ün Çankırı Gezisindeki İlk Fotoğrafları", **Çankırı Araştırmaları Dergisi**, Dr. Rıfki Kâmil Urgan Çankırı Araştırma Merkezi Yayınları, Sayı 1, Çankırı, 2006, s.46-48.

Fotoğraf 1: 23 Ağustos 1925 Atatürk'ün Çankırı Ziyareti³⁶

1927 yılında yapılan Türkiye'nin ilk nüfus sayımında, Çankırı'nın demografik yapısı şu şekildedir: merkez ve köyleri dâhilinde toplam nüfus sayısı 157.219'dur ve okuma-yazma bilenlerin oranı % 5.28'tir.³⁷ 1935'teki sayıma göre ise, toplam nüfus 177.587'dir ve okuma-yazma bilenlerin oranı % 9,5'tir.³⁸ Osmanlı Dönemi'nde 1898 yılında şehir nüfusu 146.489 iken Cumhuriyet döneminde 1935'te bu rakam 177.587'ye yükselmiştir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde, gayrimüslimlerin büyük bir bölümü şehri terk etmesine rağmen gerçekleştirilen iskan hareketleri, nüfusun artmasına neden olmuştur.

³⁶ <https://cankiri.ktb.gov.tr/TR-242655/ataturk-cankiri39da.html>, Erişim Tarihi: 29.04.2020.

³⁷ BİGM, 1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III, 1929, s.12, 23.

³⁸ Ayhan, a.g.e., s.237.

Fotoğraf 5: Dümeli Köyü'nde Bir Seçim Günü³⁹

Erken Cumhuriyet döneminde Çankırı'da eğitim ve sosyal hayat bakımından gerçekleşen gelişmelere bakılacak olunursa, 1923'ten 1938'e kadar olan sürede Çankırı'da il ve ilçe merkezinde 4 tane, geri kalanları nahiye ve köylerde bulunmak üzere toplam 42 yeni okul açılmıştır. Öğretmen sayısı ise 96'dan 138'e yükselmiştir.⁴⁰ 1923-1927 yılları arasında il genelinde 54 ilkokulda 700 kız, 3.595 erkek olmak üzere toplamda 4295 öğrenci öğrenim görmekte ve 107 öğretmen okullarda görev almaktadır.⁴¹ Bu yıllarda ilkokulların dışında il içinde bir tane ortaokul bulunmaktaydı. Ortaokulda öğretim gören öğrenci sayısı 85 iken okulda çalışan öğretmen sayısı 8'dir. 1934-1935 yılları arasında ise 68 ilkokulda 5985 öğrenci ve 133 öğretmen bulunurken ortaokulda 143 öğrenci öğretim görmekte, 10 öğretmen ise görev yapmaktaydı.⁴² Ayrıca yeni Cumhuriyet'in okullaşma kadar halka okuma ve araştırmayı aşılama hedefi nedeniyle Merkez, Çerkeş ve Ilgaz ilçelerine kütüphane açılmıştır. Bunlardan ilki 1925 yılında İl Özel İdaresi'ne bağlı kurulan Çankırı Halk Kütüphanesi'dir.⁴³ 1933-1934 yılı verilerine göre kütüphanelerde toplam 4558 kitap bulunmaktadır.⁴⁴ Ayrıca köylerden

³⁹ Fotoğrafta Gölez köylü bir kadın olması ve 1933 yılı olarak tarihlendirilmesi nedeniyle fotoğrafın 1933'te yapılan muhtarlık seçimine ait olabileceği anlaşılmaktadır. Fotoğraf Yakup Şen'den alınmıştır.

⁴⁰ Çankırı Valiliği, **a.g.e.**, s.18.

⁴¹ T.C.Çankırı İl Millî Eğitim Müdürlüğü, **Çankırı İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim**, Çankırı, 1998, s.28

⁴² Akkaya, **a.g.e.**, s.48.

⁴³ Çankırı Valiliği, **a.g.e.**, s.18 ; **Çankırı İl Yıllığı**, s.107.

⁴⁴ BİGM, **1933-1934 Halk Okuma Odaları Ve Umumî Kütüphaneler İstatistiği**, Devlet Matbaası, İstanbul, 1935, s.40.

kütüphanelere ulaşmakta sıkıntı çeken vatandaşlar için ise okuma odaları açılmıştır. Çankırı’da 1933-1934 eğitim yılında merkez ve ilçelere bağlı köylerde toplamda 6 okuma odası mevcuttur. Okuma odalarındaki kitap sayısı 179, okuyucu sayısı toplamı ise 666’dır.⁴⁵ Şehirdeki 71 ilkokulun kütüphanesinde ise 4128 kitap bulunurken, ortaokul kütüphanesinde 932 kitap vardır.⁴⁶

Çankırı’da kültür ve sanat adına yapılan yeniliklerden biri de kente sinema binası yapılması olarak görülebilir. Bu hususta Çankırı Muallimler Birliği, 27 Haziran 1925 tarihinde gerçekleştirdiği toplantıda Çankırı’ya sinema getirilmesi konusunda çalışmalar yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu öneriyi dikkate alan Çankırı Valisi Cemil Bey’in girişimleri ile yaptırılan 300 kişilik sinema binası Ekim 1925’te açılmıştır. Sinema açıldıktan sonraki ilk yıllarında sinema salonundan çok tiyatro ve piyeslerin oynandığı bir mekân olarak kullanılmıştır.⁴⁷ 1928 yılına geldiğimizde sinema salonu için Ankara’dan sinema motoru getirildiği görülmektedir. 11 Şubat 1928’de ise sinemada açılış ve yarar gecesi düzenlenmiştir. Salonda ilk film gösterimi *Maskeli Dansöz* adındaki film ile sadece kadınlara özel yapılmıştır.⁴⁸ Çankırı’da sinema gösterimlerinin asıl parladığı dönem Türk Ocağı’nın öncülüğündeki 1930’lu yıllara denk gelmektedir. Türk Ocağı Ankara’dan bir sessiz sinema makinesi satın alıp, 07 Şubat 1930’da ilk sessiz film gösterimini gerçekleştirmiştir. Halk sinemaya büyük ilgi göstermiş olduğundan haftada iki gün film seansı bulunmaktaydı. Türk Ocağı, yetişkinlerin yanı sıra çocuklara yönelik de film gösterimleri yapmıştır. 18 Nisan 1931’de Türk Ocakları kapatıldıktan sonra Çankırı’daki sinema binası çeşitli okul gösterileri, tiyatrolar ve kongreler için kullanılmıştır. Çankırı’da sinema gösterimlerinin görevi Türk Ocağı’ndan sonra Halkevine geçmiştir. Çankırı Halkevi’nin bu konudaki önemi ve yeniliği sesli sinema motorunu getirmiş olmasıdır. Uzun uğraşlar ve gümrük sorunlarından sonra makine Çankırı’ya ulaşmış ve 05 Şubat 1937’de sinemada sesli film

⁴⁵ a.g.e, s.3, 10, 21.

⁴⁶ a.g.e.,s.62, 69.

⁴⁷ Tunç Boran, “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Taşrada Sinema Seyri: Çankırı Örneği”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Ankara, Güz 2015, s.262.

⁴⁸ Gönül Türkan Demir, “Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivinde Bulunan Çankırı Gazetesine Göre 1926-1928 Yılları Arasında Çankırı’nın Sosyal Durumunun Değerlendirilmesi”, **Çankırı Araştırmaları Dergisi**, Dr. Rıfka Kâmil Urgan Çankırı Araştırma Merkezi Yayınları, Sayı 5-6, Çankırı, 2010, s.132. ; Boran, a.g.m, s.262.

gösterilmiş olsa da Çankırı’da ilk sesli film gösterimi 1 Ekim 1936 günü seyyar bir kumpanya sayesinde gerçekleşmiştir.⁴⁹

Bilindiği üzere Halkevleri de eğitim ve sosyal hayat açısından genç Cumhuriyet’te önemli kazanımlar sağlayan kurumlardan birisidir. Çankırı’nın yerel basın organlarından biri olan Duygu Gazetesi’nde yer alan habere göre 1933 yılında Çankırı’da bir halkevi açılmasına karar verilmiştir. Yine aynı gazetenin 25 Şubat 1933 tarihli sayısında Halkevi’nin açılışı hakkında bilgiler verilmiş, Çankırı halkının Halkevinin açılışına büyük ilgi gösterdiği gözlemlenmiştir. Halkevinde tarih, dil, köycülük, içtimai yardım şubeleri mevcut olmakla birlikte başlarda aralarında en fazla üye bulunduranlar köycülük, dil ve güzel sanatlar şubeleridir. Fakat zamanla en çok üye bulunduran şube spor şubesi olmuştur. 02 Mart 1933’te halkevinde düzenlenen toplantıyla şubelerin nerelerde ve hangi günlerde çalışacağına karar verilmiştir. Yine bu tarihlerde yapılan bir toplantıyla Cumhuriyet Halk Fırkası Başkanı ve Çankırı Belediye Başkanı olan Sait Bey Çankırı Halkevi’nin ilk başkanı olarak seçilmiştir. 1942’ye kadar Çankırı Halkevi’nin kendine ait bir binası olmamıştır. Halkevinde çeşitli toplantılar, kutlamalar, eğitimler ve film gösterimleri yapılmıştır.⁵⁰

Fotoğraf 6: 1939 Yılı Belediye Bando Takımı⁵¹

⁴⁹ Boran, a.g.m., s.263-267.

⁵⁰ Gönül Türkan Demir, Halkevlerinin Eğitim Tarihimizdeki Yeri ve Çankırı Halkevi, Berikan Yayınevi, Ankara, 2018, s.114-117, 125.

Çankırı Cumhuriyet öncesi tarihinde gerek Roma döneminde gerekse Anadolu Selçukluda sağlık merkezi açısından önemli bir kent konumunda olmuştur. Şehre bir memleket hastanesinin yapılmasına yönelik adımların 1932 yılında atıldığı görülmektedir. 1933 yılında 25 yataklı hastanenin yapımı tamamlanmıştır. Bu dönemde sıtma hastalığı konusunda önemli atılımlarda bulunulmuştur.⁵²

Çankırı ticaret yolları üzerinde bulunmadığından sanayi ve ticaret alanında gelişim gösterememiştir. Cumhuriyetin ilanından sonra bile görülmektedir ki tarımda geleneksel yöntemler kullanılmaya devam edilmiştir. Cumhuriyetin ilk yıllarında iktisadi hayat için yapılan ilk girişimlerden biri 1923'te Çankırı Ticaret Odası'nın kurulmasıdır. Ziraat Bankası tohumluk buğday alımları için para desteğinde bulunmuştur. Devlet tarafından köylülere yeni tarım aletleri verilmiş ve 1933 yılında meteoroloji istasyonu kurulmuştur.⁵³ Bu yıllarda görmekteyiz ki devlet Çankırı'da özellikle meyve yetiştiriciliğinin gelişmesi için çalışmalar yapmıştır. 1938 yılında Külburnu arazisinde 80 hektarlık alan meyve fidanlığı için Maliyeden devir alınmış ve bu alanda meyve çekirdekleri dikilerek 30 bin 40 bin civarında fidan yetiştirilmiştir.⁵⁴ Devletin Çankırı'da meyveciliğin üzerinde durmasının nedeni olarak 1927 tarım sayımına göre ilin ekili alanların % 94'ünün tahıl arazisi olmasından kaynaklanmasını gösterebiliriz. Ve yine tarım sayımına göre Çankırı'da 17 bin civarında çiftçi aile mevcuttur. 17 bin kadar da tarım aracı vardır. Bu araçların sadece 116 tanesi modern niteliktedir. Çankırı hayvancılığında küçükbaş hayvancılık önemli bir yer teşkil etmektedir. O yıllarda özellikle tiftik keçisi yetiştiriciliği sof kumaşı ticareti yönünden önem kaydetmektedir. 1927 tarım sayımına göre Çankırı'da 114 bin koyun, 125 bin tiftik keçisi mevcuttur.⁵⁵

1926 yılında şehirdeki bir su değirmenin un fabrikası haline dönüştürülmesi Çankırı'da sanayileşmenin ilk gelişmelerinden biri sayılmaktadır.⁵⁶

⁵¹ Demiröz, **a.g.e.**, s.107.

⁵² Akkaya, **a.g.t.**, s.53-56.

⁵³ Ayhan, **a.g.e.**, s.225,236.

⁵⁴ Çankırı Valiliği, **a.g.e.**, s.46.

⁵⁵ Akkaya, **a.g.t.**, s.33-37.

⁵⁶ Çankırı Valiliği, **a.g.e.**, s.61.

Fotoğraf 7: Zincircioğlu Değirmeni 1920'li Yıllar⁵⁷

Hayvancılık ilin önemli geçim kaynaklarından biri olduğu için dericilik sanayileşme ve iş sahası içerisinde yer almaktadır. Hatta dericiliğin gelişmesi için daha önceden Meclis-i Umûmî tarafından bu alan üzerine eğitim alması için bir öğrenci Avrupa'ya gönderilmiş olsa da eğitim alan öğrencinin edindiği bilgileri pek uygulamadığı gözlemlenmiştir. Çankırı'nın diğer ekonomi kaynakları gibi dericilik alanı da daha çok iç ticaret içerisinde kendine yer edinmiştir.⁵⁸

Atatürk'ün vefatının ardından 11 Kasım 1938'de İnönü, Cumhurbaşkanı seçildi ve İnönü ilk yurtiçi seyahatini 06-13 Aralık 1938 tarihleri arasında Çankırı, Kastamonu ve Zonguldak'ta gerçekleştirdi. İnönü, 06 Aralık sabahı Çankırı'ya ulaşmış ve Çankırı Valisi Derviş Hüsnü Uzgören'den şehrin güncel durumu hakkında bilgi aldıktan sonra seyahatine Kastamonu, Zonguldak ve Amasra'da devam etmiştir. Ardından 12 Aralık'ı 13 Aralık'a bağlayan geceyi, Sumucak İstasyonu'nda şahsi treninde geçirmiştir. İnönü, 13 Aralık'ta erken saatlerde Çankırı'da halk tarafından karşılanmış ve buradaki incelemelerini gerçekleştirmiştir. Çankırlı vatandaşların İnönü'ye olan istekleri genel olarak şehirde lise, fabrika, silo kurulması ve alay bulunması üzerine olmuştur.⁵⁹ İnönü'nün şehirde yaptığı incelemelerinde ortaya çıkan ve dikkat çekici nitelikte olanlardan birisi Çankırı'daki dokuma tezgâhlarının sayıca 400'den 25'e düşmesidir. Çankırlılar bu duruma sebep olarak iplik bulma sıkıntısını göstermişlerdir. İnönü ise

⁵⁷ Fotoğraf üstündeki yazı: "Şimdiki Pazar mekânının bulunduğu mevki. Boş alanda görülen taş yığınları Müslüman mezarlarına olduğu yerdir. Karşısındaki yarım duvar ve sundurmada Zincircioğulları'na ait değirmendir. Çan saati de şimdiki yerinde değildir." Demiröz, **a.g.e.**, s.26.

⁵⁸ Akkaya, **a.g.t.**, s.39.

⁵⁹ Yüksel Özgen, "İsmet İnönü'nün Kuzey Anadolu Gezisi (6-13 Aralık 1938) (Çankırı-Kastamonu-Zonguldak), **Çankırı Araştırmaları Dergisi**, Dr. Rıfki Kâmil Urgan Çankırı Araştırma Merkezi Yayınları, Sayı 10, Çankırı, 2012, s.17-18.

Sümerbank'ta iplik deposunun elverişli olmasına rağmen bu vaziyetin bu zamana kadar bildirilmemesinin uygunsuz olduğunu belirtmiştir. Kısa süre sonra iplik sıkıntısı yetkililer tarafından çözülmüştür.⁶⁰ İnönü'nün Çankırı'ya yaptığı gezinin genel görüntüsü yerel halkın geçim sıkıntısı çektiği ve halen Çankırı'nın tam olarak bir gelişim gösterememesi üzerine olduğu anlaşılmaktadır.

Çankırı coğrafi konumu nedeniyle çeşitli doğal afetlere çokça maruz kalmıştır. Devlet afetzedelere mümkün olduğunca yardımda bulunmuştur. Bu yıllarda geçirilen afetler ve yapılan yardımlara bakılacak olunursa; 1939'da Çerkeş büyük bir yangın geçirmiş, bu yangında hükümet konağı, çarşı, çok sayıda ev ve iş yeri yanmıştır. Çerkeş'e bağlı Kışla Köyü'nde 1940'da yaşanan sel sonucu evleri yıkılan 19 vatandaşa, aynı yıl içinde Karacahöyük Köyü'nde, 1941'de Dikenli Köyü'nde 8 aileye, 1942'de Doğanlar ve Soğanlı Köylerinde yaşanan yangınlar sonucu evleri yanan vatandaşlara karşılıksız kereste yardımı yapılmıştır.⁶¹ 27 Kasım 1943'teki depremde etkilenen Ilgaz ve Çerkeş ilçelerindeki depremzedelerin evlerinin tamir, inşası için Kızılay yardım çalışmaları yapmıştır.⁶² 31 Ağustos 1945'te Yapraklı bucağına bağlı Ayva Köyü muhtarlığına bağlı Bürtü Köyü'nde gerçekleşen yangın neticesinde 22 ev tamamen yanmış, 121 vatandaş evsiz kalmıştır. Evsiz kalanlara yeni ev yapılabilmesi için Kızılay tarafından para ve vilayet kontenjanından da çivi yardımı yapılmıştır.⁶³

01 Şubat 1944'te Gerede-Çerkeş merkezli gerçekleşen deprem Çankırı için zorlu dönemlerden biridir. Deprem bilançosu 630 ölü, 720 yaralı vatandaş ve 4 binden fazla evin kullanılmaz hale gelmesi olmuştur.⁶⁴ Depremden en çok etkilenen ilçe olan Çerkeş'in % 75'i yok olmakla birlikte IV. Murat'ın Bağdat Seferi sırasında yaptırdığı yapılar, hükümet konağı, postane, halk odası ve yapılmakta olan ortaokul binası tamamen yıkılmıştır.⁶⁵ Depremzedeler için ücretsiz seyahat hakkı tanınmış olsa da bu

⁶⁰ Melih Tinal, "İsmet İnönü'nün Kastamonu ve Çankırı Ziyareti 1938", **Çankırı Valiliği ve V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri Millî Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı 21-23 Ekim 2010**, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Çankırı, 2010, s.611.

⁶¹ **BCA. Fon:** 30-18-1-2, **Kutu:** 92, **Gömlek:** 95, **Sıra:**14, 30-18-1-2-92-93, 30-18-1-2-96 -78-16,30-18-1-2-97-109-1.

⁶² **BCA.** 30-18-1-2-104-6-15.

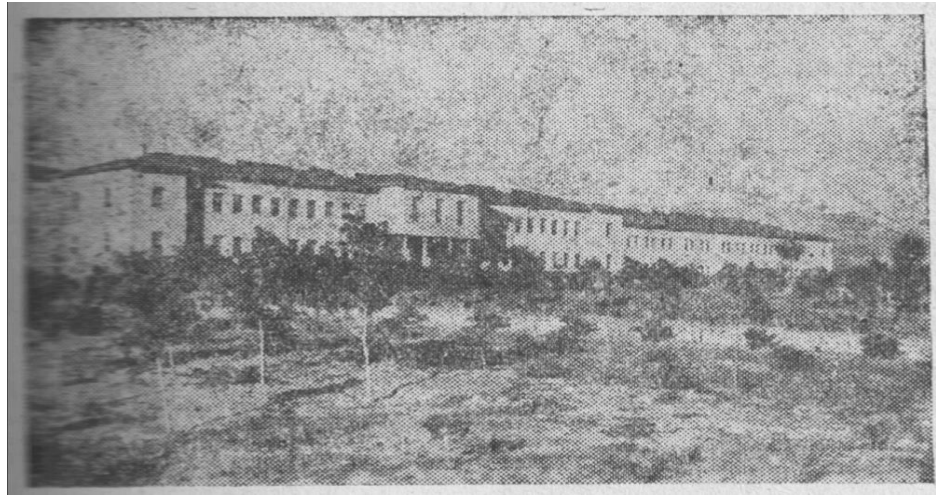
⁶³ **BCA.** 490-1-0-0-1583-452-3.

⁶⁴ Ayhan Yüksel, "Cumhuriyet Dönemi Çankırı Depremleri Hakkında Düşünceler", **Çankırı Valiliği ve V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri Millî Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı 21-23 Ekim 2010**, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Çankırı, 2010, s.620.

⁶⁵ Ayhan, **a.g.e.**, s.237-239 ; Yüksel, **a.g.e.**, s.620.

hakkın depremzede olmayanlar tarafından kullanılmasının tespit edilmesi üzerine 11 Nisan 1945 tarihinden itibaren bu karar iptal edilmiştir.⁶⁶

Şehir her ne kadar afetlerle uzun süre boğuşmuş olsa da devlet tarafından yapılan yatırımlara ve belediye çalışmalarına devam edilmiştir. 1946'ya kadar olan süreçte Çankırı'da yaşanan gelişmeler şöyledir; 1940 yılında spor sahası için arazi istimlak edilmiş ve 400 kişilik tribün ile bir bina yapılmıştır.⁶⁷ 13 Kasım 1945'te Çankırı Gençlerbirliği Spor Kulübü kurulmuştur.⁶⁸ 1940'da Çankırı'daki ilk KİT yatırımı olan Eskipazar Kereste Fabrikası kurulmuştur, 17 Nisan 1940'da Maltepe Piyade Okulu Çankırı'ya taşınmıştır.⁶⁹

Fotoğraf 8: Çankırı Piyade Atış Okulu⁷⁰

1942 yılında Çankırı Halkevi Binası açılmıştır.⁷¹ 1943'te PTT Başmüdürlüğü kurulmuştur.

⁶⁶ BCA. 30-18-1-2-104-6-15.

⁶⁷ Başer, a.g.e., s.52.

⁶⁸ Beden Terbiyesi ve Spor İl Müdürlüğü, **50. Yıl Spor Yıllığı**, Neyir Ofset, Ankara, 1989, s.93.

⁶⁹ Ayhan, a.g.e., s.238.

⁷⁰ Başer, a.g.e., s.57.

⁷¹ Demir, a.g.e., 2018, s.125.

Fotoğraf 9: PTT Başmüdürlüğü'nün Kurucu Başmüdürü Hamit Tuncer Ve Personeli (Kuruluş Tarihi: 25 Ağustos 1943)⁷²

Aynı yıl içinde merkezde 50 yataklı iki pavyonlu hastane, vali konağı, iki kaymakam konağı, içme suyu tesisi, hayvan ve sebze pazarı, kanalizasyon çalışmaları yapılmakla birlikte modern tarıma teşvik amacıyla çiftçilere pulluk kullanımı başlatılmış, Çankırı merkez, Ilgaz, Çerkeş ve Şabanözü'nde tohum temizleme ve ilaçlama için selektörler faaliyete konulmuş ve Kızılırmak bucağında yetişen pamuğun işlenmesi için çır çır makinesi getirilmiş ve şehir merkezine amfi tesis edilerek halka Ankara Radyosu yayımları dinletilmeye başlanmıştır. Halk Odalarına da radyo tesis edilmiştir. Bu yıllarda Çankırı-Ankara arası telefon tesisatı kurulmuş olsa da telefon sadece resmi kurumlarda kullanılabilirdi. 1945 yılında Ziraat Bankası'nın Çankırı şubesi açılmıştır.⁷³ 30 Kasım 1940 tarihli Başvekâlet Kararlar İdaresi Müdürlüğüne alınan kararla bölge dokumacılık sanayisinin gelişim ve ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla Çankırı Dokumacılar Kooperatifi⁷⁴ ve dericilik alanında da gelişim gösterilebilmesi için Çankırı Dabaklar Kooperatifi kurulmuştur.⁷⁵

⁷² Demiröz, a.g.e., s.61.

⁷³ Ayhan, a.g.e., s.238-242.

⁷⁴ BCA. 30-18-1-2-93-109-14.

⁷⁵ BCA. 30-18-1-2-93-109-12.

Fotoğraf 10: 1940'lı Yıllarda Ahilik Kutlaması⁷⁶

İl merkezinde bulunan ortaokula civar ilçe ve köylerden okumaya gelen öğrenciler için Halkevi'nin sosyal yardım şubesi tarafından işletilen öğrenci yurdu 1941'de açılmıştır. Öğrenci yurdunun bazı ihtiyaçları Piyade Atış Okulu tarafından karşılanmıştır. Sene içinde Çankırı'daki diğer yardım kuruluşlarıyla yurt işletmesinin devri için toplantılar yapılmış olsa da bir karara bağlanılamamış ve gelecek öğretim yılı içinde yurdun işletmesini Halkevi üstlenmiştir. Ayrıca Cumhuriyet Halk Fırkası tarafınca sağlanan burslarla Çankırı'da öğrenciler okutulmuştur.⁷⁷ 1944-45 öğretim yılında Erkek Orta Sanat Okulu, 1945-46 öğretim yılında ise Pratik Kız Sanat Okulu ile beraber 45 köy okulu açılmıştır.⁷⁸ Atatürk'ün Çankırı ziyareti anısına Kenan Yontunç'a yaptırılan heykeli, 1945 yılında törenle açılmıştır.⁷⁹

⁷⁶ Fotoğrafın sol tarafında belediye binası yer almaktadır. Ayrıca anıt alanında belediyeye ait iki adet kaide vardır. Lambalar ve tepesinde meşale yakmak için kullanılan kaidelerin günümüzdeki akıbeti bilinmemektedir. Demiröz, a.g.e., s.62.

⁷⁷ BCA. 490-1-0-0-1176-130-2.

⁷⁸ Ahmet Ünlü, *Cumhuriyetten Günümüze Çankırı Okulları*, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Ankara, 1986, s.77-81; Ayhan, a.g.e., s.238.

⁷⁹ **1967 Çankırı İl Yılığ**, s.63.

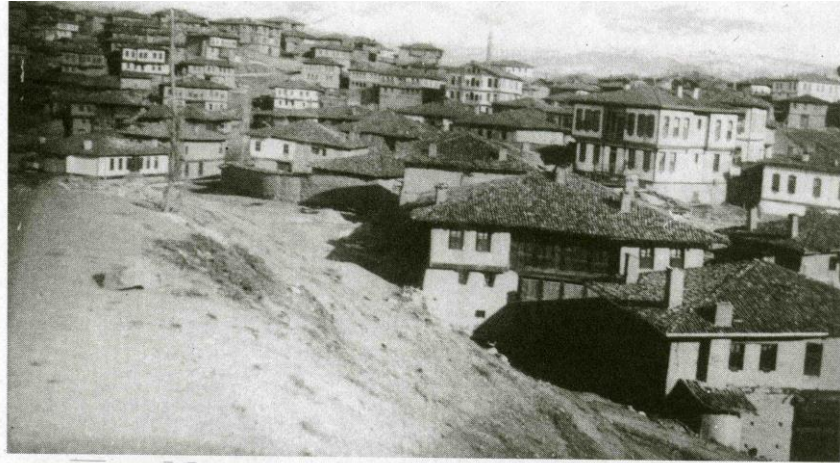
Fotoğraf 11: Atatürk Heykeli⁸⁰

⁸⁰ Dr. Rifkî Kamil Urgan Araştırmaları Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 144, Zarf No: 26/3; Fotoğraf 145, Zarf No: 26/4.

I.BÖLÜM: ÇANKIRI'NIN İDARİ YAPISI VE SİYASİ HAYAT (1946-1960)

1.1. İdari Yapı Ve Bu Yapıda Değişmeler

Çankırı 1944 yılına kadar Çerkeş ve Ilgaz ilçelerinden oluşmaktaydı. 1944'te Kurşunlu ve Şabanözü, 1945 yılında ise Eskipazar ilçe yapılarak Çankırı beş ilçeli bir il haline geldi.⁸¹ 1946'da Eskipazar'a belediye teşkilatı kuruldu. 1946 yılı ilçelere bağlı köy sayısına bakılacak olunursa; Kızılırmak ve Yapraklı merkez ilçeye bağlı 126, Eskipazar ve Ovacık Çerkeş'e bağlı 135, Ilgaz'a bağlı 76, Atkaracalar ve Kurşunlu'ya bağlı 73, Şabanözü'ne bağlı Orta ve 57 tane köy vardır.⁸²

1940 lı Yıllarda Ilgaz (E.Yenigülbüz Al.)

Fotoğraf 12:1940'lı Yıllarda Ilgaz⁸³

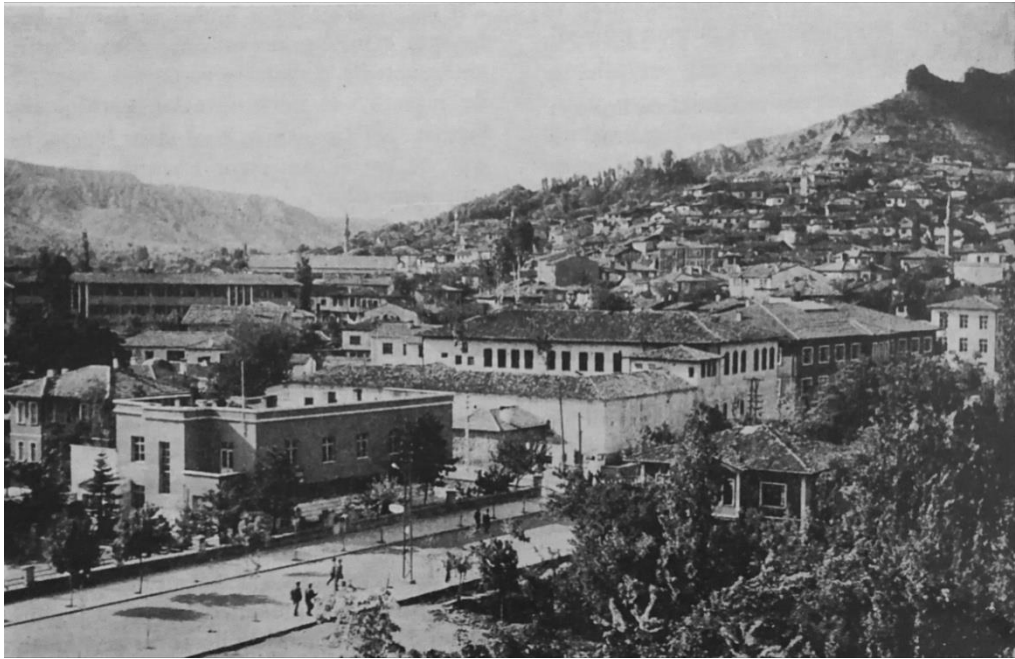
⁸¹ 1967 Çankırı İl Yıllığı, s.15.

⁸² Ayhan, a.g.e., s.243.

⁸³ <http://imaret.cansaati.org/wp/>, Çankırı Resimleri Adlı Albümden Alınmıştır.

Fotoğraf 13: 1950'li Yıllarda Çankırı⁸⁴

Fotoğraf 14: Çankırı'dan Bir Görünüş⁸⁵

1946-60 arasında yeni köyler kurulmakla beraber bazı köylerin bağlı oldukları il ve ilçeler değiştirilmiş, köyler arasındaki sınırlar belirlenmiştir. Ilgaz'a bağlı Kiseçik, Dinekli, Şıhlar köyleri Çankırı Merkez ilçesine, Dumlupınar köyü Kurşunlu'ya, Atkaracalar bucağına bağlı Hacılar, Yalaközü, Saçak, Yalakçukuren köyleri Çerkeş'e ve

⁸⁴ Demiröz, a.g.e, s.92.

⁸⁵ 1967 İl Yıllığı, s. 156.

Çerkeş'e bağlı Çayırıcık köyü Kurşunlu ilçesine 18 Mart 1946 tarihli kararla bağlanmıştır. Bu değişikliğe gerekçe olarak, köylerin bağlı oldukları ilçeler köy yerleşimine uzak olduğu için köy halkı resmi ve şahsi işlerini yapmada zorluk çekmeleri gösterilmiştir.⁸⁶ Çorum'un İskilip ilçesi Alagöz Bucağına bağlı Danabaşı, Ağzıbüyük, Geveren, Taytak, Karaömer, Satıyüzü, Bayanpınarı, Karadibek ve Tepealagöz köyleri Çankırı'ya daha yakın olması ve üretimlerini daha çok Çankırı'daki pazarlarda sattıkları için ekonomik olarak köy halkına fayda sağlayacağı gerekçesiyle 03 Mart 1947 tarihli kararla Çankırı Merkez ilçesine bağlanmıştır.⁸⁷ Çerkeş'in Boduroğlu köyüne bağlı Yörükviran Mahallesi 29 Mayıs 1947 tarihinden itibaren Yörükviran adıyla köy haline getirilmiştir.⁸⁸ 16 Temmuz 1948 tarihli karar ile Kastamonu'nun Araç ilçesine bağlı Sarıalan köyü⁸⁹, 12 Nisan 1949 tarihli karar ile Kastamonu'ya bağlı Çatak köyü Çankırı ili Kurşunlu ilçesine bağlanmıştır.⁹⁰

Çankırı merkeze bağlı Dodurga ve Karacahöyük köyleri 02 Ocak 1951 tarihinde Çerkeş ilçesi Merkez bucağına bağlanmıştır.⁹¹ 10 Eylül 1953 tarihli kararla Çorum'un Sungurlu ilçesine bağlı Karamürsel köyü Çankırı Kızılırmak nahiyesine⁹², 30 Nisan 1954 tarihinde Ilgaz kazasının Belören nahiyesine bağlı Dumlupınar Köyü Kurşunlu merkez nahiyesine⁹³, 27 Şubat 1956'da alınan kararla da Kurşunlu ilçesine bağlı Çatak köyü Ilgaz ilçesine bağlanmıştır.⁹⁴

Çankırı'ya çevre illerden kendi idaresine köylerin katılmasının yanı sıra Çankırı idaresinde olan bazı köylerin de Ankara'ya bağlandığını görmekteyiz. Çankırı'nın Orta nahiyesine bağlı Dodurga köyü, Ankara'nın Güven nahiyesine 30 Kasım 1953 tarihli karar ile bağlanmıştır.⁹⁵ Çankırı'nın Şabanözü kazasına bağlı Oymide ve Dalyasan Köylerinin Şabanözü'ne giden yol üzerindeki Terme Dere'sinin kazaya ulaşımında zorluk yaratması ve köylerin ticari, iktisadi ilişkilerinin Çubuk kazası ile olması

⁸⁶ BCA. 30-11-1-0-181-9-9.

⁸⁷ BCA. 30-11-1-0-189-5-15.

⁸⁸ Resmi Gazete, S.6649, 4 Temmuz 1947, s.12610.

⁸⁹ BCA. 30-11-1-0-199-20-2.

⁹⁰ BCA. 30-11-1-0-204-10-16.

⁹¹ BCA. 30-11-1-0-220-1-18.

⁹² BCA. 30-11-1-0-239-27-16.

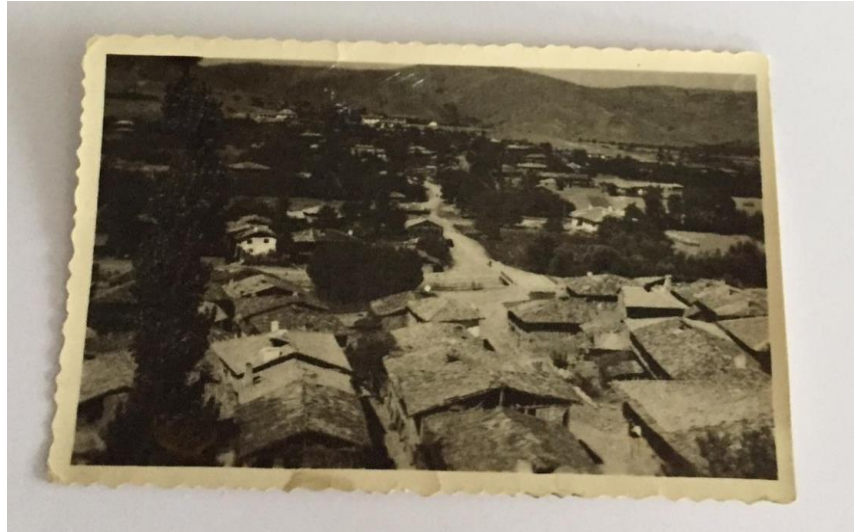
⁹³ BCA. 30-11-1-0-244-14-11.

⁹⁴ BCA. 30-11-1-0-256-13-7.

⁹⁵ BCA. 30-11-1-0-241-38-6.

nedeniyle 09 Aralık 1957 tarihli karar ile bahsi geçen köylerin idaresi Ankara'nın Çubuk kazasına bağlanmıştır.⁹⁶

Bu yıllarda Çankırı'da idari mekanizmanın geliştiğini yeni belediye ve nahiyelerin kurulduğunu görmekteyiz. 20 Ocak 1954'te Çankırı Merkeze bağlı Korgun köyünde⁹⁷, 22 Şubat 1954'te Kalfat köyünde⁹⁸ ve 30 Kasım 1954'te Yapraklı nahiyesinde belediye kurulmasına yönelik kararlar çıkmıştır.⁹⁹ Ilgaz kazası içerisinde hiçbir nahiyeye bağlı olmayan, coğrafi olarak zorlu bir bölgede bulunan 19 köyün kalkınması ve idaresinin daha rahat yapılabilmesi için Belören merkezli yeni bir nahiyeye kurulup bu köylerin nahiyeye bağlanmasına 16 Mart 1957 tarihinde karar verilmiştir.¹⁰⁰ 1958'de Yapraklı, 1959'da Orta ve Ovacık, 1960'da da Dümeli yerleşimin kuzeyinde bulunan İldivan Dağı'ndan esinlenilerek Eldivan adını alarak ilçe olmuştur. Yeni ilçelerin kurulması ile beraber 1960'da Çankırı'daki toplam ilçe sayısı ona yükselmiştir.

⁹⁶ BCA. 30-11-1-0-267-34-15.

⁹⁷ BCA. 30-11-1-0-243-1-13.

⁹⁸ BCA. 30-11-1-0-243-7-16.

⁹⁹ BCA. 30-11-1-0-248-39-7.

¹⁰⁰ BCA. 30-11-1-0-264-9-18.

Fotoğraf 15: Ağustos 1960 Eldivan İlçe Merkezi¹⁰¹

1.2. 1946-1960 Arası Görev Yapan Valiler

1.2.1. CHP Dönem Valileri

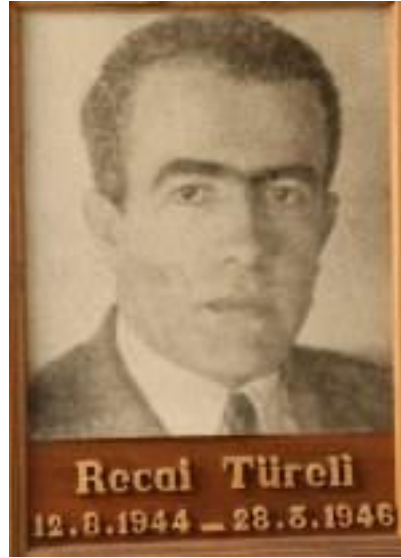
1946-1960 yılları arasında Çankırı’da görev yapmış ilk vali **Mehmet Recai Türelî**¹⁰²,dir. 07.07.1944 tarihinde Çankırı Valiliği’ne tayin edilmiş,¹⁰³ 12.08.1944’te Çankırı’daki görevine başlamıştır. Burada daha önce bir müddet görev yapan Maraş Valisi Refik Noyan 28.03.1946 tarihli alınan kararla Çankırı Valiliği’ne, Çankırı Valisi Recai Türelî ise Maraş Valiliğine tayin edilmiştir.¹⁰⁴

¹⁰¹ Fotoğraf Yakup Şen’den alınmıştır.

¹⁰² “1907’de Yanya Vilâyetine bağlı Iskrapar Kazasında doğan Türelî, Dârüşşafaka Lisesi’ni bitirdikten sonra Temmuz 1928’de Mülkiye’den mezun olmuştur. Fransızca ve Rumca bilmekte olan Türelî, 21 Ağustos 1928’de tayin edildiği İstanbul Vilâyeti Maiyet Memurluğunda stajını tamamlayıp 04 Temmuz 1929’da kaymakamlığa terfi etmiştir. 9 Temmuz 1929’da Uluborlu, 31 Ekim 1931’de Çapakçur, 11 Nisan 1936’da Silifke, 25 Ağustos 1936’da Sarıyer Kaymakamlıklarına; 27 Ağustos 1937’de 3., 21 Kasım 1941’de 2., 13 Temmuz 1943’de 1. Sınıf Mülkiye Müfettişliklerine, 12 Ağustos 1944’de Çankırı, 2 Mayıs 1946’da Maraş, 11 Aralık 1946’da Erzincan, 6 Ağustos 1949’da Çorum, 26 Haziran 1950’de Manisa, 19 Ekim 1951’de Balıkesir Valiliklerine; 7 Şubat 1952’de İçişleri Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığına, 28 Temmuz 1958’de aynı Bakanlık Müsteşarlığına, 29 Temmuz 1960’da aynı Bakanlık İlmî ve İdarî Araştırma ve Geliştirme Kurulu Başkanlığına getirilip yükseltilmiştir. 16 Mart 1961’de emekli oldu. Bu arada bir sürede İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkan Vekilliği ve Özlük İşleri Genel Müdür Vekilliğinde bulundu. Emekli olduktan sonra Toprak Mahsulleri Ofisi Yönetim Kurulu Üyeliğine getirildi. Bu görevde iken 21 Temmuz 1966’da İstanbul’da vefat etti.” Ali Çankaya, **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, Mars Matbaası, Cilt 4, Ankara, 1968-1969, s.1883-1884.

¹⁰³ BCA. 30-18-1-2-105-48-13.

¹⁰⁴ BCA. 30-18-1-2-110-6.

Fotoğraf 16: Mehmet Recai Türelî¹⁰⁵

Bu dönemde ilde görev yapan ikinci isim **Ahmet Refik Noyan¹⁰⁶**’dır. 03 Mayıs 1946’da Çankırı’da ikinci kez vali olarak görevine başlayan Noyan’ın¹⁰⁷ 24 Kasım 1946’da buradaki görevi sona ermiştir.¹⁰⁸ Refik Noyan’ın Çankırı’daki görevine başlamasının ardından Halkevi tarafından vali adına bir çay buluşması düzenlenmiştir. Bu buluşmada yaptığı konuşmada Noyan, ilk valilik görevinin Çankırı’da oluşu nedeniyle buraya özel bir sevgi ile bağlı olduğunu ve her yönden güzellikleriyle tarihi bir şehir olan Çankırı’da imar çalışmalarına önem vereceğinden bahsetmiş, bu çalışmaların yapılabilmesi için varlıklı Çankırlıların destekte bulunmaları gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Noyan, imar çalışmaları için yapılması gerekenin Çankırı İmar ve Güzelleştirme Kurumu ve bir yapı şirketinin kurulması olduğunu söylemiştir.

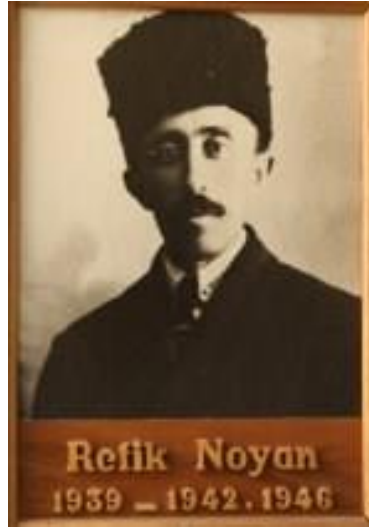
¹⁰⁵ Bu ve bundan sonraki vali fotoğrafları <http://www.cankiri.gov.tr/gorev-yapmis-valilerimiz/>,’ den alınmıştır. Erişim Tarihi: 14.07.2020.

¹⁰⁶ “1890’da İstanbul’da doğmuş ve lise öğrenimini Kabataş İdadisi’nde tamamlamıştır. Noyan, Ağustos 1911’de ise Mülkiye’den mezun olmuş, ardından Eylül 1911’de Maliye Nezareti Umumî Vezne Muhasebe Kalemî 3. sınıf Kâtipliğine tayin edilerek Devlet hizmetine girmiştir. Mart 1912’de Ticaret ve Ziraat Nezareti Muhasebe Kalemî 3. sınıf Kâtipliğine nakledilmiştir. Burada bir yıla yakın çalıştıktan sonra idare mesleğine geçen Noyan, Nisan 1913’de tayin edildiği Ömerbey (Uzunköprü Kazası)Nahiyesi Müdürlüğünde stajını tamamlamıştır. Nisan 1915’de Beylan Kazası Kaymakamlığına atandı. Bundan sonra sırasıyla: Ekim 1916’da İpsala, Mart 1919’da Bala, Aralık 1920’de Haymana, Ekim 1921’de Zir Kazaları Kaymakamlıklarına; Eylül 1922’de Giresun Sancağı Tahrirat Müdürlüğüne; Aralık 1922’de Terme, Nisan 1924’de Adilcevaz, Temmuz 1926’da Şile, Mayıs 1929’da Balya Kazaları Kaymakamlıklarına atanmıştır. Ekim 1932’de 2. Sınıf Mülkiye Müfettişliği’ne nakledilmiştir. Bu süre içinde İzmir, Samsun Adana, Konya, Ankara bölgelerinde teftiş görevinde; Ekim 1936’da Sivas, Temmuz 1937’de Maraş, Eylül 1939’da Manisa Vali Vekilliklerinde bulunmuştur. Aralık 1939’da Çankırı Valiliği’ne terfi etmiştir. Mayıs 1942’de Tunceli Vali Muavinliğine; Eylül 1944’de Maraş, Mart 1946’da 2. defa Çankırı, Aralık 1946’da Kırşehir Valiliklerine nakledildi. Kırşehir Valisi iken Temmuz 1948’de emekli olmuş, İstanbul’a yerleşmiştir. 1949’da Sivil Genel Emekli Derneği’ni kurmuştur. O tarihten beri İstanbul’da bazı sosyal derneklere çalışmış ve haftalık "Kadın Dergisi" ile "Köylünün Sesi" aylık dergisinde yazılar yazmıştır.” Çankaya, **a.g.e.**, s.1370-1371.

¹⁰⁷ Çankırı, “Valimiz Refik Noyan Geldiler, Törenle Karşılandılar”, 07 Mayıs 1946, s.1.

¹⁰⁸ Çankırı, “Vali R. Noyan Gitti”, 26 Kasım 1946, s.1.

Konuşmasından sonra vali Halkevi çalışmaları üzerine sorular sormuş ve verilen cevaplar neticesinde Halkevi çalışmalarının artırılması gerektiğini, özellikle temsil kolunun canlandırılmasını gerek gördüğünü belirtmiştir.¹⁰⁹

Fotoğraf 17:Refik Noyan

Fotoğraf 18: Vali Refik Noyan 1939 Yılı Cumhuriyet Bayramı Kutlamalarında Öğrenciler İle¹¹⁰

Vali Noyan yaptığı bu konuşmadan sonra 08 Haziran 1946'da şehrin ileri gelenleri ile bir toplantı düzenleyerek, Çankırı Güzelleştirme ve Tanıtma Derneği'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Bu toplantıda derneğin tüzüğü hazırlanmış ve derneğin yedi kişilik

¹⁰⁹ Çankırı, "Valimiz Sayın R. Noyan Şereflerine Halkevi Çay Verdi", 21 Mayıs 1946, s.3.

¹¹⁰ Demiröz, a.g.e., s.40.

idare kurulu seçimi açık oy ile yapılmıştır. Noyan, Çankırı için gereken imar işlerini organize edebilecek iki yüz bin lira civarında sermayeli bir yapı anonim şirketi kurulması gerekliliği üzerinde durmuş ve bu işi yapmak üzere varlıklı Çankırlılardan oluşan müessis üye ile bir tüzük komisyonu seçilmesini istemiştir. Toplantı sonunda bu komisyonlar seçilmiştir.¹¹¹ Kurulan derneğin yaptığı ilk çalışma, 06 Haziran 1946'da ilde gerçekleşen sel yüzünden yıkılan Tatlıçay üzerindeki geçit köprülerinin onarılması için bir bağış kampanyası düzenlenmesidir.¹¹² Derneğin topladığı bağışlarla ildeki bir köprü tamir edilmiş ve diğer köprüler için bağış çalışmalarına da devam edilmiştir.¹¹³ Valinin bir diğer üzerinde durduğu konu olan bir yapı şirketi kurulması meselesi için vali başkanlığında 07 Eylül 1946'da bir toplantı yapılmış ve Çankırı Yapı Türk Anonim Şirketi kurulmuş, şirketin ana tüzüğü belirlenmiştir.¹¹⁴

Refik Noyan Kurşunlu, Çerkeş ve Eskipazar ilçelerine gitmiş ve buralardaki deprem sonrası inşaat işleri üzerinde incelemelerde bulunmuştur.¹¹⁵ Sonrasında vali, il işleri ile ilgili bakanlıklarla görüşmelerde bulunmak için Ankara'ya gitmiştir.¹¹⁶ Ayrıca şehrin ana caddeleri parke, yaya kaldırımları beton olarak valilik tarafından yeniden yapılmakla birlikte bozulan diğer parke yollar onarılmıştır.¹¹⁷ Refik Noyan Çankırı'daki ikinci valilik döneminde kısa süre içinde önemli çalışmalarda bulunmuş ve Çankırlılar tarafından takdirle karşılanan bir vali olmuştur.

Refik Noyan'dan sonra Çankırı Valiliği görevine gelen **İbrahim Saib Öрге**¹¹⁸, 26 Kasım 1946'da Çankırı'daki görevine başlamıştır. Kendisini ziyaret eden bütün daireler, kurumlar ve okullara iade-i ziyarette bulunmuştur.¹¹⁹

¹¹¹ Çankırı, "Çankırı'yı Güzelleştirme ve Tanıtma Derneği Kuruldu", 11 Haziran 1946, s.1.

¹¹² Çankırı, "Selden Yıkılan Geçit Köprülerimiz İçin", 18 Haziran 1946, s.1.

¹¹³ Çankırı, "Yıkılan Köprüler Yapılıyor", 13 Ağustos 1946, s.1.

¹¹⁴ Çankırı, "Şehrimizde Yapı Şirketi Kuruluyor", 10 Eylül 1946, s.1.

¹¹⁵ Çankırı, "Valimiz Kurşunlu, Çerkeş, Eskipazar İlçelerine Gidip Geldiler", 25 Haziran 1946, s.1.

¹¹⁶ Çankırı, "Valimiz Ankara'ya Gitti", 02 Temmuz 1946, s.1.

¹¹⁷ Çankırı, "Parke Caddelerimizin Yaya Kaldırımları Yapılacak", 13 Ağustos 1946, s.1.

¹¹⁸ "1884'de İstanbul'da doğmuştur. Mercan İdadisi'nde lise öğrenimini tamamlamış ve Temmuz 1914'de Mülkiye'den mezun olmuştur. I. Dünya Savaşı süresince yedek subay olarak askerlik yapmıştır. Nisan 1919'da tayin edildiği Emniyet Umûmiyye 3. Sınıf Kâtipliğinde üç yıl kadar bulunduktan sonra Kaymakamlığa terfi edilmiştir. Sırasıyla: Ünye, Fatsa, Nizip Kaymakamlıklarına; Ekim 1928'de Devlet Şurası'nda 2. Sınıf Muavinliğe, Aralık 1929'da Mülkiye Müfettişliğine atandı. Mülkiye Müfettişi iken Valiliğe yükseltilmiştir. Nisan 1932'de Kütahya, Eylül 1936'da Antalya Valiliklerine; Mayıs 1939'da 4. Genel Müfettişlik Baş müşavirliğine; Kasım 1940'da İçel Valiliğine; Mart 1943'de Dâhiliye Vekâleti Mahallî İdareler Umum Müdürlüğüne; Aralık 1943'de Çorum, Temmuz 1946'da

Fotoğraf 19: İbrahim Saib Örgü

Ziyaretlerinin ardından Örgü'nün Çankırı'da gerçekleştirdiği ilk faaliyet, üç aylık il ihtiyacı olacak şekilde Ankara'dan Çankırı'ya gelen pamuklu giyim eşyası ve bunların satışı için valilik tarafından direktif verilmesidir. Bu direktifte 200 top kaput ile 100 top patiska doğum, ölüm ve evlenmeler için ayrılmış, nüfus dairesinden vesika getirenlere satılmasına karar verilmiştir. Kaput, basma, patiska, gazalina, krizet bir elden satılmakla beraber diğer cins mallar ortakların dükkânlarına satılmak üzere verilecek, günde 20 top kaput, 10 top basma ve diğer pamuklular satış yerlerinde satılacak, bu yerlerde belediyeden ve ticaret odasından birer kontrolör bulunacaktı. Her aile bir defa mal alabilecek ve her müşteri bir cinsten 4-5 metre, diğer cinslerden 10 metre mal alabilecekti.¹²⁰

Nisan 1947 itibarı ile vali şehirdeki diğer idareciler ile beraber ilçelerde tetkik gezileri düzenlemeye başlamıştır. Örgü ilk gezisini, Milli Eğitim Müdürü Ali Oğuz ve Sıtma Savaş Bölge Başkanı Dr. Mehmet Akçay beraberinde Çerkeş ve Eskipazar ilçelerinde yapmıştır. Gezinin genelinde ilçelerdeki okul inşaatları, sıtma savaşı ve deprem inşaatları üzerinde incelemelerde bulunulmuştur. Gezinin ilk durağı olarak 10 Nisan 1947'de Kurşunlu'ya gidilmiş, burada köylülerin sıkıntıları hakkında bilgi edinildikten

Çankırı Valiliklerine atanmıştır. Ağustos 1949'da İller Bankası Yönetim Kurulu Üyeliğine atanmış, Haziran 1950'ye kadar bu üyeliğine devam etmiştir." Çankaya, **a.g.e.**,s.1623.

¹¹⁹ Çankırı, "Yeni Valimiz Sayın Saib Örgü Geldiler", 26 Kasım 1946, s.1. ; Çankırı, "Yeni Valimiz Daireleri Geziyorlar", 03 Aralık 1946, s.1.

¹²⁰ Çankırı, "Pamuklu Giyim Eşya Satımı Başlıyor", 04 Mart 1947, s.1.

sonra vali ve beraberindekiler Çerkeş'te özellikle eğitim alanında tetkiklerde bulunmuştur. 12 Nisan'da ise Eskipazar'da ilçe işleri üzerinde incelemelerde bulunulduktan sonra Öрге ve beraberindekiler gezisini tamamlamıştır.¹²¹ Bu geziden sonra Şabanözü'nde de Vali Saib Öрге, Milli Eğitim Müdürü Ali Oğuz ve Sıtma Savaş Bölge Başkanı Dr. Mehmet Akçay ilçede tetkiklerde bulunmuştur.¹²² 23 Haziran 1947'de Eskipazar'da gerçekleşen sel nedeniyle incelemelerde bulunmak üzere Vali Saib Öрге ve Bayındırlık Müdürü Şinasi Bingöl ilçeyi 05 Ağustos'ta ziyaret etmiştir. Vali sel sonucu oluşan zararları tespit etmiş ve ilçe işleri üzerine incelemelerde bulunmuştur.¹²³ Vali Saib Öрге ve Milli Eğitim Müdürü Ali Oğuz, Ilgaz ilçesine gitmiş ve burada köy kadınları kursu açılışını yapmıştır.¹²⁴ Vali Saib Öрге, Milli Eğitim Müdürü Ali Oğuz, Bayındırlık Müdürü Şinasi Bingöl, Tarım Müdürü Şemsettin Yenişoğlu ile birlikte 23 Temmuz 1948'de Yapraklı bucağını ziyaret etmiş, burada ve Yüklü köylerindeki okul işleri ile ilgili incelemelerde bulunmuştur.¹²⁵

Fotoğraf 20: Vali Saib Öрге Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu 1946-1947 Yıl Sonu Sergisinde¹²⁶

Öрге 1948 yılı içinde gerçekleştirdiği en geniş çaplı geziyi 28 Eylül-01 Ekim tarihleri arasında Çankırı Milletvekili Rıfat Dolunay, Milli Eğitim Müdürü Ali Oğuz, Bayındırlık Müdürü Şinasi Bingöl beraberinde gerçekleştirmiştir. Gezi, Tosya yolu köprüsü incelemesinin ardından sırasıyla Ilgaz, Kurşunlu, Atkaracalar, Çerkeş,

¹²¹ Çankırı, "Valimiz İlçelerimizde", 19 Nisan 1947, s.1.

¹²² Çankırı, "Valimiz Şabanözü İlçesi'nden Döndü", 06 Mayıs 1947, s.1.

¹²³ Çankırı, "Valimiz Eskipazar'da İncelemeler Yaptı", 05 Ağustos 1947, s.1.

¹²⁴ Çankırı, "Valimiz Ilgaz'a Gidip Geldiler", 14 Mayıs 1948, s.1.

¹²⁵ Çankırı, "Valimiz Yapraklı Bucağına Gittiler", 23 Temmuz 1948, s.1.

¹²⁶ Okul İrdel Kurulu, **Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu**, Çankırı İl Basımevi, 1948, s.36.

Eskipazar ve Şabanözü ilçelerinde gerçekleşmiştir. Vali bu gezide ilçe ve köylerde yapılmakta olan Enstitü öğretmenleri ve sağlık memurları evleri ile köy okullarını, yol yapımı işlerini denetlemiştir.¹²⁷ Bu geziden kısa bir süre sonra 21 Ekim’de Saib Öрге, Ali Oğuz, Şinasi Bingöl ve İl Jandarma Komutanı Ulvi Tunçel Şabanözü’ne bir gezi düzenlemiştir. Vali, ilçe okul ve yol işleri üzerinde incelemeler ve tavsiyeler verdikten sonra Orta Bucağı’na gitmiştir. Burada da aynı konular üzerinde incelemelerde bulunmuş ve gezisini tamamlayarak il merkezine dönmüştür.¹²⁸ Valinin 1948 yılı içinde gerçekleştirdiği son gezi 03 Kasım tarihinde Seydi ve Ayan köylerinedir. Bu geziye Ali Oğuz ve Veteriner Müdürü Yılmaz Baysan da katılmış ve köylerdeki okul işleri üzerinde incelemelerde bulunmuşlardır.¹²⁹

Öрге önderliğinde Ocak 1949’da Çankırı’da Veremle Savaş Derneği kurulmuştur. Daire erkânları, parti mensupları vali başkanlığında toplanmış ve dernek kurucu üyesi belirlenmekle beraber tüzüğün hazırlanmasına karar verilmiştir. Toplantı sonucu İl Mektupçusu İzzet Örs, CHP İl Başkanı Hamid Şehirlioğlu, Sağlık Müdürü Kazım Alplaçın ve Maiyet memuru Kemal Gazezoğlu’ndan oluşan komisyonun dernek tüzüğünü hazırlamasına karar verilmiştir. İkinci toplantıda tüzük kabul edilmiş, derneğin beyannamesi valiliğe verilerek kurulmuştur.¹³⁰ Vali 1949 yılında da tetkik gezilerine devam etmiş, Bayındırlık müdürü ile beraber Şabanözü ilçesi yolları üzerine incelemelerde bulunmuştur.¹³¹ Öрге, 1949 yılı için yaptığı teftiş gezisinde Ilgaz, Kurşunlu, Çerkeş ve Eskipazar ilçelerine Milli Eğitim müdürü Ali Oğuz ve Bayındırlık Müdürü Şinasi Bingöl ile gitmiştir. İlçe köylerinin okul yapımları hakkında incelemelerde ve tavsiyelerde bulunmuştur. Köylüler isteklerini valiye iletmış ve Öрге istekler neticesinde çalışmalarına başlamıştır.¹³² Saib Öрге Çankırı Valiliği görevi başındayken 15 Temmuz 1949’da emekliye ayrılmıştır.¹³³

¹²⁷ Çankırı, “Valimiz Bu Sabah İl İçinde Bir Geziye Çıktı”, 28 Eylül 1948, s.1; Çankırı, “Valimiz Geziden Döndü”, 01 Ekim 1948, s.1.

¹²⁸ Çankırı, “Valimiz Şabanözü İlçemize Gidip Geldi”, 22 Ekim 1948, s.1.

¹²⁹ Çankırı, “Valimiz Seydi ve Ayan Köylerine Gidip Geldiler”, 05 Kasım 1948, s.1.

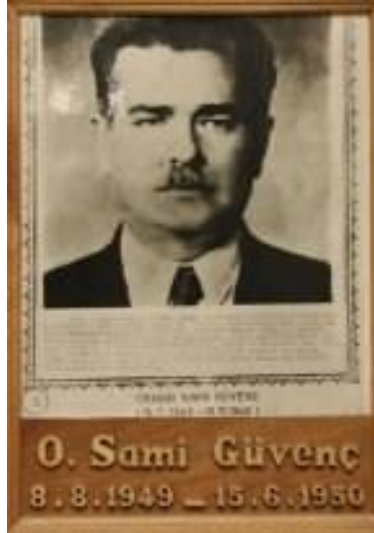
¹³⁰ Çankırı, “Şehrimizde Veremle Savaş Derneği Kuruldu”, 18 Ocak 1949, s.1.

¹³¹ Çankırı, “Valimiz Şabanözü Yollarını İnceledi”, 17 Mayıs 1949, s.1.

¹³² Çankırı, “Valimiz Saip Öрге Tetkik ve Teftişlerde Bulunu”, 31 Mayıs 1949, s.1.

¹³³ Çankaya, **a.g.e.**, s.1623.

I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele’de önemli görevlerde bulunmuş bu dönemde görev yapmış üçüncü vali olan **Orhan Sami Güvenç**¹³⁴, Giresun Valiliğinden Çankırı Valiliğine atanmış, 08 Ağustos 1949’da görevine başlamıştır. Görevinin ilk gününde Güvenç, belediye Meclisi ile bir toplantı düzenlemiş ve şehrin imarı, halkın ihtiyaçları üzerine üyeler ve ilgililere tavsiyelerde bulunmuştur.¹³⁵

Fotoğraf 21: Orhan Sami Güvenç

Güvenç görevinin ilk haftasında il işleri üzerinde incelemelerde bulunmuş ve spor alanı, şehir hastanesi, basımevi, mezbaha, şehir suyu membasını, köprüleri ve müesseseleri gezmiştir. Şabanözü’nden gelen heyeti kabul eden Güvenç, Ilgaz, Kurşunlu ve Eskipazar ilçelerine gitmiştir.¹³⁶ Şabanözü’nde de incelemelerde bulunan Güvenç, şehir işlerini gerekli bakanlıklarla görüşmek üzere Ankara’ya gitmiştir.¹³⁷ Kurak geçen 1949 yılında mahsulleri hasara uğrayan çiftçilere hükümet tarafından valilik emriyle 200 ton

¹³⁴ “Babası hâkim Ahmet Bey’dir. Hukuk Fakültesi mezunu olan Güvenç, yabancı dil olarak Fransızca bilmektedir. I. Dünya Savaşı’nda 38. ve 56. Alaylarda takım ve bölük kumandanlığı ile 15. Tümen yaverliği görevlerinde bulunmuştur. Çanakkale, Romanya, Kafkasya muhaberelerine katılmıştır. Muhaberelerdeki hizmet ve başarıları nedeniyle harp madalyası, gümüş liyakat, beşinci rütbeden Mecidi, Alman ikinci demir salıp, Avusturya üçüncü meziyeti askeri nişan ve madalyaları ile ödüllendirilmiştir. Millî Mücadele’de Bozkır, Iğın, Karaman, Hendek isyanlarının bastırılmasında kaymakam olarak fiilen görev yapmıştır. Birçok takdimameleri vardır. Güvenç’in yer aldığı diğer görevleri; Eğridir, Uluborlu, Ödemiş, Düzce, Sivas, Bitlis ve İncesu Kaymakamlıkları, Mülkiye Müfettişliği, İdare Heyeti Azalığı, Diyarbakır, Samsun ve Ankara Vali Muavinlikleri, Muş, Erzincan, Samsun, Giresun ve Çankırı valiliklerinde bulunmuştur. Emekli olduktan sonra CHP’ye üye olmuştur. CHP İstanbul Şişli İlçesi Başkanlığı ve İl Danışma Kurulu üyeliği yapmıştır.” Devrim, “Adaylarımızı Tanıtıyoruz: Orhan Sami Güvenç”, 21 Nisan 1954, s.1.

¹³⁵ Çankırı, “Valimiz Orhan Sami Güvenç Geldi”, 09 Ağustos 1949, s.1.

¹³⁶ Çankırı, “Valimiz Durup Dinlenmeden Çalışıyor”, 16 Ağustos 1949, s.1.

¹³⁷ Çankırı, “Valimiz Şabanözü’ne Gidip Geldi”, 23 Ağustos 1949, s.1. ; Çankırı, “Valimiz Ankara’ya Gitti”, 23 Ağustos 1949, s.1.

tohumluk buğday ilçelere dağıtılmıştır. Bu miktar yeterli gelmemiş ve Güvenç 100 ton tohumluk daha tahsis edilmesini Bakanlığa bildirmiştir. 07 Eylül'de Çankırı merkezde ürünlerinin % 40'tan fazlası hasar gören 40 köyün muhtarı ile vali Halkevinde toplanmış ve vali muhtarlara tohumluklar hakkında bilgi vermiştir.¹³⁸ Vali Güvenç Çankırı Belediye Başkanlığı, Orman İşletme, Ziraat Müdürlüğüne, Merkez Jandarma Komutanına tohumların bir an önce dağıtılması, hayvan yemi, yakıt temini konularında bir genelge yayımlamıştır.¹³⁹ Valinin Bakanlığa bildirdiği 100 ton tohumluk destek, yaklaşık bir hafta sonra tahsis edilmiş ve Çankırı'da dağıtımına sunulmuştur.¹⁴⁰

Güvenç'in valilik döneminde ilk defa İdare Şube Başkanları toplantısı yapılmıştır. İl İdare Kanununun 24. Maddesine göre vali yılda dört defadan az olmamak üzere lüzum gördüğü zamanlarda idarede birlik sağlanması, işlerin gözden geçirilerek düzenlenmesi ve gerekli tedbirlerin alınması için idare şube başkanları ile toplantı yapmalıydı. Bu toplantıların ilki Çankırı'da 15 Eylül 1949 tarihinde gerçekleşmiştir. Toplantıya Jandarma Komutanı, Defterdar, Emniyet, Milli Eğitim, Bayındırlık, Sağlık, Tarım, Özel İdare, Seferberlik, Tekel, PTT, Orman Fidanlığı Müdürleri ile Müftü, Vakıflar, Ofis Zirai Donanım, Tapu Sicili, Köy ve Belediye İşleri Şefleri katılmıştır. Toplantıyı Vali Güvenç açmış ve idare işlerinde şeflerin bilmeleri, yapmaları gerekenlere değinmiştir.¹⁴¹

Güvenç, şehrin bayındırlık işleri üzerinde önemle durmuş ve imar faaliyetlerini ele almıştır. 1949 yılı içinde 15 tane yeni dükkân, bir otel, çarşı ve mahalle içlerinde yeni evler yapılmıştır.¹⁴² Ayrıca Çankırı'da Askerlik Şubesi caddesindeki iki taraflı yaya yolu valilik tarafından beton olarak yeniden yapılmıştır.¹⁴³ Güvenç yıllık teftiş gezisine 16 Ekim 1949'da Kızılırmak bucağında başlamış sonraki gün Şabanözü ilçesine gitmiştir. Bu teftiş gezisinde valiye Milli Eğitim, Bayındırlık, Sağlık ve Tarım Müdürleri ile Daimi komisyon üyelerinden Süleyman Aydemir ve Abidin Özmen eşlik etmiştir. Vali 18-24 Ekim günleri arasında sırasıyla Orta, Çerkeş, Ovacık, Eskipazar, Atkaracalar, Kurşunlu ve Ilgaz'a gitmiştir. Bu ilçe ve bucaklardaki gezilerde ise valiye

¹³⁸ Çankırı, "Tohumluk Dağıtıldı", 13 Eylül 1949, s.1.

¹³⁹ Çankırı, "Valimizin Önemli Bir Tamimi", 13 Eylül 1949, s.1.

¹⁴⁰ Çankırı, "Valimizin İsteddiği 100 Ton Tohumluk Daha Verildi", 20 Eylül 1949.

¹⁴¹ Çankırı, "İlimiz İdare Şube Başkanları Toplantısının İlki Yapıldı", 20 Eylül 1949.

¹⁴² Çankırı, "Şehrimizde Bayındırlık Çalışmaları Artıyor", 04 Ekim 1949, s.1.

¹⁴³ Çankırı, "Bir Caddemizin Yaya Yolu Yapılıyor", 16 Kasım 1949, s.1.

Milli Eğitim, Bayındırlık ve Sağlık Müdürleri eşlik etmiştir.¹⁴⁴ Vali Güvenç 10 Kasım'da Ilgaz ilçesine teftiş için gitmiş ve burada yapılmaya başlanan okulun temel atma törenine katılmıştır. Vali 15 Kasım'da Kurşunlu Ortaokulu'nun açılışını yapmak üzere Kurşunlu ilçesine gitmiştir.¹⁴⁵

Güvenç'in Çankırı için yaptığı önemli çalışmalardan biri de il içindeki bütün köylerin içme suyu ihtiyacını karşılanması ve susuz köylere su götürülmesi için kurulan birliktir. Çankırı İli Susuz Köylere Su Getirme Birliği adlı birliğin resmi işlerinin 1950 yılının ilk ayında tamamlanıp faaliyete geçeceği bildirilmiştir.¹⁴⁶ 05 Nisan 1950'de birliğin ilk genel toplantısı Halkevi salonunda düzenlenmiştir. Birliğin tüzüğü, idare kurul üyeleri belirlenmiş ve Orhan Güvenç birlik başkanı seçilmiştir. Güvenç, konuşmasında 1950 senesi içinde 20 köyün, beş yılda ise bütün susuz köylerin içme suyuna kavuşacağını ve Nisan ayı içinde çalışmalara başlanacağını açıklamıştır.¹⁴⁷ Birlik yönetim kurulunun ilk toplantısında ise su götürülecek 24 köy belirlenmiş ve il özel idare bütçesinden ödenekler ilgili köylere gönderilmiştir.¹⁴⁸

Ocak 1950'de Güvenç Çankırı'daki bütün okulların okul aile birliği başkanlarıyla bir toplantı yapmış ve yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmesi konusunu görüşmüştür. Toplantı sonrası okulların aile birlikleri tarafından yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmeye başlanmıştır. Merkezdeki ilk ve ortaokul, kız-erkek sanat enstitülerinde toplam 191 öğrenci bu haktan yararlanırken valilik ilçelerde de aynı uygulamanın sağlanmasını istemiştir. Valiliğin bu direktifinden sonra ilçelerde de aynı uygulamaya geçilmiştir.¹⁴⁹ Güvenç'in 1950 yılında yaptığı ilk teftiş gezisi Şubat ayında Çerkeş, Eskipazar ve Kurşunlu ilçelerine olmuştur.¹⁵⁰ Vali 31 Mart'ta Korgun köyüne gitmiş, burada tetkiklerde bulunmuş ve köylülerden ihtiyaçları hakkında bilgi almıştır.¹⁵¹ 1950

¹⁴⁴ Çankırı, "Valimiz İl İçinde Yıllık Teftiş Gezine Çıktılar", 18 Ekim 1949, s.1.

¹⁴⁵ Çankırı, "Valimizin Gezileri", 15 Kasım 1949, s.1.

¹⁴⁶ Çankırı, "Köylerimiz İçme Suyuna Kavuşmaya Doğru", 27 Aralık 1949, s.1.

¹⁴⁷ Çankırı, "Valimiz Susuz Köylerimize Su Getirmeye Çalışıyor", 04 Nisan 1950, s.1; Çankırı, "Susuz Köylerimize Su Getirme Birliği Genel Toplantısı Yapıldı", 11 Nisan 1950.

¹⁴⁸ Çankırı, "24 Köy Suyu Kavuşuyor", 25 Nisan 1950, s.1.

¹⁴⁹ Çankırı, "Şehrimizdeki Bütün Okullarda Yoksul Öğrencilere Sıcak Yemek Yediriliyor", 31 Ocak 1950, s.1.

¹⁵⁰ Çankırı, "Valimiz İlçelerde", 21 Şubat 1950, s.1.

¹⁵¹ Birlik, "Vali Korgun Köylüleri İle Konuştu", 04 Nisan 1950, s.1.

yılı içinde valilik tarafından Çankırı’da imar faaliyetlerine devam edilmiş, yeni cadde, yollar ve bu yollara parke yapımlarına da devam edilmiştir.¹⁵²

Güvenç’in Çankırı Valiliği döneminde Çankırı- Yapraklı yolunun yapımına başlanmış, Ankara-Erzurum yolunun Çankırı’dan geçirilmesi için çalışma yapılmış ve kış mevsiminde yoksullara odun ve kömür yardımı yapılmıştır.¹⁵³ Çankırı’da görev yaptığı bir yıl içinde önemli hizmetlerde bulunan Orhan Sami Güvenç, görevi başında iken 15 Haziran 1950’de emekliye ayrılmıştır.¹⁵⁴ Güvenç, 1954 Genel Seçiminde CHP’den Çankırı milletvekili adayı olmuş, yeterli oy alamayarak milletvekili seçilememiştir.

1.2.2. DP Dönem Valileri

Güvenç’ten sonra valilik makamına gelen ve Demokrat Parti döneminde ilde görev yapan ilk vali olan **Ethem Yetkiner**¹⁵⁵, Orhan Sami Güvenç’in emekli olmasından sonra Aydın Valisi iken Çankırı Valiliği’ne tayin edilmiş ve 03 Temmuz 1950’de Çankırı’daki görevine başlamıştır.¹⁵⁶

Fotoğraf 22: Ethem Yetkiner

¹⁵² Çankırı, “Şehrimizde İmar Hareketleri Başladı”, 18 Nisan 1950, s.1.

¹⁵³ Birlik, “Vali Orhan Sami Güvenç Aramızdan Ayrılırken”, 17 Haziran 1950, s.1.

¹⁵⁴ <http://www.cankiri.gov.tr/gorev-yapmis-valilerimiz>, Erişim Tarihi: 08.02.2019.

¹⁵⁵ “1912 yılında doğmuştur. Öğrenimini Kabataş Lisesi ve Hukuk Fakültesi’nde tamamlamıştır. Kaymakamlıklarda, İstanbul Emniyet Müdürlüğü’nde, İstanbul Bölgesi Müfettişliği’nde, çeşitli illerde Valilik görevlerinde bulundu. İçişleri Müsteşarlığı’ndan İstanbul Valiliği ve Belediye Başkanlığı’na atanmıştır. İstanbul Özel İdaresi’yle Belediye’nin ayrılması üzerine 24.12.1958’de Belediye Başkanlığı’ndan ayrılmıştır. Valilik görevi 27.05.1960 tarihine kadar devam etmiştir.1973 yılında İstanbul’da vefat etti.”, <http://www.istanbul.gov.tr/tr/istanbul-valiligi/tarihce/istanbul-eski-valileri/ethem-yetkiner> Erişim Tarihi: 08.02.2019.

¹⁵⁶ Çankırı, “Valimiz Ethem Yetkiner Dün Şehrimize Gelerek Görevine Başladılar”, 04 Temmuz 1950, s.1.

Yetkiner, Çankırı'ya atanmasından sonra; Ilgaz, Kurşunlu, Çerkeş ve Eskipazar ilçelerine bir teftiş gezisine çıkmıştır.¹⁵⁷ 21 Temmuz 1950'de Vali ve Milli Eğitim Müdürü beden terbiyesi bölgesine gitmiş ve bütün tesislerde incelemelerde bulunmuştur. Vali, ciddi özveri ile yapılan bu tesislerden duyduğu memnuniyeti dile getirmiş, teftiş sonrası bazı önerilerde bulunmuştur.¹⁵⁸ Yetkiner'in valilik döneminde özellikle yağmur ve kış mevsiminde yaya olarak bile çıkılamayan hastane yolu restore edilmiştir.¹⁵⁹ Atanmasında yaklaşık on ay sonra 04 Mayıs 1951'de Ethem Yetkiner'in Çankırı'daki görevi sona ermiştir.¹⁶⁰

Yetkiner'den sonra göreve gelen **Hikmet Kümbetlioğlu**¹⁶¹, 21.05.1951-06.02.1952 tarihleri arasında Çankırı Valiliği yapmıştır.¹⁶² 13 Ağustos 1951'de Ilgaz ve Kurşunlu'da sel meydana gelmiş ve resmi vazifesi gereği Ankara'da bulunan Kümbetlioğlu, 15 Ağustos günü selin meydana geldiği ilçelere giderek selden zarar gören köylüler ve yardım işleri ile ilgilenmiştir.¹⁶³ Valilik emriyle işe komiteleri kurulmuş ve sel gerçekleşen bölgelerde faaliyete geçmiştir. Bu komiteler selzedelere yiyecek yardımında bulunmuştur.¹⁶⁴

¹⁵⁷ Çankırı, "Valimiz İlçelerimize Giderek Tetkiklerde Bulunu", 18 Temmuz 1950, s.1.

¹⁵⁸ Birlik, "Valimiz Spor Tesislerini Teftiş Etiler", 24 Temmuz 1950, s.1.

¹⁵⁹ Birlik, "Valimiz Hastane Yolunu Yaptırdı", 15 Ağustos 1950, s.1.

¹⁶⁰ <http://www.cankiri.gov.tr/gorev-yapmis-valilerimiz> Erişim Tarihi: 08.02.2019.

¹⁶¹ "1910'da Erzurum'da doğmuştur. 1929'da Erzurum Lisesi'nde orta öğrenimini tamamlamıştır. Temmuz 1932'de Mülkiye'den mezuniyetinden sonra, Eylül 1932'den itibaren bir yıl Erzurum Lisesi'nde Fransızca öğretmenliği yapmıştır. Kümbetlioğlu'nun Çankırı valiliğine kadarki görev yerleri sırasıyla şöyledir; 01 Haziran 1933'de Dâhiliye Vekâleti Mahalli İdareler Umum Müdürlüğünde 1. Şube Memur adaylığına 1934'de Eceabat Kaymakamlığına 9 Aralık 1938'de Eruh, 16 Mayıs 1940'da Baykan Kaymakamlığına atanmıştır.06 Kasım 1949'da Elazığ, 27 Haziran 1950'de Hatay Valiliklerine atanmıştır. Çankırı valiliğinden14 Ocak 1952'de İçişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği'ne atanmıştır. 06 Ocak 1955'te Tunceli Vali Muavinliğine atanmıştır. 28 Ocak 1957'de TBMM'nce Devlet Şurası Azalığına; 02 Eylül 1960'ta Meclise Danıştay üyesi olarak göreve başlamıştır. 27 Mayıs 1960'tan sonra Yüksek Soruşturma Kurulu üyeliği yapmıştır. Danıştay 8. Daire Başkanı iken 25 Eylül 1966'da kalp krizi nedeniyle Ankara'da vefat etmiştir." Çankaya, **a.g.e.**, s.2044.

¹⁶² <http://www.cankiri.gov.tr/gorev-yapmis-valilerimiz>, Erişim Tarihi: 08.02.2019.

¹⁶³ Birlik, "Valimiz Ankara'dan Geldi ve Derhal Zelzele Mintkasına Gitti", 15 Ağustos 1951, s.1.

¹⁶⁴ Birlik, "İşe Komiteleri Kurulu", 19 Ağustos 1951, s.1

Fotoğraf 23: Hikmet Kümbetlioğlu

Vali, 09 Aralık 1951'de İsmetpaşa-Eskipazar yolunun açılışı için Eskipazar'a gitmiş ve burada bir teftiş gezisi yapmıştır. Vali gezide Eskipazar ve Çerkeş'teki iskân işlerini tetkik etmiş, yeni yapılacak köy yolları ve bu yolların nerelerden geçeceğini, ne kadara mal olacağını incelemiş, inşa edilen köprüleri görmüş, Eskipazar ve Çerkeş'te belediye işleri ile meşgul olmuştur.¹⁶⁵

Kümbetlioğlu'ndan sonra Çankırı valisi olan **Hamza Kişioğlu**¹⁶⁶, çalışma dönemimiz içinde ilde görev yapmış valiler arasında bakanlık tarafından görevden alınan tek isimdir. Kişioğlu 23 Şubat 1952'de Çankırı valiliği görevine başlamıştır.¹⁶⁷ Şihosman köyünde incelemelerde bulunan vali köyün önünde bulunan çay üzerine iki adet köprü yapılması için Orman Müdürüne ağaçların temini ve köprülerin inşası için de Bayındırlık Müdürüne direktif vermiştir.¹⁶⁸

¹⁶⁵ Birlik, "Hikmet Kümbetlioğlu'nun Tetkik Gezileri", 12 Aralık 1951, s.1.

¹⁶⁶ "1907'de Şeki (Azerbaycan)'da doğdu. 1929'da İstanbul Erkek Lisesi'ni bitirdikten sonra Mülkiye'den mezun olmuştur.29 Ağustos 1932'de tayin edildiği Küçükkuşu Nahiyesi Müdürlüğü'nde stajını tamamlamış ve kaymakamlığa terfi etmiştir. Sırasıyla; Çumra, Kozluk, Sivrihisar, Mihalıççık, Elmalı, Vize Kazalarının Kaymakamlıkları; 4 Mart 1950'de Manisa Vali Vekilliği, 25 Ocak 1952'te Çankırı Valiliği görevine başlamıştır. Çankırı Valisi iken 18 Ocak 1954'te Vekâlet Emrine alınmıştır. 8 ay kadar açıkta kaldıktan sonra Dâhiliye Vekâleti Mahalli İdareleri Umum Müdürlüğü 1. Daire Başkanlığına getirilmiştir. 03 Ağustos 1959'da aynı bakanlık teftiş kurulu üyeliğine nakledilmiştir. Ekim 1969'da halen bu görevine devam etmekteydi." Çankaya, **a.g.e.**, s.2024-2025.

¹⁶⁷ Birlik, "Valimiz Geldi", 24 Şubat 1952, s.1.

¹⁶⁸ Birlik, "Vali Şihosman Önünde İki Köprünün Yapılmasını Emretti", 11 Mayıs 1952, s.1.

Fotoğraf 24: Hamza Kışioğlu

09 Temmuz 1952’de vali başkanlığında İl Genel Meclisi olağanüstü toplanmış ve toplantıda ilin nafia işlerini sarf edebilmek için İller Bankası’ndan alınacak 170 bin lira borç ile yol yapımı için makineler alınmasına karar verilmiştir.¹⁶⁹ 23 Temmuz 1952’de Kızılırmak bucağının altı köyünde sel yaşanmış ve köylerde ciddi zararlar, kayıplar meydana gelmiştir. Vali, milletvekili Çığman, Ziraat Müdürü, Orman Müdürü ile bölgede incelemelerde bulunmuştur.¹⁷⁰ 01 Ağustos 1952’de Vali Hamza Kışioğlu, Milletvekili Dr. Kenan Çığman, Belediye Başkanı Halim Bayram, DP İl Başkanı Hasan Altuğ ve iki mühendisten oluşan heyet, şehre su getirilmesi için yapılan çalışmaların incelemesi için Ilısırık’ın Kızılçeşme yerine gitmiştir. Yapılan tetkikler sonucu suyun şehir ihtiyacını fazlasıyla karşılayabileceği anlaşılmıştır.¹⁷¹ Ağustos 1952’de vali il işleri için Ankara’ya gitmiş ve dönüşünde de Ilgaz ilçesini ziyaret etmiştir.¹⁷²

Kışioğlu, ildeki çalışmalarını açıklamak için her hafta yapılmasına karar verilen basın toplantısının ilkinin 16 Ocak 1953’te gerçekleştirmiştir. Basın toplantısında yaptığı konuşmada vali şunlara değinmiştir: Valiliğe yönelik suçlamalara neden olan Yapraklı yolunda yapılan köprünün hasarlı olduğu iddialarını yalanlamış, halkın şikâyetlerini valiliğe her zaman iletebileceğini açıklamıştır. 1953 yılında yapılacak olan köy yolları ve köy içme suları için ülke genelinde en fazla hükümet desteği alan vilayetlerden

¹⁶⁹ Devrim, “İl Yollarımızın Makine İle Yapımı İçin 170.000 Lira İstikraz”, 12 Temmuz 1951, s.1.

¹⁷⁰ Devrim, “Kızılırmak Köylerinde Sel Felaketi”, 26 Temmuz 1952, s.2.

¹⁷¹ Birlik, “Şehir Suyu”, 03 Ağustos 1952, s.1.

¹⁷² Devrim, “Valimiz Ankara ve Ilgaz’a Gidip Geldi”, 16 Ağustos 1952, s.1.

birinin Çankırı olduğunu, köy içme sularının temininde ise başka vilayetlere nazaran Çankırı’da bu konunun titizlikle ele alındığı ve künk boru ile su getirilmesi kabul edilmeyip demir boruları ucuza mal ederek su borularının döşendiğine değinmiştir. Vali öncelikli olarak köprü ve menfezlerin yapımının ele alındığını ve bu hususta, ilgili müteahhit tarafından inşaatların dayanıklı malzemelerden yaptırıldığını ve köy yollarının yapımına da bu yılın başlarında değineceklerini belirterek konuşmasını sonlandırmıştır.¹⁷³

Devrim gazetesi ilde yapılmakta olan ve ileride yapılması planlanan işler hakkında vali ile bir röportaj gerçekleştirmiştir. Bu röportajda vali kapatılan Halkevinin binasının ildeki eksikliklerden biri olan Doğumevi ve Çocuk Hastanesi olarak yeniden ihya edilmesinin planlandığını, Kurşunlu’da yapılan bent gölü ve Kurşunlu’ya bağlı on köye içme suyunun getirildiği ve bu su temini için 13 bin metre uzunluğunda beton boru döşendiğini söylemiştir.¹⁷⁴ Valilik tarafından 30 Ocak 1953’te düzenlenen ikinci basın toplantısında Kişioğlu, ilin yakacak maddeleri olan odun ve kömür dağıtımı konusunda bilgi vermiştir.¹⁷⁵ Valilik tarafından 1953 yılı içinde şehir merkezindeki Atatürk Anıt Meydanı’nın genişletilmesi ve anıt etrafındaki çiçekliğin yeniden düzenlenmesi yapılmıştır. Aynı zamanda 10. Yıl Anıtının çevresindeki alan duvarla çevrilip, anıt çevresi ağaçlandırılmıştır.¹⁷⁶ Nisan 1953’te vali ve beraberindeki bir heyet, Çankırı ihtiyaçları üzerine Ankara’da görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmeler neticesinde Çankırı’da Verem Dispanseri ve Orman binası açılmasına, eski CHP binasının yenilenerek Adalet Sarayı olarak hizmete sokulmasına, şehir hapishanesinde tadilat yapılmasına ve şehre Lise ile mevcut Sanat Enstitüleri için yeni binalar yapılmasına karar verilmiştir.¹⁷⁷

Şabanözü ilçesinde yeniden inşa edilen sağlık merkezi binası Vali Kişioğlu tarafından 21 Eylül 1953’te açılmıştır. Vali sağlık merkezi açılışında yaptığı konuşmasında, Atatürk inkılâplarını işaret ederek Atatürk’ün millet sağlığı hakkında söylediklerini belirtmiş ve millet sağlığının ancak bu yurtlar ile karşılanacağını söylemiştir. Ayrıca bu

¹⁷³ Devrim, “Dün Vilayette Yapılan Basın Toplantısı”, 17 Ocak 1953, s.1.

¹⁷⁴ Devrim, “Valimizin Beyanati”, 28 Ocak 1953, s.1.

¹⁷⁵ Devrim, “Valimizin Basın Toplantısı”, 31 Ocak 1953, s.1-2.

¹⁷⁶ Devrim, “Şehrimiz Atatürk Meydanlığı Tanzim Ediliyor”, 08 Nisan 1953, s.1.

¹⁷⁷ Devrim, “Şehrimizin Birçok İhtiyaçları Bu Yıl Karşılacak”, 11 Nisan 1953, s.1.

sağlık merkezlerinden Çerkeş'te ikmal edildiğini ve Ilgaz'da da temellerinin atıldığını açıklamıştır.¹⁷⁸ Valinin 1952 yılında incelemelerde bulunup Büyükçay üzerine köprü yapılmasını istediği Şahıosman köyündeki birinci köprünün temel atma töreni 20 Kasım 1953'te gerçekleşmiş, vali açılışta hazır bulunmuştur.¹⁷⁹

Çankırı'daki görevi sona erdiğinde Hamza Kişioğlu Merkez Valisi'ne atanırken İstanbul Vali Muavini Fuat Alper Çankırı Valiliğine tayin edilmiştir.¹⁸⁰ Devrim gazetesine verdiği demece göre Vali Hamza Kişioğlu, memuriyet hali nedeniyle tayininin gerçekleştiğini açıklamıştır. Fakat daha sonra aynı gazete, Kişioğlu'nun verdiği demecin asılsız olduğunu ortaya çıkartmıştır. Bakanlığa yapılan şikâyetler sonucu vali teftiş geçirmiş ve müfettişler Kişioğlu'nun yolsuzluk yaptığına dair bir karar vermiştir. Bu kararın sonucu olarak Kişioğlu'nun valilik görevine son verilmiş ve bakanlık emrine alınmıştır.¹⁸¹

Hamza Kişioğlu'nun Çankırı Valiliği görevi sonlandıktan sonra İstanbul Vali Muavini görevinde bulunmakta olan **Fuat Alper**, 15 Şubat 1954'te Çankırı Valisi olarak görevine başlamıştır.¹⁸² Çankırı'da önemli işlere imza atmış olan Fuat Alper'in şehirde yaptığı ilk faaliyetlerden biri Devlet Orman İşletmesi Çankırı Bölge Müdürlüğü binasının açılışında bulunması ve açılışta bu modern binayı şehre kavuşturan Ziraat Vekiline ve Orman Müdürlüğüne teşekkür ederek kurumda iyi çalışmalar yapılmasını temenni etmiş olmasıdır.¹⁸³

¹⁷⁸ Devrim, "Şabanözü Güzel Bir Sağlık Yurduna Kavuştu", 23 Eylül 1953, s.1.

¹⁷⁹ Devrim, "Köprü Temeli Törenle Açıldı", 21 Kasım 1953, s.1.

¹⁸⁰ Devrim, "Valimiz Değişti", 27 Ocak 1954.

¹⁸¹ Devrim, "Vali Azledilmiş", 30 Ocak 1954.

¹⁸² Devrim, "Vali Vazifesine Başladı", 17 Şubat 1954, s.1.

¹⁸³ Devrim, "Orman Binası Açıldı", 30 Haziran 1954, s.1.

Fotoğraf 25:Fuat Alper

Türkiye'deki tarım sorunları ve gelişimi üzerine yurt dışında olduğu kadar yurt içinde de çeşitli kongreler düzenlenmiştir.¹⁸⁴ Çankırı'da da Ziraat Kongreleri yapılmıştır. Kongrelerde uzmanlar, çiftçiler ve devlet görevlileri bir araya gelerek şehrin önceki yıl yapılan ziraat işleri görüşülmüş, bir sonraki yılda bu hususta yapılacaklar gözden geçirilmiştir. 08 Eylül 1954 tarihinde düzenlenen 1. Vilayet Ziraat Kongresinde Vali açılış konuşması yapmış ve konuşmasında hükümetin zirai kalkınmaya önem vermesi, ihracatın artırılması, ziraatta daha az masrafla daha çok verimin sağlanacağı teknik bilgi ve vasıtaların sağlanması gerekliliği konularına değinmiştir.¹⁸⁵ Kongrenin ardından çalışmalara devam edilerek Çankırı'daki bahçelerin bir kısmının sulanmasına katkı sağlayacak olan Kirazlı dere yakınındaki Hamamcıoğlu arkı için Tatlı Çay üzerine yapılan bent, 20 Aralık 1954'te vali ve ziraat müdürü tarafından açılmıştır.¹⁸⁶ Gerçekleşen Vilayet Ziraat Kongresi'nin ikincisi 1956 Ocak ayında düzenlenmiş ve Vali Alper açış nutkunda 1955 yılında yapılan zirai faaliyetlerden bahsetmiştir;

¹⁸⁴ Dönemde yurtdışında katılımı yapılan ve yurt içinde düzenlenen kongreler; Amsterdam'da Dünya Tütün Kongresi (1951), Amerika'da Uluslararası Ziraatçılar Kongresi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğretim üyeleri ve Amerikan Müşavere Heyeti Üyeleri ile devlet mecralarından müdür ve uzmanların katıldığı kongre (1952), Adana'da Tarım Kongresi (1952), Mersin'de I. Narenciye Kongresi (1952), Ankara'da Pamuk Kongresi (1954), İstanbul'da 3. Kredi Konfederasyonu Kongresi (1954), Giresun'da I. Fındık Kongresi (1955), Bursa'da Ziraat Mücadele Kongresi. Nadir Yurtoğlu, **Demokrat Parti Dönemi Tarım Politikaları Ve Siyasi, Sosyal, Ekonomik Hayata Tesirleri (1950-1960)**, , Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2017, s.72.

¹⁸⁵ Birlik, "Sayın Valimiz Fuat Alper Teknik Ziraat Kongresi Açış Nutku", 10-15 Eylül 1954, s.1.

¹⁸⁶ Devrim, "Bend Açıldı",22 Aralık 1954, s.1.

-19 adet yontma taştan çeşmeli sıvat,2 adet toprak altı barajı, 5 adet kapalı kanal yapılmıştır.

-Güzlük ve yazlık tohum vaktinde çiftçiye ulaştırılmıştır.

-15 bin çeşitli meyve fidanı dağıtılmıştır,13 adet halk meyvelikleri tesis olmuş, merkez ve kazalarda 20 bin yabancı ağaç aşılanmıştır.

-Deneme fidanlığının geliştirilmesine gayret edilerek modern bir şantiye binası, iki kümes ve beton fide kasaları inşaatı bitirilmiştir. Fidanlıktaki 160 dönümlük kıraç sahaya badem ve pelit tohumu ekilmiştir.

-Çiftçilere yönelik teknik eğitim kursları açılmıştır.¹⁸⁷

16 Ocak 1957’de gerçekleşen 3. Vilayet Teknik Ziraat Kongresi’nde tekrar açış konuşması yapan Alper, kongrenin önemine vurgu yaparak çiftçilerin görüşlerine danışılıp eksikliklerin düzeltileceğini ve olumlu görülen işlerin daha mükemmel bir hale getirileceğini belirtmiştir. Konuşmasının devamında 1956 yılında Çankırı’da yapılan zirai çalışmalar hakkında bilgi vermiştir;

-32 adet yontma taştan çeşmeli sıvat, 4 sulama kanalı başı ve 40 metre sulama kanalı, 4 adet akedük (su köprüsü) yapılmıştır.

-Ömerli’de 750 metrelik sulama kanalı nivelmanı¹⁸⁸, Belveren’de iki akedük ve 144 metrelik bir sulama kanalı inşaatı tamamlanmıştır.

-Güzlük ve yazlık tohum vaktinde çiftçiye ulaştırılmıştır.

¹⁸⁷ Demokrat Çankırı, “Sayın Valimiz Fuat Alper’in Ziraat Kongresi Açış Nutukları”, 18 Ocak 1956, s.1.

¹⁸⁸ Nivelaman, noktalar arasındaki yükseklik farkını belirlemek amacıyla doğrudan ya da dolaylı olarak düşey mesafeleri ölçme işlemidir. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Nivelman>, Erişim Tarihi: 27.04.2020.

-9421 adet çeşitli meyve fidanı dağıtılmış, merkez ve kazalarda 24.704 yabancı ağaç aşılatılmıştır.

-Deneme fidanlığının geliştirilmesine devam edilerek 160 dönümlü kıraç saha ağaçlandırılmaya devam edilmiştir.

-Çiftçilere yönelik teknik kurslar açılmaya da devam edilmiştir.¹⁸⁹

Çankırı'nın iktisadi hayatı açısından önemli gelişmelerinden biri, şehrin banka şubelerine kavuşmasıdır. Yıllardır bu hususta çabalar sarf edilmiş olmasına rağmen ancak 1954 yılına gelindiğinde şehirde iki ayrı bankanın şubesi açılmıştır. Bu bankalardan birincisi 05 Temmuz 1954'te açılan İş Bankası'dır.¹⁹⁰ İş Bankası şubesinin açılışına katılmayan Alper, 25 Mayıs 1954 tarihinde İcra Vekilleri Heyetince açılmasına karar verilen Akbank şubesinin¹⁹¹ 06 Aralık 1954'teki açılışında yaptığı konuşmada, Çankırı'da gelişen iktisadi çalışmaların çoğalmasının sevinçle karşılandığını belirterek şube açılışını gerçekleştirmiştir.¹⁹² Erkek Sanat Enstitüsü binasının yapımı da Alper'in valiliği döneminde gerçekleşmiş ve vali 13 Aralık 1954'te binanın temel atma törenine katılmıştır.¹⁹³

09 Kasım 1954'te yapımına başlanmış olan Kızılırmak şosesinin Sülüklü karayolundan başlayıp Dede Köye kadar olan 12 kilometrelik birinci kısmı 06 Ocak 1955'te tamamlanmış ve açılışta Vali Fuat Alper, Çankırı milletvekili İbrahim Aydın, belediye erkânı, DP erkânı, daireler müdür ve başkanları, köylüler bulunmuştur.¹⁹⁴ Çankırı'da önemli eksiklerden biri olan görülen Doğum ve Çocuk Hastanesi, Eski Halkevi binasının yenilenmesi ile 03 Ocak 1955'te vali tarafından açılmıştır.¹⁹⁵ 23 Nisan 1955'te gerçekleşen bayram töreninden sonra valiliğin teşviki ve belediye yardımları ile yapılan çocuk bahçesi, Çankırı'da Vali Fuat Alper tarafından açılmıştır.¹⁹⁶ Çankırı'nın iktisadi

¹⁸⁹ Yeni Çankırı, "Sayın Valimizin Teknik Ziraat Kongresini Açış Nutukları", 18 Ocak 1957, s.1.

¹⁹⁰ Yeni Çankırı, "İş Bankası Açıldı", 05 Aralık 1954, s.1.

¹⁹¹ BCA. 30-18-1-2-136-49-7.

¹⁹² Devrim, "Akbank Açıldı", 08 Aralık 1954, s.1.

¹⁹³ Devrim, "Erkek Sanat Enstitü Temeli Törenle Valimiz Tarafından Atıldı", 15 Aralık 1954, s.1.

¹⁹⁴ Demokrat Çankırı, "Açılış Törenleri Birbirini Kovalıyor", 08 Ocak 1955, s.1.

¹⁹⁵ Devrim, "Çankırı Doğum ve Çocuk Hastanesine Kavuştu", 05 Ocak 1955, s.1.

¹⁹⁶ Devrim, "Çocuk Bahçesi Törenle Açıldı", 27 Nisan 1955, s.1.

kalkınması yönünde önemli adımlardan biri olan modern alçı ve tebeşir fabrikası, şehrin iş adamlarından Hasan Baldudak tarafından yapılmış ve 12 Haziran 1955 tarihindeki temel atma merasimine vali de katılmıştır.¹⁹⁷ 24 Ağustos 1955'te Vali Alper, Çankırı milletvekili İbrahim Aydın ve diğer davetlilerin katılımıyla Sümerbank mağazasının açılışı gerçekleşmiştir. Şehrin tüccarlarından Mustafa Çetiner'in katkıları ile üç ay içerisinde binası tamamlanan Sümerbank mağazası, halka kaliteli ve uygun fiyata ürün satın alma imkânı sağlamıştır.¹⁹⁸

Kooperatif tarafından bir süredir çalışmaları süren ikişer kat planlı motorhane yakınındaki arsalarda yapımına başlanan Çankırı Yapı Kooperatifi¹⁹⁹ evlerinin temel atma töreni 08 Nisan 1956'da yapılmıştır. Törende Alper, "Muhterem arkadaşlar memleketimizde mevcudiyetini şiddetle hissettiren mesken buhranını giderecek olan yapı kooperatifinin bu teşebbüsünü memnurlukla karşılıyoruz. Kendilerine şimdiden muvaffakiyetler diler, yapılacak evlerin sahiplerine uğurlu olmasını temenni ederim." şeklinde konuşmasını tamamladıktan sonra evlerin temeline ilk harcı atmıştır.²⁰⁰

Vali Fuat Alper aracılığıyla gerçekleşen Korgun-Dikenli-Kisecik karayolu yapımı kamuoyunda ilgiyle karşılanmıştır. Dikenli-Kisecik köyünün kurulduğundan beri bir yola sahip olmaması bu ilginin sebebi olarak kabul edilmektedir. 20 günde bitirilen 10 kilometrelik bu yol 12 Ocak 1957 tarihinde Vali Fuat Alper ve Çankırı milletvekili İbrahim Aydın tarafından açılmıştır.²⁰¹ Dikenli köyü ihtiyar heyeti valinin girişimleriyle köye yol bağlanmasına karşılık Alper'e fahri hemşerilik vermiştir.

08 Mart 1957'de vali 1956 yılı içinde yapılan faaliyetleri açıklamak üzere bir basın toplantısı düzenlemiştir.²⁰² 04 Mayıs 1957'de Vali Fuat Alper başkanlığında Çankırı

¹⁹⁷ Yeni Çankırı, "Modern Fabrikanın Temeli Kalabalık Davetliler Önünde Atıldı", 13 Haziran 1955, s.1.

¹⁹⁸ Demokrat Çankırı, "Sümerbank Mağazası Törenle Açıldı", 25 Ağustos 1955, s.1.

¹⁹⁹ Çankırı Yapı Kooperatifi, 25 yıl müddet ve 3500 Türk lirası sermaye ile İcra Vekilleri Heyeti tarafından 11 Şubat 1955 tarihinde kurulmasına karar verilmiştir. **BCA.30-18-1-2-138-120-12.**

²⁰⁰ Demokrat Çankırı, "Çankırı Yapı Kooperatifi Evlerinin Temeli Atıldı", 09 Nisan 1956, s.1.

²⁰¹ Yeni Çankırı, "Rekor Kıran Yol Açıldı", 14 Ocak 1957, s.1.

²⁰² Vali konuşmasında bahsettiği yıl içinde yapılan çalışmalar kısaca şöyledir; yol çalışmaları içerisinde Çankırı-Şabanözü, Çankırı-Yapraklı, Çankırı-Korgun, Çankırı-Kızılırmak yolunun belirli kilometrelerinde kısımlarının genişletilip staplize malzeme dökülmesi, Aşağı pelitözü, Korgun-Dikenli-Kisecik, Şihosman, Korgun Buğay köyleri ile muhtelif 50 kaza ve bağlı köylerin yolları yeniden yapılmıştır. Çankırı-Yapraklı ile Çankırı-Şabanözü arasındaki köprü, Yüklü, Terme Çayı ve Ilgaz-Belören köprüsü bazıları beton olmak üzere yeniden yapılmıştır. Bayanpınar köyü köprüsünün ahşap tablesi ile Kurşunlu'nun Yabannı köyü köprüsünün betonarme tablesi yapılmıştır. Çankırı Merkez

Kadınlar Birliği başkanı İrfan Alper, Nami Mutlu, Muhittin, Kırıttım, Avukat Gürkan Titrek, Ahmet Özler, Ali İnandık, Hasan Altuğ, Hüseyin Özcan, İhsan Armağancı'dan oluşan Deprem Felaketzedelerine Yardım Komitesi kurulmuş ve faaliyete geçmiştir. Sadece Çankırı bazını ele almayan bu komitenin gerçekleştirdiği ilk yardım kampanyası Fethiye'de gerçekleşen depremzedeler için yapılmış ve ilk olarak Korgun kasabası bu kampanyaya para yardımı yapmıştır.²⁰³ 26 Mayıs 1957'de Bolu merkezli gerçekleşen deprem Çankırı'da da hissedilmiş ve deprem sonrası vali Bolu'ya gitmiştir. Vali tarafından deprem bölgesine gitmek üzere Çankırı'da ilk yardım ekibi oluşturulmuştur.²⁰⁴ Çankırı- Yapraklı yolunun 30 km'lik arızalı olan kısmı yeniden yapılmış ve yolun açılışı 23 Haziran 1957'de gerçekleşmiştir. Açılıшта bulunan Vali Alper'e, yolun yapımındaki katkıları nedeniyle Yapraklı fahri hemşeriliği verilmiştir.²⁰⁵ Köy ve bucaklarda okullaşma çalışmaları bu dönemde de devam etmektedir ki yıllardır süregelen Dümeli-Saray köyleri arasındaki küskünlüğü düzeltereği öngörülen Dümeli-Saray Ortaokulu binası yapımının temelini ilk harcı vali tarafından 11 Ağustos 1957'de atılmıştır.²⁰⁶ Çankırı'da spor için yapılan tesislerin yeterli gelmemesi ve modern olmaması nedeniyle ildeki spor çalışmalarının gelişmesini desteklemek adına modern bir spor salonu ve lokal binasının temel açılışı vali tarafından 19 Eylül 1957 tarihinde gerçekleşmiştir.²⁰⁷ Çankırı'nın en önemli sorunlarından sayılan içme suyu temini için vali ve belediye başkanı Ali İnandık, Handırı'da devam edilen çalışmaları incelemiş ve belediye başkanı su toplama işinin yüzde yetmişinin tamamlandığını belirtmiştir.²⁰⁸ Alper'in görevi sona ermeden önce Çankırı'ya kazandırdığı son faaliyet Bayramören köyünün suyu ve yolu olmuştur. Alper, 01 Aralık 1957'de önce Kurşunlu-

kazasında 14, Ilgaz'da 12, Kurşunlu'da 2, Şabanözü'nde 6, Eskipazar'da 8, Çerkeş'te 13 olmak üzere toplam 55 köye su getirilmiştir. Ilgaz'da bir sağlık merkezi, Kurşunlu'da Hükümet konağının birinci kısmı, Merkez'de 4. Yurtiçi Bölge binası, Eskipazar, Atkaracalar'da ortaokul ile Orta'da buğa bakım ve aşım durağı binası yapılmıştır. Ziraî alanda ise 300 yon buğday tohumluğu çiftçiye verilmiş, 9.421 adet meyve fidanı dağıtılmış, 24.704 adet armut ağacı aşılansmış, 227.300 sebze fidesi çiftçilere verilmiş, 300 adet lögereci cinsi tabuk getirilmiş ve 15000 den fazla yumurta dağıtılmıştır. 144 metre uzunluğunda Belveren Sulama kanalı ve akedük inşa edilmiş, Dikenli barajının ilk kısmı bitirilmiş, ildeki 32 çeşme sıvat ve Eskipazar ile Kurşunlu'da bir tohum temizleme evi yapılmıştır. Çankırı Karadibek, Çerkeş Saraycık, Ilgaz Sekü, Şabanözü Büğdüz, Gökçeören ve Buhya köylerine okullar yapılmıştır. Çankırı'nın Y. Pelitözü, Şabanözü'nün Kırşakal, Çerkeş'in Şıhdoğan, Ovacık'ın Hakoğlu, Eskipazar'ın Sofular ile Ilgaz'ın Bucura ve Kırşlar köylerindeki okullar tamir edilmiştir. Yeni Çankırı, "Sayın Valimiz Dün Yaptıkları Basın Toplantısında 1956 Faaliyetlerini Açıkladılar", 09 Mart 1957, s.1-2; Devrim, "1956'da Yapılan İşler", 20-27 Mart-3 Nisan 1957, s.1-2.

²⁰³ Yeni Çankırı, "Deprem Felaketzedelerine Yardım Komitesi Faaliyete Geçti", 06 Mayıs 1957, s.1.

²⁰⁴ Yeni Çankırı, "Valimiz F. Alper Bolu'da Yardım Ekibimiz Gece Yarısı Bolu'ya Hareket Etti", 27 Mayıs 1957, s.1.

²⁰⁵ Yeni Çankırı, "Yeni Yapılan Çankırı-Yapraklı Yolu Dün Hizmete Sokuldu", 24 Haziran 1957, s.1.

²⁰⁶ Yeni Çankırı, "Dümeli-Saray Köyünde Yapılacak Olan Ortaokulun Temeli Dün Atıldı", 12 Ağustos 1957, s.1.

²⁰⁷ Yeni Çankırı, "Lokal'in Temeli Atıldı", 20 Eylül 1957, s.1.

²⁰⁸ Yeni Çankırı, "Şehir Suyu Çalışmalarına Hızla Devam Ediliyor", 07 Kasım 1957, s.1.

Bayramören yolu sonrasında ise köy meydanına yapılan çeşmenin açılışına katılmıştır.²⁰⁹ 12 Aralık 1957'ye kadar Çankırı'daki görevine devam eden Alper, Merkez Valiliği'ne atanmıştır.²¹⁰

Fotoğraf 26: Belediye Başkanı Osman Derviş, Garnizon Komutanı Albay Celal Dora Ve Vali Fuat Alper Bayram Kutlamasında²¹¹

30 Aralık 1957-05 Ağustos 1958 tarihleri arasında Çankırı Valiliği yapmış olan **Muhlis Babaoğlu**²¹², 12 Aralık 1957'de Trabzon Valiliği görevinden Çankırı Valiliği'ne atandı.²¹³ Babaoğlu 11 Ocak 1958'de CHP İl merkezi ziyaretinden sonra Milli Eğitim

²⁰⁹ Yeni Çankırı, "Bayramören Köyü Su ve Yolu Dün Hizmete Sokuldu", 02 Aralık 1957, s.1.

²¹⁰ Devrim, "Vali Değiştii", 31 Aralık 1957, s.1.

²¹¹ Demiröz, a.g.e., s.86.

²¹² "1327 yılında Maraş'ta doğmuştur. 1935'te İstanbul Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. Babaoğlu'nun ilk memuriyeti 15.11.1933'de göreve başladığı İstanbul Asliye 1. Hukuk'ta 3. Sınıf Zabıt Kâtipliğidir. 01.11.1936'da askere gitmiş ve terhisinden sonra sırasıyla Emniyet Umum Müdürlüğü'nde 3. Sınıf Muamelat Memuru ve Maraş Valiliği'nde maiyet memurluğu görevlerinde bulunmuştur.28.05.1940'da Gündoğmuş kaymakamlığına atanmıştır. Iğın, Bulanık, Gebze ve Ereğli Kaymakamlığı da yapmıştır. 21.10.1950'de Mülkiye Müfettişliğine 3. Sınıf Mülkiye Müfettişliğine başlamış ardından 2. Sınıfa yükselmiştir. 18.06.1953'te 5439 sayılı kanunla Ağrı Valiliği'ne atanmıştır. 11.12.1954-01.12.1955 tarihleri arasında Kars Valisi olarak görev yapmıştır." Demokrat Çankırı, "Babaoğlu Bu Sabah Şehrimizden Ayrıldı", 05 Ağustos 1958, s.1; İlyas Topçu, **1946-1960 Yılları Arası Kars'ta Siyasi ve Sosyal Hayat**, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kars, 2014, s.121-122.

²¹³ Yeni Çankırı, "Merkez Valiliği'ne Nakil Olan Valimizin Yerine Muhlis Babaoğlu İlimizin Valisi Oldular", 13 Aralık 1957, s.1.

Salonunda öğretmenler ile buluşmuş,²¹⁴ 18 Ocak'ta gazeteler idare haneleri ile matbaaları gezmiştir.²¹⁵

Fotoğraf 27: Muhlis Babaoğlu

Yapraklı'nın kaza olması sebebiyle 01 Nisan 1958'de yapılan kutlamaya katılan vali yaptığı konuşmasında Yapraklılılara davetleri üzerine teşekkür etmiş, 1959'da Orta ve Ovacık ile 1960'da Dümeli'nin de kaza olacağını açıklamıştır.²¹⁶ 15 Mayıs 1958'de Çankırı'da ciddi etkilere neden olan bir sel meydana gelmiş ve şehir merkezinin yanı sıra civar köyler de su altında kalmıştır.²¹⁷ 16 Mayıs'da Vali Babaoğlu Piyade Atış Okulu Komutanı General Nuri Teoman ile sel bölgesini gezmiş ve selzedelere geçmiş olsun dileklerini iletmışlerdir.²¹⁸ Çankırı selin yarattığı zarardan toparlanmaya çalışırken 24 Mayıs günü daha şiddetli bir sel felaketine uğramıştır. Bu sel neticesinde 18 kişi ölmüş ve köylerin yanı sıra şehir merkezinde de ciddi hasarlar meydana gelmiştir.²¹⁹ 27 Mayıs'ta vali Devrim gazetesine sel hakkında bir demeçte bulunmuş, evlerdeki suların tamamen boşaltıldığını, subay ve askerlerin çalışmalarda büyük yer sahibi olduğunu,

²¹⁴ Devrim, "Valimiz Ziyaretleri İade Ediyor", 13 Ocak 1958, s.1.

²¹⁵ Demokrat Çankırı, "Valimiz Gazeteler İdare Haneleri İle Matbaalarımızı Gezdi", 20 Ocak 1958, s.1.

²¹⁶ Demokrat Çankırı, "Yapraklı Dün Kaza Olarak Hizmete Girdi", 02 Nisan 1958, s.1.

²¹⁷ Devrim, "Şehrimiz Sel Felaketine Uğradı", 16 Mayıs 1958, s.1.

²¹⁸ Demokrat Çankırı, "Dünkü Sel Felaketini Can Kaybı Olmadan Atlattık", 16 Mayıs 1958, s.1.

²¹⁹ Demokrat Çankırı, "Korkunç Sel 18 Ölüye Mâl Oldu", 26 Mayıs 1958, s.1.

şehir imar planının 10 gün içinde yapılacağını ve Devlet Su İşleri'nden gelen mühendislerin incelemelerini bitirmek üzere olduğunu söylemiştir.²²⁰

Muhlis Babaoğlu'ndan sonra valilik yapan ve 1946-1960 arasında Çankırı'da görev yapmış son vali olan **Nazım Başlamışlı**,²²¹ 12 Eylül 1958-09 Haziran 1960 tarihleri arasında Çankırı Valiliği görevinde bulunmuştur. 22 Ekim 1958'de Çankırı Lisesi'nin ek pavyonunun temel atma törenine katılmış ve ilk harcı atmıştır. Bu yeni binanın 200 öğrenciyi bünyesinde bulunduracağı, laboratuvar ile 200 kişilik salona sahip olacağı açıklanmıştır.²²² Bucura dere ile Ilgaz'a bağlı Kızılıbrık köyüne içme suyu getirilmiş, açılışı Vali Başlamışlı, İl Genel Meclis Üyeleri ve Bayındırlık Müdürü Oğuz Candoğan 03 Kasım 1958'de gerçekleştirmiştir.²²³ Başlamışlı döneminde bir diğer su açılışı Kızılırmak ilçesinin Karamürsel köyünde gerçekleşmiştir. Köylüler tarafından yapılan 8 km uzunluğundaki sulama kanalı vali tarafından 18 Kasım 1958'de açılmıştır.²²⁴ 05 Aralık 1958'de nahiye yapılan Korgun'daki kutlamada vali yaptığı konuşmasında nahiye olmasıyla beldenin daha iyiye gideceğine ve hükümet yararlarından faydalanacağına değinmiştir.²²⁵

²²⁰ Devrim, "Valimizin Demeci", 28 Mayıs 1958, s.1.

²²¹ "1916 yılında Hayat Erzin Nâhiyesi'nin Başlamışlı Köyü'nde doğmuştur. İyi derecede Fransızca ve biraz da Almanca bilmektedir. 1936'da Galatasaray Lisesi'ni bitirmiştir. 1940'da Siyasal Bilgiler Okulu'ndan mezun olmuştur. Mezuniyeti sonrası Dâhiliye Vekâleti stajyer Memurluğuna atanarak devlet hizmetine girdi. Cebeci Nahiyesi Müdürlüğünde, Bursa Maiyet Memurluğunda, Ayvacık Kaymakam Vekilliğinde, İçel Maiyet Memurluğunda, Mut Kaymakam Vekilliğinde stajını ve Mayıs 1945'de katıldığı Kaymakamlık Kursu'nu da bitirdikten sonra kaymakamlığa terfi etmiştir. Ocak 1946'da Kaman, 1947'de Alaşehir, 1948'de Sarıkamış, Haziran 1950'de Kağızman, 1951'de Akşehir, 1953'de Sarıyer (İstanbul), Şubat 1954'de Menemen, Ağustos 1954'de Bakırköy, 1955'de Turgutlu Kazaları Kaymakamlıklarına, 1956'da İstanbul Vali Muaviniğine, 1958'de Çankırı Valiliğine, 6 Haziran 1960'da Mülkiye Müfettişliğine, Aralık 1960'da İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Üyeliğine, 27 Ocak 1966'da Çorum Valiliğine, 4 Ekim 1968'de 2. defa İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Üyeliğine getirilmiştir. İstanbul Dâhiliye Memurları Cemiyeti ve Kooperatifi üyesidir." Çankaya, **a.g.e.**, s.2416.

²²² Devrim, "Lise'ye Ek Pavyonun Temeli Dün Atıldı", 23 Ekim 1958, s.1.

²²³ Demokrat Çankırı, "Bucuradere Kızılıbrık Köyü İçme Suyuna Dün Kavuştu", 04 Kasım 1958, s.1.

²²⁴ Demokrat Çankırı, "Sayın Valimiz Nazım Başlamışlı Karamürsel Sulama Kanlıni Hizmette Açtılar", 19 Kasım 1958, s.1.

²²⁵ Demokrat Çankırı, "Korgun Dün Nahiye Oldu", 06 Aralık 1958, s.1.

Fotoğraf 28: Nazım Başlamışlı

Vali Kurşunlu'da yapılmış olan yeni hükümet binasının açılışını 19 Ocak 1959'da yapmıştır.²²⁶ 01 Nisan 1959 tarihinden itibaren Orta ve Ovacık bucakları ilçe olmuştur. Orta'daki kutlamalara Vali Başlamışlı katılırken Ovacık'taki kutlamaya Vali Yardımcısı Burhan Aşkar katılmıştır.²²⁷ Valilik ile Sağlık Müdürlüğünün arazisini bedelsiz temin ettiği ve gerekli maddi yardımları da sağlayarak yapılan Verem Dispanseri binasının temelinin ilk harcı 16 Kasım 1959'da vali tarafından atılmıştır.²²⁸ Aralık 1959 içinde Vali Başlamışlı Eğitim, Sağlık ve Bayındırlık İl Müdürleri ile beraber Yapraklı, Şabanözü ve Orta kazalarına teftiş gezisinde bulunmuştur. Bu gezide kazaların eğitim, sağlık ve bayındırlık durumlarını inceleyerek direktifler vermiştir. Ayrıca vali bölgedeki okullara uğrayarak öğrenci ve öğretmenlerin durumları hakkındaki memnuniyetini dile getirmiştir.²²⁹

Şubat 1955'te şehre bir Halkbank şubesi kurulması için Çankırı'yı Kalkındırma Derneği girişimde bulunmaya başlamıştır. Dernek, esnaflarca belirli sermayenin oluşturulup bankanın bir an önce açılması için ön ayak olmuştur.²³⁰ 17 Mart 1955'te Umum Müdürü Nusret Uzgören, Zafer gazetesine verdiği demeçte Çankırı'ya Halkbank açılacağını beyan etmesinin ardından şube açılması için gerekli olan meblağın Akbank'ta açılan bir

²²⁶ Demokrat Çankırı, "Kurşunlu Hükümet Binası Dün Hizmete Sokuldu", 20 Ocak 1959, s.1.

²²⁷ Devrim, "Bugün Orta ve Ovacık Bucaklarımız İlçe Oluyor", 01 Nisan 1959, s.1.

²²⁸ Demokrat Çankırı, "Şehrimiz Verem Dispanserinin Temeli Dün Merasimle Atıldı", 17 Kasım 1959, s.1.

²²⁹ Demokrat Çankırı, "Valimizin Teftişleri", 16 Aralık 1959, s.1.

²³⁰ Demokrat Çankırı, "Halk Bankası Hakkında Birkaç İzah", 28 Şubat 1955, s.1.

hesapta toplanacağı açıklanarak şehir halkı ve esnafına bildirilmiştir.²³¹ Nihayetinde Başbakanlık tarafından Çankırı'ya Halkbank şubesi açılmasına 08 Temmuz 1955 tarihinde karar verilmiştir.²³² Fakat şube istenilen meblağa ulaşamaması nedeniyle açılmamıştır. Aralık 1958'de tekrar bir girişimde bulunularak gerekli meblağın toplanması için Ziraat Bankası'nda hesap açılmıştır.²³³ Bu girişim sonucunda 25 Mayıs 1959'da merkezde Halkbank şubesi açılmış ve Çankırı'da banka sayısı dörde ulaşmıştır.

Fotoğraf 29: Halkbank Çankırı Şubesi Açılışı²³⁴

DP dönemi valilerinin Çankırı'da yaptığı son çalışmalara bakarsak Ilgaz'a bağlı Bükcük ve Cendere köylerine su bağlanmış ve 27 Ocak 1960'da yapılan merasime vali de katılmıştır.²³⁵ 01 Nisan 1960'da yapılan bir merasim ile Dümeli bucağı Eldivan adını alarak ilçe yapılmıştır. Vali ve belediye başkanı Nurettin Ok'un katılımlarıyla gerçekleşen merasimde Başlamışlı; "Yurdun efendisi olan sizlere hizmet etmek hükümetimizin ve dolayısı ile bizim en büyük vatan borcumuzdur. Asırların ihmali ile ortaya çıkan yoklukları varlığa kavuşturacağız. Her türlü didinme bu millete ve aziz Eldivanlılara layıktır. Çalışacağız arkadaşlar ve Allah'ın izniyle yapacağız ve

²³¹ Demokrat Çankırı, "Halk Bankası Çankırı'da Şube Açıyor", 26 Mart 1955, s.1.

²³² BCA. 30-18-1-2-140-64-4, Demokrat Çankırı, "Halk Bankası Şehrimizde Bir Şube Açılacak", 23 Ağustos 1955, s.1.

²³³ Demokrat Çankırı, "Şehrimizde Halk Bankası Şubesi Açılacak", 20 Aralık 1958, s.1.

²³⁴ Demiröz, a.g.e., s.85.

²³⁵ Yeni Çankırı, "Bükcük ve Cendere Köyleri Suya Kavuştular", 28 Ocak 1960, s.1.

yapmaktayız. Ne mutlu sizlere ki mübarek Cuma günü ve bayram ertesi kaza oldunuz, bu mutlu gününüzü candan kutlarım” diyerek sözlerini tamamladıktan sonra vali yeni kaymakamlık binasını açmıştır.²³⁶ Vilayet Daimi Encümeni ile Köy Okulları İnşaat Komisyonu Vali Başlamışlı başkanlığında 21 Nisan 1960’da toplanmış ve aynı yıl içinde yapılacak olan köy okulu inşaatları hakkındaki hazırlıkları görüşmüşlerdir. Hükümet tarafından Çankırı köy okulları için ayrılan bütçe bir milyon lira ile yeniden yapılacak olan otuz altı okulun inşası ve dokuz okulun da tamir edilmesi toplantıda karara bağlanmıştır.²³⁷

CHP Dönem Valileri	Görev Başlama Ve Bitiş Tarihi	DP Dönem Valileri	Görev Başlama Ve Bitiş Tarihi
Mehmet Recai Türel	12.08.1944-28.03.1946	Ethem Yetkiner	03.07.1950-04.05.1951
Ahmet Refik Noyan	03.05.1945-24.11.1946	Hikmet Kümbetlioğlu	21.05.1951-06.02.1952
İbrahim Saib Öрге	26.11.1946-15.07.1949	Hamza Kişioğlu	23.02.1952-27.01.1954
Orhan Sami Güvenç	08.08.1949-15.06.1950	Fuat Alper	15.02.1954-12.12.1957
		Muhlis Babaoğlu	30.12.1957-05.08.1958
		Nazım Başlamışlı	12.09.1958-09.06.1960

Tablo 2: 1946-1960 Yılları Arası Görev Yapmış Çankırı Valileri

1946-1960 yılları arasında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)²³⁸ döneminde dört, Demokrat Parti (DP)²³⁹ döneminde beş vali olmak üzere toplamda dokuz vali Çankırı’da görev yapmıştır. Valilerin yaptığı faaliyetlerin hükümetlerin politikalarıyla paralel bir seyir izlediği anlaşılmaktadır. Her iki dönem valileri de ilçe ve köylere görevleri süresince teftiş gezilerini eksik etmemiştir. CHP döneminde valilerin ilçe ve köylerdeki mevcut eğitim sorunları ile okullaştırma çalışmalarını dikkatle takip ettiği görülmektedir. Ayrıca şehrin imar ve bayındırlık çalışmalarına yönelik yeni atılımlar yapılmıştır. Valiler öncülüğünde Çankırı Güzelleştirme ve Tanıtma Derneği, Çankırı İli Susuz Köylerine Su Getirme Birliği, Çankırı Yapı Türk Anonim Şirketi gibi dernek ve kuruluşlar kurulmuş, bu kuruluşlar ile Çankırı’nın gelişimi ve sorunlarına yönelik

²³⁶ Yeni Çankırı, “Dün Dümeli Nahiyesi Eldivan İsmi Alarak Kaza Oldu”, 02 Nisan 1960, s.1.

²³⁷ Yeni Çankırı, “Vilayetimiz Köy Okulları İnşaatı”, 22 Nisan 1960, s.1.

²³⁸ Bundan sonra CHP olarak ifade edilecektir.

²³⁹ Bundan sonra DP olarak ifade edilecektir.

çözümler üretilmiştir. Çiftçilere yönelik desteklere de valilik aracılığıyla devam edilmiştir.

DP dönemi valileri de CHP dönemi gibi eğitim faaliyetlerine hız vermeye devam etmiş, yeni okullar açılmaya devam edilmiştir. DP dönem valilerini bir önceki döneme göre ayırt eden niteliklerden biri, kırsal hayat ve tarıma yönelik yapılan atılımların yoğunluğudur. Düzenlenen Ziraat Kongreleri, köy yolu, suyolu ve bentlerin yapımlarının 1950'den sonra sıklaşması, genel politikanın şehre nasıl yansıdığını açıklamaktadır. Bir diğer nokta ise şehrin ekonomik hayatının gelişmesine yönelik yapılan banka şubelerinin açılma çabasıdır. 1950'ye kadar Çankırı'da sadece Ziraat Bankası şubesi bulunmaktadır. 1960 yılına gelindiğinde İş Bankası, Akbank ve Halkbank'ın Çankırı'da şubelerini açması ile toplam banka sayısı dörde çıkmıştır. Verilen krediler ve banka sayısındaki artış, esnaf ve çiftçinin iktisadi yükünü de hafifletmiştir. Ayrıca ilçe sağlık merkezleri, Doğumevi, Verem Dispanseri'nin bu dönemde açılmasıyla şehirdeki sağlık alanındaki eksiklikleri de gidermiştir. Hem CHP hem de DP döneminde Çankırı'da gerçekleşen doğal afetler sonucu valilik gereken tedbirleri almış ve yardımlarda bulunmuştur. Şehrin en önemli sorunlarından biri olan içme suyu meselesine yönelik ise CHP döneminde başlanılan çalışmaların DP döneminde üzerine gidilerek sonuçlandırılmaya başlandığı görülmektedir. Hem valilik hem de bayındırlık müdürlüğü bu hususta iyileşmeler gerçekleştirmiştir. Her iki dönemde de valiler gerekli çalışmalarda bulunmuş olsalar da gerek kamuoyuna verdikleri bilgilerle gerekse faaliyet sahasıyla DP dönemi valilerinin daha ön planda olduğu kabul edilebilir.

1.3. Çankırı'da Siyasi Hayat

1.3.1. Çok Partili Hayata Geçiş Süreci

II. Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra dünyada başlayan demokratikleşme süreci Türkiye'yi de etkiler bir duruma gelmiştir. Savaş nedeniyle oluşan ekonomik sıkıntıları mümkün olduğunca azaltmak için hükümetin yaptığı vergi uygulamaları halk gözünde tek parti rejimine karşı eleştirel bir tutum izlemesine neden olmuştur. Toplum içinde

olduğu kadar Meclis içinde de Mayıs 1945'te başlayan bütçe görüşmeleriyle başlayan muhalifliğin Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu tasarısında iyiden iyiye çetinleştiği görülmektedir.

Bu dönemdeki yeni partilerin kurulmasındaki ilk örnek Milli Kalkınma Partisi (MKP)'dir.²⁴⁰ MKP, 18 Temmuz 1945'te Nuri Demirağ, Hüseyin Avni Alaş ve Cevat Rıfat Atilhan tarafından kurulmuştur. Devletçilik karşıtı, milliyetçi, muhafazakâr ve dış politikada Doğu-İslam yanlısı siyaset izleyen bir parti olan MKP ileriki zamanda ciddi bir başarı sağlayamamıştır.²⁴¹

07 Haziran 1945 tarihli "Dörtlü Takrir" Türkiye'de çok partili demokratik hayata geçişin ilk adımı olarak kabul edilmektedir. Adnan Menderes, Celal Bayar, Refik Koraltan ve Fuat Köprülü tarafından imzalanan takrirden savaştan sona ermesinin devamında Türkiye'nin demokratik bir yapıya hazır olduğu, Millet Meclisi'nin hükümeti fiilen kontrol etmesi gerektiği, Anayasada yer alan kişi hak ve özgürlüklerinin vatandaşlara verilmesi gerektiği ve başka partilerinde kurulmasına izin verilmesi gibi maddeler bulunmaktadır. Ayrıca bu maddelerin yapılması için CHP kendi parti program ve tüzüğünü değiştirilmeliydi ve bu takrir, Meclis açık oturumunda tartışılmalıydı.²⁴² Dörtlü Takrir 12 Haziran'da CHP Meclis Grubu'nda okunmuş ve reddedilmiştir. Sonrasında Menderes ve Köprülü Vatan Gazetesindeki eleştirel yazıları nedeniyle 21 Eylül 1945'te partiden ihraç edilmişlerdir. Koraltan ise 02 Ekim'de Vatan gazetesine verdiği demeçte, yapılan ihraçların tüzüğe aykırı olduğunu dile getirmiş ve kendisi de partiden 27 Kasım 1945'te ihraç edilmiştir. Bayar ise önce 28 Eylül 1945'te milletvekilliğinden, 03 Aralık 1945'te parti üyeliğinden istifa etmiştir.²⁴³ Dörtlü Takrir'e imza atanların CHP'den ayrılmasından sonra yeni bir parti kurulması girişimi de başlamış olmuştur. İnönü'nün 01 Kasım 1945 tarihli Meclis açış konuşmasında da çok partili hayata geçilmesinin sinyalini vermiştir.

²⁴⁰ Bundan sonra MKP olarak ifade edilecektir.

²⁴¹ Şerafettin Turan, **Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938-14 Mayıs 1950)**, Bilgi Yayınevi, Cilt 4, Ankara, 1999, s.216-217.

²⁴² Ahmet Yeşil, **Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Ankara, 1988, s.42.

²⁴³ Mehmet Kabasakal, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)**, Tekin Yayınevi, Ankara, 1991, s.166.

04 Aralık 1945'te Bayar ile İnönü arasında bir görüşme gerçekleşmiştir. Bu görüşme sonucunda dış politika ve laiklik konularında iktidarla ters düşmemek şartıyla İnönü, yeni bir parti kurulmasını onaylamıştır. Nihayetinde 07 Ocak 1946'da Bayar, Menderes, Koraltan ve Köprülü tarafından Demokrat Parti kurulmuştur.²⁴⁴DP'nin programı CHP'den çok farklı olmamakla beraber kendileri demokrasiyi geliştirme amacını taşıdıklarını, milletin iradesi ile gücün sağlanacağı, iktidar faaliyetlerini eleştirileceği ve kişi hak ve özgürlüklerini genişletecekleri gibi maddelerle CHP'den ayrılmaktadır.²⁴⁵ DP'nin kuruluşunun ardından partinin Çankırı İl Teşkilatı ise mesleği taş ustası olan Mustafa Esri liderliğinde kurulmuştur.²⁴⁶

Fotoğraf 30: Demokrat Parti Çankırı İl Teşkilatı Kuruluş Günü²⁴⁷

1.3.1.1. 1946 Genel Seçimleri

21 Temmuz 1946 seçimleri, 05 Haziran 1946'da kabul edilen Seçim Kanunu ile seçim sisteminin değiştirilip tek dereceli ve gizli oy-açık sayım usulü özellikleriyle Türk siyasi

²⁴⁴ Yeşil, a.g.e., s.52-53.

²⁴⁵ Feroz Ahmad, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Hil Yayın, İstanbul, 1996, s.31.

²⁴⁶ Recep Büyüktolu, **Demokrasinin Gelişme Sürecinde Çankırı Milletvekilleri (1950-1954)**, Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı, 2013, s.35.

²⁴⁷ Demiröz, a.g.e., s.82.

tarihinde bir ilk olma niteliği taşımaktadır.²⁴⁸ Fakat bu durum beraberinde seçim sonuçlarının şaibeli olup olmadığı tartışmalarını da beraberinde getirmiştir.

Hükümetin erken seçim kararından sonra Çankırı’da genel seçim hazırlıklarına başlanılmıştır. İl merkez, ilçe ve köylerinin nüfus yazımı tamamlanmış ve defterler seçim kuruluna verilmiştir. Yazıma göre tahmini Çankırı’nın beş milletvekili çıkaracağı ön görülmüştür. İl idare kurulu ve seçim kurulu Vali başkanlığında toplanmış ve Çankırı merkezde 9, merkeze bağlı köylerde 30, Yapraklı bucağında 14, Kızılırmak bucağında 9 seçim bürosu olmak üzere toplamda 59 büro kurulmasına toplantıda karar verilmiştir. İlçelerde ise Şabanözü’nde 31, Çerkeş’te 24, Eskipazar’da 14, Ilgaz’da 20, Kurşunlu’da 21 büro kurulmuştur. Ayrıca CHP Genel Sekreterliğine aday olmak isteyenlerin adları kesin olarak bilinmese de başvuruların 150 kişiye dayandığı belirtilmektedir. Şabanözü’nde 300 seçmen ilçede öğretmenlik yapan Nuri Merzi’nin bağımsız adaylığının konulması için başvuruda bulunup mazbatalarını göndermişlerdir.²⁴⁹

Fotoğraf 31: CHP Çankırı İl Yönetim Kurulu Binası²⁵⁰

²⁴⁸ Yeşil, a.g.e., s.67.

²⁴⁹ Çankırı, “Milletvekili Seçim Hazırlığı”, 25 Haziran 1946 s.1.

²⁵⁰ Dr. Rıfık Kamil Urgan Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 174, Zarf No: 31/1.

1 Temmuz 1946'da Çankırı'daki seçim hazırlıkları tamamlanmış ve seçmen defterleri asılmıştır. 29 Haziran'da valilikte yapılan toplantı sonucu şehrin nüfusu 191.422 olarak belirlenmiş ve beş milletvekili seçilmesine karar verilmiştir. CHP vekil adaylarının yanında, ildeki bağımsız adayların sayısının çokluğu da dikkat çekmektedir. Ilgaz'da kerestecilik yapan Kemal Atakurt, Ilgaz Halkevi Başkanı Tayyip Demir, Şabanözü CHP İdare Kurulu Başkanı Hüseyin Uğur, Çerkeş'te Tarım İşleri öğretmeni Selahattin Apaydın ve Ilgaz'dan 300 imza ile İstanbul'da avukatlık yapan Halit Ziya Birkan bağımsız olarak adaylık başvurusunda bulunmuşlardır. Çankırı ilçelerindeki seçmen sayısı şu şekildedir;²⁵¹

İlçeler	Seçmen Sayısı
Çankırı Merkez	27.300
Çerkeş	14.404
Ilgaz	10.909
Şabanözü	15.525
Kurşunlu	11.227
Eskipazar	7.900
Toplam	87.265

Tablo 3: 1946 Genel Seçimleri Çankırı'daki Seçmen Sayısı

Çankırı basınında bağımsız adaylar, seçim günü yaklaştıkça açıklanmaya devam etmektedir. Doktor Kenan Çığman, Fransızca öğretmeni Kemal Cenap Başer'in bağımsız adaylıkları kabul edilmekle beraber Çerkeş'ten Süleyman Aydemir, Çerkeş Sıtma Savaş Sağlık Koruyucusu Recep Kılıç, Çerkeş'ten müteahhit Mustafa Işık, Sayıştay murakıplarından Mazhar Solak, Ankara'dan Yusuf İleri de bağımsız adaylık başvurusunda bulunmuştur. Şabanözü'nden aday gösterilen Nuri Merzi ise adaylıktan geri çekilmiştir.²⁵²

Seçim dönemi içerisinde Çankırı milletvekili ve TBMM Başkanı Mustafa Abdülhalik Renda 09 Temmuz'da Çankırı'ya bir ziyarette bulunmuştur. Renda, Çankırı'daki CHP mensuplarıyla buluşmuş ve bir konuşma gerçekleştirmiştir. Gün içinde Çerkeş,

²⁵¹ Çankırı, "Seçim Hazırlığı Bitti", 02 Temmuz 1946 s.1.

²⁵² Çankırı, "Milletvekili Seçimi Önümüzdeki Pazar Yapılacak", 16 Temmuz 1946, s.1.

Kurşunlu ve Eskipazar ilçelerinde partililerle ve halkla buluşmasından sonra Ilgaz'a giden Renda Çankırı'ya yaptığı ziyareti tamamlayıp Ankara'ya geri dönmüştür.²⁵³

1946 genel seçimlerinde Çankırı seçmenlerinin yüzde yetmişinden fazlası sandıklara oy kullanmaya gitmiş ve seçim herhangi bir sıkıntı yaşanmadan tamamlanmıştır. Sayımlar gece dört gibi tamamlanarak Çankırı milletvekilliklerinin hepsinin CHP adaylarının kazandığı ön görülmüştür. 29 Temmuz'da ise kesin sonuçların açıklanacağı bildirilmiştir. CHP ve DP adaylarının topladığı oy sayısı şöyledir;²⁵⁴

CHP Adayları	Oy Sayısı	DP Adayları	Oy Sayısı
M. Abdülhalik Renda	43.050	Mehmet Öğüt	26.574
A. İhsan Zeyneloğlu	36.638	Kazım Arar	23.640
Zeki Soydemir	33.828	Kenan Çığman	23.477
Rıfat Dolunay	29.748	Rüştü Sülün	22.558
Akif Arkan	26.924	Adil Camgöz	22.223

Tablo 4: 1946 Genel Seçimi Çankırı Milletvekili Adayları ve Kazandıkları Oy Sayısı

Her iki partinin adayları arasındaki oy farkının yaklaşık 4 ila 10 bin arasında değiştiği görülmektedir. TBMM II. Döneminden beridir kesintisiz olarak Çankırı milletvekilliğinde bulunmuş olan M. Abdülhalik Renda'nın bu seçimlerde diğer adaylara ciddi bir fark atarak en fazla oyu alan aday olduğu anlaşılmaktadır. 1946 Genel Seçimleri sonucu Çankırı milletvekilliklerinin hepsini CHP kazanmıştır.

Çankırı'da seçim sonuçları böyle iken Türkiye geneli sonuçlarında ise CHP 3 il dışında 60 ilde milletvekilliği elde ederken, DP ise 11 ilde milletvekili kazanabilmiştir. Mecliste CHP 397, DP 65 ve bağımsızlar 3 koltuk kazanabilmiştir.²⁵⁵

²⁵³ Çankırı, "Milletvekilimiz B.M. Meclisi Başkanı Sayın A. Renda Şehrimize Geldiler", 16 Temmuz 1946, s.1.

²⁵⁴ Çankırı, "Milletvekili Seçimi Bitti", 23 Temmuz 1946, s.1.

²⁵⁵ Cemil Koçak, **İktidar ve Demokratlar Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)**, İletişim Yayınları, Cilt 2, İstanbul, 2012, s.516.

1.3.1.1.a.VIII. Dönem Çankırı Milletvekilleri

1946-1950 yılları arasında Meclis'te Çankırı'yı temsil eden milletvekilleri yer aldıkları görevler ve faaliyetleri bakımından önemlidir. Bunlardan biri olan ve 6., 7. ve 8. Dönemlerde de Çankırı milletvekilliği yapan Dr. Akif Arkan²⁵⁶, 1946 seçimlerinde de toplam 26.914 oy alarak Çankırı milletvekili seçilmiş ve 05.08.1946'da Meclise katılmıştır.²⁵⁷ 8. dönemdeki vekilliği boyunca TBMM Milli Savunma Komisyonu Üyeliği görevinde bulunmuştur.²⁵⁸

Arkan, 26 Aralık 1946 tarihli Ekonomi Bakanlığı 1947 bütçesi ile ilgili Meclisteki görüşmede Arkan, klor gazı fabrikasının yapılacağı yerin ilk olarak Çankırı olarak belirlendiğini şu sözleriyle açıklamaktadır;

“Muhterem arkadaşlar, Birinci Cihan harbinden sonra milletler arasında harp gazları ehemmiyet kesbettiği nazarı dikkate alınarak ve ilerlemiş olan bu silâhın kıymeti artacağı düşünülerek Millî Savunma Bakanlığı klor gazı istihsalı için bir etüt yatırmayı düşünerek. Bu etüd ilk evvelâ Çankırı'da yaptırmıştır. Bunun madde-i iptidaiyesi tuz, kireç, su ve kömürden ibarettir. Çankırı'da tuz, kireç, su maddeleri mevcuttur. Kömür de önünden geçtiği için buradaki etütten de Çankırı'da bir klor fabrikası kurulması hakkında Millî Savunma Bakanlığı bir karar vermişti. Ekonomi Bakanlığı endüstriyi elinde tuttuğu için ve klor gazının bazı sanayide istimali zaruri olduğundan bu sanayi kendi emrinde yaptırarak ve Millî Savunma Bakanlığı ihtiyaçlarını da temin kastiyle dosyayı Millî Savunmadan almıştır. Nihayet Ekonomi Bakanlığı bunun Çankırı'da veya başka bir yerde yapılması için Genelkurmayın müsaade ve muvafakatini istihsal etmek üzere müracaat ediyor. İlk etüt Çankırı'da yapılmıştır.”

Arkan konuşmasının devamında Milli Savunma Bakanlığı'nın fabrikanın yeri için Çankırı'dan sonra Kütahya'da karar kıldığına ve klor fabrikasının yapılacağı yer

²⁵⁶ “1889 yılında Çankırı'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da ve Çankırı'da tamamlamıştır. 7 Temmuz 1914'te İstanbul Darülfünunu Tıp Fakültesi'nden askerî tabip yüzbaşı rütbesiyle mezun olmuştur. Arkan, Sıdika Hanım ile evlenmiş ve iki çocuk babasıdır. 08 Temmuz 1917'de önyüzbaşı, 01 Mart 1921'de binbaşı, 30 Ağustos 1928'de yarbay, 30 Ağustos 1935'te albay olmuştur. Jandarma Genel Komutanlığı Baş Tabîbi iken 16 Mart 1939'da istifa etmiştir. 1919'da Çankırı Müdâfaai Hukuk Cemiyeti teşkilatını kurmuş ve umûmî kâtipliğini yapmıştır. I. Dünya Savaşı ve İstiklâl Harbi'ne katılmıştır. 30 Haziran 1941'de emekli olmuştur. Çanakkale Muharebelerinde görev yapması nedeniyle Harp Madalyası, Sina Cephesi'nde Liyakat Madalyası ve Beşinci Mecidî Nişanı, İstiklâl Madalyası vardır. 19 Temmuz 1952'de vefat etti.” Ş. ŞenalGünay, **Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939 – 15 Ocak 1943)**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Cilt 5, Ankara, 2007, s.170-171.

²⁵⁷ TBMM Arşivi, **Akif Arkan Tercüme-i Hal Kâğıdı**, Sicil No:1042, Defter No:221, 8. Dönem.

²⁵⁸ Mustafa Çufalı, **Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)**, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Cilt 3, Ankara, 2012, s.291-292.

konusunda bakanlıklar arasında oluşan ayrıma değinmekle beraber fabrikanın İzmit'e yapılmamasına gerekçeleriyle değinmiştir. Arkan aynı oturumdaki konuşmasının devamında Çankırı'daki demir kaynaklarına değinmektedir;

“Arkadaşlar 1940 senesinde Çankırı'da Maden Tetkik Arama Enstitüsünden bir arkadaşla epeyce dolaştık. Muhtelif cevherler elde ettik. Memleket ihtiyacını daha ziyade karşılayabilecek demir meselesini ele aldık. Çünkü demir cevherinin Divriği'den Karabük'e gelmesi için 1.005 kilometrelik bir mesafe vardır. Bu mesafeyi daha az bir mesafeye indirmek zaruret ve mecburiyeti vardır. Ben Maden Tetkik Arama Enstitüsü'nden genç bir mühendis arkadaşla beraber bir aya yakın dolaştım. Pelitçilik köyü vardır. Burada demir madeni bulundu. Oraya giden mühendisin ifadesine göre, buradaki demir cevherinin nihayet 25 - 30 kilometrelik bir sahada olduğunu söyledi, Ankara'ya geldik. Başbakan'dan rica ederek mahalline bir Alman mühendisinin gönderilmesini temin ettik. Profesör Zigrel isminde bir Alman mühendisi tetkik etmek üzere gitti. Bizim mühendisin 30 - 40 kilometrelik saha dediği yerde, ancak üç, beş tondan ibaret bir demir cevheri var dedi. Ve hatta demir cevherinin içinde kabili istifade demir % 20 - 30 dedi, etüt noksan yapılmıştır, dedi. Sathında bulunan demir cevherinin 25 - 30 kilometre sahada olduğunu söyleyen bir Türk mühendisi, sonra buradaki cevherin üç, dört ton kadar olduğunu söyleyen Alman mühendisi arasında hakikaten büyük farklar vardır. Bu tetkik edilmeli, aranmalı ve hakiki vaziyet meydana çıkarılmalıdır. Bu yeniden tetkik edilir ve orada bu cevherin bulunduğu tespit edilirse, ümit ediyorum ki, sulha doğru gidiyoruz. Uzun yollardan Karabük'e gelecek demir daha hayırlı ve iyi olacaktır. Demir işletilmesi ve memleket için faydalı olacağı kanaatinde bulunduğum bu yerin yeniden etüt yaptırılması kanaatindeyim.”

Arkan bu hususla ilgili tavsiyelerini bildirerek konuşmasını bitirmiştir.

Arkan'ın yaptığı konuşmalar sonucu görülmektedir ki Çankırı'da sanayileşme açısından çalışmalar yapılmış olsa da ne yazık ki bir sonuca ulaşamamıştır.²⁵⁹ Arkan 8. Dönem içinde Meclisteki başka bir görüşmede ise Çankırı'dan çıkarılan tuzun Kastamonu, Zonguldak, Bolu ve Ankara'nın bazı kazalarının ihtiyaçlarını karşıladığını belirtmiş, fakat tuzlaya giden yolların bakımsız ve harap halde olduğunu ayrıca bu yol üzerindeki köprünün selden ötürü zarar gördüğü için köylünün tuz taşımada sıkıntı yaşadığına sözlerinde yer vermiştir. En azından köprünün tamiri yapılırsa bu tuzlanın işlenmez hale gelmesi engellenmiş olur diyerek isteğini açıklamıştır.²⁶⁰ Posta, Telgraf ve Telefon Genel Müdürlüğü 1947 yılı bütçesi görüşmesinde ise Arkan, Çerkeş'e bağlı Ovacık bucağı coğrafi olarak zor bir bölgede olduğu için bölge halkının çoğu mektup ve şehir

²⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, Cilt 3, Birleşim 24, Oturum 1, 26.12.1946, s.533-534.

²⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, Cilt 8, Oturum 3, 30.12.1947, s.752.

dışında kazandıkları parayı evlerine göndermelerinde yaşadığı zorluktan ötürü Ovacık'a bir posta telgraf merkezi tesis edilmesini dönem ulaştırma bakanına iletmiştir.²⁶¹

Arkan'ın 25 Şubat 1950 tarihli İşletmeler Bakanlığı 1950 yılı bütçesi görüşmesinde Çankırı'da bulunan doğal kaynakların tetkiki hakkında tekrar söz aldığını görmekteyiz;

“Çerkeş'in Ovacık bucağında bir demir madeni vardır. Bu demir madeni için vaktiyle bir mühendis gitmiş, o madenin evsafını ve sahasını tâyin etmişti. İkinci olarak Profesör Zigrel namında bir Alman mühendisi gitti, o da tetkikat yaptı. İlk tetkikat yapan mühendis maden mevcuttur dediği halde, ikinci giden Alman mühendis kâfi değildir dedi. Bu tetkikat harp içerisinde yapılmıştır. İkinci mühendis yalnız gitti ve geldi, o kadar. Uzun bir tetkikat yaparak bunun neticesini alacak kadar kalmamıştır. Kurşunlu'nun Bayramören Köyünde bir kömür madeni vardır. Köylüler bu kömürleri oradan çıkarır, getirip satarlar. Bu kömürün de cinsi hakkında bir tetkikat yapılması lâzımdır. Çünkü şimdiye kadar tetkik edilmemiştir. Bunu Maden Tetkik Arama Enstitüsünün ehemmiyetle tetkik etmesini rica edeceğim. Çünkü bura halkı mütemadiyen dışarıda çalışanlar ve kazandıkları parayı memleketlerine gönderirler. Bu söylediğim temin edilirse ora halkı hiç değilse kendi muhitlerinde çalışarlarsa iktisadi vaziyetlerini daha düzgün bir hale sokabilirler, ümidindeyim.”²⁶²

Akif Arkan 8. Dönem boyunca dokuz kez söz almıştır.²⁶³ Konuşmalarında genel olarak Çankırı'nın doğal kaynakları, bunların işletilmesinden bahsettiği ve bizzat incelemelerde bulunduğu açıklamalarından anlaşılmaktadır.

Çankırı'nın eski belediye başkanlarından olan dönemin bir diğer milletvekili **Mehmet Rifat Dolunay**,²⁶⁴ 1946 seçimlerinde 71.733 oyla milletvekili seçilmiş ve

²⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, Cilt 3, Oturum 8, 27.12.1946, s.657.

²⁶² TBMM Tutanak Dergisi, 8. Dönem, Cilt 24, Birleşim 56, Oturum 2, 25.02.1950, s.1264-1265.

²⁶³

[https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=AK%DDF%20ARKAN%20\(DR.\)&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=AK%DDF%20ARKAN%20(DR.)&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=), Erişim Tarihi: 27.11.2018.

²⁶⁴ “1904 yılında Çankırı'da doğmuştur. Ortaokul mezunudur. Ağabeyinin erken yaşta ölmesi üzerine öğretim hayatına devam edemeyip ticarete atılmıştır. Babası önceden Çankırı Belediye Başkanlığı yapmış olan Dolmacızadelerden Cemal Bey, annesi Şerife Hanımdır. 1925'te Rabia Hanım ile evlenmiştir ve bir çocuk babasıdır. Dolunay, 01 Kasım 1931 ile 24 Şubat 1938 tarihleri arasında Çankırı Belediye Daimi Encümen Âzası, 24 Şubat 1938 ile 15 Nisan 1938 arasında Belediye Bakan Vekili, 1934-1938 yılları arasında Umumi Meclis azası görevlerinde bulunmuştur. Bu görevlerin yanı sıra Türk Hava Kurumu, Milli İktisat, Ziraat Odası, Ticaret Odası başkanlıkları ile Kızılay, Çocuk Esirgeme, Beden Terbiyesi'nde faal üyeliklerde bulunmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi içinde 01.01.1933-01.01.1935 arasında Vilayet İdare Heyeti azalığı, 02.01.1933-01.01.1936 arasında Vilayet İdare Heyeti azalığı ve Merkez Nahiye İdare Heyeti Reisliği, 01.01.1936-01.01.1938 arasında Kaza İdare Heyeti Reisliği, 01.01.1938-03.08.1939 arasında Vilayet İdare Heyeti azalığı, 03.08.1939-11.8.1943 arasında Vilayet İdare Heyeti Reisliği görevlerinde yer almıştır. Bu görevlerinin dışında 29 Mayıs 1939'da toplanan CHP 05. Büyük Kurultayına da delege olarak katılmıştır. 12 Ağustos 1946 tarihinde TBMM Maliye Komisyonu üyeliğine seçilmiştir. 11 Kasım 1946,

05.08.1946'da Meclise katılmıştır.²⁶⁵ Dolunay, 8. Dönem boyunca Mecliste altı kez söz almıştır.²⁶⁶

Cumhuriyet döneminin önemli simalarından olan **Mustafa Abdülhalik Renda**,²⁶⁷ mülkiyede okurken hocası Abdurrahman Şeref Efendi'nin tavsiyesi doğrultusunda ailesinin geçmişi hakkında çalışmalar yapmış ve nihayetinde dedesinin dedesinin Çankırı'nın Kurşunlu nahiyesinden Rendecioğullarından Sipahi Kurt İsmail Beşe olduğunu tespit etmiştir. Büyük dedesi Budin'de askerlik yapmış ve katkıları nedeniyle ailesiyle beraber Yanya'ya iskân edilmiştir. 12 Temmuz 1899'da Yanya mülkiye idaresinde ikil yıl öğrenim gören Renda sonrasında 11 Temmuz 1903'te Dersaadet İdadi Mülkisi ve Mülkiye-i Şahane'nin kısm-ı âlisinden en iyi derece ile şahadetname alarak mezun olmuştur. İngilizce, Fransızca, Rumca ve Bulgarca bilmektedir.²⁶⁸

2. dönemden 8. Döneme kadar Çankırı milletvekilliği yapan Renda'nın TBMM'de yer aldığı dönemler içinde yaptığı görevler; Muvazene-i Maliye Encümeni Mazbata Muharriri, 02 Ocak 1924'ten itibaren altı yıl Maliye Bakanlığı ve bu görevi sırasında 07.07.1924'te Mübadele, İmar ve İskân Vekâleti, 07.09.1924'te Ticaret Vekâleti, 05.10.1924'te Milli Müdafaa Vekâleti, Nafia Vekil vekilliği yapmasının yanı sıra 02.11.1927-25.12.1930 tarihleri arasında Milli Müdafaa Vekili iken 27.11.1927-

05 Kasım 1947, 05 Kasım 1948 ve 7 Kasım 1949 tarihlerinde aynı üyeliğe tekrar seçilmiştir. 07 Mayıs 1983 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir." Çufalı, **a.g.e.**, s.293-294.

²⁶⁵ TBMM Arşivi, **Mehmet Rifat Dolunay Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1273 Defter No:222, 8. Dönem.

²⁶⁶

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=&v_altbaslik=&v_mv=rifat%20dolunay&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=7&v_kullanici_id=13805865&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi: 27.11.2018.

²⁶⁷ "11 Aralık 1881'de Yanya'da doğmuştur. Babası Rendazade Arslan Efendi, annesi Nafia Hanım'dır. Saadet Hanım ile evlenmiştir ve iki çocuk babasıdır." Çufalı, **a.g.e.**, s.295-296.

²⁶⁸ "Memuriyet hayatı 27 Temmuz 1903'te Ziraat Bankası Muhasebe Kalemî Mukayyî Refiki olarak başlamıştır. Bu görevi kısa süren Renda, devamında Rodos İdadisi'nde matematik, geometri, tarım, sağlık ve Fransızca öğretmenliği yaptı. 11 Ağustos 1904'te Cezayir Bahri Sefid Vilayeti Maiyet memurluğuna atanmış, 13.07.1905'te Yanya Vilayeti Maiyet memurluğunda stajını tamamlamıştır. 11.03.1906'da Tepedelen, 14.11.1907'de Maçova, 14.11.1908'de Pogon, 18.11.1909'da Delvine kaymakamlığı yaptı. Delveni'de iken iki kez Berat Mutasarrıflığına 04.02.1911'de Kavala Kaymakamı iken Çamlık Mutasarrıflığına, 18.06.1911'de Siirt Mutasarrıflığına, 20.12.1914'te Bitlis Valiliği'ne, 06.09.1915'te Halep Valiliğine, 29.04.1917'de Dâhiliye Vekâleti Müsteşarlığına, 06.05.1918'de Halep Vilayeti Valiliğine atanmıştır. Halep'in işgali nedeniyle 12.11.1919'de Bursa Valiliğine atamasından sonra Damat Ferit Hükümetince görevinden azledilmiştir. İstanbul'a vardığında tutuklanan Renda burada altı ay kaldıktan sonra Malta'ya sürülmüştür. Malta'dan döndükten sonra 04.01.1922'de İktisat Vekâleti Müsteşarlığına, 20.01.1922'de Dâhiliye Vekâleti Müsteşarlığına, 29.04.1922'de Konya Valiliğine atandı. Son olarak 19.09.1922'de İzmir'in kurtuluşundan sonra İzmir'in ilk valisi olmuştur. İzmir valiliği görevini sürdürürken 30.07.1923'teki seçimde TBMM 2. Dönem Çankırı milletvekili seçilmiştir." Gönül Türkan Demir, **Mustafa Abdülhalik Renda (1881-1957)**, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2015, s.3-10; Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Cilt 3, Ankara, 1994, s.200-201.

18.01.1928 arası Bahriye, 22.08.1928-10.10.1928 arası Nafia, 25.08.1929-21.09.1929 arasında İktisatvekil vekilliğinde bulunmuştur.²⁶⁹ Uzun dönem Maliye Bakanlığı görevinin ardından 01.03.1935 tarihinde TBMM Başkanlığına seçilen Renda, 05.08.1946 tarihine kadar Meclis başkanlığı görevine devam etmiştir. Atatürk'ün ölümü üzerine İsmet İnönü cumhurbaşkanı seçilene kadarki zamanda bir gün cumhurbaşkanlığına vekâlet etmiştir.²⁷⁰

1946'da yapılan seçimlerde 43.008 oyla son kez Çankırı milletvekili seçilmiştir.²⁷¹ Peker Hükümetinde 19.01.1946-09.09.1947 arasında Devlet Bakanlığı ve I. Saka hükümetinde de yine Devlet Bakanlığı yapmıştır. Sağlık sorunlarından ötürü 20 Şubat 1948'de Devlet Bakanı iken görevini bırakmıştır.²⁷²

Ahmet Zeki Soydemir,²⁷³ V, VI ve VII. Dönemlerde Erzurum'dan milletvekili seçilen Soydemir, VIII. Dönemde 71.733 oy ile CHP seçim listesinden Çankırı milletvekili seçilmiştir.²⁷⁴ VIII. Dönemde TBMM Milli Savunma Komisyonu üyeliğinde yer almıştır. Soydemir, 8. Dönem Milli Savunma Bakanlığı Kuruluş ve Görevlerine dair kanun, Yüksek Askeri Şûranın Teşkilat ve Görevleri hakkında 636 sayılı kanunun 2. Ve 3. Maddelerinin değiştirilmesine dair görüşmelerde üç kez söz almıştır.²⁷⁵

Ahmet İhsan Zeyneloğlu, 1902'de Çankırı Çerkeş'te doğmuştur. Babası Ali Efendi, annesi Emine Hanımdır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Çerkeş Rüştüyesinde öğrenim görmüştür. Öğrenimini tamamladıktan sonra arazisini işletmiş ve tiftik yapağı,

²⁶⁹ Demir, **a.g.e.**, s.78,114-115, 2015.

²⁷⁰ Öztürk, **a.g.e.**, s.201.

²⁷¹ TBMM Arşivi, **Mustafa Abdülhalik Renda Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:476, Defter No:223, 8. Dönem.

²⁷² Öztürk, **a.g.e.**, s.201.

²⁷³ "1883 yılında Selanik'te doğmuştur. Babası Demir Ali Bey, annesi Atiye Hanımdır. Selanik Askerî Rüştüyesi, Manastır İdadisi ve 14 Ocak 1902'de girdiği Harp Okulunda öğrenim görmüştür. 27 Mayıs 1905'de piyade Mülâzımı olarak Harp Okulunu, 01 Eylül 1908'de yüzbaşı rütbesiyle Harp Akademisini bitirmiştir.Soydemir, Balkan Savaşı, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'de yer almıştır. 10 Kasım 1920'de 7. Atlı Piyade Tümen Komutan Vekilliğine getirilmiştir. Güney Cephesi Kurmay Başkanı, 6. Tümen Komutanlığı görevlerinde bulunmakla beraber II. İnönü, Dumlupınar, Kütahya, Eskişehir, Sakarya muharebelerinde görev yapmıştır. Büyük Taarruzdaki başarısı nedeniyle Albaylığa terfi edilmiştir. 30 Ağustos 1927'de tümgeneral olan Soydemir Tümen Komutanlığı, Askerî Temyiz Mahkemesi üyeliği, 1. Ordu Müfettişliği Kurmay Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. 17 Aralık 1934'te emekli olmuştur." İhsan Güneş, **Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939)**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Cilt 2, Ankara, 2001, s.267-268.

²⁷⁴ TBMM Arşivi, **Ahmet Zeki Soydemir Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 903, Defter No:224, 8. Dönem.

²⁷⁵

[https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=ZEK%DD%20SOYDEM%DDR%20\(GENERA L\)&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2_istatistik.tutanak_hazirla?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=ZEK%DD%20SOYDEM%DDR%20(GENERA L)&v_sb=&v_ozet=&v_kelime=&v_bastarih=&v_bittarih=), Erişim Tarihi: 30.11.2018.

manifatura ticareti ve taahhüt işlerinde çalışmıştır. 1924'te İstanbul 5. Piyade Alayı'nda er olarak askerliğini yapmıştır. 1925'te Halk Partisine üye olmuş ve 1926'da parti idare heyetine seçilmiştir. 1930'da Umumi Meclis üyeliğine, 1936'da CHP İlçe İdare Kurulu Başkanlığı'na seçildi ve milletvekili seçilene kadar bu görevlerini sürdürmüştür. 1937-1946 arası Belediye Başkanlığı yapmıştır. 1946 seçimlerinde 36.640 oyla Çankırı milletvekili seçilmiştir. 12 Ağustos 1946, 11 Kasım 1946, 05 Kasım 1947, 07 Kasım 1949'da TBMM Sayıştay Komisyonu üyeliğine seçilmiştir.²⁷⁶

Adı ve Soyadı	Parti	Aldığı Oy	Mesleği
Akif Arkan	CHP	26.924	Doktor
Rifat Dolunay	CHP	29.748	Tüccar
M. Abdülhalik Renda	CHP	43.050	Maliyeci-Milletvekili
Zeki Soydemir	CHP	33.828	Asker
A. İhsan Zeyneloğlu	CHP	36.638	Çiftçi ve Tüccar

Tablo 5: TBMM 8. Dönem Çankırı Milletvekilleri

1.3.1.1.b. 1946 İl Genel Meclisi Seçimleri

Genel seçimlerin sonuçlanmasının ardından İl Genel Meclisi seçimleri için çalışmalara başlanılmıştır. Valilik idare kurulu ve seçim kurulu toplanarak 9'u şehir merkezinde olmak üzere toplam 59 seçim bürosu tespit edilmiştir. Ayrıca Genel Meclis üyesi sayıları da Merkez ilçe 4, Çerkeş 2, Şabanözü 3, Ilgaz 2, Kurşunlu 2, Eskipazar 1 olmak üzere toplamda 15 asil ve 15 yedek üye olarak belirlenmiştir.²⁷⁷

01 Eylül 1946 tarihinde yapılan İl Genel Meclisi seçimleri de genel seçimler gibi sakin bir havada geçmiş ve ilçelere oranla köylerde seçime katılım daha fazla olduğu görülmüştür. Seçimi CHP adayları kazanmıştır. Ayrıca Şabanözü İlçesinde aday dışı olarak Halk Partili bir muhtar seçilmiştir. Demokrat Parti adaylarından ise sadece

²⁷⁶ Çufalı, a.g.e., s.298.

²⁷⁷ Çankırı, "İl Genel Meclis Üye Seçimi Hazırlığı", 13 Ağustos 1946, s.1.

Kurşunlu İlçesinde bir yedek üye seçilmiştir.²⁷⁸ Vali Refik Noyan başkanlığında 16 Eylül günü İl Genel Meclisi açılmıştır.²⁷⁹

1.3.1.2. 26 Mayıs 1946 Mahalli İdare Seçimleri

1947’de yapılması gereken yerel seçimlerin hükümet tarafından erkene çekilmesi nedeniyle Demokrat Parti erken seçimi protesto ederek katılmamıştır. 1946 yerel seçimlerine sadece MKP ve CHP katılmıştır. Fakat seçim günü yolsuzluklar yapıldığı gerekçesiyle MKP seçimden çekilmiştir.²⁸⁰

Çankırı’da 5785 seçmen içinden 2820’sinin oy kullandığı 1946 belediye seçimleri CHP ve DP sandık temsilcilerinin de gözlemleriyle seçim nizam içinde geçmiş ve seçimi CHP kazanmıştır. 22 asil 22 yedek olmak üzere belediye üyeleri belirlenmiştir. Çerkeş, Kurşunlu Eskipazar, Şabanözü ilçeleri ile Dümeli köyünde CHP adayları kazanmıştır.²⁸¹

Mahalli idare seçimlerinde seçmen, belediye meclisi üyelerini seçim ile belirlemekte ve seçilen meclis üyelerinin yer aldığı ayrı bir seçim ile de belediye başkanı seçilmekteydi. Belediye Meclisi seçimlerinin ardından 05 Haziran 1946’da Meclis toplanmış ve 11 oy ile Belediye Başkanı olarak Cevdet Dengi seçilmiştir.²⁸² Cevdet Dengi’nin başkanlığının onaylanması için İçişleri Bakanlığı’na gönderilen tutanak incelenmiş ve alınan 11 oyun üye sayısı eksik olduğu için en çok oy alanların üçünden birisinin seçilmesi gerektiği bildirilmiştir. Bu sebeple Belediye Meclisi 18 üye ile tekrar toplanmış ve Halim Bayram, Cevdet Dengi ve Halim Altay adayları arasından Cevdet Dengi 6 oy almış, Halim Bayram ise 9 oy olarak belediye başkanı seçilmiştir. Cevdet Dengi eşit oy durumuna karşı kanundaki eşitlik hükmünü öne sürmüş, üyelerden Hamit Şehirlioğlu ise yeniden seçim yapılmasını önermiştir. Meclisteki görüşmeden sonra Meclis Başkanı Kemal Üçok eşit durum karşısında yapılacak olanın İçişleri

²⁷⁸ Çankırı, “İl Genel Meclisi Üye Seçimi Yapıldı”, 03 Eylül 1946 s.1.

²⁷⁹ Çankırı, “İl Genel Meclisi Dün Açıldı”, 17 Eylül 1946, s.1.

²⁸⁰ Turan, **a.g.e.**, s.225.

²⁸¹ Çankırı, “Belediye Seçimi Pazar Günü Yapıldı”, 28 Mayıs 1946, s.1.

²⁸² Çankırı, “Belediyemiz Başkan Seçimi Yapıldı”, 11 Haziran 1946, s.3.

Bakanlığı'na danışmak olduğunu söylemiş ve 10 oyla durumun Bakanlığa sorulmasına karar verilmiştir.²⁸³

İçişleri Bakanlığı'ndan gelen cevaba göre seçimin yenilenmesi gerektiği Belediye Meclisine bildirilmiştir. 22 Kasım'da 20 üye ile toplanan Mecliste Cevdet Dengi ve Halim Bayram'ın aday olduğu seçimde alçı fabrikası sahibi olan Halim Bayram 15 oy olarak belediye başkanı seçilmiştir.²⁸⁴ Başkanlığı döneminde Halim Bayram'ın yaptığı çalışmalar; esnaf yanlısı bir görüntü sergileyerek esnafa ceza verdirmemiş, şehre tatlı su ve elektrik getirtmiş, şehir imar çalışmalarına önem vermiş, halkevi binasını kullanan belediyeye yeni bir bina kazandırmış, yıkılan su yolu hanını yeniden yaptırmış, büyük şehir oteli inşa ettirmiş, yeni dükkânlar, garajlar, gazhane yaptırmıştır. Çankırı halkı tarafından da sevilen bir başkan olan Bayram, 1950'de CHP'den istifa etmiştir.²⁸⁵

1.3.1.3. 1950 Milletvekili Genel Seçimleri

1946'da gerçekleşen seçim sonuçları Çankırı'da olağan bir şekilde karşılanmıştır. Millet Partisi²⁸⁶'nin 1948'de kurulmasından sonra Saim Kültürel öncülüğünde Ağustos 1948'de MP Çankırı İl Teşkilatı kurulmuştur.²⁸⁷ Yeni seçim tarihine yaklaşıldıkça partilerin Çankırı'daki çalışmalarında hareketlenmeler olmuştur. 24 Mayıs 1949'da DP, Çankırı'da il kongresi düzenlemiştir. Kongreden bir gün önceki düzenlenen mitingde de parti başkanı Celal Bayar, il başkanı Kazım Arar ve Fuat Köprülü Büyük Cami yanında konuşma yapmışlardır.²⁸⁸ DP İl Kurulu 21 Ekim 1949'da Odun pazarında Büyük Cami yanında ikinci defa bir miting düzenlemiştir. Bu mitingde MP'nin DP'ye yönelik yaptığı eleştirilere Kazım Arar konuşmasında cevap vermiştir.²⁸⁹

DP mitinginde bahsi geçen MP mitingi 12 Ekim 1949'da Odun Pazarında yapılmıştır. Mitingde MP Genel Başkanı Hikmet Bayur, MP milletvekili General Sadık Aldoğan, Şahin Laçın, Osman Bölükbaşı ve il kurulundan Saim Kültürel konuşma yapmışlardır.

²⁸³ Çankırı, "Belediye Başkanlığı Seçimi Yenilendi, Netice Alınmadı", 03 Temmuz 1946, s.1.

²⁸⁴ Çankırı, "Belediyemiz Başkanlığına Halim Bayram Seçildi", 26 Kasım 1946, s.1.

²⁸⁵ Birlik, "Belediye Reisi Halim Bayram İstifa Etti", 08 Ağustos 1950, s.1.

²⁸⁶ Bundan sonra MP olarak ifade edilecektir.

²⁸⁷ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.36.

²⁸⁸ Çankırı, "DP Bir Miting İle İl Kongresi Yaptı", 31 Mayıs 1959, s.1.

²⁸⁹ Çankırı, "DP Bir Miting Yaptı", 25 Ekim 1949, s.1.

Konuşmaların içeriğinin genel hatları MP'nin neden kurulduğu, DP'nin mahiyeti ve bir muvazaa parti olduğu üzerine olmuştur.²⁹⁰

DP ve MP gibi CHP'de il ve ilçe kongreleri ile mitinglerini aynı yıl içinde yapmaya devam etmiştir. 12 Ekim'de Merkez bucak kongresi²⁹¹, kasım ayı içinde de bütün ilçelerde parti kongreleri düzenlenmiştir.²⁹² 10 Aralık'ta ise il kongresi yapılmış ve il idare kurulu seçimleri yinelenmiştir.²⁹³ 1950'de gerçekleşecek genel seçim için yeni bir düzenlemeye gidilmiş, 16 Şubat 1950 yılında çıkarılan 5545 sayılı Milletvekili Seçim Kanunu ile tek dereceli ve liste usulü çoğunluk sistemine devam edilmesiyle birlikte gizli oy-açık sayım usulüne karar verilmiştir. Ayrıca kanuna göre seçim güvenliği görevini artık yargıçlar üstlenmiştir.²⁹⁴

TBMM'de seçim gününün belirlenmesi için görüşmeler yapıldığı sırada Çankırı'da 05 Mart 1950'de MP, Ilgaz ve Şabanözü'nde miting düzenlemiştir. Ilgaz ve Şabanözü mitinginde İl İdare Kurulu Başkanı Saim Kültüral, İl İdare kurulundan Salim Çivitçi, Avukat Enver Evrensel ve Avukat Hüseyin Alp Oğuz, konuşma gerçekleştirirken, Şabanözü'nde yapılan mitingde İl İdare kurulundan Osman Derviş de bir konuşma gerçekleştirmiştir. Yapılan konuşmalarda özellikle Çankırı köylüsünün kalkınmasını içermiş ve ek olarak sağlık ihtiyaçları, köylülerin geçim sıkıntısı ve borçlu olması üzerinde durulmuştur. Bu vaziyete çözüm olarak Çankırı köylüsüne uzun vadeli ve faizsiz para verilmesi gerektiğine değinilmiştir. Bununla birlikte mitingde hükümete yönelik eleştiriler devam etmiş, 75 yataklı şehir hastanesinin yerel halk için yeterli olmamasının yanında tam teşekküllü olmamasının ciddi bir eksiklik olduğu ve eksiksiz bir PTT binası yapılması yerine hastane binasının genişletilmesi ve resmi otomobillerden birkaçının vilayete tahsisi ile köylerdeki aciliyeti olan hastaların hastaneye götürülebileceği gibi sağlık gerekliliklerinden bahsedilmiştir.²⁹⁵

²⁹⁰ Çankırı, "Millet Partisi Bir Miting Yaptı", 18 Ekim 1949, s.1.

²⁹¹ Çankırı, "CHP Bucak Kongresi Yapıldı", 18 Ekim 1949, s.1.

²⁹² Çankırı, "CHP İlçelerimiz Kongreleri Sona Erdi", 15 Kasım 1949, s.1.

²⁹³ Çankırı, "CHP İl Kongresi Yapıldı", 13 Aralık 1949, s.1.

²⁹⁴ Kenan Olgun, "Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanından 1950'ye Genel Seçim Uygulamaları", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Mart 2011, Cilt 27, Sayı 79, s.23-24.

²⁹⁵ Birlik, "Millet Partisi Ilgaz ve Şabanözü Mitinglerine Binlerce Vatandaş İştirak Etti", 28 Mart 1950, s.1

03 Mayıs 1950'de Millet Partisi Başkanı Hikmet Bayur, parti genel merkez üyelerinden Osman Nuri Köni, emekli hava generali Şefik Çakmak ve Çanakkale milletvekili Ali Rıza Kırsever Çankırı'ya gitmiş ve bir toplantı düzenlemiştir. Bayur, Çankırlıların geçim sıkıntısına değinmiş ve önceki yapılan mitinglerde partililerin dile getirdiği gibi düşük faizli uzun vadeli kredi verilerek köylülerin sıkıntularına çözüm bulunabileceğini söylemiştir. Ayrıca parti programını açıklamış ve nahiye müdürlerinin halk tarafından seçilmesi gerektiğini böylece halk hâkimiyetinin ilk adımının atılmış olacağından bahsetmiştir.²⁹⁶

CHP'nin ildeki seçim çalışmalarına bakılacak olunursa; Başbakan Şemsettin Günaltay beraberinde İşletmeler Bankası Müdürü Münir Birsal, Sümerbank Genel Müdürü Cevat Adıgün, Etibank Genel Müdürü Ferit Nazi Gürmen ile 09 Nisan'da Çankırı'ya gelmiş ve Halkevinde halka bir konuşma yapmıştır. Günaltay konuşmasında milli iradeyi yaratmak için CHP'nin iş başına geldiğini, bu hedef için ilk basamak olarak yeni seçim kanunu çıkarttıklarını ve hedefin ikinci basamağının da bu seçimin düzenlenmesi olduğuna değinmekle beraber seçim zamanı vatandaşın oyunu baskı altında olmadan serbestçe kullanabileceğini söylemiştir.²⁹⁷

Fotoğraf: CHP Çankırı İl Teşkilatı²⁹⁸

²⁹⁶ Birlik, "Hikmet Bayur ve Arkadaşları Mühim Konuşmalar Yaptılar", 06 Mayıs 1950, s.1.

²⁹⁷ Çankırı, "Başbakan Günaltay Şehrimizi Şerefliendirdiler", 11 Nisan 1950, s.1.

²⁹⁸ Demiröz, a.g.e., s.82.

Çankırı yerel basınında CHP ve MP'nin seçim çalışmaları hakkında bilgiler yoğunluktayken DP etkinlikleri hakkında basında ayrıntılı bir haber sunulmamıştır. Basında DP'nin Çankırı'daki seçim çalışmaları hakkındaki tek haber DP Başkanı Celal Bayar'ın 04 Nisan'da düzenlenen DP İl Kongresi'ne katılması ve bir konuşma yapmış olması ile ilgilidir.²⁹⁹ 06 Nisan tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde Bayar'ın Çankırı'da gerçekleştirdiği konuşması hakkında bir kesit verilmiştir. Bu kesitte Bayar, dini siyasete alet etmenin yanlış olduğuna, sadece dine odaklı bir parti programı ve propagandanın yürütülmesinin yanlış olacağına değinmiştir.³⁰⁰

Fotoğraf 32: DP Çankırı Mitingi'nde Kazım Arar ve Kemal Atakurt³⁰¹

TBMM tarafından seçim günününün 14 Mayıs olarak belirlenmesinden sonra 26 Mart 1950'de Çankırı Valisi Orhan Güvenç başkanlığında Halkevi'nde seçim hazırlıkları için bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıda seçmen kütüklerinin yazımları, askı zamanı, itirazların nasıl yapılacağı, ceza hükümleri gibi konular görüşülerek bir seçim planlaması yapılmıştır. Seçim yasakları ve kuralları da vali imzasıyla 09 Mayıs'ta açıklanmıştır.³⁰²

²⁹⁹ Çankırı, "DP Genel Başkanı Şehrimize Gelerek İl Kongresinde Bulundu", 11 Nisan 1950, s.1.

³⁰⁰ Büyüktolu, **a.g.e.**, s. 38.

³⁰¹ Dr. Rıfki Kamil Urgan Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 150, Zarf No: 27/4.

³⁰² **a.g.e.**, s.38.

1950 seçimlerine katılan partilerden ve bağımsızlardan oluşan Çankırı milletvekili adayları şöyledir;³⁰³

DP Adayları	CHP Adayları	MP Adayları	Bağımsız Adaylar
Celal Boynuk (Avukat)	Niyazi Aksu (Öğretmen ve 8. Dönem Antalya Milletvekili)	Neşet Akman (Emekli Korgeneral)	Muhittin Tamay
Celal Otman (Doktor)	Rıfat Dolunay (Öğretmen, 8. Dönem Çankırı milletvekili ve Çankırı Eski Belediye Başkanı)	Aziz İlder (Emekli Tümgeneral)	Ruhi Koray (Çankırı Devlet Hastanesi Başhekimisi)
Kazım Arar (Basın Mensubu)	Abdülhalik Renda (2-3-4-5-6-7 ve 8. Dönem Çankırı Milletvekili)	Salim Çiftçi (Çiftçi-Tüccar)	Behçet Kestef (Maliye Bakanlığı Muhasebat Müdürü)
Kemal Atakurt (Çiftçi)	Mustafa Işık (Çerkeş İlçesinin İleri Gelenlerinden)	Saim Kültüral (Tüccar-Eski Öğretmen)	Tahsin Nahit Uygur (Tarım Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkan Yardımcısı)
Kenan Çığman (Doktor)	Hakkı Nuri Melan (Eski Ziraat Bankası Genel Müdürü)	Enver Evrensel (Avukat, Birlik Gazetesi Sahibi Ve Başyazarı)	Ekrem Saraç (Milli Eğitim Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanı)
			Behçet Baran

Tablo 6: 1950 Genel Seçimi Çankırı Milletvekili Adayları

Türkiye genelinde toplam seçmen sayısı 8.905.743 olup 1950 seçiminde oy kullanan seçmen sayısı toplamı 7.953.085'tir. Seçime katılım oranı ise % 89,3'tür. Genel sonuçlar şu şekildedir;³⁰⁴

Parti Adı	Toplam Oy Sayısı	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili Sayısı
DP	4.391.694	55,2	416
CHP	3.148.626	39,6	69
MP	368.537	4,6	1
Bağımsız	44.537	0,6	1

Tablo 7: 1950 Genel Seçimi Sonuçları

14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen genel seçimlerde Çankırı'da 93.820 kayıtlı seçmen sayısı bulunmakla beraber oy kullanan seçmen sayısı 86.208'dir. Çankırı'da % 91,9 oranı ile seçime yüksek bir katılım olmuştur. Seçim sonuçları şu şekildedir;³⁰⁵

³⁰³ Çankırı, "Siyasi Partiler Milletvekili Adayları İlan Edildi", 05 Nisan 1950, s.1 ; Büyüktolu, a.g.e., s.40-41.

³⁰⁴ Türkiye İstatistik Kurumu **Milletvekili Genel Seçimleri**, Ankara, Türkiye İstatistik Kurumu Matbaası, 2012, s.25.

Parti Adı	Toplam Oy Sayısı	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili Sayısı
DP	47.769	61,6	5
CHP	20.013	25,8	-
MP	4.136	5,3	-
Bağımsız	5.695	7,3	-

Tablo 8:1950 Genel Seçimi Çankırı İl Sonuçları

Çankırı’da 1950 genel seçimini Demokrat Parti ezici bir üstünlükle birinci olarak tamamlamış ve Çankırı’daki beş milletvekilliğini de kazanmıştır. DP milletvekili adaylarının aldığı oy sayıları şöyledir³⁰⁶;

DP Adayları	Kazandıkları Oy Sayıları
Kazım Arar	51.458
Kemal Atakurt	48.144
Celal Boynuk	46.132
Dr. Kenan Çığman	46.997
Celal Otman	46.555

Tablo 9: Demokrat Parti Çankırı Milletvekili Adaylarının Kazandıkları Oy Sayısı

Fotoğraf 33: Meclisteki Oylama Sırasında Çankırı Milletvekilleri Celal Boynuk, Kazım Arar, Kemal Atakurt³⁰⁷

³⁰⁵ Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e., 2012, s.43.

³⁰⁶ Tablo, milletvekillerinin seçim mazbatalarındaki bilgiler üzerinden oluşturulmuştur.

Fotoğraf 34: Devlet Bakanı Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu'nun Çankırı ziyaretinde Çankırı Milletvekilleri Kazım Arar, Celal Boynuk ve Avukat Enver Evrensel İle³⁰⁸

Seçim sonuçlarının Çankırı'ya yansımaları ele alındığında hem CHP hem de DP için bölgedeki sonuçlar şaşırtıcı olmuştur. CHP'nin yenilgisi neticesinde parti teşkilatından istifalar gerçekleşmekle beraber ilçe teşkilatlarında maddi kaynak sıkıntısı da yaşanmıştır.³⁰⁹

1.3.1.3.a. IX. Dönem Milletvekilleri

1950-1954 arası görev yapmış Çankırı milletvekilleri Meclis içindeki görevleri ve hem Çankırı hem de Türkiye özelinde çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. 9. Dönem vekilleri içinde en faal olanlardan biri Kazım Arar'dır.

Kazım Arar,³¹⁰ IX. Dönemde 51.458 oyla Demokrat Parti'den Çankırı milletvekili seçilmiştir.³¹¹ Bu dönemde Milli Eğitim, Dilekçe, Ulaştırma ve Adalet komisyonlarında

³⁰⁷ Dr. Rıfki Kamil Urga Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 277, Zarf No: 44/65.

³⁰⁸ Dr. Rıfki Kamil Urga Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf:153, Zarf No: 27/7.

³⁰⁹ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.52-53.

³¹⁰ "1903 yılında Çankırı Merkez Buğday Pazarı Mahallesi'nde doğmuştur. İdadi mezundur. Arar, 15 Ağustos 1923'te eylemli askerlik hizmetine çağrıldı ve 15 Şubat 1936'da terhis oldu. 3 Mayıs 1926 tarihinde Eskişehir Hazine Muhasibi, 1 Kasım 1930'da İnhisarlar İdaresi İzmir Karşıyaka Satış Deposu Kâtipliği görevlerine getirildi. İnhisarlar İdaresindeki görevi 30 Eylül 1932'ye kadar devam etti. Ankara'da "Arar Lisan Kursu" adıyla daktilo, stenografi ve Almanca dersleri verdiği bir kurs açtı. 1 Ekim 1939'da Polis Enstitüsü Stenografi ve Daktilo öğretmenliğine atanmış,

çalışmış ve Milli Eğitim Komisyonu kâtipliği yapmıştır.³¹² Kazım Arar vekilliği döneminde Mecliste faal bir tablo çizmiştir. 9. Dönemde Arar'ın, yedi kanun teklifi, otuz dört tavrı ve yetmiş yedi söz alması mevcuttur.³¹³ Arar, Çankırı'nın gereksinimleri ve isteklerinin yanında yerel olduğu kadar genel konularda da Mecliste konuşma yapmıştır. Arar'ın 9. Dönem boyunca Meclisteki faaliyetleri: Etimesgut'taki motor fabrikası, Atatürk Lisesi ve Sarar İlkokulu sahası, olağanüstü hallerde haksız mal edinenler, heyelan neticesinde oluşan zararın karşılanması, Çankırı Atış Okulu eğitim sahasına dâhil edilen Hıdırlık Köyünün halkının nakil ve iskânı, Milli Eğitim Bakanlığı ile ilgili çalışmalar, teknik müsteşarlık ve kerestecilikle geçinenler hakkında sözlü; Çankırı'ya çimento fabrikası, Çankırı'nın Şabanözü Kazasının Karaviran Köyünden Arifoğlu Süleyman Çelik'in geçirdiği trafik kazası, Çankırı'ya atanan hâkimler, Şabanözü'ndeki toplantı, Şabanözü Güzelleştirme Derneği Başkanının cemiyet adına topladığı paralar, 1951'de Çankırı, Kastamonu ve Bolu'da meydana gelen depremde evleri yıkılan vatandaşlara yardım yapılması, heyelan sebebiyle Çankırı'nın Yapraklı mevkiine nakledilen Bayırakseki Köyünün müstakil muhtarlık halinde kalması, halkına arazi verilmesi ve suyunun temini, heyelan sebebiyle tehlikeli bir durum arz eden Çankırı'nın Yapraklı Nahiyesine bağlı Kavak Köyünün başka bir mahalle nakli, Taylak Köyünün içme suyu, Ovacık'ın ilçe yapılması, Çankırı'ya lise açılması, Eskipazar ilçesine ortaokul açılması, Şabanözü kazasının Karaviran İlkokulu ve diğer okulların tamiri, Çankırı köylerinin kalkındırılması, memurlara ikramiye, astsubayların şark hizmetleri, motorlu tren, köylerin iletişimi, elektrik işletmesi, Şabanözü'ndeki su, Ankara Doğumevi, Çankırı Devlet Hastanesi ve Orta Nahiyesi hakkında yazılı soruları; bir teklifin gündeme alınma önerisi, depremzedelere yardım yapılması ve Namık Kemal Mahallesi'nin verem mücadelesine tahsisi hakkında kanun teklifleri bulunmaktadır.³¹⁴

01 Ekim 1941'den 11 Aralık 1942'ye kadar olan süreçte görevine ara vermiş, 12 Temmuz 1943'e kadar tekrar aynı kurumda görevini sürdürmüştür. Öğretmenliği bıraktıktan sonra gazetecilikle uğraşmış, Başkent Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğü'nde bulunmuş ve Ankara'da Milliyolu Gazetesini yayımlamıştır. 09 Nisan 1946'da İş ve İşçi Bulma Kurumu Ankara Şubesi'nin organizatörü olarak Temmuz 1946'ya kadar çalışmıştır. 1946'daki seçimlerde Çankırı milletvekili adayı olmuştur. Fakat milletvekili seçilememiştir. 1947'de DP Çankırı il başkanı seçilmiştir." Kazım Öztürk , **Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem (1950-1954)**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Cilt 7, Ankara, 1998, s.247 ; Büyüktolu, **a.g.e.**, s.53-54.

³¹¹ TBMM Arşivi, **Mehmet Kazım Arar Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 1627, Defter No:1-226, 9. Dönem.

³¹² Öztürk, **a.g.e.**, s.248.

³¹³ Büyüktolu, **a.g.e.**, s. 56.

³¹⁴

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=kaz%20m%20arar&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bitt

Arar, Meclisteki konuşmalarında Cumhuriyet Halk Partisi'ni eleştirdiği gibi kendi partisi olan Demokrat Parti'yi de verdiği vaatleri yerine getirmemekle ve yatırımlar konusunda Çankırı'nın ihmal edildiğini öne sürerek suçlamıştır. Parti içinde yaptığı sert eleştiriler nedeniyle Arar, Demokrat Parti'den 1953 yılında ihraç edilmiştir. Bir süre gazetecilik yapan Arar, Adnan Menderes'in isteğiyle 1959'da Demokrat Parti'ye yeniden katılmıştır.³¹⁵ 1961 genel seçiminde Cumhuriyetçi Köylü Millet Parti'sinden aday olmuş ve Çankırı milletvekili seçilmiştir. Aynı zamanda Millet Partisi Genel Sekreterliği yapmıştır. 13 Ağustos 1966-22 Aralık 1967 arasında Dışişleri Bakanlığı Frankfurt Başkonsoloslukunda idari memurluk yapmıştır. 1969 seçimlerinde aday olsa da seçilememiştir ve 25 Ocak 1969'da Ankara Müftülüğü emrinde imam-hatip vekil kadrosuna alınmıştır. Görevine devam ederken 25 Temmuz 1969'da emekli olmuştur.³¹⁶

Bu dönemde görev yapan bir diğer milletvekili **Kemal Atakurt**'tur.³¹⁷1950 seçimlerinde DP'den 48.144 oyla Çankırı milletvekili seçilmiştir. 9. Dönemde TBMM'de Tarım Komisyonunda görev yapmıştır.³¹⁸ Atakurt vekilliği süresince dokuz tavriri, biri Çankırı hakkında olmak üzere iki söz alması, genel konularda dört ve yerel konularda yedi yazılı ya da sözlü önergesi bulunmaktadır.³¹⁹

1953 yılında Kazım Arar ile birlikte Demokrat Partiden ihraç edilmiştir. 1954'te Köylü Partisi, 1957'de Demokrat Parti, 1969'da Adalet Partisi, 1973'te Demokratik Parti'den Çankırı milletvekili adaylığı olmuş olsa da seçilememiştir.³²⁰ 1955, 1964, 1966, 1968, 1969 ve 1971 yıllarında Çankırı İl Daimi Üyeliği yapmıştır.³²¹

[arih=&v kayit sayisi=97&v kullanıcı id=13827209&v gelecek sayfa=1](#), Erişim Tarihi: 04.12.2018 ; Öztürk, **a.g.e.**, s.248.

³¹⁵ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.57.

³¹⁶ Öztürk, **a.g.e.**, s.248.

³¹⁷ "28 Mayıs 1909'da İstanbul'da doğmuştur.Çankırı Kızılırmak Hazılar Mahallesiinde nüfusa kayıtlıdır.1925-1926'da altı sınıflı Altunizade İptidai Okulunda öğrenimini tamamlamıştır. Mesleği çiftçilik olan Atakurt, DP'nin Ilgaz İlçesi Başkanlığı'nı yapmıştır." Öztürk, **a.g.e.**, s.249.

³¹⁸ TBMM Arşivi, **Kemal Atakurt Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 1622, Defter No: 1-227, 9. Dönem.

³¹⁹ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.63.

³²⁰ **a.g.e.**, s.63.

³²¹ Öztürk, **a.g.e.**, s.249.

Nüfus kaydı Çankırı'da olmayan **Celal Boynuk**,³²² 1946'dan 1950'ye kadar Eskişehir Barosu Başkanlığı yaptığı sürede DP Eskişehir İl Başkanlığı da yapmakta olan Boynuk, dayısı Fuat Köprülü'nün tavsiyesi üzerine DP'nin parti merkezinden aday gösterilip Çankırı milletvekili adayı olmuştur. 46.132 oy ile 9. Dönemde Çankırı milletvekili seçilmiştir.³²³

Adalet, İçişleri ve Geçici Dilekçe komisyonlarında çalışmış³²⁴ olan Boynuk, 9. Dönemde Millî Korunma Kanunu ile devlet dairelerinin işgalinde bulunan gayrimenkuller hakkında sözlü, Ankara mezbahasının ihtiyaçları konusunda yazılı sorusu, Devlet Şûrası Kanununun 23. maddesinin (A) bendinin tefsiri hakkında önergesi, Avukatlık Kanunu ile bu kanunu değiştiren 4359 ve 5178 sayılı kanunların bazı maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun teklifi, Belediye Kamulaştırma Kanununa bir geçici madde eklenmesi hakkındaki 4857 sayılı Kanunun yürürlükten kaldırılması hakkında kanun teklifi, Basın Birliği Kanununun kaldırılması hakkındaki 4932 sayılı Kanunda değişiklik yapılmasına dair ve Harçlar Kanunu ile ilgili söz almaları mevcuttur.³²⁵

1953'te Çankırı parti müfettişi olarak atanan Boynuk, 10. Dönemde de Demokrat Parti'den Çankırı milletvekili seçilmiştir. Fakat dayısı Fuat Köprülü'nün partiden istifa etmesinden sonra Celal Boynuk da 10 Eylül 1957'de partiden istifa etmiş ve Hür Parti'ye katılmıştır. Milletvekilliğinin ardından İstanbul'da avukatlık yapmayı sürdürmüştür.³²⁶

³²² “1911 yılında İstanbul'da doğmuş ve Eskişehir Arifiye Mahallesinde nüfusa kayıtlıdır.1932-1933 öğretim yılında İstanbul Hukuk Fakültesinden mezun olmuştur. Askerliğini yedek subay olarak yapan Boynuk, 25 Aralık1935 - 31 Ekim 1936 tarihleri arasında Ankara Mahkemesi hâkim adaylığı,31 Ekim 1936-14 Eylül 1937'de Gümüşhacıköy Sorgu Hâkimliği,6 Ekim 1937 - 5 Nisan 1938'de Bilecik Sorgu Hâkimliği görevlerinde bulunmuştur. İstifa edip hâkimlikten ayrıldıktan sonra 11 Nisan 1938'de Adapazarı Barosuna başvurarak 28 Mayıs 1938 tarihli 2515/4222 sayılı avukatlık ruhsatını alarak avukatlığa başlamıştır. 1 Şubat 1940'ta Eskişehir Barosuna geçmiştir.” Öztürk, **a.g.e.**, 250.

³²³ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.67-68.

³²⁴ Öztürk, **a.g.e.**, s.251.

³²⁵

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=celal%20boynuk&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=8&v_kullanici_id=13844954&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi: 06.12.2018.

³²⁶ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.68.

Çankırı'dan yetişmiş önemli simalardan biri olan **Dr. Kenan Çığman**, 1906'da Çankırı Merkez Tabakhane Mahallesinde doğmuştur. Çankırı İdadisi ve Ankara Lisesi'ni bitirdikten sonra İstanbul Tıp Fakültesi'nden 1933'te mezun olmuştur.³²⁷ 1946 yılında da DP'den Çankırı milletvekili adayı olsa da seçilemeyen³²⁸ Çığman, 1950 seçimlerinde 46.997 oyla Demokrat Parti'den Çankırı milletvekili seçilmiştir.³²⁹

9. Dönemde Çalışma, Sağlık ve Sosyal Yardım komisyonlarında çalışmıştır. Bu dönem içinde Meclisteki faaliyetleri; Saraçoğlu ve Namık Kemal Mahallesindeki D tipi blok evlerin verem mücadelesinde kullanılmak üzere Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı emrine verilmesi hakkında ve Verem Savaşı kanun teklifi olmak üzere üç tane kanun teklifi³³⁰, Meclis Başkanlığı'na sunduğu on sekiz takriri, genel kurulda da farklı konularda yedisi sağlık konularında olmak üzere toplam on dört defa söz almıştır.³³¹

Bir diğer Çankırı milletvekili **Celal Otman**,³³² 1950 seçimlerinde 46.555 oyla Demokrat Partiden Çankırı milletvekili seçilmiştir.³³³ Vekilliği süresince Sağlık ve Sosyal İşler Komisyonunda ve İskân Bankası, askerlerin zat işleri, Pasaport Kanunu ve Millî Mücadeleye er olarak katılan memurlar konularında kurulan geçici komisyonlarda

³²⁷ “Çığman, 30 Eylül 1933'te Oltu Hükümet Tabipliğine, 10 Haziran 1936'da Şavşat Hükümet Tabipliğine, 8 Aralık 1937'de Çerkeş Hükümet Tabipliğine, 7 Şubat 1943'te Kalecik Hükümet Tabipliğine, 11 Haziran 1944'te Bünyan Hükümet Tabipliğine atanmıştır. Bu görevinden 4 Nisan 1947'de ayrılarak, 28 Nisan 1947'de Ankara Devlet Havayolları Genel Müdürlüğü hekimliğine atanmıştır. Askerliğini yaptığı sırada Sarıkamış Dekovil Taburu doktorluğu, Şavşat Kızılay Şubesi ve Çocuk Esirgeme Kurumu Başkanlığı, Çerkeş Çocuk Esirgeme Kurumu ve Kızılay Şubesi Başkanlığı yapmıştır.10. Dönemde de milletvekilliği yapan Çığman, 1957-1960'ta Küre Prit İşletmeleri Yönetim Kurulu Üyeliği yapmış, 28 Şubat 1962'de Bakanlık Verem Savaş Genel Müdürlüğü emrinde hekimlik görevi almıştır. Son görevinden 13 Temmuz 1971'te emekli olmuştur. 21 Şubat 1989 tarihinde vefat etmiştir. "İnançlar", "Allah Divanında İnsan" ve "Kaza, Kader" adlı basılmış üç kitabı bulunmaktadır.” Öztürk, **a.g.e.**, s.252-253 ; Büyüktolu, **a.g.e.**, s.69-70.

³²⁸ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.70.

³²⁹ TBMM Arşivi, **Kenan Çığman Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1624, Defter No:1-229,9. Dönem.

³³⁰

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=kenan%20%20%20%20man&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=27&v_kullanici_id=13877937&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi:11.12.2018.

³³¹ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.71.

³³² “1888-1890 yılında İstanbul Eminönü Kalenderhane Mahallesinde doğmuştur. 1914'te İstanbul Darülfünun Tıp Fakültesinde öğrenimini tamamlamıştır. Aynı zamanda bakteriyolog olan Otman Fransızca bilmektedir.8 Kasım 1914-9 Şubat 1919 arasında tabip yedek subay olarak askerliğini yapmış, yüzbaşı rütbesiyle terhis edilmiştir. 1 Nisan 1919-18 Nisan 1923 tarihleri arasında Haydarpaşa Darüleytam Hastanesi Tabipliği yapmıştır. 20 Nisan 1923'te Edirne Belediye Hastanesi Tabipliğine, 26 Haziran 1926'da Maarif Vekâleti Hıfzıssıhha Müdürlüğüne getirilmiştir ve 1 Haziran 1928'de aynı bakanlıkta başmüfettiş olmuştur. Başmüfettiş olarak 10 Mart 1945'e kadar çalışmıştır. 11 Mart 1945-10 Ekim 1949 tarihleri arasında Sağlık Bakanlığı Sosyal Yardım İşleri Genel Müdürlüğü görevinde bulunmuş ve bu görevi sırasında emekli olmuştur. Otman, Türk Kanser Araştırma ve Savaş Kurumu Derneği kurucularındandır.” Öztürk, **a.g.e.**, s.254-255 ; TBMM Arşivi, **Celal Otman Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1625, Defter No:1-230, 9. Dönem.

³³³ TBMM Arşivi, **Celal Otman Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1625, Defter No:1-230, 9. Dönem.

yer almıştır.³³⁴ 9. Dönem boyunca Otman Mecliste özellikle sağlık konusunda olan görüşmelerde söz aldığı görülmektedir. Meclisteki faaliyetleri; köylülerin sağlık durumlarının düzelmesi hakkında sözlü soru, on beş söz alma³³⁵, üç kanun teklifi ve yirmi dokuz tavreri arasındadır.³³⁶

Adı ve Soyadı	Parti	Aldığı Oy	Mesleği
Kazım Arar	DP	51.458	Basın Mensubu
Kemal Atakurt	DP	48.144	Çiftçi
Celal Boynuk	DP	46.132	Avukat
M. Kenan Çığman	DP	46.997	Doktor
Celal Otman	DP	46.555	Doktor

Tablo 10: TBMM 9. Dönem Çankırı Milletvekilleri

1.3.1.3.b. 1950 İl Genel Meclis Seçimleri

15 Ekim 1950’de yapılan İl Genel Meclis Seçimi Çankırı’da hadisesiz geçmiştir. Fakat birçok vatandaşın ismi cetvellerde bulunamamış ve bazı cetvellerin esaslı suretlerinin de düzenlenmemesinden ötürü birçok seçmen yaşadıkları yerlere uzak olan sandıklarda oy kullanmak zorunda kalmıştır.

Çankırı İl Genel Meclis üye sayılarının ilçelere göre sayısı; Merkez 4, Çerkeş 3, Ilgaz 2, Şabanözü 3, Eskipazar ve Kurşunlu 1 üye olmak üzere toplamda 14 üye seçilmiştir.³³⁷ Sonuçlara göre Meclis üyeliklerinin büyük bir çoğunluğunu DP kazanmıştır. Merkez, Ilgaz, Eskipazar, Kurşunlu ilçelerinde DP bütün üyelikleri kazanırken Şabanözü ilçesinde ise üç üyelikten ikisini kazanmıştır. MP ise Şabanözü ve Çerkeş’te birer üye, CHP ise sadece Çerkeş ilçesinde iki üyelik kazanmıştır.³³⁸

³³⁴ Büyüktolu, **a.g.e.**, s.77.

³³⁵

Öztürk,**a.g.e.**,s.255

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=&v_altbaslik=&v_mv=celal%20otman&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=15&v_kullanici_id=13920141&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi:17.12.2018.

³³⁶ Büyüktolu, **a.g.e.**, 77.

³³⁷ Birlik, “İl Genel Meclis Seçimleri İlimiz Merkez ve İlçelerinde Hadisesiz Geçti”, 16 Ekim 1950, s.1.

³³⁸ Birlik, “Çankırı İl Genel Meclis Üyeleri Belli Oldu”, 21 Ekim 1950, s.1.

İlçeler	CHP	DP	MP
Merkez	-	4	-
Çerkeş	2	-	1
Ilgaz	-	2	-
Şabanözü	-	2	1
Kurşunlu	-	1	-

Tablo 11: Seçim Sonuçlarına Göre Çankırı İl Genel Meclisinde Partiler İçi Üye Dağılımı

1.3.1.4. 03 Eylül 1950 Mahalli İdare Seçimi

03 Eylül 1950’de yapılan belediye seçiminde Çankırı Merkez ilçesi belediye üyelerinin çoğunu Millet Partisi kazanmıştır. Millet Partisinden aday olan eski belediye başkanı Halim Bayram en fazla oyu almıştır. Merkezde 22 asil ve yedek üye MP, 1 yedek üye CHP’den seçilmiştir. İlçelere göre seçim sonuçlarına göre üye dağılımı; Eskipazar’da 22 üye CHP’den ve 2 üye DP’den, Ilgaz’da tam liste CHP’den, Şabanözü’nde asil üyeliklerin hepsi MP’den ve yedek üyelere 11’i MP’den ve 1’i bağımsız aday, Çerkeş’te asil üyelere 11’i CHP’den 1’i MP’den yedek üyelere ise 9’unu CHP, 3’ünü MP, Kurşunlu’da yarı yarıya CHP ve DP, Dümeli Köyünde ise DP kazanmıştır.³³⁹

³³⁹ Çankırı, “Belediye Seçimi İntizam İçinde Yapıldı”, 05 Eylül 1950 ; s.1.Birlik, “Belediye Seçim Neticeleri”, 04 Eylül 1950, s.1.

İlçeler	CHP	DP	MP	Bağımsız
Merkez	1 Yedek Üye	-	22 Asil Ve Yedek Üye	-
Eskipazar	22	2	-	-
Çerkeş	11 Asil Üye Ve 9 Yedek Üye	-	1 Asil Üye Ve 3 Yedek Üye	-
İlgaz	Tam liste	-	-	-
Şabanözü	9 Yedek Üye	-	Asil Üyeliklerin Hepsini Ve 11 Yedek Üye	1 Yedek Üye
Kurşunlu	12	-	12	-
Dümeliköyü	-	Tam Liste	-	-

Tablo 12: Seçim Sonuçlarına Göre Çankırı Belediye Meclis Üyelerinin Partiler İçi Dağılımı

Çankırı’da belediye seçimini kazanan Millet Partisi üyelerinden 18’i Mecliste toplanarak Halim Bayram’ı belediye başkanı olarak seçmiştir.³⁴⁰ Devre dönem aday yoklamasında DP’de aday eksikliği olduğundan ötürü Bayram 19 Mart 1954’te görevinden istifa etmiştir.³⁴¹ Halim Bayram’ın istifasından sonra vilayetçe alınan karar ile eski belediyecilerden ve halen belediye azası bulunan Osman Derviş Çankırı belediye başkanlığına seçilmiştir.³⁴²

Nüfusu iki bini geçen Korgun Köyünde belediye teşkilatı kurulmasına karar verilmiş ve bu nedenle belediye üyesi seçimi 28 Mart 1954’te yapılmıştır. DP’nin aday listesindeki adaylar partiden istifa ettikleri için seçime yalnızca CHP listesi katılmıştır. Vatandaşlar Korgun’daki üç bölgede üç sandıkta oylarını kullanmışlar ve seçim sorunsuz tamamlanmıştır. Oy sonuçlarına göre en çok oyu 403 oy ile Yusuf Kaymak almıştır.³⁴³

1950-1955 yılları arasında belediyenin Çankırı’da gerçekleştirdiği faaliyetlere bakacak olursak şehir merkezine içme suyu getirilmesi için çalışmalar yapılmış ve farklı su

³⁴⁰ Birlik, “Belediye Başkanlığına Halim Bayram Seçildi”, 07 Eylül 1950, s.1.

³⁴¹ Yeni Çankırı, “Belediye Reisi Bugün İstifa Ediyor”, 19 Mart 1954, s.1.

³⁴² Yeni Çankırı, “Belediye Reisi Osman Derviş Getirildi”, 26 Mart 1954, s.1.

³⁴³ Devrim, “Korgun Belediye Seçimini CHP Kazandı, Seçim Sakin Geçti”, 31 Mart 1954, s.1.

kaynakları tespit edilerek kuyular açılmıştır.³⁴⁴ İmar çalışmalarına önem verilmekle birlikte Odunpazarı Meydanı yeniden düzenlenip çevresine dükkânlar yapılmıştır.³⁴⁵ Çarşılarda istimlâk edilen yerler yıktırılmış, yeni caddeler açılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde yaptırılmış olan Büyük Cami etrafındaki barakalar yıktırılıp cami etrafı temizlenmiş³⁴⁶ ve cami avlusu yeniden yapılmıştır.³⁴⁷ İstasyon Caddesi ve Hükümet Meydanı asfaltlanmıştır. Burada yapılan asfaltlama sırasında çıkarılan parke taşlar İmaret ve Odunpazarı Caddeleri ile şehrin çarşı bölgesine döşenmiştir.³⁴⁸ Ayrıca şehir içi ve bahçeler güzergâhı üzerinde işletilmek üzere iki adet otobüs satın alınarak şehirde toplu taşıma belediyece yapılmaya başlanmıştır.³⁴⁹

1.3.1.5. 1954 Genel Seçimleri

12 Mart 1954'te yapılan oturumda TBMM tarafından tarihi 02 Mayıs 1954 olarak belirlenen genel seçimler³⁵⁰ için Çankırı'da partiler seçim hazırlıklarına başlamıştır. Yeni kurulan bir parti olan Cumhuriyetçi Millet Partisi (CMP)³⁵¹ Çankırı teşkilatını kurması için Mustafa Çetiner'e yetki vermiştir. 17 Şubat 1954 tarihinde parti bir heyet kurmuş, valiliğe beyanname verilmesi ile CMP Çankırı teşkilatı faaliyete geçmiştir.³⁵² Ayrıca Mart ayında Demokrat Parti Çankırı Gençlik Kolu kurulmuştur. Yapılan seçim sonucu Gençlik Kolunun başkanlığına avukat Gökhan Titrek, Genel Sekreterliğine Singer Dikiş Acentesinin sahibi Halit Emekli, muhasipliğe tüccar İhsan Sungur getirilmiştir. Diş doktoru Fikret Bayram, tüccar Mehmet Evci, Fehmi Dodur, Ali Nazmi Güröz ve Zeki Çubukçu üye olarak seçilmiştir.³⁵³ Demokrat Parti Çankırı Gençlik Kolu 14 Mart tarihinde şehrin merkezine bir lokâl açmıştır. Açılışa Çankırı milletvekilleri, DP il, ilçe ve ocak başkan ve azaları, milletvekili adayları ve daha birçok partili katılmıştır.

³⁴⁴ Birlik, "Şehre Tatlı Su Teminine Çalışılıyor", 16 Şubat 1951, s.1; Birlik, "Bol ve Tatlı İçme Suyu Bulundu", 09 Nisan 1952, s.1.

³⁴⁵ Devrim, "Odunpazarı Meydanındaki Çirkin Görünüm Belediye Tarafından Sona Erdirildi", 04 Ekim 1952, s.1.

³⁴⁶ Devrim, "İmar", 15 Ekim 1952, s.1.

³⁴⁷ Devrim, "Büyük Cami Avlusu Yapılıyor", 06 Haziran 1953, s.1.

³⁴⁸ Devrim, "İstasyon Caddesi Asfalt Olacak", 10 Ekim 1953, s.1.

³⁴⁹ Devrim, "Belediyemiz Şehirde Otobüs İşletmeye Başladı", 14 Nisan 1954, s.1.

³⁵⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, Dönem 9, Cilt 29, 12 Mart 1954, s.919.

³⁵¹ Bundan sonra CMP olarak ifade edilecektir.

³⁵² Devrim, "Cumhuriyetçi Millet Partisi Çankırı'da da Kuruluyor", 17 Şubat 1954, s.1.

³⁵³ Birlik, "Demokrat Parti Çankırı Gençlik Kolu Kuruldu", 5 Mart 1954, s.1.

Gençlik Kolu Başkanı Gökhan Titrek ve ikinci başkan Zeki Çubukçu açılışta bir konuşma tertiplemiştir.³⁵⁴

Çankırı’da seçim propagandası süreci partiler arasında oldukça çekişmeli geçmiştir. Bölgede seçim kampanyasını başlatan CHP olmuştur. 17 Mart’ta kapalı bir toplantı gerçekleştirilmiş ve açılış konuşmasını Çankırı’nın eski valilerinden Orhan Sami Güvenç yapmıştır. Güvenç konuşmasında şu sözleri dile getirmiştir:

“Seçimde en fazla görev partilerden çok tarafsız vatandaşlara düşmektedir. Seçimden önce partilerin verdiği sözlerin yapıp yapılmadığının muhakemesi bizi isabetli bir seçime götürür. Bunun içinde DP ile CHP’nin idari sistemlerini bilmeliyiz. Biz, ferdin yapma imkânı olmayan işleri devlet eliyle yaparak millete bıraktık. Liberalizm sistemi ise bunun tam tersi olanıdır. Demokrat arkadaşların bu büyük işleri teşebbüse bırakması ve beklemesidir. Bu sebeple tarafsız vatandaşın bu iki farkın muhakemesiyle seçime girmesi isabetli bir kararla iktidarı seçmiş olur.”

Güvenç yaptığı konuşmayla CHP’nin görüşünü ortaya koymuş ve liberalizm üzerinden DP’yi eleştirmiştir. Güvenç’ten sonra üç konuşmacı daha konuşmasını gerçekleştirmiş ve toplantı sona ermiştir.³⁵⁵

Fotoğraf 35: Çankırı’da Düzenlenen Bir Miting³⁵⁶

³⁵⁴ Birlik, “Genç Demokratlar Lokali Açıldı”, 15 Mart 1954, s.1

³⁵⁵ Yeni Çankırı, “Şehrimizde Seçim Kampanyasını CHP Açtı”, 19 Mart 1954, s.1.

Türkiye Köylü Partisi (TKP)³⁵⁷ Çankırı İl Teşkilatı'nın ilk seçim mitingi 24 Mart tarihinde Odunpazarı'nda yapılmıştır. Mitingde Çankırı milletvekillerinden Kazım Arar bir konuşma yapmıştır. Arar'ın konuşması sırasında bir DP'li bir vatandaş yüksek sesle bir şeyler söylemiş, konuşmacı da durumu müdahale sayarak polise şikâyet etmiştir. Polis tarafından sorgulandıktan sonra Cumhuriyet Savcılığına sevk edilen vatandaş, yapılan araştırma sonrasında konuşmaya müdahale etmediği tespit edilmiş ve hakkında takipsizlik kararı verilmiştir.³⁵⁸ Yeni Çankırı Gazetesinin 29 Mart tarihli sayısındaki habere göre ise 31 Mart'ta CMP, Çankırı'da bir miting düzenleyecekti. Mitinge Osman Bölükbaşı ve Ahmet Tahtakılıç'ın katılacağı³⁵⁹ bilgisi gazete tarafından verilse de miting içeriğine dair başka bir bilgiye Çankırı yerel basınında rastlanılmamıştır.

1954 seçimleri için CHP, DP, TKP ve CMP Çankırı'daki ilçe ve köylerde yaptıkları mitinglerle seçim propagandalarını sürdürmüştür. Çankırı'daki mitingler Pazar kurulan günlerde yapılmıştır. Bu sebeple aynı gün içinde arka arkaya dört parti de bölgelerde miting yapmıştır. Mitinglerde şahsiyetler kadar iktidar partisinin icraatları da şiddetli olarak eleştirilmiştir. Yapılan mitinglere Çankırlı seçmenlerin ilgisi yüksek olmuştur.³⁶⁰ Partilerin Çankırı'daki seçim propagandaları süregelirken bir yandan da milletvekili adaylarının belirlenmesi çalışmalarına devam edilmiştir. DP'den 30, CHP'den ise 9 kişinin aday adaylıkları konulmuştur. 27 Mart tarihinde yapılan seçimlerde her iki partinin de kesin adayları belli olmuştur.³⁶¹ Çankırı İl Seçim Kurulu Başkanlığı'nca alınan kararlar partilere göre Çankırı milletvekili adayları şöyledir;³⁶²

³⁵⁶ Dr. Rıfık Kamil Urgan Araştırma Merkezi, Fotoğraf: 156, Zarf No: 27/10.

³⁵⁷ Bundan sonra TKP olarak ifade edilecektir.

³⁵⁸ Devrim, "Köylü Partisi Bir Miting Yaptı", 27 Mart 1954, s.1.

³⁵⁹ Yeni Çankırı, "CMP Çarşamba Günü Siyasi Bir Miting Yapacak", 29 Mart 1954, s.2.

³⁶⁰ Devrim, "Dört Parti Faaliyette", 14 Nisan 1954, s.1.

³⁶¹ Devrim, "Adaylık Seçimi", 27 Mart 1954, s.1.

³⁶² Devrim, 17 Nisan 1954, s.1.

DP Adayları	CHP Adayları	TKP Adayları	CMP Adayları	Bağımsız Adaylar
İbrahim Aydın (Kastamonu Maarif Müdürü)	Kemal Barlas (CHP İl İdare Kurulu Başkanı-Doktor)	Kazım Arar (9. Dönem Çankırı Milletvekili)	Süleyman Seyefettin Aydemir (Çiftçi-İl Genel Meclisi Üyesi)	Cemil Önsipahioğlu (Kayseri Toprak Mahsulleri Ofisi Memuru)
Tahir Akman (Gemlik Kaymakamı)	Celal Dora (Emekli Albay)	Kemal Atakurt (9. Dönem Çankırı Milletvekili)	Hazım Dağlı (Avukat)	Hamdi İnal (Belediye Meclisi Üyesi)
Celal Boynuk (9. Dönem Çankırı Milletvekili)	Orhan Sami Güvenç (Avukat-Eski Çankırı Valisi)	Osman Danışmaz (Emekli Öğretmen)	Orhan Savaş (Doktor)	Sabri İzdeş (Kuşunlu'da Dava Vekili)
Kenan Çığman (9. Dönem Çankırı Milletvekili)	Mustafa Işık (Tüccar)	Tahsin Demiray (Yazar- Türkiye Yayın Evi Sahibi)	Rahmi İnceler (Tüccar acente)	Mustafa Arslan (Ankara Demir Atölye Sahibi)
Asım Emrem (Avukat)	Mustafa Pekiner (Avukat- Eski Basın Mahkemesi Başkanı)	İhsan Oktay (Çiftçi- Belediye Azası)	Osman Ulutaş (Avukat)	Raşit Yılmaz (Genel Meclis Üyesi- Çiftçi)
	Ethem Yalçınalp (Eczacı)	Mehmet Yıldırım (Çiftçi- Manifaturacı)	Hüseyin Yazıcı (Dava Vekili)	Muzaffer Gedikoğlu (Yazıhane Sahibi)
				Behçet Baran (Silivri C.M.U. si)

Tablo 13: 1954 Genel Seçimi Çankırı Milletvekili Adayları

9. Dönemde de Çankırı milletvekilliği yapan Celal Boynuk ve Kenan Çığman'ın tekrar DP'den milletvekili adayı iken DP'den ihraç edilen Kazım Arar ve Kemal Atakurt Türkiye Köylü Partisi'nden Çankırı milletvekili adayı olmuştur. Ayrıca daha önceden Çankırı Valiliği yapmış olan Orhan Sami Güvenç ve Çankırı Piyade Okulu eski komutanlarından Celal Dora CHP'den aday olmuştur.

Fotoğraf 36: Çankırı Garnizon Komutanı Celal Dora'nın Kore Savaşı'ndan Dönüşü Sonrası Şehirde Karşılması³⁶³

Hareketli geçen propaganda dönemi sonrası Çankırı'da sükûnet içinde süren seçim günü vatandaşların katılımı yüksek olmuş ve öğlen dört beş sularında köylerdeki seçim işlemleri bitmiş ve sandık başkanları şehir merkezine dönmüştür. Şehir merkezinde ise sandıklardaki tasnifler gece ona kadar devam etmiş ve merkez ilçe seçim kurulu gece üçe kadar çalışmalarını sürdürmüştür.³⁶⁴

1954 Genel Seçiminde Türkiye genelinde toplam kayıtlı seçmen sayısı 10.262.063 olup oy kullanan toplam seçmen sayısı 9.095.617'dir. Seçime katılım oranı % 88,6 olmuştur. Seçim sonuçları şu şekildedir;³⁶⁵

Parti Adı	Toplam Oy Sayısı	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili Sayısı
DP	5.313.659	58,4	503
CHP	3.193.471	35,1	31
CMP	480.249	5,3	5
Bağımsız	56.393	0,6	2
TKP	50.935	0,6	-
TİP	910	0,0	-

Tablo 14: 1954 Genel Seçimi Sonuçları

³⁶³ Demiröz, a.g.e., s.84.

³⁶⁴ Devrim, "Seçimi DP Kazandı", 05 Mayıs 1954, s.1.

³⁶⁵ Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e., s.25.

1954 Genel Seçiminde Çankırı'daki kayıtlı seçmen sayısı 98.338 iken oy kullanan seçmen sayısı 88.012'dir. Seçime katılım oranı ise % 89,5'tir. Çankırı seçim sonuçları şu şekildedir;³⁶⁶

Parti Adı	Toplam Oy Sayısı	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili Sayısı
DP	42.998	50,8	6
CHP	23.721	28	-
CMP	10.503	12,4	-
TKP	6.097	7,2	-
Bağımsız	1.416	1,7	-

Tablo 15: 1954 Genel Seçimi Çankırı İli Sonuçları

DP Adayları	Oy sayısı	CHP Adayları	Oy Sayısı	CMP Adayları	Oy Sayısı
Asım Emrem	47.292	Celal Dora	26.396	Süleyman Aydemir	13.638
T. Nahid Uygur	45.950	Kemal Barlas	25.523	Hazım Dağlı	12.203
İbrahim Aydın	43.570	O. Sami Güvenç	25.294	Orhan Savaş	9.461
Tahir Akman	40.846	Mustafa Pekiner	23.612	Osman Ulutaş	9.234
Kenan Çığman	40.619	Mustafa Işık	21.830	Rahmi İnceler	9.170
Celal Boynuk	39.708	Ethem Yalçınalp	19.591	Hüseyin Yazıcı	8.769
TKP Adayları	Oy Sayısı	Bağımsız Adaylar		Oy Sayısı	
Kazım Arar	12.779	Behçet Baran			3.953
Kemal Atakurt	8.862	Mustafa Arslan			2.199
Osman Danışmaz	4.684	Hamdi İnal			1.315
Tahsin Demiray	3.757	Sabri İzdeş			703
Mehmet Yıldırım	3.292	Muzaffer Gedikoğlu			597
İhsan Oktay	3.206	Raşit Yılmaz			581

³⁶⁶ Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e., s.43.

Tablo 16: Çankırı Milletvekili Adaylarının Aldığı Toplam Oy Sayısı³⁶⁷

Çankırı genel seçim sonuçlarına göre birinci parti olan DP, altı milletvekilliğinin hepsini kazanmış olsa da 1950 seçimlerine göre aldığı oy sayısı 47.769'dan 42.998'e düşmüştür. CHP'nin oyları ise 20.013'ten 23.721'e yükselmiştir. MP'nin yerine kurulan CMP'nin Çankırı teşkilatı yeni kurulmasına rağmen % 12 oranında oy toplamıştır. Bir önceki seçimde % 61 oy alan DP, Çankırı'da güç kaybederek bu seçimde 11 puan düşerek % 50,1 oy almış ve diğer partilere oy kaptırmıştır. Propaganda sürecinde de görüleceği üzere bölgede muhalefet parti mitingleri en az iktidar partisi kadar güçlü ve eleştirel bir havaya sahiptir. Ayrıca gerçekleştirilen mitinglere halkın büyük katılımlar gösterdiği basında yer almış ve seçim sonuçları da bu durumlara bağlı olarak bölge içinde değişmeye başlamıştır.

1954 genel seçiminde Çankırı'da DP'nin seçimi kazanmasının ardından geçen süreçte CHP il teşkilatı içinde bölünmeler yaşanmıştır. Şubat 1955'te Karamürsel köyü, Irmak nahiyesine bağlı Kavlaklı köyü ve Dümeli nahiyesi CHP teşkilatındaki birçok üye istifa ederek DP'ye geçmiştir.³⁶⁸ 12 Nisan 1956 tarihi CHP'nin gerçekleştirdiği Çankırı mitingine de vatandaşların katılımı az olmuştur.³⁶⁹ Eylül 1957'de de parti üyeleri arasında değişimler olmuş, Kurçullu köyünde CHP ve CMP'den yirmi beş kişi istifa edip DP'ye üye olmuşlardır.³⁷⁰

Her ne kadar CHP ve CMP teşkilatının Çankırı'da kan kaybettiği gözlemlenmiş olsa da benzer bir karışıklığın DP içinde de mevcut olduğu görülmektedir. Ocak 1957'de DP genel merkezinin emriyle Çankırı il idare kurulunu elinde tutan gençler grubu görevden alınmış ve il başkanlığına uzun yıllardır DP hizmetinde bulunan Hasan Altuğ getirilmiştir.³⁷¹ 31 Mart 1957'de DP İl Kongresi'nin yapılacağını duyurulmasının ardından parti içinde faaliyetler artarak milletvekilleri de çalışmalarına hız vermiştir. Bir yandan da birçok DP'linin partiden ihraç edilmeye çalışıldığı, belediye başkanının düşürülmesi gibi hazırlıkların yapıldığına yönelik söylentilerde yerel basında yer

³⁶⁷ Devrim, "Netice", 08 Mayıs 1954, s.1.

³⁶⁸ Demokrat Parti, "CHP Çankırı Teşkilatı Tamamıyla Çökmüştür", 17-18 Şubat 1955, s.1-2.

³⁶⁹ Demokrat Çankırı, "CHP'nin Çankırı Mitingi de Fiyasko İle Neticelendi", 13 Nisan 1956, s.1.

³⁷⁰ Demokrat Çankırı, "Muhalefetteki Çöküntü İlimize de Sirayet Etti", 01 Ekim 1957, s.1.

³⁷¹ Devrim, "DP Çankırı İl Teşkilatında Karışıklık", 23 Ocak 1957, s.1.

bulmuştur.³⁷² 31 Martta gerçekleşen DP İl Kongresi'nin genel havasına göre teşkilatın iki gruba bölünür hale geldiği iyice görünür hale gelmiştir. Geçici idare kurulunun uğraşlarına rağmen kongre neticesinde DP il idaresine tekrar genç grup seçilmiştir.³⁷³ DP il teşkilatı seçimlerinin ardından Nisan 1957'de CHP'de ilçe kongrelerine devam etmiş ve kongrelerde eski milletvekillerinden Naşit Fırat, eski valilerden Orhan Sami Güvenç, İl başkanı Kamil Tabak, sekreter Suphi Yiğitbaşıoğlu ile diğer parti üyeleri konuşmalar yapmışlardır. Kongrelerde sakin bir hava içerisinde geçmiş ve ilçe idare kurulları seçimleri yapılarak kurullar yinelenmiştir.³⁷⁴

1.3.1.5.a. X. Dönem Milletvekilleri

10. Dönemde Çankırı milletvekilleri içinde yeni yüzler görülmekle birlikte bir önceki dönemde seçilen milletvekillerinden bazılarının da tekrar Meclise girdiğini görmekteyiz. Parlamentoda Çankırı milletvekilleri arasında yeni yüzlerden biri Tahir Akman'dır.

Tahir Akman,³⁷⁵ 1954 seçimlerinde aldığı 40.846 oyla Demokrat Parti listesinden Çankırı milletvekili seçilmiştir.³⁷⁶ 10. Dönemde Dilekçe ve İçişleri komisyonlarında

³⁷² Devrim, "Çankırı Demokrat Partililer Arasında Kaynaşma", 20 Mart 1957, s.1.

³⁷³ Devrim, "Gençlerin Galebesi", 03 Nisan 1957, s.1.

³⁷⁴ Devrim, "Çankırı CHP Teşkilatında Faaliyet", 25 Nisan 1957, s.1.

³⁷⁵ "1908 yılında Çankırı'nın Ilgaz ilçesinin Kese köyünde doğmuştur. İlköğrenimini Ilgaz'da tamamlamış ve Haziran 1928'de İstanbul Öğretmen Okulu'ndan mezun olmuştur. 02 Mart 1916 tarihinde Çankırı'nın Atkaracalar İlçesi'nin Gazibey Mahallesi'nde doğmuştur. Babası çiftçilikle uğraşan Mustafa Efendi, annesi Ayşe Hanımdır. Ağustos 1937'de Pakize hanımla evlenmiştir ve iki çocuğu vardır. İlköğrenimini Atkaracalar'da, lise öğrenimini Ankara-Kastamonu Liselerinde tamamlamıştır. 1935'te Siyasal Bilgiler Fakültesine girmiş, 1938'de mezun olmuştur. Temmuz 1938'de İçişleri Bakanlığı Levazım Mümeyyiz vekilliğine atanarak iş hayatına başlayan Akman, Eylül 1938'de İstanbul Ziraat Bankası memuriyetine geçip burada yedi ay çalıştıktan sonra Nisan 1939'da İçişleri Bakanlığı Mümeyyiz Vekâletine getirilmiştir. Mayıs 1939'da Trabzon maiyet memurluğu, Ekim 1941'de Çankırı maiyet memurluğu görevi üzerinde bırakılarak Kasım 1939'da Yedek Subay Okulu'na gitmiş ve Nisan 1940'da piyade asteğmen rütbesiyle okulu tamamlamıştır. 33. Tümen, 16. Alayda kıta hizmetini tamamlayarak teğmen rütbesiyle Eylül 1941'de terhis edilmiştir. Ankara'daki kaymakamlık kursuna katılan Akman, Temmuz 1942'de Seyitgazi, Şubat 1944'te Göynük, Ağustos 1945'te Ürgüp, Aralık 1946'da Gercüş, Haziran 1947'de Nazimiye kaymakamlıklarında Temmuz 1950'de Trabzon Hukuk İşleri Müdürlüğü ve aynı tarihte Altınözü Kaymakamlığında görev yapmıştır. Ağustos 1951'de atandığı Gemlik Kaymakamı bulunduğu sırada 10. Dönem seçimlerine katılmıştır. 10 Dönem sonuna doğru yasama etkinliği kesintiye uğrayan Akman Mart 1958'de Vakıflar Bankası İdare Meclisi ve sonrasında Müdürler Kurulu üyeliğine seçilmiş, altı yıl bu görevde kalmıştır. 1964'te Manisa Vali Yardımcılığına atanmış olsa da ailevi nedenlerden ötürü bu görevde bulunamamış, İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Başkanlığı Ankara İli Sivil Savunma Teşkilat Başkanlığı görevini 22 Ekim 1965 seçimlerinde tekrardan Çankırı milletvekili seçilene kadar devam etmiştir. 1 Ağustos 1968'de emekli olmuştur. Milletvekilliği sona erdikten sonra Mayıs 1970'de Türkiye Demir ve Çelik İşletmelerinin Yönetim Kurulunda Maliye Bakanlığı üyeliği görevini üstlenmiştir. 21 Temmuz 1972'de Kula yakınlarında geçirdiği trafik kazası sonucu vefat etmiştir." Kazım Öztürk, **Türk Parlamento Tarihi TBMM X. Dönem 1954-1957**, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s.195-196.

³⁷⁶ TBMM Arşivi, **Tahir Akman Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1984, 10. Dönem.

çalışmıştır. Ayrıca Yapı ve İmar Kanun teklifi, Emekli Sandığı Kanunu, gıda maddeleri T.A.O. kanun teklifi, Orman Kanunu tasarısı, 1683 sayılı Kanunun değiştirilmesi, Sivil Korunma Kanunu konularında kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır.³⁷⁷ Dâhiliye Vekâleti 1955 yılı bütçesi, Gayrimenkul kiralari hakkındaki Kanun, Maaş Kanunu, Orman Kanunu, Nafia Vekâleti, Devlet Su İşleri, Karayolları Umum müdürlükleri 1957 yılı bütçeleri, Yeni kazaların kurulması konularındaki görüşmelerde Mecliste yedi kez söz almıştır.³⁷⁸

1946-1961 arası Çankırı milletvekilleri arasında mesleği öğretmen olan tek milletvekili **İbrahim Aydın**'dır. Kastamonu'daki görevi sırasında 1954 seçimlerinde Demokrat Parti listesinden aday olmuş ve 43.570 oyla TBMM 10. Dönem Çankırı milletvekili seçilmiştir.³⁷⁹ Dilekçe ve Milli Eğitim komisyonları, 1683 sayılı Kanun'un değiştirilmesi, Gülhane Askerî Tıp Akademisi kanun teklifi, orman ve ziraat mühendis muavinlerine kurs gösterilerek mühendis unvanı verilmesi, eski eserlerin bulunduğu yerlerdeki sakinlerin başka yerlere nakli konularında kurulan geçici komisyonlarda görev almıştır.³⁸⁰

9.dönemde Çankırı milletvekilliği yapan **Celal Boynuk**,³⁸¹bu dönemde tekrar milletvekili seçilmiştir.1954 seçimlerinde Celal Boynuk tekrardan Demokrat Parti seçim listesine girmiş ve 39.708 oy alarak TBMM 10. Dönem Çankırı milletvekili

³⁷⁷ Öztürk, a.g.e., s.196.

³⁷⁸

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=&v_altbaslik=&v_mv=tahir%20akman&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittari_h=&v_kayit_sayisi=21&v_kullanici_id=13921984&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi: 17.12.2018.

³⁷⁹ “Babası Ömer Efendi, annesi Saniye Hanımdır. Şubat 1923'te Zekiye Hanım ile evlenmiş, 1925'te boşanmıştır. 1936'da Muzaffer Orhan ile evlenmiş, eşi Eylül 1946'da vefat etmiştir. Üçüncü evliliğini Mart 1947'de Naime Pakize ile yapmıştır. İki çocuğu vardır. Aydın, 10 Ekim 1928'de Aydın Bölge Faik Bey İlkokulunda üç yıl öğretmen olarak görev yaptıktan sonra İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde 1931'de açılan ortaokul öğretmenliği sınavını vermiş, Eylül 1931'de Denizli Ortaokulu Türkçe öğretmenliğine, Eylül 1933'te Denizli Lisesi Türkçe öğretmenliğine, Ekim 1935'te Çankırı Ortaokulu Türkçe öğretmenliğine atanmıştır. 1932'de askerliğini muhabere yedek subay olarak tamamlamıştır. Ocak 1942-Temmuz 1943'te ikinci kez askerlik yapmıştır.1937'de Ankara Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih bölümü Yeni ve Yakınçağ tarihi alanına kaydolmuş ve memuriyetini Ankara'ya aldırıştır. Yükseköğrenimini tamamladığı Haziran 1941 tarihine kadarki atandığı görevler; Haziran 1937'de Sayıştay 2. Sınıf mukayyitliği, Aralık 1937'de Maliye Levazım Müdürlüğü 2. Mümeyyizliği, Şubat 1941'de Maliye Bakanlığı Vilayet Tahsil Kontrol memurluğudur. Ağustos 1941'de Çankırı Ortaokulu Türkçe öğretmenliğine, Ağustos 1943'te aynı okulun Tarih-Coğrafya öğretmenliğine, Nisan 1947'de Ağrı Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, Şubat 1950'de Maraş Milli Eğitim Müdürlüğü'ne, Ağustos 1953'teKastamonu Milli Eğitim Müdürlüğü'ne atanmıştır. Vekilliği sona erdikten sonra Kasım 1957'de Anafartalar Ortaokulu müdürü ve Haziran 1965'te Lise müdürlüğü yapmıştır. 30 Ocak 1975'te görevini sürdürürken vefat etmiştir.” Öztürk, a.g.e., 197-198 ; TBMM Arşivi, **İbrahim Aydın Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1985, 10. Dönem.

³⁸⁰ Öztürk, a.g.e., s.198.

³⁸¹ Özgeçmiş için bkz, **IX. Dönem Milletvekilleri**, s.38.

seçilmiştir.³⁸² Boynuk, 10. Dönemdeki vekilliği süresince Adliye Encümeni, Trafik Kanunu'nun 77. maddesinin tadili hakkındaki teklifin müzakeresi için kurulan muvakkat encümeni ve Petrol Kanunu ile eski 6558 sayılı Kanun'da değişiklik yapılması hakkında tekriri müzakere için kurulan muvakkat encümeni azalığı görevlerinde bulunmuştur. Bu dönemde Devlet Şûrası Kanununun 2. maddesinin (F) fıkrasının tefsiri hakkında ve Devlet Şûrası Kanununun 2. maddesinin (F) fıkrasının tefsiri hakkındaki tavrının geri verilmesine dair önermeleri mevcuttur.³⁸³

Dr. Kenan Çığman³⁸⁴ 10. Dönem'de tekrar Çankırı milletvekilliği yapmıştır. Çığman 1954 seçimlerinde Demokrat Parti listesinde aday olarak gösterilmiş ve 40.619 oyla TBMM 10. Dönem Çankırı milletvekili seçilmiştir.³⁸⁵ Bu dönem içerisinde Sıhhat ve Muavenet Encümeni üyeliği, Yapı ve İmar Kanunu hakkındaki teklifi müzakere ve Gülhane Askerî Tıp Akademisi hakkındaki teklifi müzakere için kurulan muvakkat encümeni mazbata muharrirliği görevlerini üstlenmiştir.³⁸⁶ Çığman, 10. Dönem vekilliğinde 9. Dönemde sunduğu teklifleri yineleyerek iki teklif, bir önerge sunmuş ve çeşitli genel konularda dokuz kez de söz almıştır.³⁸⁷

1954 seçiminde adaylar arasında en yüksek oyu kazanan **Mustafa Asım Emrem**,³⁸⁸ 1954 seçimlerinde 47.297 oy alarak Demokrat Parti listesinden Çankırı

³⁸² TBMM Arşivi, **Celal Boynuk Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1623, 10. Dönem.

³⁸³

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=&v_altbaslik=&v_mv=celal%20boynuk&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=8&v_kullanici_id=13922537&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi:17.12.2018.

³⁸⁴ Özgeçmiş için bkz, **IX. Dönem Milletvekilleri**, s.39.

³⁸⁵ TBMM Arşivi, **Mehmet Kenan Çığman Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1624, 10. Dönem.

³⁸⁶ Öztürk, **a.g.e.**, s.200.

³⁸⁷

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=&v_altbaslik=&v_mv=kenan%20%20%20%20man&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=27&v_kullanici_id=13922584&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi:18.12.2018.

³⁸⁸ “13 Ağustos 1915'te Çankırı'nın Çerkeş İlçesinin Kurtlar Mahallesi'nde doğdu. 1933-34 ders yılında Kastamonu Lisesi, 1936-37 ders yılında ise Mülkiye'den mezun olmuştur.1947 yılında Ankara Hukuk Fakültesi'nde denklik sınavını vermiş, Hukuk sertifikası almıştır. Fransızca bilmektedir. Babası memur emeklisi Mehmet Şevki Bey, annesi Rabia Hanımdır. Eylül 1950'de Fatma Mualla Hanım ile evlenmiştir. Üç çocuk babası olan Emrem, Ağustos 1937'de Başbakanlık Neşriyat ve Müdevvenat Müdürlüğü Neşriyat Şef Vekilliğine atanarak iş hayatına başlamıştır. 1 Kasım 1937'de Yedek Subay Okulu'na girmiş, 30 Nisan 1938'de piyade asteğmen rütbesiyle mezun olmuştur. 31 Ekim 1938'te teğmen rütbesiyle terhis olmuştur. Terhisinden sonra Başbakanlıktaki görevine geri dönmüştür. Şubat 1939'dan itibaren Siyasal Bilgiler Okulu Müdür Yardımcılığı görevini dokuz yıl sürdürmüştür. Bu sırada İdare Hukuku Doçent vekilliği de yapmıştır. Kasım 1947'de Ankara Polis Enstitüsünde ceza hukuku, idare hukuku ve iktisat dersleri öğretmenliğine geçmiştir. Ocak 1948-Mart 1949 arasında avukatlık stajını tamamlamış ve Ankara Barosu'na kayıt olarak avukat olmuştur.” Öztürk, **a.g.e.**, s.201-202.

milletvekili seçilmiştir. 14 Mayıs 1954 tarihinde Meclise katılmıştır.³⁸⁹ Vekilliği süresince Adalet ve Maliye komisyonları, Seyhan Barajı suları altında kalacak köy ve arazi, Emekli Sandığı Kanunu'nda değişiklik, Ege, Ortadoğu ve Karadeniz'de kurulacak üniversiteler için yapılacak istimplâkler, İstimlâk Kanunu'nun değiştirilmesi, Ziraat Bankası Kanunu'nun değiştirilmesi konularında kurulan geçici komisyonlarda çalışmıştır.³⁹⁰ 10. Dönemde genel kurulda iki söz alması mevcuttur.³⁹¹

Emrem'in yasama etkinliği sona erdikten sonra avukatlık mesleğine devam etmiştir. Ocak 1958-Haziran 1960 arasında Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş. Yönetim Kurulu üyeliği yapmıştır. Kasım 1968'de Çalışma Bakanlığı Teftiş Kurulu Başkanlığı, Haziran 1969'da Sosyal Sigortalar Kurumu İzmit Şube Müdürlüğü'nde avukatlık görevine başlamıştır. 19 Aralık 1969'da emekli olduktan sonra avukatlık yapmaya devam etmiştir.³⁹²

1954 seçimlerinde seçilen bir diğer Çankırı milletvekili olan **Dr.Tahsin Uygur**,³⁹³ 07.07.1952'de görevlendirildiği Teftiş Heyeti Reisliğini sürdürürken 1954 seçimlerine katıldı. Demokrat Parti listesinden aday olan Uygur, 45.950 oy alarak 10. Dönem

³⁸⁹ TBMM Arşivi, **Mustafa Asım Emrem Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1986, 10. Dönem.

³⁹⁰ Öztürk, **a.g.e.**, s.202.

³⁹¹

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=MUSTAFA%20ASIM%20EMREM&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=2&v_kullanici_id=13925748&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi:19.12.2018.

³⁹² Öztürk, **a.g.e.**, s.202.

³⁹³ “1899'da Çankırı'nın Tabakhane Mahallesinde doğmuş ve 1909'da Çankırı Ertuğrul İlkokulu, 1912'de Çankırı Rüştiyesi, 1916'da Çankırı İdadisi'nden mezun olmuştur. Yarışma sınavını kazanarak İstanbul Sivil Baytar Yüksekokulu'na girmiş ve 24 Mart 1920'de Veteriner Hekim diplomasını almıştır. Fransızca ve Almanca bilmektedir. Babası İsmail Efendi, annesi Hacere Hanımdır. 1926'da Fatma Samiye Hanımla evlenmiş, eşinin vefatı sonrasında 1929'da Fatma Hanım ile ikinci evliliğini yapmıştır. İki çocuk babası olan Uygur, mezuniyetinde yedek veteriner yüzbaşılığa atanıp askerî hizmete devam etmeden tecile tâbi tutulmuştur. Eylül 1944 -Ekim 1944 tarihleri arasında 45 gün süre ile X. Kolordu Hayvan Hastanesi'nde çalışmıştır. Mezuniyetinden sonra Milli Mücadele'ye katılmak üzere Anadolu'ya geçmiş ve devlet hizmetine 6 Mayıs 1920'de Çankırı - Çerkeş Veterinerliği'ne atanarak girmiştir. Haziran 1927'de Kastamonu Veterinerliği Eylül 1927'de Pendik Bakterioloji Enstitüsü Asistanlığı, Ekim 1928'de Kastamonu ve Ekim 1932'de Bursa Veteriner müdürlükleri, Nisan 1936'da Ziraat Bakanlığı Fen Müşavirliği, Ağustos 1937'de aynı Bakanlığın Veteriner Genel Müdürlüğü Şube Müdürlüğü ve Ocak 1942'de Mütchassis Müşavirliği'ne atanmıştır. Aralık 1942'de Tarım Bakanlığı'nın 1. Sınıf Müfettişliğine yükselmiştir. Mart 1950'de Bakanlık Teftiş Heyeti Reis Yardımcılığı ve başmüfettişliğine atanmıştır. Mayıs 1955'te emekli olmuştur. 1960'a kadar Çocuk Esirgeme Kurumu İkinci Başkanlığı görevini üstlenmiştir. “Gazi İçin Özduygular”, “Çankırı Halk Edebiyatı”, “Kaynak Başında”, “Geçmişte Bir Türkçeci-Bitikçi Ali Rıza” adlı eserleri vardır. 1921-1936 yılları arasında Çankırı'da Çankırı, Necat ve Halk Yolu, Kastamonu'da Kastamonu, Doğruluk ve Dilek, Bursa'da Bursa, Uludağ-Türk'ün, Yeni Fikir ve Hakkın Sesi adlı gazete ve dergilerinde sürekli inceleme yazıları ve şiirleri yayımlanmış, Çankırı muhabirliğini yaptığı Hâkimiyeti Milliye'de ve 1936'dan sonra birkaç yıl yazı işleri müdürlüğünü yaptığı Veteriner Hekimler Dergisi'nde de yazılar yazmıştır. Hâkimiyeti Milliye'de 1936'ya kadar muhabirlik yapmış, sonrasında 3-4 yıl yazı işleri müdürlüğüyle gazetede çalışmalarına devam etmiştir.” Öztürk,**a.g.e.**, s.203-204.

Çankırı milletvekili seçilmiş ve 14 Mayıs 1954'te Meclise katılmıştır. Vekilliği boyunca Bütçe Komisyonu, Kuzey Atlantik ve ABD arasındaki Vergi Muafiyeti, Trafik Kanunu'nun değiştirilmesi, Gayrimenkul kiralari ve su mahsulleri kanun tasarısı konularında kurulan geçici komisyonlarda çalışmıştır.³⁹⁴ 10. Dönemdeki Meclis faaliyetleri; Maaş Kanunu'na bir madde eklenmesine dair kanun teklifi, İstanbul Yüksek Ekonomi ve Ticaret Okulu hakkında sözlü, köy okullarına yardım, köy içme suları, vilayet ve köy yolları hakkında yazılı soruları, Genel Kurul'da dört konuda konuşması mevcuttur.³⁹⁵

Adı ve Soyadı	Parti	Aldığı Oy	Mesleği
Tahir Akman	DP	40.846	Kaymakam
İbrahim Aydın	DP	43.570	Öğretmen
Celal Boynuk	DP	39.708	Avukat
Kenan Çığman	DP	40.619	Doktor
M. Asım Emrem	DP	47.292	Avukat
Tahsin Nahit Uygur	DP	49.950	Veteriner

Tablo 17: TBMM 10. Dönem Çankırı Milletvekilleri

1.3.1.5.b. 1955 İl Genel Meclisi Seçimleri

25 Eylül 1955'te yapılan İl Genel Meclisi seçimlerinde Türkiye genelinde 4.146.873 seçmen oy kullanmış ve DP toplam 3.389.167 oy alarak bağımsızlar ve TKP karşısında % 92.43 asil üyelik, % 98.48 yedek üyelikleri kazanarak seçimleri liderlikle tamamlamıştır.³⁹⁶

Çankırı'da seçime katılım oranı % 60 ile düşük bir seyirde olmuştur. Seçimde DP ve bağımsızlar aday olmuştur. Ilgaz'da bağımsızlardan Kemal Atakurt ve DP adayı Rail Ersoy, Eskipazar'da bağımsız aday Hüseyin Uyanık kazanmıştır. Merkez'de ise sandık sayımları tam olarak tamamlanmasa da son duruma göre; 12.403 oyla Osman Derviş, 12.366 oyla İsmail Çoşkar, 12.231 oyla Mehmet Evcı Meclis üyeliği kazananları

³⁹⁴ TBMM Arşivi, **Tahsin Uygur Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1987, 10. Dönem.

³⁹⁵ Öztürk, **a.g.e.**, s.204.

³⁹⁶ Demokrat Çankırı, 29 Eylül 1955, 02 Ekim 1955, s.1.

durumundadır. Bağımsız adaylardan Atakurt ve Uyanık dışında Çankırı'daki diğer bölgelerde DP üstün farkla seçimi kazanmıştır.³⁹⁷

1.3.1.6. 13 Kasım 1955 Mahalli İdare Seçimleri

Çankırı'da 13 Kasım 1955 tarihinde gerçekleşen belediye seçimlerinde seçmen katılım oranı % 35-40 civarında olmuştur. Seçime DP'den ve bağımsızlar aday olarak katılmıştır. Bağımsız üye Hamdi İnal dışında listenin kalanını merkez seçimlerinde DP kazanmıştır. İlçelerde ise durum şöyledir; Ilgaz ve Çerkeş'te tam liste olarak DP, Kurşunlu'da DP'den 8, 4'te bağımsız, Şabanözü'nde tam liste bağımsız, Eskipazar'da DP ve bağımsızlar yarı yarıya, Atkaracalar'da DP'den 3, bağımsızlardan 9 üye, Dümeli'de ise tam liste bağımsızlar kazanmıştır.³⁹⁸

İlçeler	DP	Bağımsız
Merkez	21	1
Eskipazar	12	12
Çerkeş	Tam Liste	
Ilgaz	Tam Liste	-
Şabanözü	-	Tam Liste
Kurşunlu	8	4
Atkaracalar	3	9
Dümeli	-	Tam Liste
Köyü		

Tablo 18: Seçim Sonuçlarına Göre Belediye Meclis Üyelerinin Parti İçi Dağılımı

16 Kasım 1955'te avukat İhsan Sedef başkanlığında toplanan Meclisteki 21 üyenin hepsi Nurettin Ok lehinde oy kullanmış ve Ok belediye başkanı olarak seçmiştir. Ok Başkan seçildikten sonra yaptığı konuşmasında, Çankırı'yı başkente benzetmek ve ona layık bir komşu haline getirmenin emel ve azminde olacağını söylemiştir.³⁹⁹ Nurettin Ok, 1957 genel seçiminde milletvekili adayı olabilmek için belediye başkanlığından

³⁹⁷ Yeni Çankırı, "Genel Meclis Seçimleri Dün Yapıldı", 26 Eylül 1955, s.1.

³⁹⁸ Devrim, "İlimiz Çevresinde Belediye Seçimleri", 16 Kasım 1955, s.1.

³⁹⁹ Devrim, "Belediye Başkanlığına Nurettin Ok Seçildi", 16 Kasım 1955, s.1; Yeni Çankırı, "Nurettin Ok Belediyemiz Başkanlığına Tam İttifakla Seçilerek Getirildi", 18 Kasım 1955, s.1.

istifa etmiştir.⁴⁰⁰ Nurettin Ok'un istifasından sonra belediye başkan vekili Ali İnandık Belediye Başkanlığı'na seçilmiştir.⁴⁰¹ 1957 genel seçimlerinde milletvekili aday olarak seçilmeyen Nurettin Ok, yapılan Meclis toplantısında tekrar belediye başkanı seçilmiş ve eski görevine geri dönmüştür.⁴⁰²

Çankırı'nın şehir dinamiklerini iyileştirmesi ve geliştirmesi yönünden önemli bir yere sahip olan sonrasında Çankırı milletvekilliği de yapan Nurettin Ok'un belediye başkanlığı döneminde yapılan imar hizmetleri şöyledir; Yeni Mahalle'den Piyade Okulu'na giden yol yenilenmesi⁴⁰³, belediye ve İşçi Sigortaları Kurumu ortaklaşa gerçekleştirdikleri bir proje ile belediyeye ait arsa üzerine sigorta tarafından otel, sinema, gazino ve 15 adet modern dükkân inşa edilmeye başlanması⁴⁰⁴, 40 dükkânlı yeni bir hal binası yapılması, Manifaturacılar Çarşısı yenilenmesi, yeni bir şehir imar planının yapılması⁴⁰⁵, bakımsız halde olan tarihi Karataş Hamamı 1957 yılı içinde restore edilip ve hizmete açılmasıdır.⁴⁰⁶

Nurettin Ok'un belediye başkanlığı döneminde Çankırı'nın yıllardır devam etmekte olan, bir türlü çözüme kavuşturulamayan içme suyu ve elektrik sorunu üzerinde önemle durulmuştur. Çatalağzı Terme Santralinin pylonları Çankırı üzerinden geçmesine rağmen şehre elektrik verilmemiştir. Şehir kamuoyu tarafından bu durum haksızlık olarak görülmüş ve Ok'un da Etibank ile yaptığı görüşmeler sonucu bu sorun çözüme kavuşturulmuştur. Etibank ve belediyenin görüşmesi neticesinde Çankırı'daki Piyade Okulu'nun altındaki sahaya bir transformatör merkezi kurulmasına ve Çankırı-Sarıkaya köyü istikametine elektrik verilerek Kastamonu ve Tosya'nın da elektrikten yararlanmasına karar verilmiştir.⁴⁰⁷ Halim Bayram'ın belediye başkanlığı döneminde çalışmalarına başlanılmış olan Kızılçeşme ve Handırı deresinden merkeze içme suyu sağlaması projesi müteahhitlerin döviz yüksekliği nedeniyle boru temin edememesi yüzünden askıya alınmıştır. Nurettin Ok projeye devam edilmesi için Kızılçeşme ve

⁴⁰⁰ Yeni Çankırı, "İstifa Eden Belediye Reisi Nurettin Ok'un Basın Toplantısı", 20 Eylül 1957, s.1.

⁴⁰¹ Yeni Çankırı, 06 Kasım 1957, s.1.

⁴⁰² Demokrat Çankırı, "Nurettin Ok Tekrar Belediye Reisi Seçildi", 17 Ocak 1958, s.1.

⁴⁰³ Demokrat Çankırı, "Belediyeye Açık Teşekkür", 29 Aralık 1955, s.1.

⁴⁰⁴ Demokrat Çankırı, "Şehrimizde İlk Turistik Hamle", 15 Mayıs 1956, s.1.

⁴⁰⁵ Nurettin Ok, "Halkla Karşı Karşıya Dertlerimiz ve Belediyemiz", Demokrat Çankırı, 24 Mayıs 1956, s.1-2.

⁴⁰⁶ Demokrat Çankırı, "Belediyemizin Yeni Bir Teşebbüsü", 26 Haziran 1957, s.1.

⁴⁰⁷ Demokrat Çankırı, "Çankırı'da İndirme Transformatör", 02 Ağustos 1956, s.1.

Handırı deresindeki suyu ölçtürmüŖ ve su durumuna göre projenin nasıl yapılacağına belediyece karar verilmiŖtir.⁴⁰⁸ Ölçümler sonucu KızılçeŖme ve Handırı Deresi'nden su alınmasına karar verilmiŖ ve 21 Ekim 1956'da içme suyu inŖaatına baŖlanılmıŖtır.⁴⁰⁹ Haziran 1959'da KızılçeŖme'den gelecek olan su için boruların döŖenmesi bitirilerek Ŗehre su vermeye baŖlanılmıŖtır.⁴¹⁰

Bu denemde yapılan kùltür ve ulaŖım faaliyetlerine bakılacak olunursa; belediye ve Çankırı'yı GüzelleŖtirme ve Kalkındırma Derneği öncülüğünde bir Ŗehir bandosu kurulması için çalıŖmalara baŖlanılmıŖtır.⁴¹¹ 01 Mayıs 1956 tarihinden itibaren de Yanlar ve Kirazdere istikametlerine belediye otobüsü iŖletilmeye baŖlanılmıŖtır.⁴¹²

Çankırı Belediye BaŖkanları	Görev Yılları
Halim Bayram	1946-1950/1950-1954
Osman DerviŖ	1954-1955
Nurettin Ok	1955-1957/1958-1960
Ali İnadık	1957-1958

Tablo 19: 1946-1960 Yılları Arasında Görev YapmıŖ Çankırı Belediye BaŖkanları

1.3.1.7. 1957 Genel Seçimleri

1954 seçimlerinden yüksek oranda oy toplayarak galip çıkan DP, 1957 seçimlerine kadar olan süreçte özellikle basın üzerinde baskısını artırmıŖ, parti içindeki eleŖtirileri bastırmıŖ, başarı sağladığı tarım politikasında gerilemeye baŖlamıŖ, Bağdat Paktı, Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül Olayları dıŖ politikada açısından Türkiye'nin diğer ÷lkelerin gözünde saygısını zedelemiŖ, memurlar ve aydınlar ile DP'nin arası iyiden iyiye açılmıŖtır. Ülke içinde hükümete karŖı artan karŖıt tavır ve özellikle ekonominin kötüye gidiŖi erken seçim kararı alınmasında etkili olmuŖtur. Nihayetinde DP genel seçimlerin

⁴⁰⁸ Demokrat Çankırı, "İçme Suyunun Ölçümüne BaŖlandı", 08 Eylül 1956, s.1.

⁴⁰⁹ Devrim, "Çankırı'nın Su İŖi Fiilen BaŖlandı", 29 Ekim 1956, s.1.

⁴¹⁰ Devrim, "Çankırı Yeni Suyuna Kavuşmuş", 11 Haziran 1959, s.1.

⁴¹¹ Demokrat Çankırı, "Ŗehir Bandosu Kuruluyor", 24 Ocak 1956, s.1.

⁴¹² Devrim, "Ŗehir Otobüsü İŖlemeye BaŖladı", 02 Mayıs 1956, s.1.

27 Ekim’de yapılmasına kararını 04 Eylül’de açıklamıştır.⁴¹³ 11 Eylül 1957’de gerçekleşen oturumda TBMM’de seçim tarihi 27 Ekim olarak kabul edilmiştir.⁴¹⁴

Erken seçim kararı sonrası Çankırı’da Cumhuriyetçi Millet Partisi ile CHP’nin milletvekili adayları 29 Eylül’de DP adayları ise 07 Ekim’de belli olmuştur. Adaylar şu şekildedir;⁴¹⁵

DP Adayları	CHP Adayları	CMP Adayları
Dr. Kenan Çıgman (9. ve 10. Dönem Çankırı Milletvekili)	Kemal Barlas (Doktor)	Kazım Arar (9. Dönem Çankırı Milletvekili)
Tahsin Nihat Uygur (9. ve 10. Dönem Çankırı Milletvekili)	Dursun Akçaoğlu (Doktor)	Hazım Dağlı (Avukat)
Ömer Mart (9. ve 10. Dönem Kayseri Milletvekili)	Ethem Yalçınalp (Eczacı)	Rauf Çapan (Avukat)
Kemal Atakurt (9. Dönem Çankırı Milletvekili)	Kamil Tabak (Tüccar)	Nurettin Gündüz (Avukat)
Dr. Reşat Tuncel (Sümerbank Sağlık Müfettişi)	Ferhan Arkan (Hesap Uzmanı)	Rahmi İnceler (Acente)
Fethi Doğançay (DP İstanbul Eminönü İlçe Teşkilatı Üyesi)	Naşit Fırat (Müfettiş)	Gökmen Özoğlu (Tüccar)
Dr. Kenan Çıgman (9. ve 10. Dönem Çankırı Milletvekili)		

Tablo 20: 1957 Genel Seçimi Sonuçları

Çankırı’da seçim kampanyasını başlatan parti CMP olmuştur. 30 Eylül’de Şabanözü’nde bir miting düzenleyen CMP, 03 Ekim günü de Çankırı merkezde miting düzenleyeceğine dair haber Yeni Çankırı gazetesinde geçmektedir. Bu mitinge CMP Genel Merkezinden temsilcilerin geleceği bildirilmiştir.⁴¹⁶ Çankırı yerel basınında CMP’nin merkezde gerçekleştirdiği mitingin içeriği ve seçime katılan diğer partilerin Çankırı’da yaptığı seçim faaliyetlerini içeren başka bir yayına rastlanılmamıştır.

1957 genel seçiminde, 1954’te yapılan seçime göre kayıtlı seçmen sayısı 1.816.56 artarak 12.078.623’e ulaşırken oy kullanan seçmen sayısı 9.250.949’dur. Önceki seçime

⁴¹³ Ahmad, a.g.e., s. 85.

⁴¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10, Cilt 20, 11 Eylül 1957, s.736.

⁴¹⁵ Yeni Çankırı, “İlimizdeki CMP ve CHP’nin Namzetleri Belli Oldu”, 30 Eylül 1957, s.1 ; Yeni Çankırı, “İlimiz DP Mebus Namzetleri Belli Oldu”, 08 Ekim 1957, s.1.

⁴¹⁶ Yeni Çankırı, “CMP Seçim Kampanyasını Mitingle Açıyor”, 02 Ekim 1957, s.1.

göre oy kullanan seçmen sayısı 155.332 azalmış ve oran % 76,6'ya gerilemiştir. Türkiye geneli 1957 genel seçim sonuçları şöyledir;⁴¹⁷

Parti Adı	Toplam Oy Sayısı	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili Sayısı
DP	4.497.811	48,6	424
CHP	3.825.267	41,4	178
CMP	604.087	6,5	4
HP	321.471	3,5	4
Bağımsız	1.850	0,0	-
YTP	463	0,0	-

Tablo 21: 1957 Genel Seçimi Sonuçları

Çankırı'da hadisesiz geçen 27 Ekim 1957 genel seçiminde⁴¹⁸ kayıtlı seçmen sayısı 106.860, oy kullanan seçmen sayısı 80.891'dir. Katılım oranı ise Türkiye geneli gibi gerileyerek % 75,7'ye düşmüştür. 1957 genel seçimi Çankırı ili sonuçları şöyledir;⁴¹⁹

Parti Adı	Toplam Oy Sayısı	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili Sayısı
CHP	30.177	37,5	6
DP	28.533	35,5	-
CMP	19.789	24,6	-
HP	1.986	2,5	-

Tablo 22: 1957 Genel Seçimi Çankırı İli Sonuçları

⁴¹⁷ Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e., s.25.

⁴¹⁸ Yeni Çankırı, "Demokrat Parti 410 Mebusluk Kazandı", 28 Ekim 1957, s.1.

⁴¹⁹ Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e., s.43.

CHP Adayları	Kazandıkları Oy Sayısı
Dursun Akçaoğlu	30.321
Dr. Kemal Barlas	30.207
Ferhan Arkan	30.180
Kamil Tabak	30.144
Naşit Fırat	30.139
Ethem Yalçınalp	30.071

Tablo 23: Cumhuriyet Halk Partisi Çankırı Milletvekili Adaylarının Kazandıkları Oy Sayısı⁴²⁰

Partiler	1950 (%)	1954 (%)	1957 (%)
DP	61,6	50,8	35,5
CHP	25,8	28	37,5
MP	5,3	-	-
CMP	-	12,4	24,6
TKP	-	7,2	-
HP	-	-	2,5
Bağımsız	7,3	1,7	-

Tablo 24: 1950, 1954 Ve 1957 Genel Seçimlerine Katılan Partilerin

Çankırı'da Kazandıkları Oy Yüzdeleri

1957 seçimlerinde CHP, DP ve CMP'nin Çankırı'da kazandığı oy sayıları birbirine yakın olmakla beraber liste usulü çoğunluk sistemine göre Çankırı'daki seçimden birinci parti olarak çıkan CHP, altı milletvekilliğin hepsini kazanmış ve Çankırı 1957 seçiminde CHP'nin yurt genelinde kazandığı on dokuz il içerisinde yer almıştır. 1950 ve 1954 seçimlerinde Çankırı'da birinci parti olarak çıkan DP, 1954'te oy kaybına uğramaya başlamış ve 1957 genel seçiminde 13,3 kadar oy yüzdesini düşürmüştür. CHP ve CMP ise yapılan her yeni seçimde oy yüzdesini arttırmaya devam etmiştir. Demokrat Çankırı gazetesinde yayımlanan Esin Talu'nun Akşam gazetesine yazdığı yazısının içeriğinde, partinin Çankırı dışından merkezden milletvekili adayları göstermesinin

⁴²⁰ Tablo, milletvekillerinin seçim mazbatalarındaki bilgilere göre düzenlenmiştir.

teşkilat içindeki yaşlılar ve gençler grubunda bölünme yaşattığını, DP içindeki gençlerin CMP'ne oy verdiği geçmektedir. Böylece partilerin kazandığı oylar birbirine yakın olmuştur.⁴²¹ Teşkilat içinde yaşanan karışıklıkların yanı sıra Türkiye geneli hükümete karşı oluşan tepkiler ve Çankırı'da özellikle sanayileşme üzerine verilen vaatlerin yerine getirilmemesi seçim sonucundaki bu değişikliğin diğer sebeplerinden olarak gösterilebilir.

1957 genel seçiminden sonra Çankırı'daki parti faaliyetleri şu şekilde seyretmiştir; seçimlerden bir yıl sonra 25 Ekim 1958'de CHP Çankırı İl Kongresi düzenlemiştir. Kongre'ye katılmak üzere İsmet İnönü Çankırı'ya gelmiştir. İnönü'yü Çankırlılar büyük bir ilgi ile karşılamış olsa da polisin yaptığı baskı bu karşılamaya gölge düşürmüştür.⁴²² Devrim gazetesinde yer alan bu durum Metin Toker'in *Demokrasiden Darbeye* adlı eserinde de geçmektedir. Toker, Çankırı'da her on metreye bir polisle bir jandarma dikildiğini ve görevlilerin halkın kaldırımdan inmesini, tezahürat yapmasını engellediğini, keza kısa bir zaman önce devlet bakanının bölgedeki ziyareti için aynı polis müdürünün kalabalık toplamaya çalıştığını yazmıştır.⁴²³

Fotoğraf 37: İsmet İnönü Çankırı'da⁴²⁴

⁴²¹ Demokrat Çankırı, "Dertli Belde Çankırı", 24 Eylül 1959, s.2.

⁴²² Devrim, "Çankırı Dün Muhabbetle İnönü'yü Kucakladı", 25 Ekim 1958, s.1.

⁴²³ Metin Toker, *Demokrasiden Darbeye 1957-1960*, Ankara, Bilgi Yayınevi,1992, s.189-190.

05 Temmuz 1959 tarihinde Halk Sineması salonunda CHP Çankırı Gençlik Kolu Kongresi düzenlenmiş ve partililer yaptıkları konuşmalarda DP ve hükümeti özellikle verilen vaatleri yerine getirmesi konusunda eleştirmişlerdir.⁴²⁵ DP de aynı yıl içinde Ocak kongrelerine devam etmiştir. Başka partilerden DP'ye geçişin Çankırı'da halen devam ettiği görülmektedir. Aşağı Alagöz köyü Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi (CKMP)⁴²⁶ Ocak Başkanı Memduh Uçar ve yetmiş arkadaşı ile CHP Ocak Başkanı Kadir Beydoğan partilerinden istifa edip DP'ye katılmıştır.⁴²⁷ 13 Aralık 1959'da DP İl Kongresi düzenlenmiş ve il başkanlığına Nurettin Ok seçilmiştir.⁴²⁸

1.3.1.7.a. XI. Dönem Milletvekilleri

TBMM Çankırı temsilcileri açısından DP dönemi 1957 seçimi ile birlikte sona ermiştir. 11. Dönemdeki milletvekilleri daha önceki yasama dönemlerindeki gibi benzer bir profil izlediği ve Mecliste çeşitli görevlerde yer aldıkları görülmektedir.

11. Dönemdeki Çankırı milletvekillerinden ilki **Ahmet Kemal Barlas**,⁴²⁹ 1957 seçimlerinde CHP seçim listesinden aday olmuş, 30.207 oy alarak 11. Dönem Çankırı milletvekili seçilmiştir. 01 Kasım 1957 tarihinde Meclise katılmıştır. Vekilliği süresince Hariciye Encümeninde çalışmıştır.⁴³⁰ Bu dönemde bir kez söz almış olan Barlas, İmar ve İskân Vekâleti 1959 yılı bütçesi görüşmelerinde şu sözleri dile getirmiştir:

“Muhterem arkadaşlarım, 24 Mayıs 1958'de Çankırı büyük bir sel felâketine uğradı. Bu sel felâketinde 400 aile hasara uğradı. Bu felâketten sonra, felâkete uğrayanlara yapılan yardım, 250 ilâ 500 liradır. Bu yapılan yardımın bugünkü hayat şartları içerisinde bir kıymet ifade etmeyeceği bedihidir. Ben bu fasıl dolayısı ile Vekil Beyden rica ediyorum, bu fasıldan bu felâkete uğrayanlara yardım yapsınlar.”

⁴²⁴ Demiröz, **a.g.e.**, s.91.

⁴²⁵ Devrim, “CHP Gençlik Kolu Kongresinde İktidar Şiddetle Tenkit Edildi”, 06 Temmuz 1959, s.1.

⁴²⁶ Bundan sonra CKMP olarak ifade edilecektir.

⁴²⁷ Demokrat Çankırı, “DP Ocak Kongreleri”, 20 Ocak 1959, s.1.

⁴²⁸ Demokrat Çankırı, “İl Başkanlığına Nurettin Ok Seçildi”, 14 Aralık 1959, s.1.

⁴²⁹ “1914'te Çankırı'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Çankırı'da tamamlamıştır. 1932'de Kastamonu Lisesi'nden mezun olduktan sonra Askeri Tıbbiye Okuluna girmiştir. Fransızca ve İngilizce bilmektedir. Barlas'ın Babası Mustafa Bey, annesi Afife Hanım'dır. Feride Hanım ile evlidir. 1938'de tabip teğmen olarak orduya katılmış, 1948'de önyüzbaşıktan adı malul olarak emekli olmuştur. Aynı sene İzmir Memleket Hastanesinde ihtisas sınavını vermiş ve Dâhiliye Müttehassısı olmuştur. Serbest Doktor olarak 1948-1950 yılları arasında Söke'de, 1950'den 1957 yılına kadar da Çankırı'da çalışmıştır.” Zühtü Arslan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960)**, Ankara, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, 2013, s.286-287.

⁴³⁰ TBMM Arşivi, **Ahmet Kemal Barlas Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:2282, 11. Dönem; Arslan, **a.g.e.**, s.287.

Barlas, afetzedelere yapılan yardımın kayıplarını karşılayacak şekilde yenilenmesini genel kurulda bu konuşmasıyla istemiştir.⁴³¹

Bu dönemde parlamentoda yer almış ikinci isim olan milletvekili **Ali Ferhan Arkan**,⁴³² 1957 seçimlerine CHP listesinden katılmış ve 30.180 oyla 11. Dönem Çankırı milletvekili seçilmiştir. 31.10.1957 tarihinde Meclise katılmıştır.⁴³³ Dönem boyunca Bütçe Encümeni'nde çalışmış, Mecliste on beş söz alma, iki takriri ve iki teklifi bulunmaktadır.⁴³⁴ Arkan, 1958 Maliye Bakanlığı bütçe görüşmelerinde yaptığı konuşmasında gelir vergisinin birçok maddesinin değiştirilmesinin faydalı olacağını, Vergi Usul Kanunu'nda da değişiklikler yapılması gerektiğini, kasıt olmadan hata yapanlara kaçakçılık sıfatı ile ağır cezai yaptırımlar uygulanması ve birçok küçük şehirde muhasebeci bulunmasının zorluğundan ötürü mükelleflerin kendi defterlerini tutmalarına bir süre daha izin verilmesinin lüzum olduğuna değinmiştir.⁴³⁵

06 Ocak 1961-25 Ekim 1961 arasında Kurucu Meclis Üyesi olarak çalışmıştır. 1961 yılından emekli olduğu 1979 yılına kadar Serbest Hesap Uzmanlığı ve Ekonomi Uzmanlığı yapmıştır.⁴³⁶

Çankırı'da önceki seçimlerde de CHP'den aday olmuş olan veteriner ve eczacı **Ethem Yalçınalp**,⁴³⁷ 1957 seçimlerinde CHP listesinden aday olmuş ve 30.071 oyla 11. Dönem

⁴³¹ **TBMM Tutanak Dergisi**, 11. Dönem, Cilt 7, Birleşim 47, Oturum, 127.02.1959, s.1225.

⁴³² “1920 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1941'de Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye bölümünden mezun olmuştur. Aynı yıl Maliye Bakanlığında staj yapmıştır. Fransızca bilmektedir. Arkan'ın babası Akif Bey, annesi Sıdıka Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. Kasım 1941'de yedek subay okuluna gitmiştir. 1942 Mayıs aybaşında asteğmen olarak orduya katılmış, Nisan 1944'te terhis olmuştur. Terhisinden sonra Maliye Bakanlığındaki stajına devam etmiştir. 14.10.1944'te İstanbul Defterdarlığı Hesap Müttehassısları bürosuna Hesap Müttehassıs Muavini olarak atanmıştır. 1948'de ehliyet sınavını verdikten sonra 1952'ye kadar Maliye Bakanlığı hesap uzmanı olarak çalışmıştır. 1952'de memuriyetten istifa etmiş, 1957'ye kadar İstanbul'da serbest hesap uzmanlığı yapmıştır.” Arslan, **a.g.e.**, s.288.

⁴³³ TBMM Arşivi, **Ali Ferhan Arkan Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:2281, 11. Dönem.

⁴³⁴

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=&v_donem=&v_yasama_yili=0&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=ferhan%20arkan&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittar_ih=&v_kayit_sayisi=27&v_kullanici_id=14336740&v_gelecek_sayfa=1 Erişim Tarihi: 20.12.2018.

⁴³⁵ Devrim, “Milletvekilimiz Ferhan Arkan Gelir Vergisi Maddelerinin Birçoğunun Değiştirilmesi İsteğinde Bulundu”, 10 Şubat 1958, s.1.

⁴³⁶ Arslan, **a.g.e.**, s.289.

⁴³⁷ “1902'de Çankırı Siverek'te doğmuştur. Babası Abbas Bey, annesi İsmihan Hanım'dır. Evli ve iki çocuk babasıdır. 1922'de Eczacılık ve Veterinerlik Okullarından mezun olduktan sonra İnebolu'ya gelmiş ve Çankırı merkez baytarlığını tayin edilmiştir. Bu görevini bir buçuk ay sürdürdükten sonra hususi muhasebeye ait eczaneye eczacı olarak atanmıştır. Burada bir buçuk sene çalıştıktan sonra şahsi eczanesini 1940 yılında Çankırı'da açmış,

Çankırı milletvekili seçilmiştir. 01.11.1957 tarihinde Meclise katılmıştır.⁴³⁸ Dönem süresince Ziraat Encümeni, Gümrük ve İnhisarlar Encümeni'nde çalışmıştır.⁴³⁹ Dönemde bir kez söz alan Yalçınalp, konuşmasında 24 Mayıs 1958'de Çankırı'da gerçekleşen selin yarattığı zararın bilançosu hakkında bilgi vermiş ve konuşmasına şöyle devam etmiştir;

“Bu arz ettiğim hususlar, tamamen resmî mahiyette vilâyete verilmiş raporlara dayanıyor. Aradan bir ay geçtiği halde Hükümetçe ne alınmış bir tedbir, ne de yapılmış bir yardım vardır. Yalnız Kızılay bu felâketzedelere 250'şer lira dağıtmakla iktifa etmiştir. Evet, imar vekili şifahen söz vermiş bulunuyor; belki yapılır. Yıkılmayıp az çok oturulabilecek evlerin temel durumları tehlikelidir. Açıkta kalan 700 aile, eşi, dostu ve akrabası yanında veya çadırda beklemektedirler. Elbette ki misafirliğin de bir haddi ve hududu olmak lâzım gelir. Önümüzde üç, dört ay gibi kısa bir inşaat mevsimi vardır. Hükümet işe el atacaksa bunu bir an evvel yapmalıdır. Yoksa belediyenin inşaat ruhsatı vererek vatandaşları mukadderatı ile baş başa bırakması doğru değildir. Vatandaşların ıstırabına son verilmeli ve bu maceraya bir nihayet verilmelidir. Eşyalarını tamamen selde kaybetmiş vatandaşlara nakdî yardım yapmak hükümetin elbette ki şanındandır. Köylere gelince; arkadaşlar, bütün mezru atıyla ve sebzesiyle bütün varlığını, senelik bütün kazanacağını kaybetmiş bulunan köylerin 118 bin dönüm arazisi kum, çakıl ve taş altındadır. Bunun kalınlığı yer yer bir metreyi geçmektedir. Bunu, köylü kendi emeğiyle milini atabilirse de hiçbir zaman devletin kudretli eli olmadıkça bu çakılı kaldırıp nakletmeye gücü yetmez. Binaenaleyh hükümet bunu derhal ele almalı, çakılı kaldırarak, tarlaları köylünün ekebileceği hale getirmelidir. Aksi halde açlık mukadderdir. Arkadaşlarım, maruzatımın hiçbir mübalâğaya kaçan tarafı yoktur. Alâkalı devlet ricalimiz bunu müşahede etmişlerdir. Teyid edeceklerine de kaaniim. Her türlü kalkınma imkân ve vasıtalarından mahrum bulunan Çankırı'nın fedakâr halkı yüksek alâkanızı bekliyor. Hepinizi hürmetle selâmlarım.”⁴⁴⁰

Milletvekilllerinden bir diğer isim olan **Dr. İhsan Dursun Akçaoğlu**,⁴⁴¹ 1957'de bulunduğu müdürlük görevinden istifa etmiş ve aynı yılki seçimlerde CHP listesinden aday gösterilmiştir. 30.321 oy alarak 11. Dönem Çankırı milletvekili seçilmiş ve 31

1957'ye kadar bu işte yer almıştır. Fransızca bilmektedir. Veteriner yüzbaşı rütbesiyle askerliğini tamamlamıştır.” Arslan, **a.g.e.**, s.284; TBMM Arşivi, **Ethem Yalçınalp Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:2284, 11. Dönem.

⁴³⁸ TBMM Arşivi, **Ethem Yalçınalp Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:2284, 11. Dönem.

⁴³⁹ Arslan, **a.g.e.**, s.284.

⁴⁴⁰ **TBMM Tutanak Dergisi**, 11. Dönem, Cilt 4, Birleşim 85, Oturum 2, 25.06.1958, s.698-700.

⁴⁴¹ “1919'da Çankırı'nın Çerkeş ilçesinde doğdu. 1944'te İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun olmuştur. Temel seviyede Fransızca ve İngilizce bilmekteydi. Babası Ahmet Bey, annesi Emine Hanım'dır. Nermin Hanım ile evlenmiştir. İki çocuk babası olan Akçaoğlu, Askerliğini yedek tabip olarak yapmıştır. 1947'den 1952'ye kadar Şebinhisar, Gerede, Kemalpaşa ve Giresun'da hükümet tabipliklerinde çalışmıştır. Gerede'de görevliyken Kaymakam, Belediye Başkan Vekilliği ve Kızılay Reisliği yapmıştır. 18.08.1952 tarihinde Başvekâlet Millî Savunma Yüksek Kurulu Genel Sekreterlik Sağlık uzmanlığına getirilmiştir. Bu görevini sürdürürken Tıp Fakültesi Göğüs Hastalıkları Kliniğine fâhri olarak devam etmiş, 1955 yılında Göğüs Hastalıkları uzmanı olmuştur. Yüksek Kurul G.S. Sağlık uzmanlığı yaptığı sırada 1954'te Şefkat ve İ. Muavenet Vekâleti Harp Sağlık Komitesi Müdürlüğü de yapmıştır. Kızılay Umumi Merkez azalığı görevinde de bulunmuştur.” Arslan, **a.g.e.**, s.290-291.

Ekim 1957’de Meclise katılmıştır.⁴⁴² Dönem içerisinde Çalışma Encümeni ve Milli Müdafaa Encümeni’nde çalışmıştır. 11. Dönemde Mecliste yirmi dört söz alması ve iki soru önergesi bulunan Akçaoğlu; genel ve yerel konularda faal bir tablo çizmiştir.⁴⁴³ Akçaoğlu kurulda Çankırı’da kurulması düşünülen şeker fabrikasının ne zaman kurulup faale geçeceği hakkında başbakana soru sormuş ve Sanayi Bakanı Samet Ağaoğlu cevap olarak Çankırı’nın herhangi bir yerine fabrikanın kurulacağını bazı etütler dolayısıyla fabrika inşaatının ne zaman başlayacağı belli olmadığı için fabrikanın ne zaman faaliyete geçeceğinin de belirsiz olduğunu söylemiştir. Bakanın cevabı üzerine Akçaoğlu konuşmasında;

“Muhterem arkadaşlarım; şeker pancarı ziraatına elverişli bulunduğu için Çankırı vilâyetimiz dâhilinde müteaddit mıntıkalarında hükümetimiz tarafından bu hususta bazı etütler yaptırıldı. Bu etütlere dört, beş sene evvel başlandı. Yaptırılan tetkiklerden gayet iyi sonuçlar alındığından hükümet ayrıca ilgili teknik elemanlarını vilâyetimize göndererek bir şeker fabrikası için lüzumlu bulunan su mevzuunu da inceletirdi ve sondaj yaptırdı. Neticede bir şeker fabrikası için gerek zirai, gerek iktisadi, gerekse teknik bakımlarından memleketimiz için fevkalâde istifadeler sağlayabilecek evsafa bir şeker fabrikasının kurulmasına karar verildi. Arkadaşlarım; yaptırılan etüt ve sondajların bilcümle rapor haritası buradadır. İsteyenler gelip tetkik edebilirler. Raporlar teknik mütehassıslarca hazırlanmıştır. Ve hepsi de şeker fabrikası için bu mıntıkanın gerek pancar ekimi gerek pancarın evsafi ve gerekse lüzumlu su bakımlarından gayet uygun olduğunu ifade etmektedirler. Şimdi Şeker Şirketinin hepimize gönderdiği Pancar Mecmuasının bu hususta yazılmış olan Ekim 1957 tarih ve 73 sayılı nüshasından cümleleri okuyorum. Halen hepsi işlemekte olan bu fabrikalara ilâveten yeniden üç şeker fabrikasının kurulacağını öğrenmiş bulunuyoruz. Bunlardan birisi olan Kastamonu Şeker Fabrikasının temeli geçenlerde atılmıştır. Bunu Çankırı Şeker Fabrikası takip edecektir. Çankırı Şeker Fabrikası 35 milyon liraya mal edilecek 18 bin ton şeker imal edecek, işleyeceği pancar 120.000 ton olacak ve 1959 yılında da çalışmaya başlayacaktır. Bu husus aynı mecmuanın ikinci sayfasında mufassalan belirtilmiştir.

Sayın Başvekilimiz Kastamonu Şeker Fabrikasının temelinin atmaya giderken de, fabrikanın açılacağını vaat buyurmuşlar ve 15 gün sonra temelin atılacağını da beyan etmişlerdi. Bu hususta da mufassal malûmat ve Sayın Başvekilin beyanları 09.08.1957 tarihli Zafer Gazetesinde vardır. Fabrikanın temelinin atılacağı tarih efkârı umumiyeye ilân edilmiş, Çankırı halkını da büyük bir sevinç içinde bırakmıştır. Müsaadenizle Sayın Başvekilimizin bu husustaki beyanlarını okuyorum Başvekil Tunçbilek santraline ayrıca 30.000 kilovat saatlik yeni bir ünitenin ilâve edileceğini, Mudanya’da Çuval ve Kanaviçe Fabrikasının temelinin

⁴⁴² TBMM Arşivi, İhsan Dursun Akçaoğlu Tercüme-i Hal Kağıdı, Sicil No:2280, 11. Dönem.

⁴⁴³

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=1&v_donem=11&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=DURSUN%20AK%20AO%20LU&v_sb=%20ANKIRI&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=24&v_kullanici_id=14337102&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi: 22.12.2018.

atılacağını, bir hafta, on güne kadar Çankırı'da oraların da kaderini değiştirecek olan bir başka şeker fabrikasının temelini atılacağını bildirmiştir. Aynı gün; bu mevzuda Şeker Fabrikaları Umum Müdürü şunları söylemiştir. Aynen Zafer gazetesinden okuyorum Çankırı Şeker fabrikası ile Adana Kamış Şeker Fabrikası da bu plâna dâhildir. Kastamonu ve Çankırı fabrikalarının iki sene evvel başlayan toprak ve ekim etütleri müstakbel inkişaf faktörleri müspet netice verdiği içindir ki, bu fabrikaların inşası kararlaştırılmıştır. Muhterem arkadaşlar, yine Pancar Mecmuasınının 74 nolu nüshasında; Şeker Şirketi Umum Müdürünün Sayın Reisicumhurum ve Sayın Başvekilimizin huzurlarında Adana Şeker Fabrikasını açarken irade etmiş oldukları nutuklarını okuyorum. İki ay evvel temelini attığımız Kastamonu Şeker Fabrikası ile yakın zamanda inşaatına geçeceğimiz Çankırı Şeker Fabrikası pancar ziraatını memleketin her müsait sahasına yaymak teşebbüsünün ikinci safhasını teşkil eder.”

Akçaoğlu son olarak başbakanın verdiği bu sözü Çankırılıların unutmadığını söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

11. Dönemde genel kurulda yirmi dört kez söz alan Akçaoğlu, Millet Meclisi 2. döneminde de milletvekilliği yapmıştır. 13 Mayıs 1986 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir.⁴⁴⁴

11. Dönem milletvekillerinden tüccar **Mehmet Kamil Tabak**,⁴⁴⁵ 1957 seçimlerinde CHP listesinden aday olmuş ve 30.144oy alarak 11. Dönem Çankırı milletvekili seçilmiştir.⁴⁴⁶ 01.11.1957 tarihinde Meclise katılmıştır. Dönem içinde Ticaret Encümeni'nde çalışmıştır. 06 Ağustos 1995'te vefat etmiştir.⁴⁴⁷

Tabak'ın Meclisteki faaliyetleri; umumi hayata müessir afetler dolayısıyla alınacak tedbirlerle yapılacak yardımlara dair kanun lâiyhası üzerine bir söz alması, İçişleri ve Sanayi Bakanlığı'na iki soru önergesi vermiştir. Tabak, Çankırı Belediyesi içme suyu 1953 tarihinde İller Bankası tarafından müteahhidine ihale edildiği halde bugüne kadar neticelendirilememiş olması hakkında İçişleri Bakanlığının ne düşündüğünü ve Çatalağzı'ndan elde edilen elektrikten Karabük-Kırıkkale-Ankara yararlanmasına rağmen hat üzerinde bulunan Çankırı ve ilçelerinin neden bu kaynaktan

⁴⁴⁴ Arslan, a.g.e., s.291.

⁴⁴⁵ “1927'de Çankırı'da doğmuştur. Babası Hüseyin Avni Bey, annesi Hatice Hanım'dır. Evli ve bir çocuk babasıdır. Fransızca bilmektedir. Lise öğreniminden sonra Yüksek Ticaret Okuluna gitmiştir. Yükseköğrenimini tamamladıktan sonra ticaretle uğraşmıştır. CHP İl Başkanlığı görevinde bulunmuştur. Askerliğini piyade teğmeni rütbesiyle tamamlamıştır.” Arslan, a.g.e., s.283.

⁴⁴⁶ TBMM Arşivi, **Mehmet Kamil Tabak Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:2283, 11. Dönem.

⁴⁴⁷ Arslan, a.g.e., s.283.

yararlanmadığını Sanayi Bakanlığı'na soru önergesi olarak sunmuştur.⁴⁴⁸ Sanayi Bakanı bu önergeye verdiği cevapta, Etibank tarafından ele alınan işlerden birisinin Çankırı'da bir trafo merkezinin kurulması üzerine olduğunu ilçeler için ise enterkonnekte şebekeden elektrik verilmesi hususu ilgili belediyelere İller Bankasınca tetkik edildiğini açıklamıştır.⁴⁴⁹

Mecliste farklı dönemlerde Samsun ve Ordu milletvekilliği yapmış olan **Naşit Fırat**,⁴⁵⁰ 1957 seçimlerinde CHP listesinden Çankırı milletvekilliği için aday olmuş ve 30.139 oy alarak 11. Dönemde de milletvekili seçilmiştir. 01.11.1957 tarihinde Meclise katılmıştır.⁴⁵¹ Bu dönemdeki vekilliği süresince Nafia Encümeni'nde çalışmıştır.⁴⁵² Genel kurulda iki kez söz almıştır.⁴⁵³

Adı ve Soyadı	Parti	Aldığı Oy	Mesleği
İ. Dursun Akçaoğlu	CHP	30.321	Doktor
A. Ferhan Arkan	CHP	30.180	Hesap Uzmanı
Dr. Kemal Barlas	CHP	30.207	Doktor
Naşit Fırat	CHP	30.139	Asker
M. Kamil Tabak	CHP	30.144	Tüccar
Ethem Yalçınalp	CHP	30.071	Eczacı

Tablo 25: TBMM 11. Dönem Çankırı Milletvekilleri

⁴⁴⁸ Devrim, "Soruyor", 19 Şubat 1958, s.1.

⁴⁴⁹ Devrim, "Sanayi Vekili Cevap Verdi", 08 Mayıs 1958, s.1.

⁴⁵⁰ "1895 yılında Hapanosekrek Köyünde doğmuştur. Samsun'un Yenidoğan Mahallesi nüfusuna kayıtlıdır. İlköğrenimini Samsun'da, ortaöğrenimini Edirne'de tamamlamış, İstanbul'da Harp Okulu'na girmiştir. 04 Ekim 1914'te topçu zabıtı olarak okuldan mezun olmuştur. Babası I. Dönem Canik Mebusu Mehmet Şükrü Efendi, annesi Fatma Hanımdır. 1914'te Nilüfer Hanım ile evlendi. Bir çocuk babası olan Fırat, Karadeniz Boğazları Müstakil Ağır Topçu Taburuna tayin edilmiştir. 12 Temmuz 1915'te subay vekilliğine verilmiştir. 12 Aralık 1915'te asteğmen rütbesine yükselmiş, adı bir yolsuzluğa karıştığından 11 Kasım 1915'ten başlamak üzere üç ay süre ile hapis cezası verilmiştir. 19 Haziran 1917'de 14 üncü Ağır Obüs Bataryasına atanmıştır. 1918'de Filistin Cephesinde yaralanarak esir düşmüş, iki yıl Seydibeşir Karargâhında kalmıştır. Esaretten kurtulup 1919'da Amasya İstiklâl Mahkemesi refakat subaylığına tayin edilmiştir. Amasya İstiklâl Mahkemesinin kaldırılması üzerine Polatlı'da Ağır Topçu Alayına verilmiş, 10 Ekim 1920'de üsteğmenliğe yükselmiştir.06 Kasım1925'te sağlık nedeniyle istifa edip emekli olmuştur.1926-1935 arasında çiftçilik yapmıştır. 1935-1938 tarihleri arasında Samsun Belediye Başkanlığı yapmıştır. 1939'da Samsun İli Genel Meclis Üyesi, CHP Yönetim Kurulu Üyesi ve Halkevi Başkanlığı yaparken VI. Dönem Samsun milletvekili seçilmiştir. VII. ve VIII. Dönemlerde Samsun, IX. Dönemde Ordu milletvekilliği yapmıştır." Öztürk, **a.g.e.**, s.910-911.

⁴⁵¹ TBMM Arşivi, **Naşit Fırat Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1110, 11. Dönem.

⁴⁵² Arslan, **a.g.e.**, s.285.

⁴⁵³

1.3.1.8. 27 Mayıs 1960 Darbesi Ve Çankırı'ya Yansımaları

1957 genel seçimleri sırasında DP yönetimine karşı başlayan eleştiriler seçim sonrası devam etmiştir. Muhalefetin hükümetten erken seçim talebi ve devamında DP'nin CHP üzerindeki baskısını arttırması politik ortamı germiştir. 1959 yılında enflasyonun artmasına paralel olarak fiyatların pahalılığı ekonominin gidişatını kötüye sürüklemiştir. Yine bu yıl içinde gazeteler kapatılmaya devam edilmiş ve gazeteciler tutuklanmıştır.⁴⁵⁴ Nisan 1960 tarihine varıldığında ülkede baskıcı bir yönetimin varlığı daha da hissedilir hale gelmiş ve tepkiler şiddetlenmiştir. CHP'nin yasalara uymadığı gerekçe gösterilerek hükümet tarafından Mecliste 18 Nisan 1960'da Tahkikat Komisyon'u kurulmuştur. Bu komisyon olağanüstü yetkilere sahip olmakla beraber üyeleri DP'lilerden oluşmaktaydı. Hukukçular ve muhalefetten büyük tepki olan bu durum neticesinde protestolar peş peşe gerçekleşmeye başlamıştır.⁴⁵⁵

19 Nisan'da Ankara Kızılay'da başlayan komisyonun kurulmasına yönelik olan protestolar zamanla git gide büyümüş üniversiteler içinde görülmeye başlanmıştır. 28 Nisan'da İstanbul Üniversitesi'nde, 29 Nisan'da Ankara'da Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde gerçekleşen eylemler şiddetli geçmiştir. Eylemlerin ardından hükümet iki ilde sıkıyönetim ilan etmiştir.⁴⁵⁶ Hükümet oluşan tepkileri durdurmaya çalışmasına rağmen sona erdirememiştir. Darbenin kıvılcımı olarak kabul edilen olay ise 21 Mayıs'ta Harp Okulu öğrencilerinin Ankara'daki yürüyüşü ile gerçekleşmiştir. Ankara'da yeniden sıkı yönetim ilan edilmiştir.⁴⁵⁷ Gelen tepkilere DP'den gerekli cevabın verilememesi üzerine 27 Mayıs 1960'da bir grup Türk Silahlı Kuvvetleri subaylarından oluşan Milli Birlik Komitesi, yönetime el koyduğunu Ankara Radyosu'nda yayınladığı bildiri ile açıklamıştır.⁴⁵⁸

Çankırı 27 Mayıs'ın sabah saatlerinde Türk Silahlı Kuvvetleri⁴⁵⁹ adına Garnizon Komutanı Tümgeneral Sıtkı Gemalmaz ve 4. Yurtiçi Bölge Kumandanlığı tarafından

⁴⁵⁴ Ahmad, **a.g.e.**, s. 94-95.

⁴⁵⁵ **a.g.e.**, s.97.

⁴⁵⁶ Turan, **a.g.e.**, s.206-207.

⁴⁵⁷ **a.g.e.**, s.214-215.

⁴⁵⁸ **a.g.e.**, s.220.

⁴⁵⁹ Bundan sona TSK olarak ifade edilecektir.

idare edilmeye başlanmıştır.⁴⁶⁰ Darbe sonrası Türkiye genelinde başlayan orduyu destekleyen yürüyüşler Çankırı’da da gerçekleşmiştir. Şehrin muhalif gençlerinden oluşan bir grup 28 Mayıs akşamı fener alayı düzenleyerek orduyu sevgi tezahüratları ile karşılamıştır. Sonrasında grup ellerinde meşaleler ile piyade marşı söyleyerek yürüyüşe geçmiştir. Atatürk Anıtı’nda gerçekleştirilen saygı duruşundan sonra tezahüratlar ile kalabalık 4. Yurtiçi Bölge Komutanlığı’na doğru ilerlemiştir. Komutanlık önünde kutlamalarına devam eden topluluk Kastamonu Caddesi’ne ilerleyerek şehir içinde onlara katılan vatandaşlar ve subaylar ile beraber şehir içinde sloganlar eşliğinde yürüyüşlerine devam etmiştir.⁴⁶¹

31 Mayıs günü DP Çankırı İl Merkezi İl İdare Kurulu Başkan ve bazı üyeleri, ilçe, gençlik ve Vatan Cephesi başkanları toplanan dört çuval evrak ile Emniyete götürülmüştür. Kızılay İl Başkanı DP İl üyesi Hasan Altuğ bulunduğu Ankara’da tutuklanarak Çankırı’ya getirilmiş, evinde ve Kızılay binasında arama yapılmıştır. Altuğ nezaret altına alınmıştır. Ayrıca Devrim gazetesindeki haberin devamında DP başkanı ve diğer DP mensupları da nezaret altına alınmış veya alınacağını dipnot düşmüştür.⁴⁶² Tahkik Komisyonu DP İl Merkezi hesaplarını incelemiş ve yüz binin üzerinde bir harcama yaparak 1957 seçimlerini satın almaya çalışmış oldukları iddia edilmiştir. Bunun üzerine komisyon DP eski müfettişi ve 1957 Çankırı milletvekili aday Dr. Reşat Tuncel, eski milletvekillerinden Dr. Kenan Çığman, Kazım Arar, Kemal Atakurt, eski İl Kurulundan Şükrü Çokkurnaz’ı buldukları illerden celb etmişler ve kendilerinden komisyona savunma yapmaları istenmiştir. Ayrıca eski ve yeni bütün il, ilçe, ocak idare kurulları başkan ve üyeleri, 1957 seçiminde DP emrinde çalışan bazı şoförler komisyona çağrılmışlardır.⁴⁶³

Darbeden bir süre sonra İçişleri Bakanlığı’nın kararı ile illere yeni valiler atanmıştır. Çankırı Valiliği görevine Muhsin Gökkaya getirilmiş, 12 Haziran’da görevine başlamıştır.⁴⁶⁴ Şehirdeki komisyon araştırmalarını sürdürürken Çankırı’daki muhalif görüşteki genç vatandaşların orduya karşı olan sempatisi ve DP’ye karşı tepkisi devam

⁴⁶⁰ Devrim, “Yaşa Türk Ordusu”, 28 Mayıs 1950, s.1.

⁴⁶¹ Devrim, “Çankırı Gençliğinin Orduya Sevgi Tezahüratı”, 30 Mayıs 1960,s.1.

⁴⁶² Devrim, “DP Çankırı Merkez Kurulu Evrakları Tespit Edildi”, 01 Haziran 1960,s.1.

⁴⁶³ Devrim, “Tahkik Heyeti”, 21 Haziran 1960, s.1.

⁴⁶⁴ Devrim, “Yeni Valimiz”, 13 Haziran 1960, s.1.

etmiştir. Gerçekleştirdikleri yürüyüşten sonra DP İl Merkezi binasındaki parti tabelası genç bir grup tarafından sökülerek parçalanmak istenmiş, duruma çevredekiler mani olmuştur. Bir süre sonra parti tabelası aynı grup tarafından siyah mürekkep ile karalanmıştır.⁴⁶⁵

1.3.1.9. 1961 Anayasa Halk Oylaması ve Genel Seçimi

27 Mayıs 1960 darbesinden sonra yönetimin başına geçen Milli Birlik Komitesi (MBK)⁴⁶⁶, yeni anayasayı hazırlama görevini 27 Mayıs'ta İstanbul Üniversitesi Rektörü Sıddık Sami Onar'ın başkanlığında oluşturulan profesör grubuna vermiş ve bütün siyasi partilerin faaliyetlerini yasaklamıştır. 28 Mayıs'ta Anayasa Hazırlama Komisyonunun ilk bildirisinde DP'nin anayasaya aykırı davrandığını ve bu sebeple yapılan darbenin meşru olduğunu açıklamışlardır.⁴⁶⁷ Açıklamanın ardından 31 Ağustos'ta DP çalışmalarını durdurulmuş 29 Eylül'de parti kapatılmıştır. 12 Haziran'da Anayasa Komisyonu MBK'nin yetkilerini tanımlayan geçici anayasayı sunmuş ve 14 Haziran'da yürürlüğe girmiştir. Anayasa Komisyonu içinde görüş ayrılıkları, anayasa hazırlama sürecini uzatmış, hatta komisyonda görevli olan Tarık Zafer Tunaya ve İsmet Giritli'nin sistemi geliştirmek adına siyasal partilere düşük derecede bir çalışma yetkisi verilmesinden yana tavır koydukları için Onar tarafından komiteden çıkarılmışlardır. Nihayetinde 17 Ekim'de MBK'ya anayasa taslağı sunulmuştur. Fakat bu sırada Ankara Üniversitesi'nden bir grup hukuk profesörü, Prof. Dr. Yavuz Abadan önderliğinde bir anayasa taslağı oluşturmuştur. Grubun istekleri neticesinde anayasayı tamamlama görevi, MBK, CHP, CKMP, farklı meslekler ve şehirlerin 272 temsilcisinden oluşturduğu Temsilciler Meclisini içinde kapsayan Kurucu Meclise verildi. Kurucu Meclis'e bağlı Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan anayasa 09 Temmuz 1961'de oylamaya sunulmuştur. Referandumda anayasaya evet oyu % 61,7 hayır oyu % 38,3 olarak sonuçlanmıştır.⁴⁶⁸

⁴⁶⁵ Devrim, "DP Levhası Karalandı", 13 Haziran 1960, s.1.

⁴⁶⁶ Bundan sonra MBK olarak ifade edilecektir.

⁴⁶⁷ Ahmad, **a.g.e.**, s.209.

⁴⁶⁸ Derya Şimşek, "Türk Siyasal Yaşamında İlk Koalisyon Hükümeti CHP-AP Koalisyonu 1961-1962", **38.ICANAS** 10.09.2007 – 15.09.2007, Ankara, s.2954-2957.

Çankırı’da ise anayasa halk oylaması için parti faaliyetleri sıklaşmış ve CHP ile CKMP ilçe kongrelerinde propagandalarını sürdürmüşlerdir. Çankırı’da iki parti arasında eleştirel ve çekişmeli bir süreç yaşanmıştır.⁴⁶⁹ MBK üyesi Kurmay Yarbay Suphi Karaman 29 Haziran 1961’de Çankırı’ya gelmiş ve hükümet balkonundan yeni anayasa hakkında bir konuşma gerçekleştirmiş, anayasaya neden evet denilmesi gerektiğini açıklamıştır.⁴⁷⁰ 09 Temmuz 1961’de gerçekleşen halk oylamasında Çankırı merkezde katılım oranı % 82 olmuştur.⁴⁷¹ Halk oylamasının Çankırı sonuçları şu şekildedir⁴⁷²;

İlçe	Seçmen Sayısı	Katılımcı Sayısı	Evet Oyu	(%) Yüzdesi	Hayır Oyu	(%) Yüzdesi
Merkez	26.359	21.931	11.176	51,1	10.680	48,9
Kurşunlu	14.515	13.077	7.847	60,2	5.182	39,8
İlgaz	13.515	11.959	5.658	47,4	6.283	52,6
Çerkeş	11.897	9.607	7.232	75,3	2.375	24,7
Eskipazar	9.892	8.593	4.832	55,4	3.735	43,6
Yapraklı	9.707	8.429	3.763	45	4.636	55
Orta	9.801	8.156	3.355	41,8	4.680	58,2
Şabanözü	8.352	7.347	6.144	83,8	1.187	16,2
Ovacık	6.695	5.276	3.482	66,4	1.765	33,6
Eldivan	4.849	4.164	1.283	31	2.857	69
Toplam	115.994	98.539	54.802	55,8	43.380	44,2

Tablo 26: 09 Temmuz 1961 Anayasa Halk Oylaması Çankırı Sonuçları

Yapılan halk oylaması sonuçları Çankırı’da yakın sayılabilmekle birlikte % 55,8 ile evet oyu üstün gelmiştir. İlgaz, Orta, Yapraklı ve Eldivan olmak üzere toplam dört ilçede hayır, geri kalan altı ilçede ise evet oyu yüksek çıkmıştır. Sonuçlara göre Çankırı’da yeni anayasayı destekleyen ve desteklemeyenlerin oranı birbirine yakın ve Türkiye geneline göre anayasayı kabul edenlerin oranı düşüktür. 1957 seçiminde DP’nin şehirde seçimi kazanamadığı düşünüldüğünde halkın % 44’lük gibi büyük bir çoğunluğunun anayasaya red oyu vermesi dikkat çekicidir. Bu durum, darbenin şehirde tam anlamıyla kabul edilmediğini gösteriyor diyebiliriz.

⁴⁶⁹ Devrim, “İlçelerimizde Siyasi Faaliyet Hızlandı”, 27 Haziran 1961, s.1.

⁴⁷⁰ Devrim, “MBK Üyesi Suphi Karaman Dün Şehrimizde Önemli Bir Konuşma Yaparak Yeni Anayasayı Açıkladı”, 30 Haziran 1961, s.1.

⁴⁷¹ Devrim, “Millet Çoğunluğu Anayasayı Kabul Etti”, 11 Temmuz 1961, s.1

⁴⁷² Devrim, “Çankırı İli Evet Dedi”, 12 Temmuz 1961, s.1.

Anayasanın kabulünün ardından Kurucu Meclis 21 Temmuz'da aldığı kararla seçimin 15 Ekim 1961'de yapılmasına karar vermiştir.⁴⁷³ Çankırı'da partiler il ve ilçe kongrelerini Temmuz ayı içerisinde yapmaya başlamıştır. 13 Temmuz 1961'de CKMP'nin Çankırı il kongresi gerçekleşmiştir. Osman Bölükbaşı ve partililer CHP'yi eleştirmekle beraber DP'lileri kendi saflarına davet etmişlerdir. Kongrede idare kurulu seçimi de yapılmış ve kurul üyeliklerine Nurettin Ok, Gürhan Titrek, Yarbay Avni Ünsal, Kazım Arar, Rauf Çapan, Şaban Keskin, Mustafa Çetiner, Hazım Durlanık, Visali Sarıkaya, Salim Çivitçi ve Hayati Tuna seçilmiştir.⁴⁷⁴ Kurul üyeliğine seçilenler içinde Çankırı'da görev yapmış eski DP'lilerde bulunmakta ve Partinin kapatılmasının ardından CKMP safına geçtikleri görülmektedir.

16 Temmuz'da da CHP Çankırı İl Kongresi yapılmıştır. Kongrede CKMP'nin eleştirilerine cevap verilmiş ve il idare kurulu seçimi yapılmıştır. Kurul başkanı olarak Dr. Kemal Barlas, üye olarak ise Suphi Yiğit, Kamil Tabak, Nihat Akgün, Ethem Yalçınalp, Fevzi Dolay, Adnan Yörük, İsmail Çam, Mehmet Karpuzcu, Mehmet Gür ve İhsan Dodur seçilmiştir.⁴⁷⁵ 17 Temmuz'da Adalet Parti⁴⁷⁶ Çankırı teşkilatının kurulması için Rıza Korkmaz, Hasan Saka, Hilmi Mutlu, İhsan Akman, İhsan Ünürlü, Hayri Tokgöz, Satılmış Usta ve Mustafa Tutağaç dilekçe ile valiliğe başvuruda bulunmuştur.⁴⁷⁷ 15 Eylül'de partilerin Çankırı milletvekili adayları belirlenip ilan edilmiştir. Bir senato ve dört milletvekili adayı gösteren partilerin aday isimleri şöyledir⁴⁷⁸;

⁴⁷³ Ahmad, **a.g.e.**, s.220.

⁴⁷⁴ Devrim, "CKMP Çankırı İl Kongresi Dün Yapıldı", 14 Temmuz 1961, s.1.

⁴⁷⁵ Devrim, "CHP İl Kongresi Yapıldı", 17-18-19-20 Temmuz 1961, s.1.

⁴⁷⁶ Bundan sonra AP olarak ifade edilecektir.

⁴⁷⁷ Devrim, "AP Şehrimizde Kurulmak Üzere Valiliğe Müracaat Etti", 18 Temmuz 1961, s.1.

⁴⁷⁸ Devrim, "Adaylar Seçildi", 16 Eylül 1961, s.1.

CHP Adayları	CKMP Adayları	AP Adayları
Ferhan Arkan (Senato Adayı)	Hazım Dağlı (Senato Adayı)	T. Nahit Uygur (Senato Adayı)
Kamil Tabak	Nurettin Ok	Tahir Akman
Ali Pınar	Şaban Keskin	Nevzat Alpağut
Dr. Dursun Akçaoğlu	Kazım Arar	Bekir Tuna
Hasan Çivitçi	Rahmi İnceler	Refik Bangıoğlu

Tablo 27: 1961 Genel Seçimi Çankırı Senato Üyesi ve Milletvekili Adayları

11 Ekim 1961’de CHP Çankırı’da belediye önünde miting tertiplemiştir. Mitingi parti il başkanı Dr. Kemal Barlas açmış ve Dr. Hamza Eroğlu, Kurucu Meclis ve Ankara senato adayı Hıfzı Oğuz Bekata ile CHP Çankırı senato adayı Ferhan Arkan mitingde birer konuşma gerçekleştirmişlerdir.⁴⁷⁹

25 Mayıs 1961 tarihli 306 sayılı Milletvekili Seçimi Kanunu’nda “Milletvekili seçimi tek dereceli, nispi temsil sistemine göre genel, eşit ve gizli oyla bütün yurttan aynı günde yapılır.” maddesi kabul edilmiştir. Ayrıca yeni seçim sisteminde barajlı D’hondt usulü kabul edilmiştir.⁴⁸⁰ 15 Ekim 1961 seçimlerinde Türkiye genelinde kayıtlı seçmen sayısı 12.925.395 iken oy kullanan seçmen sayısı 9.748.678’dir. Seçime katılım oranı % 81,4’tür. 1961 genel seçimlerinin Türkiye geneli sonuçları şöyledir;⁴⁸¹

Parti Adı	Toplam Oy Sayısı	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili Sayısı
CHP	3.724.752	36,7	173
AP	3.527.435	34,8	158
CKMP	1.415.390	14	54
YTP	1.391.934	13,7	65
Bağımsız	81.732	0,8	-

Tablo 28: 1961 Genel Seçimi Sonuçları

⁴⁷⁹ Devrim, “Dün Şehrimizde Yapılan CHP Mitingi Çok İlgi Çekici Oldu”, 12 Ekim 1961, s.1.

⁴⁸⁰ “D’hondt sistemi seçim kanununda belirtilen barajı geçen siyasi parti ve bağımsız adayların, seçim çerçevesinde aldıkları geçerli oy (gümrük kapılarımdan yansıyan dahil) önce bire sonra ikiye seçim çevresinin çıkaracağı milletvekili sayısına ulaşıncaya kadar bölünür. Bulunan sonuçlar, siyasi parti ve bağımsız aday farkı gözetmeksizin, büyükten küçüğe dizilir. Büyüklük sırasına göre, seçim çevresinin çıkaracağı milletvekilleri, siyasi parti ve bağımsız adaya dağıtılır.” Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e., s.16 ; Ülkü Varlık, Banu Ören, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, Der Yayınevi, İstanbul, 2001, s.101.

⁴⁸¹ Türkiye İstatistik Kurumu, a.g.e., s.25.

Çankırı’da hadisesiz geçen 15 Ekim 1961 genel seçiminde kayıtlı seçmen sayısı 117.552, oy kullanan seçmen sayısı 94.922’dir. Katılım oranı ise % 80,7’dir. 1961 genel seçimi Çankırı ili sonuçları şöyledir;⁴⁸²

Parti Adı	Toplam Oy Sayısı	Oy Yüzdesi (%)	Milletvekili Sayısı
CKMP	56.166	62,4	4
CHP	20.910	23,2	-
AP	12.741	14,2	-
Bağımsız	1.267	0,2	-

Tablo 29: 1961 Genel Seçimi Çankırı İli Sonuçları

Türkiye genelindeki seçim sonuçlarına göre hiçbir parti tek başına iktidar olabilecek milletvekili sayısına ulaşamamış ve Türkiye siyasi tarihinde ilk defa koalisyon dönemi CHP-AP birlikteliği ile başlamıştır. 1961 seçimlerinde Çankırı’nın milletvekili sayısı altıdan dörde düşmüş, Cumhuriyet Senatosuna ise bir üye çıkarılmıştır. Yeni seçim sistemine göre yüzde elliye geçerek yüksek bir oy yüzdesi sağlayarak seçimde birinci parti olan CKMP dört milletvekilliğinin hepsi ile senato üyeliğini kazanmıştır. 1954’ten beri Çankırı’da yükselişini sürdüren CKMP, 1961 seçiminde eski milletvekili Kazım Ararve eski belediye başkanı Nurettin Ok gibi Çankırı’nın tanınan simalarını aday göstermesinin de etkisiyle şehirde seçimin kazanamı olmuştur.

1957 seçiminde Çankırı’da galip gelen CHP, bu seçimde oy kaybına uğrayarak Türkiye genelinde en çok oy kazanan birinci parti olmasına rağmen Çankırı’da bir önceki seçime göre oy kaybına uğrayarak ikinci sırayı almıştır. Genel sonuçlarda ikinci çıkan yeni kurulmuş olan AP ise, Çankırı’da % 14,2 oy alabilmiş ve bir sonraki 1965 seçiminde kazandığı oy sayısını arttırarak bölgede seçimi birinci tamamlamıştır.

1.3.1.9.a. Millet Meclisi I. Dönem Çankırı Milletvekilleri

Millet Meclisi 1. dönemde dört milletvekili görev yapmış ve ilki 9. Dönemde de Çankırı milletvekilliği yapmış **Kazım Arar**⁴⁸³’dır. 25 Ekim 1961’de Meclise katılan Arar, bu

⁴⁸² a.g.e., s.43.

dönemde de Mecliste faal bir görünüm sergilemiştir. Genel kurulda altmış dört söz alması, iki sözlü ve dört yazılı olmak üzere altı soru önergesi ile dört teklifi bulunmaktadır.⁴⁸⁴

Arar, 27 Kasım 1961 tarihli birleşiminde, Çankırı'dan İstanbul'a taşınan Atış Okulunun yerine ikmal edilen ABC Kimya Müessesesinin diğer gruplarının da Çankırı'ya naklinin planlanıp planlanmadığını ve her yönden geride kalmış bulunan Çankırı'nın iktisadi düzenini Atış Okulu düzeyinde sağlayacak başka bir müessesenin temininin düşünülüp düşünülmediğine dair Başbakanlığa bir soru önergesi sunmuştur. Milli Savunma Bakanı İlhami Sancar'ın önergeye cevap olarak, ABC'nin esas tesisleri ve merkezinin Ankara Mamak'ta olduğunu ve şimdilik Çankırı'ya başka bir birlik gönderilmesinin planlanmadığını, TSK'nin planlamasında askeri düşüncelerin iktisadi düşüncelere göre daha önde olduğunu söylemiştir. Kazım Arar ise Bakana verdiği cevapta, Atış Okulu'nun Çankırı ve çevre köylerinin özellikle zirai kalkınmasında önemli bir araç olduğunu, Atış Okulu'nun kaldırılması için ne halkın şikâyet ettiğini ne de Milli Savunma Bakanlığı'nca bir teşebbüsün bulunmadığını fakat geçici hükümetin plansızlığı neticesinde Atış Okulu'nu taşıyarak Çankırı'nın iktisadi durumunu daha kötüye çevirdiğini söylemiştir.⁴⁸⁵

Arar'ın bir diğer sözlü sorusu da Ankara ve Kastamonu Şeker Fabrikalarının ikmaline devam edilip edilmediği ile 1959-1960 yıllarında Çankırı merkez ve diğer ilçelerde pancar ekimi için iyi sonuçlar alınmış, Çankırı'da üretilen pancarın Kastamonu Şeker Fabrikası'na sevki ile iktisaden geride kalmış olan Çankırı'nın zirai kalkınmasında önemli yere sahip olmakta olan şeker pancarı ekimine 1962'de de izin verilip verilmeyeceği üzerine olmuştur. Devlet Bakanı Turhan Feyzioğlu cevap olarak; Ankara Şeker Fabrikası'nın 1962'de ikmale devam edeceğini fakat Kastamonu Şeker Fabrikası'nın 1962 ikmal kampanyasına alınmadığını söylemekle beraber Arar'ın Çankırı hakkındaki sorusuna cevap olarak ise Çankırı bölgesi Ankara Şeker

⁴⁸³ Özgeçmiş için bkz., s.47-49.

⁴⁸⁴

[https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=4&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=KAZ%20M%20ARAR%20\(MEHMET%20KAZ%20M%20ARAR\)&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=76&v_kullanici_id=14363839&v_gelecek_sayfa=1](https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=4&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=KAZ%20M%20ARAR%20(MEHMET%20KAZ%20M%20ARAR)&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=76&v_kullanici_id=14363839&v_gelecek_sayfa=1), Erişim Tarihi: 12.04.2019.

⁴⁸⁵ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 19, 27 Kasım 1961, s.250-251.

Fabrikası'na bağlı olduğu için Çankırı'da önceden kaldırılmış olan Ziraat Bölge Teşkilatının yeniden kurulduğunu ve bölgede pancar ekimine müsait alanlarda ekimin yapılacağını açıklamıştır.⁴⁸⁶

Kazım Arar'ın bu dönemde Çankırı ile ilgili sunduğu yazılı sorularından ilki Çatalağzı-Ankara elektrik hattından faydalanmak üzere Çankırı'da kurulmakta olan indirme istasyonu inşasının ne zaman biteceği ve yapılacak bu faaliyetin ikmalinin uzmanlar tarafından ancak şehir şebekesinin değiştirilmesiyle sağlanabileceğine karar verilmesi nedeniyle İller Bankası tarafından Siemens Şirketine ihalesi yapılmış olan bu faaliyetin henüz başlamadığı ve şebeke temini için Etibank tarafından bir bedel teklif edildiğinin doğru olup olmadığı hakkındadır. Bu soruya cevap veren Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş; Çankırı indirme istasyonu yapımının Etibank yatırım programında hâlihazırda yer almakta olduğunu, ancak bu istasyon tesisinin iki menzilde yapılacağını ve bu tesisin birinci menzil için gerekli malzeme mevcutken ikinci menzilin yapılacak olan indirici trafo merkezinin tesisi için malzemelerin dışarıdan getirilmesi gerekliliğinden ötürü bu kısmın 31.10.1963'te yapılmak üzere planlandığını açıklamıştır. Çelikbaş, ihaleye yönelik soruya cevaben Siemens'e ihale edilen tesis yapımının 01.04.1962'de başlanması ve 01.06.1963'te bitirilmesine karar verildiğini, Etibank'ında iş içinde bir fiyat teklifinde bulunulmadığını şeklinde belirtmiştir.⁴⁸⁷

İkinci yazılı soru ise Çankırı'da uzun yıllardır yapılmakta olan dokumacılığın, son yıllarda etkinliğini kaybetmesi nedeniyle bir halıcık kursunun açılmasının uygun olup olmadığı, kursları bitirenlere halıcılık mevzusunun gelişmesini destekleyecek yardımlar düşünülüp düşünülmediği ve bu faaliyetin kazaları da kapsamasının mümkünatı ile ilgilidir. Bu yazılı soruya Sanayi Bakanı Fethi Çelikbaş cevap vermiştir.⁴⁸⁸

⁴⁸⁶ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 33, 15 Ocak 1962, s.284.

⁴⁸⁷ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt 2, Birleşim 40, 31 Ocak 1962, s.202-203.

⁴⁸⁸ Bakanlığın 1961 mali yılı küçük sanat faaliyet programı içinde yer alan Çankırı'da, ikisi telacılık ve üçü halıcılık olmak üzere beş kurs açılmasına karar verildiğini, telacılık kurslarından birinin Yapraklı ilçe merkezinde diğerinin de aynı ilçenin Balisa köyünde açıldığını, halıcılık kurslarının ise birincisinin Çerkeş'te açılmış olduğunu ikincisinin Ilgaz ilçesinde yapımına devam edildiğini ve üçüncü kursunda valilik tarafından tespit edilecek yere açılacağını ve bu faaliyete 1962 mali yılında da devam edileceğini açıklamıştır. Kursu başarıyla bitirenlerin dörtte birine maliyet bedelinin yüzde yetmiş beş noksanında birer halı tezgâhı verilmekte ve bir kooperatif çevresinde teşkilatlandıkları takdirde Halk Bankası ve Bakanlıkça kredi yardımında bulunulabileceğini söyleyen Çelikbaş, son olarak köy ve kazalarda kursların açılması ile ilgili soruya cevaben de valilikler tarafından kurs yerlerinin belirlendiğini ve köyler

Bu dönemde yer alan Çankırı milletvekilleri arasındaki ikinci isim olan tüccar **Rahmi İnceler**, 25 Ekim 1961’te Meclise katılan İnceler⁴⁸⁹, Millet Meclisi 1. dönemde yirmi beş kez söz alması, üç teklifi ve bir yazılı ve bir sözlü olmak üzere iki soru önergesi mevcuttur.⁴⁹⁰

İnceler, Başbakana köy kalkınması hakkında hükümetin ne düşündüğü ve bu hususta hazırlıklarının ne aşamada olduğu hakkında bir soru sormuştur. Başbakan yardımcısı Ekrem Alican soruya verdiği cevapta köy kalkınmasının hükümetçe eldeki imkânlarla göre ve devlet bütçesi yolu ile köy topluluklarına götürülen hizmetlerin seviyesinin yükseltilmesi yani sulama, hayvancılık, eğitim, sağlık, yol, içme suyu gibi hizmetlerin koordine bir şekilde yürütülmesi ve devletçe bu hizmetlerin götürülmesine ilâve olarak köy topluluklarının kendi şartları içinde kalkınmaları, yaşama seviyelerinin yükseltilmesi olarak iki yönlü olarak ele alındığını söylemiş ve kalkınmanın sağlanması için idareciler ile köylüler arasında bir işbirliği içinde dernek, kooperatif gibi teşkilatlanmalara izin verileceğine değinmiştir. 1963 programı dâhilinde Muş, Antalya, Edirne, Kayseri, Hatay olmak üzere altı pilot bölge tespit edilerek çalışmalara başlandığını açıklamıştır. İncelere bu cevap üzerine Atatürk’ün köy politikası ve köylüler üzerinde söylediği bir sözden örnek vermiş ve kırk yıldır bu konu üzerine bir şey yapılmadığı hakkında eleştiride bulunarak sözlerine şöyle devam etmiştir;

“Geçen yıl burada beş yıllık plân mevzuu bahsedilirken fikirlerimizi beyan etmiş ve demiştik ki, Türkiye köy ve köylüsünü tetkik etmek için bir enstitü ve akademi kurulsun. Bilinmeyen derde deva bulmak imkânı yoktur arkadaşlar. Çünkü yine burada arz etmiştik, bizim münevverimizin, ilim adamımızın ve hatta bizim hiçbir suretle köyün derdine devran olamayacak derecede bigâne kaldığımız teslim edilmelidir. Muhterem arkadaşlarını, plânlı bir devreye girdik, birçok işler yaptık ve yapıyoruz. Fakat köy mevzuunda hep yapacağız diye kalmıştır. Muhterem merhum Atatürk’ün kemikleri sızlıyor. Bu meclis hakikatten köylünün gerçek mümessilleridir. Bunda kimsenin şüphesi yoktur. Çünkü seçimler eskisi gibi değildir; boyumuzu, soyumuzu, sopumuzu anlatarak köy köy geziyoruz, size şunu yapacağız bunu yapacağız diye, bin bir vaatte bulunmuyor muyuz? Binaenaleyh

gibi kaza merkezlerinde kurs açılmasını kısıtlayacak bir şeyin olmadığı söyleyerek cevabını sonlandırmıştır. **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt 3, Birleşim 59, 28 Şubat 1962, s.741-742.

⁴⁸⁹ 1912 yılında Çankırı Çerkeş’te doğmuştur. Ortaokul mezunu olan İnceler, on yıl devlet memuriyetinde hizmette bulunduktan sonra istifa etmiş ve 1947 yılından itibaren ticaretle uğraşmıştır. TBMM Arşivi, **Rahmi İnceler Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 113, 1. Dönem.

⁴⁹⁰

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=4&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=RAHM%20%20%20NCELER&v_sb=&v_ozet=&v_bas_tarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=29&v_kullanici_id=14364406&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi:12.04.2019.

mazur görünüz, artık hükümetlerin böyle sudan cevap vermelerine katiyen tahammülüm yoktur ve kabul edemiyorum. Muhterem arkadaşlar, hükümet şöyle konuşmalı idi: Plânlı devreye girdik, 9 milyon orman köylüsüne şunları şunları yaptık, sanatları götürdük ve götürmekteyiz. Orman köylerinin feci durumunu iyi biliyorsunuz, ova köylerinininki daha fecidir. Buralar ele alınıp bölge bölge tetkik edilmedikten sonra, köylü ne yer, ne içer, ne ile geçinir, bunları teşhis edip bir veçhe vermedikten sonra ne işe yarar? Bunlara el atılmıyor. Hükümet demeliydi ki Türk köylüsüne bu sene şu kadar gübre verilmiştir, Türk köylüsüne şu kadar yardım yapılmıştır, Türk köylüsünün yakacağına temin etmek için, şu kaynaklardan şu kadar linyit verilmiştir. Bunların hiç birisi yapılmıyor arkadaşlar yapılmış mı? İşte cevapları görüyoruz. Binaenaleyh, ıstırabımız derin ve Türk köylüsünün hakikaten hali perişandır.”

İnceler, köylünün en büyük derdinin üretiminin karşılığını alamaması ve devletin köylüyü korumaması olduğunu belirterek devletin bütün müesseseleri, ordusu, üniversiteleri, meclisi ve bütün eğitim kadrolarıyla köye dönmediği müddetçe ve köy davasını bir millî dava haline getirmediği bir iyileşme olamayacağını söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.⁴⁹¹

Millet Meclisi 1. dönemde Çankırı milletvekilliği yapmış üçüncü isim Ormancı **Şaban Keskin**,⁴⁹² 25 Ekim 1961’de Meclise katılan Keskin’in genel kurulda dokuz söz alma, iki önerge, bir sözlü ve on beş yazılı olmak üzere toplam on altı soru önergesi bulunmaktadır.⁴⁹³ Keskin bu dönemde genel ve yerel konularda mevcut hükümete çeşitli soru önergeleri sunmuştur. Çankırı’nın kalkınmasına yönelik olan soru önergesini genel kurulda birkaç kez yinelemiştir. Keskin’in 10 Ekim 1963 tarihli Çankırı’nın kalkınmasına yönelik yazılı soru önergesi şu şekildedir;

“Gerek Kalkınma Plânı ve gerekse Hükümet Programı geri kalmış bölgelere yatırım yapmayı ve bu bölgeleri kalkındırmayı âmirdir. Çankırı vilâyet olarak geri kalmış bölgelerin başında olduğu gibi her geçen gün daha da gerilediği bir vakiadır. 1960 nüfus sayımında 20 bin civarında olan merkez nüfusu bulgun 18 hin

⁴⁹¹ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 19, 25 Aralık 1963, s.18-20.

⁴⁹² “1928 yılında Çankırı’nın Dümeli-Saray köyünde doğmuştur. İlk ve Orta eğitimini Çankırı’da tamamladıktan sonra Orman Okuluna girmiş ve 1947-48 eğitim-öğretim yılında okul birincisi olarak mezun olmuştur. Aynı yıl Çerkeş Orman İşletmesi’nde Orman Bölge Şefi olarak görev yapmaya başlayan Keskin, 1949 yılına kadar Çankırı Orman İşletmesi’nde çalışmıştır. Son memuriyet yeri olan Mersin Orman Şefliği görevinde iken 1952’de istifa etmiş ve ticaretle uğraşmaya başlamış, sonrasında CKMP Çankırı İl başkanı seçilmiştir.” TBMM Arşivi, **Şaban Keskin Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 114, 1. Dönem.

⁴⁹³

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=4&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabaslik=&v_altbaslik=&v_mv=%20ABAN%20KESK%20N&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=33&v_kullanici_id=14434463&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi: 17.04.2019.

civarına düşmüştür. Bu da gösteriyor ki Çankırı zayıf bir ekonomik mahallî bünye karşısında Hükümetin de destek ve ilgisini görmediği için gündün güne hicretlere sahne olmaktadır. Dâhilde esnafın durumu, köylünün durumu, iyi değildir. Hiçbir politik düşünceye dayanmadan ifadeye çalıştığım bu gerçekler karşısında Hükümetin görüşü ve düşünceleri nelerdir? Tedbirleri nelerdir?

1- Çankırı'da kalker, kaya tuzu ve tiftik gibi bol miktarda hammadde ile ziraata özellikle meyveciliğe elverişli arazi de mevcuttur. Kalkınma Programına göre, bunların önümüzdeki yıllara ait Kalkınma Plânının icra programlarında yer alması için, bu maddelerin Çankırı'da Çankırı'yı kalkındırması ve Türkiye ekonomisine hizmeti bakımından değerlendirmeleri için çalışmalar var mıdır?

2- Çankırı'nın Hüseyinli nahiyesinde mevcut, çok geniş ve verimli araziye sulamak amacıyla Kızılırmak üzerine yapılması düşünülen baraj için yapılan çalışmalar ne safhada ve ne zaman müspet sonuçlandırılarak inşaata başlanması mümkündür?

3- Çok bozuk ve işe yaramaz halde olan Ankara - Çankırı - Kastamonu karayolu en geç ne zaman tamamlanacak ve bu yoldaki çalışmaların hızlandırılması için ne düşünülmektedir?

4- Çankırı'ya bir öğretmen okulunun açılması ve mevcut sanat okulunun bütün branşları ile genişletilmesi için ne düşünülmektedir?

5- Çankırı'da mevcut Devlet Demir Yollarına ait atölye kuruluş programı seviyesine çıkarılması ve daha da genişletilmesi için ne düşünülmektedir?"

Keskin'in soru önergesine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Ekrem Alican tarafından verilen yazılı cevap 08.01.1964 tarihli genel kurulda açıklanmıştır;

“Çankırı'nın geri kalmış bölgelerin başında geldiği, ilin ekonomik bünyesinin zayıf olduğu belirtilerek, Hükümetin bu konudaki görüşü ve almağı düşündüğü tedbirler hakkında bilgi istenmektedir.

1-Beş Yıllık Kalkınma Plânında % 7 kalkınma hızı sağlanması, uzun vade dış açığın kapatılması, istihdam meselesinin halli yanında ana prensiplerden biri de bölgeler arasındaki dengesizliklerin giderilmesidir. Bu bakımdan kamu hizmetlerinin dağılımından yararlanmada eşitliğe yaklaşmak üzere geri kalmış bölgelere hizmet ve yatırım götürülmesine öncelik verilmekte ve yıllık programlardaki çalışmalar da bu esasa göre geliştirilmektedir. İllerin ekonomik faaliyet hacmi ve sosyal bünyeleri ile ilgili çalışmalar genel olarak sonuçlandırılmış, geri kalmış bölgelerin kalkındırılmaları ile ilgili tedbirler, dengeli kalkınma ilkesine uygun olarak ele alınmıştır, özellikle 1964 yıllık programı, Orta Anadolu bölgesi etütlerinin derinleştirilmesini öngörmektedir. Böylece bu illerin ekonomik güçleri ile ilgili tedbirlerin daha müşahhas bir şekil alması mümkün olacaktır.

2- Yıllık programlarının hazırlanmasında bölgelerarası dağılımı düzenlemek için; Kamu hizmetleri ve hizmetlerle ilgili Eğitim, Sağlık, Bayındırlık ve Tarım yatırımlarında, geri kalmış bölgeler önceliği haiz bulunmaktadır. Ekonomi yatırımlarda ise kuruluş yerleri alternatifleriyle birlikte nazara alınmaktadır. Geri kalmış bölgelerde kurulması ile diğer bölgelerde kurulması aynı ekonomik sonuçları veren iktisadi tesislerin kuruluş yeri geri kalmış bölge olarak

seçilmektedir. Özel teşebbüs yatırımlarının geri kalmış bölgelere yöneltilmesi için de gerekli özel teşvik tedbirleri üzerinde çalışmalara başlanmıştır. Halen yatırım indirim nispeti normal % 30 olduğu halde geri kalmış bölgeler için % 50 nispeti uygulanmaktadır. Ancak bu tedbir yeterli görülmemektedir diğer teşvik tedbirleri tespit olunacak ve yürürlüğe konulması imkânları araştırılacaktır.

3- Plânlı dönemde, yıllık programlarda yer alan yatırımlar önceden yapılmış proje çalışmalarına ve hazırlanmış projelere dayanmaktadır. Esasen projersiz yatırım yapılması teknik ve ekonomik olarak mümkün bulunmamaktadır. Yatırımcı dairelerdeki proje hazırlama kapasitesi henüz istenilen seviyeye ulaşmış olmamakla beraber 1963 ve 1964 programlarında, icracı daireler tarafından projesi hazırlanıp Devlet Plânlama teşkilâtına gönderilmiş olan işler arasında belirli kıstaslara göre yapılan seçim sonunda en uygun projelere programda yer verilmiş bulunmaktadır.

1963 yılında Çankırı İline 4 milyon 530 bin liralık yatırım yapılması öngörülmüştü. 1964 yılında ise Çankırı ili için programlanan yatırım miktarı 16 milyon 9.35 bin liradır. 13'ü miktarın içinde, ilin ekonomik bünyesine etki yapabilecek mahiyette olan elektrik işleri ve enerji nakil hatları büyük bir yekûn tutmaktadır.

4- Sayın Milletvekilinin ayrıntılı olarak sorduğu konulara gelince: Çankırı ilindeki kalker, kaya tuzu ve tiftik hammaddelerinin değerlendirilmesi konusunda henüz her hangi bir özel etüt ve proje hazırlanmış bulunmamakla birlikte ilin genel tarım durumu hakkında valilik tarafından hazırlanmış olan rapor Tarım Bakanlığınca incelenmektedir. Bu bölgede, Kızdırmağın akımı yeterli olduğundan, sulamanın baraj inşasını gerektirmeden, sadece regülâtörler vasıtasıyla yapılması mümkün görülmektedir. Devlet Su işleri Genel Müdürlüğünün, bu konuda yapmakta olduğu araştırmalar 1964 yılı 'başlarında tamamlanacak ve araştırma sonuçlarına göre projeler hazırlanacaktır. Ankara - Çankırı - Kastamonu karayolunun tamir ve inşaatıyla ilgili olarak, 1964 yılı için programlanan işler ekli listede teferruatı ile gösterilmiştir. Sayın soru sahibinin 4 ve 5 numaralı sualleri olan Çankırı'da bir öğretmen okulunun açılması ve mevcut sanat okulunun genişletilmesi ile TOÜD Çankırı atölyesinin genişletilmesi konuları 1963 ve 1964 programlarında yer almış bulunmaktadır, önümüzdeki yıllarda ilgili bakanlıkların bu hususlarda yapacakları ön çalışma ve projelerle bu konuların da programlara alınıp gerçekleştirilmesi mümkün görülmektedir.”⁴⁹⁴

Çankırı belediyesinin eski başkanlarından mebus, gazeteci **Nurettin Ok**, 56 bin oy ile 1. Dönemde Çankırı milletvekili seçilmiş ve 25 Ekim 1961'de Meclise katılmıştır.⁴⁹⁵ Millet Meclisi 1. döneminden 5. dönemine kadar Çankırı milletvekilliği yapmıştır. Millet Meclisi Başkanlık Divanı kâtip üyeliği, Millet Meclisi Başkanvekilliği, Bütçe Karma Komisyonu Başkanlığı görevlerinde bulunmuştur. Naim Talu hükümetinde Bayındırlık, Süleyman Demirel'in kurduğu Birinci Milliyetçi Cephe hükümetinde İmar ve İskân Bakanlıkları yapmıştır. “Çankırı'da Ağır Sanayi Mücadelesi” adlı eseri

⁴⁹⁴ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 28, 08 Ocak 1964, s.317-319.

⁴⁹⁵ “1928 yılında Çankırı'da doğan Ok, İstanbul Kabataş Lisesi'ni 1946 yılında bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde yüksek eğitimini tamamlamıştır. Ayrıca İktisat Fakültesi Gazetecilik Enstitüsü'nde de iki yıl okumuştur. Fransızca bilmektedir. 1955 yılındaki mahalli seçimlerinde Çankırı Belediye Başkanlığı'na seçilmiş ve beş yıl bu görevde bulunmuştur. Bu görevinin ardından gazetecilik ve avukatlık yapmıştır.” TBMM Arşivi, **Nurettin Ok Tercüme-i Hal Kâğıdı**, Sicil No: 115, 1. Dönem.

vardır.⁴⁹⁶ Millet Meclisi 1. Dönemde on bir söz alması, beş yazılı, iki sözlü ve bir genel görüşme olmak üzere toplam sekiz önergesi mevcuttur.⁴⁹⁷

Ok, belediye başkanlığı yaptığı dönemde Çankırı'da başlanan çalışmalarla ilgili soruların yanı sıra, dönem içindeki diğer Çankırı milletvekilleri gibi Çankırı'nın kalkınma planı ile ilgili sözlü ve yazılı soru önermelerini genel kurula sunmuştur. Kazım Arar gibi Çankırı'dan Tuzla'ya taşınan Piyade Atış Okulu'nun taşınması, Çatalağzı Termik Elektrik Santrali'nden Çankırı ve ilçelerine elektrik verilmesi konularında soru önermeleri olan Ok'un, Çankırı'daki tuz yataklarının büyük bir işletme haline getirilip daha geniş çapta tuz istihsalı yapılmasının düşünüldüğü düşünülmediği ile bu tuz yataklarının yabancı piyasaya ihracı konusunda gerekli temas ve tetkiklerinin yapıp yapılmadığı ile ilgili 15 Ocak 1962 tarihli yazılı soru önermesine Gümrük ve Tekel Bakanı Şevket Buladanoğlu verdiği yazılı cevapta; Çankırı ile beraber Ankara ve Kırşehir'deki kaya tuzlarından daha fazla verim alınabilmesi ve yeni bir işletme kurulabilmesi için Tekel Genel Müdürlüğü'nde MTA'ya gereken etüt ve sondajların yaptırılmasına başlanıldığını ve ihracat mevzusunda da 1961 yılı içinde bir Amerikan firmasının müracaatı üzerine Tekel İdaresince mevzu tetkik edilerek başka ülkelerin kaya tuzu ithal miktarları ve fiyatları üzerine belirlemeler yapılmış olduğunu açıklamış ve Çankırı kaya tuzunun beher tonunun maliyeti ve limanlara ulaşım maliyetleri hakkında bilgi vermiştir.⁴⁹⁸

Nurettin Ok'un kendi belediye başkanlığı döneminde kararlaştırılmış olan projelerle ilgili olan soru önergelerinden ilki Çankırı'da 1957 yılında İşçi Sigortaları Kurumu tarafından inşasına başlanmış olan otel ve sinema binasının yapımının neden durdurulduğu ile bu inşaatın iş hanına dönüştürülmesine karar verilmesinin gerçekliği hakkındadır. Bu sözlü soruya cevap veren Çalışma Bakanı Bülent Ecevit, şehirde birinci ve ikinci sınıf otellerin bulunduğunu bunların oda ücretlerinin 5 lirayı geçmediğini daha yüksek tarifeli bir otelin bölge şartlarına göre verimli olarak işletilemeyeceği

⁴⁹⁶ Menderes Çınar, **Türk Parlamento Tarihi TBMM XIII. Dönem (1965-1969)**, TBMM Basımevi, Cilt 4, Ankara, 2012, s.1752

⁴⁹⁷

https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/td_v2.tutanak_sonuc?v_meclis=4&v_donem=1&v_yasama_yili=&v_cilt=&v_birlesim=&v_sayfa=&v_anabasluk=&v_altbaslik=&v_mv=NURETT%20N%20OK&v_sb=&v_ozet=&v_bastarih=&v_bittarih=&v_kayit_sayisi=21&v_kullanici_id=14364458&v_gelecek_sayfa=1, Erişim Tarihi: 12 Nisan 2019.

⁴⁹⁸ **Millet Meclisi Tutanak Dergisi**, Dönem 1, Cilt 2, Birleşim 43, 07 Şubat 1962, s.298-299.

anlaşıldığından inşaatın iş hanına çevrilmesine karar verilmiş ve sinema, lokanta ve gazino kısımları içinde benzer bir durum teşkil edildiğinden bu blokların inşasından da şimdilik vazgeçildiğini açıklamıştır. Ecevit cevabını Piyade Atış Okulu'nun taşınması nedeniyle şehrin bu gibi ihtiyaçlarında daralma olduğunu ve ileride şehrin şartlarının bu tesislerden yararlanabilir hale gelmesi mümkün olursa sinema, lokanta ve gazino bloklarının yeniden ele alınabileceği sözleri ile sonlandırmıştır.⁴⁹⁹

İkinci soru da Çankırı'da 1958 yılında meydana gelen sel nedeniyle yaptırılması planlanan 150 evden henüz 40'ının yapıldığı ve geride kalan sayıdaki evin yapılıp yapılmayacağı ile bu evlerde oturan ev sahiplerinin şikâyetlerine yöneliktir. İmar ve İskân Bakanı Muhiddin Güven verdiği cevapta; sel neticesinde çıkarılan kanuna göre; evi ağır hasar gören afetzedelere ev yapılabileceğinden inşaatına başlanan 40 eve ilaveten 31 ev daha yapılmasına karar verilmiş olsa da hak sahibi vatandaşların inşa ettirilen 40 eve ilişkin şehre uzak olup yolunun olmaması, seçilen yerin dere mecrasında olması nedeniyle inkişafa müsait bulunmaması ve bu yeni iskân alanına belediye tarafından vaat edilen otobüs seferlerinin işletiminden vazgeçilmesi gibi nedenlerden ötürü Valilik ile Bakanlığa yapılan başvurular neticesinde geride kalan 31 evin yapılmasından vazgeçildiğini açıklamakla beraber ev talep eden vatandaşların vazgeçmeleri halinde yapılan binaların Maliye Bakanlığı'na devri konusunun görüşüldüğünü de bildirmiştir.⁵⁰⁰

Ok'un bir diğer sorusu ise Çankırı'ya Kızılçeşme ve Handırı Deresinden bağlanması düşünülen içme suyu inşaat projesinin tamamlanması üzerinedir. Muhittin Güven, İller Bankası tarafından Oktaş Firmasına 1954'te ihale edilen projenin çelik boru temin edilmemesi nedeniyle durdurulup sonrasında İller Bankası tarafından boruların elde edilip projeye devam edildiğini açıkladıktan sonra İller Bankası ile Oktaş Şirketi arasındaki anlaşmazlık nedeniyle 01 Ağustos 1961'de anlaşmanın sonlandırılmasına banka müdürler kurulunca karar verilmiş, 05 Ekim 1961'de tesisin durumu tespit edilerek tasfiye kabulü yapılarak projenin İller Bankasınca emaneten yaptırılması uygun

⁴⁹⁹ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 22, 15 Aralık 1961, s.298.

⁵⁰⁰ *Millet Meclisi Tutanak Dergisi*, Dönem 1, Cilt 5, Birleşim 96, 01 Haziran 1962, s.476-477.

görülmüş ve hava şartları uygun olduğunda inşaatı tekrar başlanılacağını açıklamıştır.⁵⁰¹

Adı ve Soyadı	Parti	Mesleği
Kazım Arar	CKMP	Memur ve Basın Mensubu
Rahmi İnceler	CKMP	Tüccar
Şaban Keskin	CKMP	Orman Bölge Şefi
Nurettin Ok	CKMP	Avukat ve Gazeteci

Tablo 30: Millet Meclisi 1. Dönem Çankırı Milletvekilleri

TBMM 8., 9., 10. ve 11. Dönemi ve Millet Meclisi 1. Dönemde 5 milletvekili Mecliste Çankırı'yı temsil etmiştir. Cumhuriyet Senatosu'nda ise Çankırı'dan bir üye bulunmaktadır. Toplam 18 vekilin meslek bazında dağılımı; 3'ü askerî doktor olmak üzere 5 doktor, 3 tüccar ve hukukçu, 1'er vali, kaymakam, asker, kamu memuru, öğretmen, veteriner, maliyeci, eczacı, orman şefidir. Çankırı milletvekilleri hem kamu hem de askerî kademede üst düzey görevlerde yer almış, çoğunluğu üniversite tahsili almış kişilerdir. Vekillerin mecliste çeşitli komisyonlarda yer almalarının yanı sıra çalışmamızın aralığında ve dışında kabine içinde görev alan vekiller de vardır. Abdülhalik Renda TBMM Başkanlığı, Maliye Bakanlığı ve Milli Savunma Bakanlığı yapmış, Nurettin Ok sonraki dönemlerde TBMM Başbakanlık Katip Üyeliği ve Başvekilliği ile Bayındırlık, İmar ve İskan Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur. Cumhuriyet Senatosu üyesi Hazım Dağlı ise 1965'te Milli Savunma Bakanlığı görevini üstlenmiştir. Milletvekilleri, genel kurulda genel konular olduğu kadar Çankırı'nın sorunlarını gündeme getirmişlerdir. Çankırı'nın gelişimine yönelik araştırmalar da bulunup çözümlere ve üretilere yönelik çeşitli söz almalar ve önerileri genel kurula sunmuşlardır. Yanıt alınan öneriler ve istekler olsa da çoğunun hayata geçirilemediğini görmekteyiz.

Çankırı'daki siyasi hayatı özetleyecek olursak;1946 genel seçiminde yurt genelinde olduğu gibi şehirde seçimi de CHP kazanmıştır. 1950 genel seçiminde ise DP Çankırı'da % 61,6 gibi yüksek bir oranda oy kazanarak birinci parti olarak seçimi tamamlamıştır. Fakat yapılan yeni seçimlerle beraber kurulan yeni partiler, DP'ye

⁵⁰¹ Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 5, Birleşim 53, 22 Şubat 1962, s.230-231.

bölgede oy kaybı yaşatmaya başlamıştır. Özellikle 1954'ten sonra seçime katılan CMP, her ne kadar seçimleri kazanamamış olsa da kuruluşunun yeni gerçekleşmiş olması göze alınarak bölgede yüksek puanlarla seçimleri tamamlamıştır. 1954 genel seçiminden sonra Çankırı'da faal olan partiler içinde istifalar ve değişimler söz konusu olmuştur. Diğer partilerin teşkilatlarından DP'ye geçişler olmasına rağmen DP il teşkilatı içinde de karışıklıklar mevcuttur. Ocak 1957'de DP il idare kurulunun başındaki gençler grubu, genel merkez tarafından görevden alınmış, yerine uzun yıllardır parti içinde bulunan Hasan Altuğ il teşkilat başkanlığına getirilmiştir. Şehirdeki siyasi ortamın bu şekilde belirsizlikler içinde olması aslında gelecek seçimin sonuçlarının bir provasını oluşturmuştur denilebilir.

1954 seçimleri ile Çankırı'da oy kaybetmeye başlayan iktidardaki DP, 1957 genel seçiminde bölgede seçimi kaybetmiş, bütün vekillikleri CHP kazanmıştır. Yerel basında 1957 seçimlerinde partilerin propaganda çalışmaları hakkında çok bir haber bulunamamaktadır. Bu durum hükümetin basın üzerinde yarattığı baskının bölgede de yansıdığını düşündürmektedir. Basında yer alan yazılarda da geçtiği üzere, DP il teşkilatında yaşanan ikilem ile birlikte Çankırı dışından milletvekili adaylarının gösterilmesine teşkilat içindeki genç grup tepki göstermiştir. Bu sebeple oylar CMP'ne kaymış, oyların bölünmesi sonucu partiler arası sonuçlar yakın olmuştur. Ayrıca ülke politikasında yaşanan gelişmelerin etkileri gibi nedenlerin yanında seçim öncesi Çankırı'da DP içinde yaşanan çalkantı ve şehrin ekonomisinin zayıflığı 1957 seçiminin sonucunu etkilemiştir. Sanayileşme açısından çok zayıf olan Çankırı'ya hükümetin kurmayı vaat ettiği şeker fabrikası gibi kuruluşların açılışının gerçekleşmemesi, kırsaldan göçü önleyici yatırımların yapılmaması ile şehrin yer altı ve üstü kaynakları içinde özellikle tuza yönelik desteklerin gerçekleşmemesi gibi sebepler de ekonomik nedenlere örnek gösterilebilir. Bir diğer dikkat çekici nokta ise Adnan Menderes'in Çankırı'ya bir ziyaret gerçekleştirilmemiş olmasıdır. Çevre illere ziyaretler gerçekleştirilmesine rağmen Çankırı'nın unutulmuş olması, basında ve kamuoyunda zaman zaman gündeme gelmiş ve halkın kırgınlığı yansımıştır. Nisan 1960'da Menderes'in Çankırı'ya geleceği hakkında basında haberler yer almıştır. Fakat 27 Mayıs'ta darbenin gerçekleşmesi nedeniyle planlanan ziyaret gerçekleştirilmemiştir.

Darbenin Çankırı kamuoyunda Türkiye’de olduğu gibi genel hatlarıyla olumlu yansımalarına rağmen sonrasında yapılan anayasa oylamasında şehirdeki durumun daha arada bir havaya sahip olduğu anlaşılmaktadır. 09 Temmuz 1961’de yapılan anayasa oylamasında Çankırı’da sonuç başa baş olarak % 55,8 ile evet çoğunluğunda çıkmıştır. Barajlı yeni seçim sistemi ile yapılan 15 Ekim 1961’teki genel seçimde Çankırı’da CKMP birinci gelmiş, senato üyesi ve vekilliklerin hepsini kazanmıştır. Bir önceki seçimin kazanını CHP ise bu seçimde oy kaybı yaşayarak ikinci parti olmuştur. Yeni kurulan AP, 1961’de Çankırı’da % 14,2 oy alarak üçüncü olmasına rağmen Çankırı’daki asıl parlak dönemini 1965-1969 genel seçimlerinde yaşamıştır.

II. BÖLÜM: ÇANKIRI'DA EĞİTİM VE NÜFUS (1946-1960)

2.1. Eğitim

2.1.1. 1946-1950 Yılları Arası CHP Dönemi

Osmanlı döneminde Çankırı, bir sancak merkezi konumunda olması sebebiyle çeşitli eğitim kurumlarına sahip bir şehir olmuştur. 1894 Kastamonu Salnamesi'ne göre Çankırı merkezde 13 medrese⁵⁰², 1 idadî, 1 rüşdî, 14 sıbyan mektebi bulunurken Çerkeş'te 2 medrese, 1 rüştiye, 1 iptidâî, 6 sıbyan mektebi mevcuttur. Salnameye göre vilayet ve kaza merkezlerindeki iptidâî, rüşdî ve idadî öğrenci sayısı toplamı 514'tür.⁵⁰³

Çeşitli eğitim kurumlarına sahip olmasına rağmen Çankırı'da yurt genelinde de olduğu gibi okur-yazarlık oranı oldukça düşüktür. 1927 yılında yapılan nüfus sayımına göre Çankırı'da okuma-yazma bilen oranı % 5.28'tir.⁵⁰⁴ Yeni alfabe kabul edildikten sonra 1935'teki sayıma göre oran % 9,5'e yükselse de Türkiye geneli okuma-yazma bilen oranı olan % 20,4'e göre henüz oldukça düşük bir durumdaydı.⁵⁰⁵ Giriş bölümünde de bahsettiğimiz üzere 1923'ten 1937'ye kadar olan sürede Çankırı'da il ve ilçe merkezinde 4, geri kalanları nahiye ve köylerde bulunmak üzere toplam 42 yeni ilkokul açılmıştır. Öğretmen sayısı ise 96'dan 138'e yükselmiştir.⁵⁰⁶ Cumhuriyet'in eğitim politikasındaki önceliklerinden biri, köylerde ilkokullaşmanın artırılmasıdır. Zira Çankırı'da açılan okullar ile bu politikanın uygulandığını görmekteyiz

⁵⁰² 1901 yılında medrese sayısı 24'ü bulmuştur. Medrese adları şöyledir; Merkez ilçesinde İmaret, Atik Müftü, Atik Müftü, Çivitci, Şadırvan Üstü, Asmalı, Muvakkıthane, Hazimiye, Şakir Efendi Namı Diğer Kütüphane, Kavaklı Çeşme, Saatli, Saman Pazarı, Taş, Ali Bey Cami-i (3 adet), Hacı Şih Zâde, Osmanlı, Toprak, Kirmanoğlu, Çerkeş ilçesinde Hamidiye, Sultan Murad, Viranşehir, Karacalar, Şehri Hafis Efendi. Dolay, **a.g.t.**, s.285.

⁵⁰³ **1894 Kastamonu Vilayeti Salnâmesi**, s.293, 297, 301, 304.

⁵⁰⁴ T.C. Başvekâlet İstatistik Umum Müdürlüğü, **1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III**, s.23.

⁵⁰⁵ Akkaya, **a.g.t.**, s.47.

⁵⁰⁶ Çankırı Valiliği, **a.g.e.**, s.18.

Fotoğraf 38: Cumhuriyet İlkokulu'nda Karne Töreni⁵⁰⁷

1923-1927 yılları arasında il genelinde 54 ilkokulda 700 kız, 3595 erkek olmak üzere toplamda 4295 öğrenci bulunmuş ve 107 öğretmen okullarda eğitim hayatını sürdürmüştür.⁵⁰⁸ Bu yıllarda ilkokulların dışında il içinde bir tane ortaokul bulunmaktadır. Bu ortaokul eski Çankırı İdadisi olup, 1926-1927 öğretim yılında buraya kız öğrencilerin de kaydı alınmaya başlanılarak idadi karma bir ortaokula dönüştürülmüştür. Ortaokulda öğrenim gören öğrenci sayısı 85 iken okulda çalışan öğretmen sayısı 8'dir. 1929'da şehirde elli kişilik öğrenci yurdu binası yapımına başlanılmış ve yetmiş beş derslikli Millet Mektebi açılmıştır.⁵⁰⁹ 1931-1932 öğretim yılında şehirdeki ilkokul sayısı 68'e ulaşmıştır. Okullarda 125 öğretmen görev yapmakta ve 5467 öğrenci öğrenim görmektedir.⁵¹⁰

⁵⁰⁷ Demiröz, **a.g.e.**, s.116.

⁵⁰⁸ T.C.Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğü, **Çankırı İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim**, Çankırı, 1998, s.28

⁵⁰⁹ Akkaya, **a.g.t.**,s.48-50.

⁵¹⁰ Dolay, **a.g.t.**, s.186.

Fotoğraf 39: Gazi İlköğretim Okulu Öğrenci Ve Öğretmenleri 1930⁵¹¹

Fotoğraf 40: Mektepliler Bayramı Kutlaması 05 Mayıs 1927⁵¹²

Kütüphane ve okuma odalarının durumuna bakacak olursak Merkez, Çerkeş ve Ilgaz ilçelerinde olmak üzere şehirde toplam üç kütüphane mevcuttur. Kütüphanelerden ilki

⁵¹¹ Dr. Rıfki Kamil Urgan Araştırma Merkezi, Fotoğraf:196, Zarf No: 36/4.

⁵¹² Demiröz, a.g.e., s.25.

1925 yılında İl Özel İdaresi'ne bağlı kurulan Çankırı Halk Kütüphanesi'dir.⁵¹³ 1933-1934 yılı verilerine göre, kütüphanelerde toplam 4557 kitap bulunmaktadır. Türkçe kitapların 2368'si eski, 1535'i yeni harflidir, 654'ü diğer dillerdendir. Kitapların çoğunluğu edebiyat, tarih, coğrafya, yurt bilgisi, hukuk, tıp ve felsefe konuludur.⁵¹⁴ Ayrıca köylerden kütüphanelere ulaşmakta sıkıntı çeken vatandaşlar için ise okuma odaları açılmıştır. Çankırı'da 1933-1934 eğitim-öğretim yılında merkez ve ilçelere bağlı köylerde toplamda 6 okuma odası mevcuttur. Okuma odalarındaki kitap sayısı 179, okuyucu sayısı toplamı ise 666'dır.⁵¹⁵ Şehirdeki 71 ilkokulun kütüphanesinde 4128 kitap bulunurken ortaokul kütüphanesinde 932 kitap vardır.⁵¹⁶ Mayıs 1949'da şehirdeki Memleket Kütüphanesi'nde 2852 eski harf, 3316 yeni harf olmak üzere toplam 6168 Türkçe ve 1280 yabancı diller olmak üzere toplam 10.300 eser bulunmaktadır. Aynı tarihte Halkevi Kitaplığı'nda ise 230 Osmanlı Türkçesi, 3050 Türkçe ve 98 yabancı dil olmak üzere toplamda 3378 eser vardır.⁵¹⁷ 1933 yılında Çankırı Halkevi açılmış ve kurum içerdiği kurslarla şehrin eğitim hayatında yer edinmeye başlamıştır. 1942 yılında ise Halkevi yeni binasına taşınmıştır.

Fotoğraf 41: Çankırı Halkevi'nin İlk Binası⁵¹⁸

⁵¹³ Çankırı Valiliği, a.g.e., s.18. ; Çankırı İl Yıllığı, s.107.

⁵¹⁴ BIGM, Maarif 1933-1934 Halk Okuma Odaları Ve Umumî Kütüphaneler İstatistiği, Devlet Matbaası, Neşriyat No:60, 1935, İstanbul, s.40-41.

⁵¹⁵ a.g.e., s.3,10,21.

⁵¹⁶ a.g.e., s.62,69.

⁵¹⁷ Üçok, a.g.e., s.151.

⁵¹⁸ Günümüzde binanın yerinde 100. Yıl Kültür Merkezi bulunmaktadır. Dr. Rıfkı Kamil Urga Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 158, Zarf No: 28/ 1.

Fotoğraf 42: 1942’de açılan Çankırı Halkevi Binası⁵¹⁹

1941’de başka ilçe veya köylerden gelen ortaokul öğrencileri için şehir merkezine bir yurt açılmıştır. Ayrıca Cumhuriyet Halk Fırkası tarafınca sağlanan burslarla Çankırı’da

⁵¹⁹ Günümüzde bina İl Sağlık Müdürlüğü ve Çankırı İl Özel İdaresi Atatürk Kültür Ve Sanat Merkezi olarak kullanılmaktadır. BCA. 490-1-0-0-1071-1103-1.

öğrenciler okutulmuştur.⁵²⁰ 1940'lı yılların ortalarına gelindiğinde Çankırı'da meslek eğitimine yönelik adımlar atıldığını görmekteyiz. 1944-45 öğretim yılında Erkek Orta Sanat Okulu, 1945-46 öğretim yılında Pratik Kız Sanat Okulu açılmıştır. Ortaöğretim çalışmalarının yanında ilkokullaşma çalışmalarına da bu yıllarda devam edilmiş, 1938-1943 yılları arasında 45 köy okulu daha açılmıştır.⁵²¹

1945-1946 eğitim-öğretim yılında il genelinde ilköğretim düzeyinde öğrenim gören öğrenci sayısı 9.915 iken ortaöğretimde ise öğrenci sayısı 262'dir.⁵²² İlkokullarda görev yapan öğretmen sayısı 332 iken Çankırı Ortaokulu'nda 19, Erkek Orta Sanat Okulu'nda 10 öğretmen görev yapmıştır.⁵²³ Cumhuriyet döneminde devlet tarafından okullaşma ve eğitim politikasının üzerinde önemle durulmasının meyvelerinin alındığını okuma-yazma oranının artışından görmekteyiz. Çankırı'da 1935 yılında okuma-yazma bilen oranı % 12,7 iken 1945'te bu rakam % 23,7'ye yükselmiştir.⁵²⁴ Millet mektepleri ve köy okullarının sayısının hızlı bir şekilde artması bu oranın yükselmesinde etkili olduğu kabul edilebilir.

Tek parti döneminde kurulan Türk eğitim tarihi içerisinde önem arz eden Köy Enstitüleri, 17 Nisan 1940 tarihli 3803 numaralı kanun ile köy okullarına öğretmen yetiştirmek amacıyla kurulmuştur. Köy okullarındaki öğretmen eksikliği bu enstitülerle kapatılmış aynı zamanda enstitüden mezun olan öğretmenlerin öncülüğünde köylerde kalkınma sağlanması da amaçlanmıştır. Çankırı'da 61 köye 1944 yılında 35, 1945 yılında 28 ve 1946 yılında da 22 Köy Enstitüsü mezunu öğretmen yerleştirilmiştir. Üç yıl içinde 61 köy, toplamda 85 öğretmene kavuşmuştur. 1946-1950 yılları arasında Çankırı'da görev yapan Köy Enstitüsü mezunu öğretmen sayısı 62'den 175'e yükselmiştir. Bu dönemde il içinde eğitim gereçleri ve yapıları için de çalışmalara

⁵²⁰ BCA. 490-1-0-0-1176-130-2.

⁵²¹ Ünlü, a.g.e., s.77,81. ; Ayhan, a.g.e., s.238.

⁵²² Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1945-1946**, İstanbul, Pulhan Matbaası, 1947, Yayın No: 280, s.83.

⁵²³ BİGM, **Öğretmenler İstatistiği**, Pulhan Matbaası, Yayın No: 293, İstanbul,1948, s.9, 142, 280.

⁵²⁴ BİGM, **1945 Genel Nüfus Sayımı**, Yayın No: 286, c. 65, Ankara, 1950, s.175.

devam edilmiştir. 1944-45'te Çankırı merkez ve ilçelerinde yapılan okul, öğretmen evi, işlik ve pansiyon sayısı şöyledir,⁵²⁵

İlçeler	Okul	Öğr. Evi	İşlik	Pansiyon
Merkez	13	8	7	-
Şabanözü	6	10	9	2
Ilgaz	8	8	7	1
Çerkeş	8	1	1	-
Kurşunlu	12	6	6	-
Toplam	47	33	30	3

Tablo 31: 1944-1945 Yılında Çankırı'da Eğitim İçin Yapılan Yapılar

Fotoğraf 43: 23 Nisan 1940 Günü Çankırı'daki Bayram Kutlamasında Öğretmenler⁵²⁶

1946 seçimleri sonucunda tek parti döneminin sonlanmasının ardından Türkiye genelinde değişen politikanın yansımaları eğitim üzerinde de görülmüştür. 1936'da kabul edilen ilköğretim programı 1948'e kadar yürürlükte kalmıştır. 1948'de programa

⁵²⁵ Çankırı, "Çankırı İlinde Okul Davası", 12 Mart 1946, s.3.

⁵²⁶ Dr. Rıfık Kamil Urgan Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 177, Zarf No: 31/4.

ilköğretimde öğrencilere vatandaşlık ülkülerinin aşılmasının en önemli görev olduğu eklenmiştir.⁵²⁷

CHP döneminde ilköğretim düzeyindeki veriler şöyledir;

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
		E	K	T		
1946-1947	15.131	899.206	514.777	1.413.983	160.538	30.206
1947-1948	15.925	926.440	521.653	1.448.093	149.818	32.081
1948-1949	16.119	938.534	529.848	1.468.382	171.270	33.185
1949-1950	17.106	1.003.452	587.587	1.591.039	172.642	34.822

Tablo 32: CHP Dönemi Türkiye’de İlköğretim Düzeyi Sayısal Verileri⁵²⁸

Sayısal verilere göre 1946-1950 yılları arasında ilkokul sayısının artışına paralel olarak öğrenci ve öğretmen sayısında sürekli bir artış olmuştur. Mezun sayısında ise sadece 1947-1948 öğretim yılında bir düşüş gözlemlenmektedir.

CHP döneminde ortaokullaşma sayısı artmasına rağmen II. Dünya Savaşı’nın sebep olduğu ekonomik gerekçelerden ötürü öğrenci sayısında kademeli olarak bir düşüş yaşanmıştır. 1940-1941 öğretim yılında ortaokul düzeyindeki öğrenci sayısı 95.332 iken 1947-1948 öğretim yılında bu sayı 59.903’e düşmüştür. Aynı yıllarda okul sayısı 238’den 267’ye yükselmiştir.⁵²⁹ 1946’da toplanan III. Milli Eğitim Şûrası’nda mesleki ve teknik eğitimin üzerinde durulmuş ve Milli Eğitim Bakanı Tahsin Banguoğlu tarafından ortaöğretimdeki eksiklikleri tespit edebilmek için bir komisyon kurulmuştur. 1949’da gerçekleşen IV. Milli Eğitim Şûrası’nda liselerde başarı oranının düşük olması sebep gösterilerek öğretim yılı üçten dörde çıkarılmış olsa da bu değişiklik 1952’de uygulamaya konulabilmiştir. Ayrıca 1949’da Ortaokul Müfredatı Programı oluşturularak bu hususta var olan eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.⁵³⁰

⁵²⁷ Hasan Cicioğlu, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985, s.82.

⁵²⁸ DİE, **Milli Eğitim Hareketleri 1942-1972**, Yayın No: 676, Ankara,1973, s. 12-15.

⁵²⁹ Ali Ata Yiğit, **İnönü Dönemi Eğitim Ve Kültür Politikası**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992, s.62.

⁵³⁰ Cicioğlu, **a.g.e.**, s.205.

CHP döneminde klasik ortaöğretim, meslek-teknik okulları ve lise verileri şöyledir;

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
		E	K	T		
1946-1947	257	42.307	18.673	60.980	10.565	3.871
1947-1948	267	41.160	17.933	59.093	10.844	3.993
1948-1949	321	43.612	17.702	61.341	11.077	4.149
1949-1950	381	47.489	17.679	65.168	11.412	4.364

Tablo 33: CHP Dönemi Türkiye’de Klasik Ortaöğretim Düzeyi Sayısal Verileri⁵³¹

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
		E	K	T		
1946-1947	267	51.580	11.248	62.828	11.119	4.401
1947-1948	278	48.708	11.197	59.905	12.735	4.535
1948-1949	302	44.399	11.062	55.461	14.903	4.514
1949-1950	317	44.077	11.445	55.522	12.315	4.584

Tablo 34: CHP Dönemi Türkiye’de Meslek-Teknik Öğretim Düzeyi Sayısal Verileri⁵³²

CHP iktidarının bu yıllardaki eğitim politikasında ortaöğretim, mesleki-teknik öğrenimi üzerinde durması ve her ilçeye ortaokul açılmasına yönelik çalışmaları sebebiyle ortaöğretim düzeyi okul sayısında artış söz konusu olmuştur. Tablolara göre klasik ortaokul sayısı 1948 yılından sonra büyük bir ivmeyle artmış, öğrenci sayısı da yükselmiştir. Meslek-teknik okul sayısında her ne kadar klasik ortaokul sayısı kadar bir artış gözlenmese de yeni okullar açılmaya devam ettiği istatistiklerden anlaşılmaktadır. Okul artışına rağmen meslek-teknik düzeyinde öğrenci sayısında düşüş yaşanmıştır.

⁵³¹ DiE, a.g.e., s.24-27.

⁵³² a.g.e., s.31.

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
		E	K	T		
1946-1947	82	19.329	5.026	24.355	6.177	1.871
1947-1948	88	18.457	4.788	23.245	6.147	1.829
1948-1949	88	17.635	4.465	22.100	5.584	1.868
1949-1950	88	17.012	4.398	21.440	5.645	1.931

Tablo 35: CHP Dönemi Türkiye’de Lise Düzeyi Sayısal Verileri⁵³³

Bu dönemde liselere yönelik çalışmalar olmasına rağmen Türkiye içinde ilkokul ve ortaokul kadar liseler yaygın bir durumda değildir. Tabloya göre 1947-1948 eğitim-öğretim yılında altı yeni lise açıldığını anlaşılmaktadır. Yeni okullar açılmış olmasına rağmen lise düzeyinde öğrenci sayısı yıllara göre kademeli olarak düşmüştür. DP döneminde lise öğretimi gelişmeye ve okul sayısı çoğalmaya başlamıştır.

1946-1950 arasında Çankırı’daki eğitim hareketlerine bakacak olursak, 1946’da belirlenen 10 yıllık eğitim plana göre Çankırı’da 1956 yılına kadar 305 öğretmenli okul, 137 eğitimci okul, 75 öğretmen evi, 97 işlik ve 21 okul pansiyonu yapılmasına karar verilmiştir.⁵³⁴ Belirlenen bu 10 yıllık plan çerçevesinde aynı yıl içinde uygulamaya geçilmiş ve 1946 yılı içinde Şabanözü’ne bağlı Çapar köyü⁵³⁵ ve Kurşunlu’ya bağlı 15 köyde okul, Atkaracalar merkez bucağına beş öğretmen evi ile iki atölye, Bayramören’de bir işlik ve öğretmen evi yapılmıştır.⁵³⁶ Ayrıca Çerkeş’e bağlı altı köyde de okul yapım çalışmalarına devam edilmiştir.⁵³⁷ Çankırı İl Milli Eğitim Müdürü Ali Oğuz on yıllık ilköğretim inşaat planının hazırlanması ve uygulaması hususunda görüşmeler yapmak için 1947’de Kastamonu Gököy Enstitüsü’ne gitmiştir. Sonrasında plan dâhilinde köy okulu inşaatları için Kurşunlu ilçesine bağlı olan köylerin muhtarları ve ilçe Milli Eğitim müdürü ile görüşmelerde bulunmuştur.⁵³⁸ 10 Mart 1945’te geçirdiği yangın nedeniyle kullanılamaz hale gelen ve kuruluşu 1893’e dayanan⁵³⁹ Kurtuluş

⁵³³ a.g.e., s.24-27.

⁵³⁴ Kadri Korman, “Çankırı İlinde Okul Davası”, Çankırı, 12-19 Mart 1946, s.3.

⁵³⁵ Çankırı, “Çapar Köyü Okuluna Kavuştu”, 16 Temmuz 1946, s.3.

⁵³⁶ Çankırı, “Kurşunlu İlçemizde Okul İnşaat Durumu”, 27 Ağustos 1946, s.3.-

⁵³⁷ Çankırı, “Çerkeş Köylerinde Okul Yapımı”, 01 Ekim 1946, s.3.

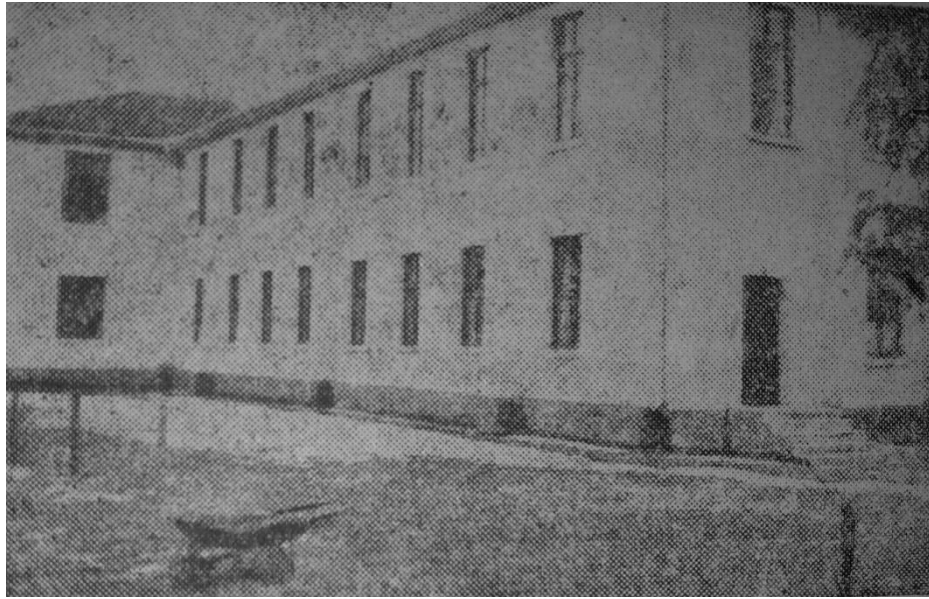
⁵³⁸ Çankırı, “İlimizde Milli Eğitim Çalışmaları”, 26 Ağustos 1947, s.1.

⁵³⁹ Ünlü, a.g.e., s.63.

İlkokulu binasının yapımına da 14 Nisan 1947’de başlanmış⁵⁴⁰ ve 07 Haziran 1948’de açılışı gerçekleşmiştir.⁵⁴¹

Fotoğraf 44: Kurtuluş İlkokulu’nun İlk Binası⁵⁴²

Fotoğraf 45: Kurtuluş İlkokulu 1947⁵⁴³

⁵⁴⁰ Çankırı, “Şehrimizde Bir İlkokul Yapısının Temeli Atıldı”, 15 Nisan 1947, s.1.

⁵⁴¹ Çankırı, “Kurtuluş İlkokulumuz Dün Törenle Açıldı”, 08 Haziran 1948, s.1.

⁵⁴² Bina Osmanlı döneminde yapılmış olup Kurtuluş (Ertuğrul) İlkokulu adıyla 1945’te geçirdiği yangına kadar kullanılmıştır. Dr. Rıfki Kamil Urga Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf:43, Zarf No: 12/ 14.

⁵⁴³ Başer, a.g.e, s.61.

Valilik başkanlığında toplanan komisyon tarafından 1949 yılı içinde Çankırı’da 11 köy okulu, iki öğretmen evi ve yedi sağlık memuru evi yapılmasına karar verilerek okul ve öğretmen bulunmayan köylerin eksikliklerinin giderilmesi amaçlanmıştır.⁵⁴⁴

1946-1950 yılları arasında Çankırı’da ilköğretim düzeyindeki gelişmeler şu şekilde seyretmiştir;

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı			Öğretme Sayısı
		E	K	T	E	K	T	
1946-1947	227	6.792	3.828	10.620	804	248	1.052	210
1947-1948	244	10.001	5686	15.687	751	289	1.040	261
1948-1949	238	10.071	5779	15.850	1.125	446	1.571	290
1949-1950	251	10.554	6332	16.886	1.183	405	1.588	306

Tablo 36: 1946-1950 Yılları Arasında Çankırı İl Geneli Resmi ve Bağımsız Eğitimli

İlkokullardaki Öğrenci, 5 Sınıflı İlkokul Mezunları ve Öğretmen Sayısı⁵⁴⁵

Tabloya göre 1947 yılına gelindiğinde öğrenim gören öğrenci sayısında artış yaşanmış ve buna paralel olarak 1948-49 öğretim yılında mezun sayısında da bir yükseliş gözlemlenmektedir. Faal okul sayılarında ise sadece 1948-1949 öğretim yılında sayıca düşüşe rastlanılmaktadır. Çankırı’da okuma çağında olan erkek ve kız öğrencilerin sayısı birbirine yakın iken okuyan kız öğrenci sayısı erkek öğrenci sayısına göre azdır. Örneğin 1945-1946 ilköğretim istatistiklerine göre, ilköğretimde kayıtlı bulunan erkek öğrenci sayısı 5212, kız öğrenci sayısı 4016’dır.⁵⁴⁶

Bu yıllarda Çankırı’da da ortaöğretimde okullaşma artmaya başlamıştır. Çerkeş’te yapımı süren ortaokul binasını 1947’de tetkik eden İl Millî Eğitim Müdür Ali Oğuz, 1947-1948 öğretim yılında okulun faaliyete sokulması ve ders gereçlerinin temini için bir komisyon kurmuştur.⁵⁴⁷ Komisyonun da destekleri ile kısa süre sonra 31 Ekim

⁵⁴⁴ Çankırı, “Bu Yıl Yapılacak Köy Okullarımız”, 11 Ocak 1949, s.1.

⁵⁴⁵ BİGM, **Millî Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1946-1947, 1947-1948, 1948-1949, 1949-1950.**

⁵⁴⁶ BİGM, **Millî Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1945-1946,** Pulhan Matbaası, Yayın No:280, İstanbul, s.82.

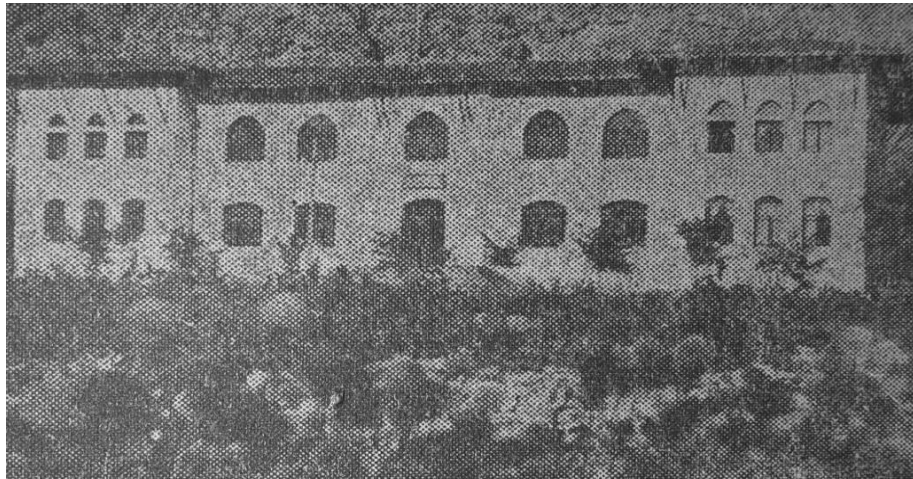
⁵⁴⁷ Çankırı, “İlimizde Millî Eğitim Çalışmaları”, 26 Ağustos 1947, s.1.

1947’de Çerkeş Ortaokulu binasının açılışı gerçekleşmiş ve okulda eğitim vermeye başlanılmıştır.⁵⁴⁸

Fotoğraf 46: Çerkeş Ortaokulu⁵⁴⁹

Milli Eğitim Bakanlığı’nın belirlediği her ilçede ortaokul açılmasına yönelik genelgeye göre, 1944’te ilçe olan Kurşunlu’da bir ortaokul açılması için Şubat 1948’de çalışmalara girişilmiştir. Mülkiyeti belediyeye ait olan askeri mahfel olarak kullanılan bir bina, okul için belirlenmiş ve tadilat çalışmalarına başlanılmıştır.⁵⁵⁰ 1949-1950 eğitim-öğretim yılında hem Kurşunlu Ortaokulu hem de Şabanözü Ortaokulu faaliyete girmiştir.⁵⁵¹

Fotoğraf 47: Şabanözü Ortaokulu⁵⁵²

⁵⁴⁸ Çankırı, “Çerkeş’te Ortaokul Törenle Açıldı”, 04 Kasım 1947, s.1.

⁵⁴⁹ Başer, **a.g.e.**, s.64.

⁵⁵⁰ Çankırı, “Kurşunlu İlçemizde Ortaokul Açılması İçin Çalışmalar”, 20 Şubat 1948, s.1.

⁵⁵¹ Çankırı, “Şabanözü İlçemiz Ortaokula Kavuştu”, 27 Eylül 1949, s.1; Çankırı, “Kurşunlu İlçemiz de Ortaokula Kavuştu”, 11 Ekim 1949, s.1.

Fotoğraf 48: Kurşunlu Ortaokulu⁵⁵³

İlçelerde de okulların açılmasıyla Çankırı’da toplam ortaokul sayısı dörde yükselmiştir. Çankırı’da 1946-1950 arasında ortaöğretim düzeyindeki öğrenci, mezun ve öğretmen sayısı tabloda belirtilmiştir;

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı			Öğretmen Sayısı
		E	K	T	E	K	T	
1946-1947	1	188	75	263	48	18	66	18
1947-1948	2	237	83	320	39	19	58	27
1948-1949	2	235	70	305	38	13	51	27
1949-1950	4	265	84	349	52	15	67	36

Tablo 37: 1946-1950 Yılları Arasında Çankırı İl Geneli Resmi Ortaokullardaki Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı⁵⁵⁴

Çankırı’da mesleki ve teknik öğretim alanında yaşanan gelişmeler ise şöyledir; 1945’te açılan Çankırı Pratik Kız Sanat Okulu, 1946-1947 öğretim yılında Kız Sanat Enstitüsü adını almıştır.⁵⁵⁵ Erkek Orta Sanat Okulu’nda köylü çocukların okutulmasına imkân sağlanması için İl Genel Meclis tarafından bir pansiyon açılmasına Ekim 1947’de karar

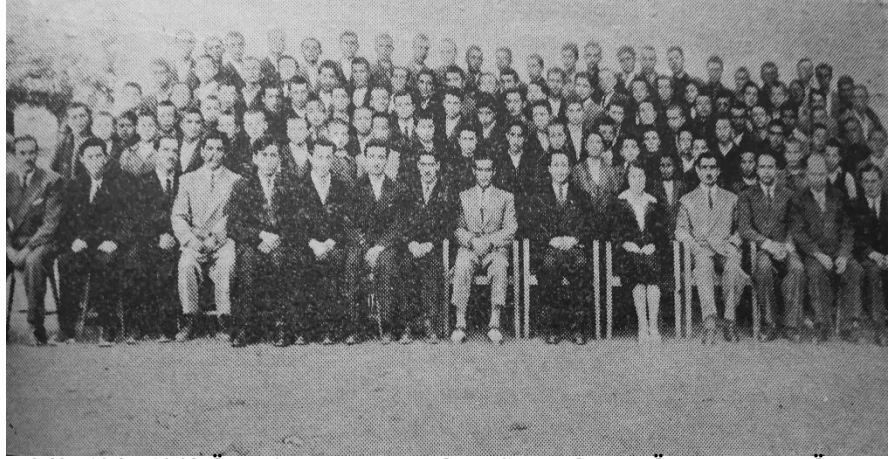
⁵⁵² Başer, a.g.e, s.63.

⁵⁵³ Çankırı İl Yılığ 1967, s.99.

⁵⁵⁴ BİGM, Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri,1946-1947, 1947-1948, 1948-1949, 1949-1950.

⁵⁵⁵ T .C.Çankırı İl Milli Eğitim Müdürlüğü, a.g.e., s.113.

verilmiştir. Her ilçeden beş öğrenci olmak üzere toplam 30 öğrencinin bu pansiyona alınacağı açıklanmıştır.⁵⁵⁶ Bir diğer gelişme ise Haziran 1948’de Valiliğin girişimleri ile Erkek Orta Sanat Okulu’nun Sanat Enstitüsü statüsüne yükselmesidir.⁵⁵⁷ Böylece Çankırı Erkek Sanat Enstitüsü ilkokul üzerine beş yıl öğrenim veren bir eğitim kurumu haline gelmiştir.⁵⁵⁸

Fotoğraf 49: 1947-1948 Öğretim Yılı Erkek Orta Sanat Okulu Öğretmen Ve Öğrencileri⁵⁵⁹

Fotoğraf 50: Erkek Orta Sanat Okulu Tesviye Atölyesi’nde Öğrenciler⁵⁶⁰

⁵⁵⁶ Çankırı, “Sanat Okulumuza Pansiyon Açılacak”, 24 Ekim 1947, s.1.

⁵⁵⁷ Çankırı, “Erkek Orta Sanat Okulumuz Enstitü Oldu”, 29 Haziran 1948, s.1.

⁵⁵⁸ Ünlü, **a.g.e.**, s.81.

⁵⁵⁹ Okul İrdel Kurulu, **a.g.e.**, s.19.

⁵⁶⁰ **a.g.e.**, s.29.

Fotoğraf 51: Öğrenciler Meslek Resmi Dersinde⁵⁶¹

Fotoğraf 52: Çankırı Kız Ve Erkek Sanat Enstitüsü Öğrencileri⁵⁶²

1946-1950 yılları arasında Çankırı’da mesleki ve teknik eğitim veren kurumların sayısal verileri tablolarda belirtilmiştir;

⁵⁶¹ a.g.e., s.29.

⁵⁶² Dr. Rıfık Kamil Urga Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 264, Zarf No: 44/42; Fotoğraf: 328, Zarf No: 47/54.

Yıl	Öğrenci Sayısı	Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
1946-1947	52	-	6
1947-1948	66	19	10
1948-1949	69	9	9
1949-1950	79	10	14

Tablo 38: 1946-1950 Yılları Arasında Çankırı Kız Sanat Enstitüsü Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı⁵⁶³

Yıl	Öğrenci Sayısı	Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
1946-1947	106	-	10
1947-1948	109	36	15
1948-1949	141	20	13
1949-1950	147	59	15

Tablo 39: 1946-1950 Yılları Arasında Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu-Enstitüsü Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı⁵⁶⁴

Tablolara göre Çankırı Kız Sanat Enstitüsü'nde öğrenci sayısı sürekli olarak artış göstermiş olsa da mezun sayısı öğrenci sayısına göre düşük bir şekilde seyretmiştir. Mezun sayısı 1948-49 eğitim-öğretim yılında tek haneli rakamlara kadar düşmüştür. Keza aynı durum Erkek Orta Sanat Okulu'nda da görülmektedir. Kız Sanat Enstitüsü gibi Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu'nda da en düşük mezun sayısı 1948-49 yılındadır. Bu duruma sebep olarak 1948'de kurumun beş yıl eğitim veren enstitüye dönüşmesi gösterilebilir. Çankırı'da mesleki ve teknik eğitimi veren bu iki kurumda öğretmen sayısı ise sadece 1948-49 eğitim-öğretim yılında düşüş göstermiş diğer yıllarda bu sayı giderek artmıştır.

Örgün eğitimde gerçekleştirilenler bu şekilde iken yetişkin eğitimine yönelik gelişmeler de hız kazanmaya devam etmiştir. 1926'da Milli Eğitim Bakanlığı içerisinde Halk Eğitimi Şubesi oluşturulmuştur. Harf inkılabı ile okuma-yazma öğrenimi için başlatılan

⁵⁶³ BİGM, Milli Eğitim Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim İstatistikleri 1946-1947, 1947-1948, 1948-1949, 1949-1950.

⁵⁶⁴ BİGM, Milli Eğitim Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim İstatistikleri, 1946-1947, 1947-1948, 1948-1949, 1949-1950.

seferberlik Millet Mektepleri aracılığıyla 1928-1935 arasında gerçekleşmiştir. Daha sonrasında kuruluş yılları ile (1932) Halkevleri, (1936) Eğitim Kursları, (1938) Köy, Bucak ve İlçe Gezici Kadın ve Erkek Kursları ve (1940) Köy Enstitüleri verdiği çeşitli kurslar aracılığıyla halk eğitimi görevini üstlenmiştir.⁵⁶⁵ Şehirlere açılan Halkevleri'nden sonra 1940 yılından itibaren köylere de Halkodalarının kurulmasıyla faaliyet sahasını genişlemiştir. Fakat köylerde etkileşime geçemeyen Halkodaları daha çok eğlence ve buluşma alanı olarak kullanılmıştır.⁵⁶⁶ Çok partili hayata geçilmesi ile muhalefetten Halkevleri'nin CHP tarafından siyasi amaçlar için kullanıldığına yönelik eleştiriler gelmiş, 1947'de Halkevi ve Halkodalarında siyasi çalışmalar hükümet tarafından engellenmiştir. Halkevlerine yönelik olan baskılar sadece siyasi boyutta kalmamış, ödenek sağlamada İl Özel Meclislerinde ayrıma düşülmüştür. 1946'dan itibaren yaşanan bu olumsuzluklar halk eğitiminde istatistik verilerin düşmesine neden olmuştur.⁵⁶⁷

1946-1950 arası CHP döneminde Çankırı'da halk eğitimine bakacak olursak öncelikli olarak Çankırı Halkevi'ne değinmemiz gerekir. 1933'de açılan Halkevi; Dil, Edebiyat, Tarih, Ar, Temsil, Halk Dershaneleri ve Kurslar, Spor, Sosyal Yardım, Halkevi Kütüphanesi, Kitapsaray, Yayın ve Köycülük şubelerini bünyesinde barındırmaktadır. 1945 yılı Çankırı Halkevi Şube ve Üye Sayıları ise tabloda belirtilmiştir;

⁵⁶⁵ Eşref Kılıç, **Türkiye'de Halk Eğitimi**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1968, s.7.

⁵⁶⁶ Filiz Meşeci Giogetti, Betül Batır, "İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları", **Yakın Dönem Türkiye Çalışmaları**, Cilt 0, Sayı 13-14, 2012, s.48-49.

⁵⁶⁷ Zarife Kerimoğlu, **1946-1960 Arası Uygulanan Eğitim Politikası**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006, s.39-40.

Şube	Üye Sayısı
Dil, Edebiyat	80
Güzel Sanatlar	75
Temsil	80
Spor	91
Sosyal Yardım	75
Kurslar	70
Kitapsaray	80
Köycülük	90
Tarih, Müze	77
Toplam	718

Tablo 40: 1945 Yılı Halkevi Şube Ve Üye Sayıları⁵⁶⁸

1945 yılında Halkevi tarafından verilen kurslarda okuma-yazma bilmeyen 56 çocuğa, biçki-dikiş kursunda 37 kursiyere ve İngilizce kursunda 33 öğrenciye diploma verilmiştir. Halkevi kütüphanesindeki kitap sayısı 2694'ü bulmuş ve bir senede kütüphaneden yararlanan vatandaş sayısı 22.195'e ulaşmıştır. Halkevi'ne bağlı Dil Edebiyat Komitesi dokuz konferans düzenlemiş, konferansların toplam katılımcı sayısı 5395'dir.⁵⁶⁹ Ayrıca Halkevi Şubat 1946 yılında Cezaevi'nde okuma-yazma bilmeyen hükümlülere kurs açmış⁵⁷⁰, 02 Mart 1949'da Tarım Müdürlüğü tarafından Halkevi'nde arıcılık kursu verilmeye başlanmış,⁵⁷¹ Ocak 1950'de Çankırı Ajanslığınca Halkevinde açılan Singer Nakış Kursu'nun bitirilmesi ile yapılan çalışmalar sergilenmiştir.⁵⁷²

Halkevi tarafından açılan Ulus Okulu'nun şehirdeki durumunu inceleyecek olursak 1945-46 eğitim-öğretim yılında A dershanesinde eğitim gören 40 kişiden 30'u mezun olabilmiş, öğretmen sayısı ise 1'dir. 1949-50 yılı içerisinde ise öğretmen ve sınıf sayısı değişmeyerek 35'i A dershaneden, 18'i dışarıdan özel öğrenim görerek sınava girenler olmak üzere toplam 53 öğrenci sınavlardan başarı sağlamıştır.⁵⁷³

⁵⁶⁸ Demir, a.g.e., s.148.

⁵⁶⁹ Çankırı, "Halkevimizde Bir Yıllık Çalışmaların Toplu Bilançosu", 26 Mart 1946, s.3.

⁵⁷⁰ Çankırı, "Halkevimiz Cezaevinde Okuma Kursu Açtı", 05 Şubat 1946, s.1.

⁵⁷¹ Çankırı, "Arıcılık Kursu", 22 Şubat 1949, s.1.

⁵⁷² Demir, a.g.e., s.172.

⁵⁷³ BİGM, Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1945-1946, 1949-1950.

Fotoğraf 53: Çiçekçilik Kursunda Eğitim Gören Çankırılı Kadınlar 1940'lı Yıllar⁵⁷⁴

Özellikle 1946 sonrası siyaset içinde dini tartışmaların dönmesi sonucu din eğitimi de gündeme gelmiştir.⁵⁷⁵ Din derslerinin müfredata konulması hususunda hem DP hem de CHP içinde iktidara eleştirilerde bulunulmuştur. 17 Kasım–04 Aralık 1947 tarihleri arasında toplanan CHP kurultayında söz alanlar bu konu üzerine görüşler sunulmuştur. Kurultayda din eğitimi içinde laikliğe yönelik görüşlerde bulunulması ile birlikte halkın din eğitimi üzerine istekleri belirtilmiştir. Bu kurultaydan bir sonuç alınamamış olsa da başlatılan özel din dersleri ile bu açık kapatılmaya çalışılmıştır. Şubat 1948'de CHP tarafından kurulan komisyon, din dersleri ve din meslek okullarının kurulması için çalışmalara başlamıştır. Komisyon, Mayıs 1948'de İlahiyat Fakültesi, Eylül 1948'de ise İmam-Hatip kurslarının açılmasına karar vermiştir. Şubat 1949'da ilkokul 4. ve 5. sınıflarda haftada ikişer saat olmak üzere program dışı ve isteğe bağlı olarak din dersleri eğitim-öğretim programlarında yer almaya başlamıştır.⁵⁷⁶ Veli izni ile din dersi almaya başlayan öğrencilerin sayısı 1949-1950 ders yılında 6.099'dur. Bu sayı 4. ve 5. Sınıfta okuyan toplam öğrenci sayısı olan 414.477 içinde yüzde birlik kısmı oluşturmaktadır.⁵⁷⁷ Çankırı gazetesinde de ilkokul programında yapılan bu değişim haber olarak yer almış, Çankırı'daki okullarda da 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin velilerinin izni ile din derslerinin

⁵⁷⁴ Demiröz, a.g.e., s.57.

⁵⁷⁵ Sinan Ateş, **Türkiye'de Din Politikaları Ve Din-Siyaset İlişkisi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2018, s.139.

⁵⁷⁶ Birgül Bozkurt, "Türkiye'de Çok Partili Düzene Geçişte CHP ve Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1946-1950)", **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 9, Sayı 20-21, İzmir, 2010, s.222-224.

⁵⁷⁷ Ateş, a.g.e., s.147.

cuma-cumartesi günleri yapılacağı ve bu durumun veliler tarafından memnuniyetle karşılandığından bahsedilmiştir.⁵⁷⁸

Din eğitiminde resmi Kur'an öğretme kurslarının Çankırı'daki durumu ise şöyledir; 1946-1947 eğitim-öğretim yılında sadece Merkez ilçesinde bulunan kursta 17'si erkek 9'u kız olmak üzere toplam 26 öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin 19'u 12-16 yaş arasında, 7'si 17-25 yaş aralığındadır ve sene içinde mezun olan yoktur. 1949-1950 eğitim-öğretim yılında ise Merkez ve Çerkeş ilçesinde Kur'an öğretme kursları bulunmaktadır. Bu iki kursta 106'sı erkek 43'u kız olmak üzere 149 öğrenci bulunmaktadır. Öğrencilerin 97'si 12-16 yaş, 46'sı 17-25 yaş, 3'ü 26-35 yaş ve 3'ü 36-45 yaş arasındadır. 55 öğrenci kursu başarı ile tamamlamıştır.⁵⁷⁹ 1949 yılında din eğitimi üzerine alınan kararların Kur'an kurslarına da etki ettiği söylenebilir. Zira Çankırı'da 1946-1950 yılları arasında kurs, öğrenci, mezun sayısı artmış ve aynı şekilde kurslarda öğrenim gören öğrencilerin yaş aralığı da artmıştır.

2.1.2. 1950-1960 Yılları Arası DP Dönemi

14 Mayıs 1950 tarihli genel seçimle beraber Türkiye'de on yıl süren Demokrat Parti öneminde ilköğretim politikasındaki düzenlemelerinin seyri şu şekilde olmuştur; 1950'de 3 sınıflı olan köy okulları 5 sınıflıya çıkarılmıştır.⁵⁸⁰ DP'nin seçim propagandalarında CHP hükümetini eleştirdiği konulardan biri olan köy okullarının köylüler tarafından yapılma yükümlülüğü 5828 sayılı yasa ile 08 Ağustos 1951'de kaldırılmıştır. 1953'te yapılan V. MEB Şurası'nda il, ilçe ve köylerde ilkokullaşmanın artırılması gerektiği ile öğretmen eksikliğine değinilmekle birlikte il özel idaresi ödenekleri ile okul yapımı, fakir öğrencilere kitapların ücretsiz temini, sağlık gereçleri, gıda ve giyim yardımlarının sağlanmasına karar verilmiştir.⁵⁸¹ CHP döneminde 1949 yılında uygulamaya konulan ilkokullarda program dışı ve seçmeli olan din dersleri, DP tarafından 03 Kasım 1950'de valiliklere iletilen genelge ile programa eklenmiştir.⁵⁸² DP'nin ilköğretim ile ilgili faaliyetleri olsa da eğitim politikasında halk eğitimi ile

⁵⁷⁸ Çankırı, "İlimiz İlkokullarında Din Derslerine Başlanılıyor", 15 Şubat 1949, s.1.

⁵⁷⁹ BİGM, **Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim İstatistikleri 1946-1947** s.172-173, **1949-1950** s.288-289.

⁵⁸⁰ Necdet Sakaoğlu, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992, s.112.

⁵⁸¹ Salih Özkan, **Türk Eğitim Tarihi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2014, s.220-221.

⁵⁸² Ateş, **a.g.e.**, s.222; Başar, **a.g.m.**, s.95.

mesleki ve teknik eğitimin üzerinde durulmasından ötürü bu dönemde ilköğretim programı üzerinde fazla bir gelişme yaşanmamıştır.⁵⁸³ Zira V. MEB Şurası'nda görüşülen İlköğretim Kanun Tasarısı ancak 1961'de kabul edilebilmiştir.⁵⁸⁴

DP döneminde ilköğretim düzeyindeki sayısal veriler şöyledir;

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
		E	K	T		
1950-1951	17.428	1.016.915	599.711	1.616.626	165.132	35.871
1951-1952	17.417	1.035.328	607.706	1.643.034	173.890	36.510
1952-1953	17.763	1.066.739	625.396	1.692.135	163.619	37.561
1953-1954	17.948	1.104.477	657.874	1.762.351	180.839	37.932
1954-1955	18.393	1.164.616	702.050	1.866.666	188.390	40.035
1955-1956	18.724	1.238.327	745.341	1.983.688	198.407	42.169
1956-1957	19.390	1.355.704	804.643	2.140.347	221.285	44.700
1957-1958	20.030	1.412.228	848.223	2.260.451	240.477	47.322
1958-1959	20.656	1.507.248	895.607	2.402.855	266.902	49.757
1959-1960	21.429	1.507.248	895.607	2.402.855	283.790	54.049

Tablo 41: DP Dönemi Türkiye'de İlköğretim Düzeyi Sayısal Verileri⁵⁸⁵

Verilere baktığımızda DP döneminde ilkokul sayısı sadece 1951-1952 eğitim-öğretim yılında düşmüş, diğer yıllarda okul sayısı sürekli artış göstermiştir. Ayrıca öğrenci, mezun ve öğretmen sayısında da bir azalma olmadan artmaya devam etmiştir. 1951-1952 eğitim-öğretim yılındaki okul sayısındaki bu düşüşün nedeni 08 Ağustos 1951'de alınan karar ile okul yapımında köy halkının çalışma yükümlülüğünün kaldırılmasıdır.⁵⁸⁶

Reşat Şemsettin Sirer'in Milli Eğitim Bakanlığı döneminde ortaokullaşmanın üzerinde durulmuş ve ortaokul çeşitleri ile sayılarında artış yaşanmıştır. DP ve Tefvik İleri bu konuda yapılan çalışmaların plansız yürütülmesine yönelik eleştirilerde bulunmuştur.

⁵⁸³ Hasan Cicioğlu, *a.g.e.*, 1985, s.82.

⁵⁸⁴ Zafer Tangülü, "Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, Cilt 10. Sayı 2, Ankara, 2012, s.394.

⁵⁸⁵ DİE, *a.g.e.*, s.12-15.

⁵⁸⁶ Zehra Taşdöven, *Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960)*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2013, s.60.

Yaptığı eleştirilere rağmen DP, ortaöğretim politikasını her kazada bir ortaokul, her ile bir lise açmak üzerine kurmuştur.⁵⁸⁷ DP, eğitim politikasında Amerika'daki eğitim sistemini örnek almıştır. Bu sebeple Amerikalı uzmanlara Türkiye'de araştırmalar yaptırmış ve araştırma sonuçlarına dayanarak özellikle ortaöğretimde değişikliklere gitmiştir. Amerikan eğitim sisteminin örnek alınması en çok liseler üzerinde etkili olmuştur. IV. Eğitim Şurası'nda karar verilen lise eğitiminin dört yıla çıkarılması 1952-1953 öğretim yılında uygulanmaya konulmuş olmasına rağmen 1954-1955 öğretim yılında süre tekrar üç yıla düşürülmüştür. 1954-1955 öğretim yılı sonunda lise bitirme sınavları ve olgunluk sınavları kaldırılmış, yerine tek tipte lise bitirme sınavı getirilmiştir.⁵⁸⁸ 1953-1954 öğretim yılında liseye ve mesleklere hazırlama amacıyla çok amaçlı ortaokul uygulamasına geçilmiş, 1955'te ise Amerikan eğitim sistemini uygulamak üzere İstanbul Atatürk Kız Lisesi'ndeki eğitim programında geliştirme yapılmıştır. Yabancı dilde eğitime de önem veren DP 1955'te özel kolejlerin açılmasını sağlamıştır. Eğitimde fırsat eşitliğini ilkesine dayanarak 1951'de Akşam Liseleri açılmıştır.⁵⁸⁹ İlköğretimde din derslerinin programa dâhil edilmesinin ardından 26 Mart 1956'da tüm ortaöğretim kurumlarına seçmeli din dersi konulmuştur.⁵⁹⁰ Ayrıca 13 Ekim 1951'de İmam Hatip Okulları kurulmuştur. Bu okullarda eğitim, ortaokul kademesinde başlamakta ve 4+3 şeklinde toplam 7 yıl sürmektedir. İmam Hatip Okulları sayısı 1951'de 7 iken 1959'da 19'a ulaşmıştır.⁵⁹¹

DP dönemindeki klasik ortaöğretim, meslek-teknik okulları ve lise verileri şöyledir;

⁵⁸⁷ **a.g.t.**, s.61.

⁵⁸⁸ Erdoğan Başar, "Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri", **Eğitim Üç Aylık İlimi Dergi**, Sayı 1, Ankara, 1992, s.96-98.

⁵⁸⁹ Özkan, **a.g.e.**, s.230.

⁵⁹⁰ Ateş, **a.g.e.**, s.223.

⁵⁹¹ **a.g.e.**, s.226.

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
		E	K	T		
1950-1951	364	50.262	17.925	68.187	11.508	4.528
1951-1952	396	55.728	19.037	74.765	14.389	4.729
1952-1953	433	61.302	21.163	82.465	14.487	5.021
1953-1954	461	68.053	24.286	92.339	15.827	5.311
1954-1955	494	82.114	29.782	111.896	18.382	5.694
1955-1956	520	97.576	35.641	133.217	21.167	6.385
1956-1957	545	119.249	42.930	162.179	24.658	7.296
1957-1958	581	143.403	50.330	193.733	28.820	8.559
1958-1959	610	164.657	57.986	222.625	36.201	9.858
1959-1960	641	190.865	64.101	254.966	40.253	10.977

Tablo 42: DP Dönemi Türkiye’de Klasik Ortaöğretim Düzeyi Sayısal Verileri⁵⁹²

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
		E	K	T		
1950-1951	326	41.663	11.626	53.289	12.487	4.488
1951-1952	340	40.246	11.651	51.897	11.865	4.401
1952-1953	354	38.485	12.408	50.893	9.637	4.412
1953-1954	371	45.506	12.880	58.386	12.098	4.746
1954-1955	387	50.739	14.220	64.939	13.721	4.999
1955-1956	415	56.960	15.715	72.675	13.918	5.294
1956-1957	432	62.581	17.491	80.072	16.071	5.840
1957-1958	454	66.750	19.720	86.470	18.789	6.214
1958-1959	473	69.750	22.457	91.469	20.731	6.708
1959-1960	503	70.543	27.467	98.010	23.206	7.382

Tablo 43: DP Dönemi Türkiye’de Meslek-Teknik Öğretim Düzeyi Sayısal Verileri⁵⁹³

⁵⁹² DİE, a.g.e., s.24-27.

⁵⁹³ a.g.e., s.31.

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
		E	K	T		
1950-1951	88	17.526	4.643	22.169	5.568	1.954
1951-1952	93	17.671	4.858	22.529	2.264	2.045
1952-1953	95	22.796	6.257	29.053	4.147	2.161
1953-1954	100	24.584	6.836	31.420	4.863	2.234
1954-1955	112	27.471	7.898	35.369	9.056	2.602
1955-1956	123	25.237	8.175	33.412	8.024	2.476
1956-1957	128	27.764	9.643	37.407	7.484	2.523
1957-1958	141	32.255	11.248	43.503	8.100	2.886
1958-1959	162	37.612	13.619	51.231	9.450	3.427
1959-1960	190	46.278	16.090	62.368	10.913	3.860

Tablo 44: DP Dönemi Türkiye’de Lise Düzeyi Sayısal Verileri⁵⁹⁴

Belirtilen sayısal verilerden de anlaşılacağı üzere DP döneminde ortaöğretim düzeyi eğitim politikalarının üzerinde durulması neticesinde okul, öğrenci, mezun ve öğretmen sayısında yıllara göre sürekli bir artış görülmektedir. Liselerde ise 1955-1956 öğretim yılında öğrenci, 1956-1957 öğretim yılında ise mezun sayısında düşüş yaşanmış olsa da genel durum itibarı ile lise düzeyi verilerinde artış gözlemlenmektedir. Özellikle 1958-1959 eğitim-öğretim yılından itibaren ortaöğretim ve lise kurumlardaki ivme hız kazanmıştır.

DP döneminde Çankırı içerisindeki köyler yeni okullarına kavuşmaya devam etmiştir. 02 Kasım 1954’te Maruf Köyü İlkokulu açılmıştır. Açılıшта bulunan Vali Fuat Alper Kirovacık köyü, Çerkeş ve Eskipazar ilçelerinin birer köyünde iki okul inşaatının bittiğini, Ilgaz’da Ilıslık ve Kurşunlu’da Belveren köylerinde okul inşaatlarına başlanıldığını belirterek aynı 1954 yılı içinde şehrin altı okula kavuştuğunu açıklamıştır.⁵⁹⁵ 1950-1960 yılları arasında Çankırı’da 56 köy okulu daha faaliyete geçmiştir. Merkez’de 1954-1955 öğretim yılında Karatekin İlkokul’u üç sınıflı olarak

⁵⁹⁴ DİE, a.g.e., s.24-27.

⁵⁹⁵ Devrim, “Maruf Köyünde Bu Yıl Yapılan İlkokul Binası Törenle Açıldı”, 03 Kasım 1954, s.1.

faaliyete girmiştir.⁵⁹⁶ Cumhuriyet İlkokulu binası kullanılamaz hale geldiğinden 1955 yılında boşaltılmıştır.

Fotoğraf 54: 1930'lu Yıllarda Cumhuriyet İlkokulu⁵⁹⁷

1954'te Karataş İlkokulu da bina yetersizliği nedeniyle Cumhuriyet İlkokulu ile beraber çifte öğretime başladığından iki okul açıkta kalmış ve Karataş İlkokulu Kurtuluş İlkokulu'na Cumhuriyet İlkokulu ise Güneş İlkokulu'na nakledilmiştir. Bu sebeple Merkez'de yeni bir ilkokul binası yapılması gerekliliği doğmuştur.⁵⁹⁸ Cumhuriyet İlkokulu yeni binasına ancak 1974 yılında kavuşabilmiş, bu süreçte Güneş İlkokulu ile beraber çifte öğretime devam etmiştir. Kurtuluş İlkokulu ise 1957-1958 eğitim-öğretim yılında Erkek Sanat Enstitüsü'nün yeni binasına taşınmasının ardından Enstitü'nün eski binasında öğretim vermeye başlamıştır.⁵⁹⁹

Çankırı şehir merkezinde ilkokulların yetersiz gelmesinin en önemli nedenleri okul binalarının eski ahşap binalar olması sebebiyle sürekli bakım istemesi ve nüfus artışına

⁵⁹⁶ Ünlü, **a.g.e.**, s.61.

⁵⁹⁷ 1890'da Kız Sıbyan Mektebi olarak açıldığı düşünülen bu bina 1924 yılında Cumhuriyet İlkokulu olarak kullanılmaya başlanılmıştır. Demiröz, **a.g.e.**, s.41.

⁵⁹⁸ Devrim, "Çankırı'da Okul Binası İhtiyacı Baş Gösterdi", 05 Ocak 1955, s.1.

⁵⁹⁹ Ünlü, **a.g.e.**, s.50,64.

bağlı olarak öğrenci mevcudiyetine göre binaların küçük gelmesi olmuştur. Çankırı il genelinde DP dönemindeki ilköğretim gelişmeleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir;

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı			Öğretmen Sayısı
		E	K	T	E	K	T	
1950-1951	249	10.190	6.287	16.477	1.453	639	2.092	318
1951-1952	247	10.166	6.051	16.217	1.634	697	2.331	332
1952-1953	250	10.596	6.188	16.784	1.357	548	1.905	365
1953-1954	237	10.436	5.980	16.416	1.478	622	2.100	347
1954-1955	236	10.375	5.842	16.217	1.748	620	2.368	357
1955-1956	268	10.575	6.000	16.575	1.468	626	2.094	350
1956-1957	277	11.821	6.616	18.437	1.433	633	2.066	388
1957-1958	274	12.745	7.089	19.834	1.580	664	2.244	416
1958-1959	287	13.470	7.623	21.093	1.582	710	2.292	416
1959-1960	313	15.168	8.712	23.880	1.958	872	2.830	441

Tablo 45: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı İl Geneli Resmi İlkokullardaki Öğrenci, 5 Sınıflı-3 Yıllık Eğitimli Okul Mezunları Ve Öğretmen Sayısı⁶⁰⁰

Tabloya göre DP Döneminde Çankırı’da faal olan okul sayısında 1951-1952 ve 1953-1955 yılları arasında düşüş yaşanırken sonraki yıllarda yeni okulların açıldığı anlaşılmaktadır. Öğrenci sayısı faal okul sayısının düşmesine paralel olarak bahsedilen yıllar arasında azalmış olsa da mezun sayısındaki artış bu yıllarda devam etmiştir. 1955-1959 yılları arasında okul sayısı ve öğrenci sayısı artmasına rağmen mezun sayısında önceki yıllara göre düşüş yaşanmıştır. Öğretmen sayısı 1957-1959 yılları arasında sürekli artış göstermiştir. Kısacası DP döneminde CHP dönemine nazaran Çankırı’da ilköğretim düzeyi verileri daha dengesiz seyretmiştir. Özellikle 1957 yılına kadar okul, öğrenci ve mezun sayısı verileri artış ve düşümlere uğramıştır.

Bu dönemde Türkiye genelinde olduğu gibi Çankırı’da da ortaöğretim düzeyindeki gelişmeler hızlanmıştır. Bina eksikliği nedeniyle ayrı yerlerde ders gören Kız Sanat Enstitüsü ve Akşam Sanat Okulu eski askeri hastanenin yenilenerek kurumlara tahsis

⁶⁰⁰ BİGM, Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1950-1951, 1951-1952 ; Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1953-1960.

edilmesiyle 1951 yılında bir arada öğretim görmeye başlamıştır.⁶⁰¹ 1954 yılında yapımına başlanılmış olan Erkek Sanat Enstitüsü'nün yeni okul binası 29 Ekim 1956'da açılmıştır.⁶⁰² Bu yıllarda Çankırı'nın yeni ilçelere sahip olmasıyla birlikte ortaokul sayısı dörtten dokuzaya yükselmiştir. 1950'de Ilgaz, 1953'te Eskipazar, 1956'da Atkaracalar, 1959'da Korgun ve Dümeli-Saray Ortaokulları açılmıştır. Ayrıca 1959-1960 ders yılında Çıraklık Okulu 12 erkek öğrenci mevcudiyeti ile Çankırı Lokomotif Tamir ve Onarım Atölyesi tarafından açılmıştır. Bu okulu bitiren öğrenciler ilköğretimden sonra dört yıllık bir eğitim görmüştür. Öğrenciler mezuniyetten sonra sanatkâr işçi olarak lokomotif tamir ve bakım atölyesinde çalışmaktaydı.⁶⁰³

Çankırı'ya lise açılması bu dönemde eğitim alanındaki en önemli gelişmelerden birisidir ve şehir kamuoyunda da oldukça ses getirmiştir. Milli Eğitim Bakanı Tevfik İleri 02 Eylül 1951'de Çankırı'ya gelerek Güneş İlkokulu'nda toplantıya katılmıştır. Bu toplantıda söz alan DP Çankırı Merkez İlçe Başkanı Evren Evrensel şehre bir lise açılması isteğini İleri'ye iletmiştir. Bu isteğe karşılık Bakan İleri lisenin gelecek ders yılı açılabilmesi için bizzat kendisinin çalışmalarında bulunacağını söyleyerek cevap vermiştir.⁶⁰⁴ Bu durum her ne kadar olumlu olarak görülse de basında lise açılmasının gerekli olup olmadığı ile ilgili farklı görüşler de mevcuttur. Abdüllatif Yalçın, Kurşun gazetesindeki yazısında Çankırlı ailelerin genel olarak maddi durumunun yetersizliği nedeniyle çocuklarını lisede okutamayacaklarını, liseye ancak varlıklı ailelerin çocuklarının devam edeceğini belirterek hali hazırda varlıklı ailelerin çocuklarını çevre illerdeki liselerde okutabildiklerini belirtmiştir. Yalçın yazısının devamında özellikle ilçe ortaokullarından mezun öğrencileri meslek sahibi yapıp iş hayatına katabilmek için Çankırı'ya bir meslek lisesinin açılmasının daha faydalı olacağından bahsetmiştir.⁶⁰⁵ Lise açılmasına yönelik eleştiriler olmasına rağmen Çankırı Lisesi iki sınıflı olarak eski ortaokul binasında 27 Eylül 1953'te açılmıştır.⁶⁰⁶ Lisenin öğrenci sayısının artışı nedeniyle zamanla okul binası yetersiz gelmiş, bu sebeple 200 öğrenci kapasiteli,

⁶⁰¹ Birlik, "Kız Enstitüsü Akşam Sanatla Bir Arada Okuyacak", 30 Ağustos 1951, s.1.

⁶⁰² Devrim, "Erkek Sanat Enstitüsü Temeli Törenle Valimiz Tarafından Atıldı", 15 Aralık 1954, s.1.; Devrim, "Erkek Sanat Enstitüsü Binası Törenle Açılacak", 29 Ekim 1956, s.1.

⁶⁰³ Ünlü, **a.g.e.**, s.89, 1986.

⁶⁰⁴ Birlik, "Lise Meselesi Hallediliyor", 06 Eylül 1951, s.1.

⁶⁰⁵ Kurşun, "Lise Mi Lazım Yoksa Meslek Okulu Mu", 20 Aralık 1951, s.1,4.

⁶⁰⁶ Devrim, "Lise Açılış Töreni", 26 Eylül 1953, s.1; Devrim, "Lisemizin Açılış Töreni Yapıldı", 28 Eylül 1953, s.1.

laboratuar ve 200 kişilik salonu mevcut olan Çankırı Lisesi'nin ek binası 22 Ekim 1958'de yapılmaya başlanmıştır.⁶⁰⁷

Fotoğraf 55: Çankırı İdadisi (Taş Mektep)⁶⁰⁸

Şehrin ilçe-köylerinden gelen Çankırı Lisesi ve Erkek Sanat Enstitüsü'nde okuyan öğrencilerin bu dönemde zor şartlarda eğitim hayatlarını sürdürmekteydiler. Bu duruma yol açan Çankırı'daki yurt sıkıntısını çözebilmek amacıyla Çankırı'nın ileri gelen simaları *Çankırı Öğrenci Yurdu Kurma Ve Koruma Derneği*'ni 1955 yılı başlarında kurmuştur. Dernek yurt için bina arayışında bulunmuş ve Erkek Sanat Enstitüsü yanındaki eski PTT binasını belirlemiştir.⁶⁰⁹ Ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü 1956-1957 ders yılında ve ilk aşamada 50 sonradan 100 yatak kapasiteli olmak üzere Çankırı merkezde bir yurt binası açmaya karar vermiştir.⁶¹⁰ Yapılan bu çalışmalar yıllardır Çankırı'da bir eksiklik arz eden yurt sorununu belli ölçüde çözmeyi başarmış, merkezdeki okullara çevre kaza-köylerden gelen öğrenci sayısını arttırmıştır.

DP döneminde Çankırı'da ortaöğretim verileri aşağıda belirtilen tablolardaki gibidir;

⁶⁰⁷ Devrim, "Lise'ye Ek Pavyonun Temeli Dün Atıldı", 23 Ekim 1958,s.1.

⁶⁰⁸ <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/cankiri/gezilecek/yer/tas-mektep> Erişim Tarihi: 10.04.2020. 1886'da yapımına başlanan Taş Mektep, 1893 yılında açılmıştır. 1953'ten 1971'e kadar Çankırı Lisesi eğitim-öğretim hayatını bu binada sürdürmüştür. T.C Çankırı Valiliği Çankırı İl Millî Eğitim Müdürlüğü, **Çankırı Lisesi 2015-2019 Stratejik Planı**, 2015, s.13.

⁶⁰⁹ Demokrat Çankırı, "Maarif Çalışmaları", 05 Ocak 1955, s.1.

⁶¹⁰ Demokrat Çankırı, "Talebe Yurdu", 06 Şubat 1956, s.1.

Yıl	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı			Öğretmen Sayısı
		E	K	T	E	K	T	
1950-1951	5	330	83	413	50	19	69	40
1951-1952	5	402	80	482	80	14	94	44
1952-1953	5	452	96	548	79	22	101	48
1953-1954	6	526	114	640	87	23	110	50
1954-1955	6	617	135	752	104	20	124	52
1955-1956	6	644	161	805	128	22	150	73
1956-1957	7	725	179	904	150	39	189	62
1957-1958	7	825	222	1.047	126	43	169	82
1958-1959	7	922	228	1.150	173	37	210	94
1959-1960	9	1.141	271	1.412	204	49	253	154

Tablo 46: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı İl Geneli Resmi Klasik Ortaokullarda Öğrenci, 5 Sınıflı-3 Yıllık Eğitimli Okul Mezunları Ve Öğretmen Sayıları⁶¹¹

Çankırı’da klasik ortaokullarda okuyan öğrenci sayısı açılan yeni okullar ile beraber artış göstermiştir. Buna bağlı olarak mezun ve öğretmen sayıları da artmıştır. Herhangi bir yılda sayısal verilerde bir düşüş gözlemlenmemiştir.

Yıl	Öğrenci Sayısı	Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
1950-1951	83	16	12
1951-1952	85	13	11
1952-1953	92	15	11
1953-1954	92	18	11
1954-1955	79	12	11
1955-1956	86	18	16
1956-1957	81	17	9
1957-1958	85	14	14
1958-1959	100	23	14
1959-1960	126	14	18

Tablo 47: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı Kız Sanat Enstitüsü Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayıları⁶¹²

⁶¹¹ BİGM, Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri 1950-1951, 1951-1952 ; BDİEB, Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1953-1960.

⁶¹² BİGM, Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri 1950-1951, 1951-1952, 1953-1960.

Yıl	Öğrenci Sayısı	Mezun Sayısı	Öğretmen Sayısı
1950-1951	105	33	21
1951-1952	92	31	20
1952-1953	83	26	20
1953-1954	112	31	15
1954-1955	154	36	16
1955-1956	199	34	14
1956-1957	228	40	25
1957-1958	243	83	21
1958-1959	271	67	24
1959-1960	236	93	32

Tablo 48: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu Enstitüsü Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı⁶¹³

Çankırı Kız Sanat Enstitüsü'nde öğrenci sayısı 1954-55 ve 1956-57 öğretim yılında düşmüştür. Mezun sayısı daha önceki yıllar gibi öğrenci sayısına göre düşük seyretmiştir. Öğretmen sayısı ise 1951-55 yılları arasında aynı seyretmiş 1956-57 öğretim yılında tek rakama kadar ani bir düşüş görülmüş, devamında bu sayı sürekli artmaya devam etmiştir. Erkek Sanat Enstitü'sünde ise öğrenci sayısı 1951-1953 arasında düşmüş, sonraki yıllarda artış göstermiştir. Mezun sayısı ve öğretmen sayısı öğrenci sayısı ile paralellik göstermemiş, bu sayı dönem dönem yükselip düşmüştür. Çankırı'da klasik ortaöğretime göre meslek-teknik öğretimindeki sayısal veriler daha dengesiz bir tablo çizmektedir.

⁶¹³ BİGM, Milli Eğitim Meslek, Teknik ve Yükseköğretim İstatistikleri 1950-1951, 1951-1952, 1953-1960.

Yıl	Öğrenci Sayısı			Mezun Sayısı			Öğretmen Sayısı
	E	K	T	E	K	T	
1953-1954	91	12	103	-	-	-	7
1954-1955	154	22	176	26	4	30	10
1955-1956	165	25	190	37	7	44	10
1956-1957	163	33	196	33	6	39	8
1957-1958	170	40	210	31	6	37	9
1958-1959	151	39	190	38	7	45	10
1959-1960	174	42	216	50	9	59	9

Tablo 49: 1953-1960 Yılları Arasında Çankırı Lisesi Öğrenci, Mezun Ve Öğretmen Sayısı⁶¹⁴

Bu dönemde Çankırı’da yeni bir eğitim kurumu olan Çankırı Lisesi’nde öğrenci sayısı 1956-57 ve 1958-59 öğretim yılları dışında artış göstermiştir. Bu duruma rağmen mezun sayısı 1957-1958 öğretim yılı dışında sürekli artmıştır. Öğretmen sayısında da yıllara göre yükseliş ve düşüşler gözlemlenmektedir.

Fotoğraf 56: 19 Mayıs 1950 Bayram Kutlamasında Kız Sanat Enstitüsü Öğrencileri⁶¹⁵

⁶¹⁴ BİGM, Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri 1953-1960.

⁶¹⁵ <http://imaret.cansaati.org/wp/>. Çankırı Fotoğrafları adlı albümden alınmıştır.

Örgün öğrenimde durum bu şekilde iken CHP iktidarının temellerini attığı halk eğitimi DP döneminde farklı bir seyirde ilerlemiştir. 1951’de Halkevleri ve Halkodalarının kapatılmasının ardından yerine geçebilecek birimler kurulmaya başlanmıştır. Aynı yıl içinde Amerikalı uzman Watson Dickerman Türkiye’de halk eğitimi üzerine araştırmalar yaparak önerileri neticesinde çalışmalara girişilmiştir.⁶¹⁶ Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde 1952 yılında Halk Eğitim Bürosu oluşturulmuş devamında 1953’te köy ve bucaklara Halk Okuma Odaları, 1956’da ilçelere Halk Eğitim Merkezleri açılmıştır. 1957’de düzenlenen VI. Milli Eğitim Şurasında Halk Eğitimi Örgüt Ve Görev Kanunu tasarısı oluşturulmuştur. Son olarak 1959’da kurulan Temel Eğitim Merkezi ile köylerde halk eğitimi verilmiştir.⁶¹⁷

Çankırı Merkez’de 1955’te açılan Halk Eğitim Merkezi o dönem yurt genelinde açılan 15. merkezdir. Kurum erkek ve kadınlar için ayrı okuma-yazma kursu, İngilizce kursu ve saz kursu ile eğitim hayatına başlamıştır. Saz kursu dışındaki kurslara vatandaşların ilgisi çok olmuştur. Sonraki dönemler için merkezde ilkokul, ortaokul ve lise bitirme sınavlarına hazırlık kursu ile bando, mandolin, dokumacılık, halıcık kurslarının açılmasına karar verilmiştir. Kurslar devam ederken binaya ek bir salon daha yapılmakta olup burada da ileriki süreçte folklor faaliyetlerinin yapılacağı açıklanmıştır.⁶¹⁸ Halk Eğitim Merkezinin ilk yılını tamamlamasının ertesinde yabancı dil kurslarına şehir halkının ilgisinin gittikçe arttığını görmekteyiz. İngilizce kursunda başlangıç seviyesinin yanı sıra bir üst kur sınıfı daha açılarak İngilizce sınıf sayısı ikiye yükselmiştir. Ayrıca yabancı dil kurslarına Almanca dili de eklenmiştir.⁶¹⁹

Çankırı’daki Ulus Okulu’nun 1950-51 yılında öğrenci sayısı 09, 1951-1952 yılında ise 04’tür.⁶²⁰ Öğrenci sayısındaki düşüklüğün nedeni olarak Halkevleri’nin kapatıldığı zaman diliminde olmasına bağlanabilir. Halkevleri’nin yetişkin eğitimi görevini

⁶¹⁶ “Dickerman’ın iki yıllık incelemeleri sonunda oluşturduğu rapor üç bölümden oluşmaktadır. 1. bölümde halk eğitimi kavramı ve önemi, 2. Bölümde halk eğitimi faaliyetlerine katılan kişi, kurum ve kuruluşların çalışmaları sırasında karşılaştıkları güçlükler ve tavsiyeler, 3. bölümde ise halk eğitimine yönelik önerileri yer almaktadır. Bu rapor VI. Eğitim Şurası dokümanı olarak yayınlanmıştır.” Ayşegül Ekizceli, **Yabancı Uzmanların Türk Eğitim Sistemi Hakkında Verdikleri Raporlar (1924-1960) Üzerine Bir Analiz**, Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006, s.74

⁶¹⁷ Kılıç, **a.g.e.**,s.7-8.

⁶¹⁸ Demokrat Çankırı, “Vilayetimizde Halk Eğitim Merkezi Açıldı”, 26 Kasım 1955, s.1.

⁶¹⁹ Demokrat Çankırı, “Halk Eğitim Merkezinin Yabancı Dil Kursları”, 20 Eylül 1956, s.1.

⁶²⁰ BİGM, **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1950-1951, 1951-1952.**

devralan Halk Dershanelerinin Çankırı'da faaliyete geçtiği 1953-1954 eğitim-öğretim yılında 25 dershanede 17 öğretmen görev yaparken 193 öğrenci derslere devam etmiştir. 1959-1960 yılına gelindiğinde 14 dershanede 14 öğretmen görev yapmaktadır ve 133 öğrenci eğitimini tamamlamıştır. Halk dershanelerinde dikkat çeken bir nokta uzun bir süre kayıtlı kadın öğrencinin olmamasıdır. Sadece 1959-1960 yılı içinde 20 kadın öğrenci kayıt altında bulunmakla birlikte başarılı olan öğrenci sayısı 16'dır. İstatistik kayıtlarına göre halk dershanelerinde eğitim gören erkek öğrencilerin hepsi köy nüfusuna kayıtlı iken köylere kayıtlı kadın öğrenci yoktur. Anlaşılmaktadır ki örgün eğitimde olduğu kadar halk eğitiminde de kadın öğrencilerin katılım düşüklüğü Çankırı'da bu yıllar içinde devam etmektedir.⁶²¹

Cumhuriyet'in ilk yıllarında eğitimde en önemli sorun okuma-yazma bilenlerin az olmasıdır. İlkokullaşmaya önem verilmesi, ulus okullarının açılması bu hususta atılan adımlardan birkaç tanesidir. Çankırı'da 1923-1938 yılları arasında 42, 1938-1943 arasında 45 yeni ilkokul açılmıştır. 1947 yılına kadar Çankırı'daki ortaokul sayısı bir ve bu okul merkezdeydi. Bu nedenle ilkokulu bitirip eğitime devam etmek isteyen merkez dışında yaşayan öğrenciler maddi ve yurt sıkıntısı nedenlerden ötürü eğitimlerini sürdüremiyordu. Çok partili hayata geçilmesiyle CHP eğitim politikasında değişime geçmiş her ilçeye ortaokul açılması, müfredata din dersleri konulması gibi yeniliklere girişmiştir. Bu nedenle Çankırı'daki ortaokul sayısı 1950 yılına gelindiğinde dörde yükselmiştir. Şehirdeki mesleki-tekniik ortaokullar eğitimlerine devam etmiş okullar enstitü konumlarına getirilerek daha nitelikli kurumlar olmuştur.

1950'de iktidarın el değiştirmesi ile DP'nin eğitim politikası önceki döneme göre daha farklı seyretmiştir. Özellikle halk eğitimi, meslek-tekniik eğitimi ve ortaöğretim üzerine yönelim olması ilköğretimdeki gelişmeyi diğerlerine göre az kılmıştır. Çankırı'daki ilköğretim verilerine baktığımızda bu durumu görülmektedir. DP dönemindeki veriler CHP dönemine göre istikrarsız seyretmiştir. Fakat aynı tablo ortaöğretimde görülmemektedir. Yeni ilçelerin kurulması ile ortaokul sayısı dokuza yükselmiş, ortaöğretimde okuyan öğrenci ve mezun sayısı artmıştır. Meslek-tekniik öğretime bakılacak olunursa; Erkek Sanat Enstitüsü'nde bir önceki döneme göre öğrenci

⁶²¹ BİGM, Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1953-1960.

sayısında artış görülmüş olmasına rağmen mezun sayısında düşme yaşanmıştır. 1950 öncesine göre Kız Sanat Enstitüsü Erkek Sanat Enstitüsü'nden daha başarılı bir gelişim göstermiştir. 1959 yılında eğitime başlayan Çıraklık Okulu Çankırı'da mezun öğrencilere eğitimleri sonucunda demiryolu atölyelerinde iş verme olanağını doğurmuştur. Özellikle iş bulma konusunda dar bir alana sahip şehirde bu gelişim önemli yer tutmaktadır. DP'nin eğitimdeki hedeflerinden biri olan her ilde lise açılmasının neticesinde Çankırı'ya lise 1953 yılında açılmıştır. Uzun yıllardır kurulması istenen lisenin açılışı Çankırı'nın eğitim hayatındaki en önemli adımlardan birisi olmuştur. Liseye ilgi yüksek olmuş, öğrenci sayısı sürekli artış göstermiştir.

Hem CHP hem de DP döneminde Çankırı'daki eğitim hayatı hükümet politikalarına denk seyretmiştir. CHP döneminde ilkokullaşmaya önem verilmesi, yeni mesleki-teknik okullar ve ortaokulların açılması, DP döneminde ise ortaöğretime daha da destek verilerek Çankırı'ya lise açılmış olması buna örnektir. Ayrıca din eğitiminde CHP döneminde atılan ilk adımlar, DP döneminde daha da geliştirilerek din dersi ilköğretimden sonra ortaöğretim programına eklenmiş, İmam Hatip ortaokulları kurulmuştur. Şehirdeki okur-yazarlık oranına bakıldığında 1945'te erkeklerde % 38,6, kadınlarda % 10,5 olmak üzere toplam % 23,7 iken 1960'ta bu oranlar erkeklerde % 43,8 kadınlarda % 17,7 olmak üzere toplamda % 30,2'dir. Okuma-yazma bilen oranı Çankırı'da yükselmiş olmasına rağmen Türkiye ortalaması olan % 30,2 (1945), % 40,1 (1960)'e göre düşük bir yüzdeye sahiptir. Bu da Çankırı'da ilköğretim ve okur-yazarlık eğitimi için yapılan çalışmaların yetersiz kaldığını, taşranın eğitime bakış açısının tam anlamda değiştirilemediğini göstermektedir.

2.2. Nüfus

2.2.1. 1946-1950 Yılları Arası CHP Dönemi

Osmanlı'da yapılan ilk nüfus sayımı 1831 yılında olup, bu sayım vergi yükümlüleri ve askere alınacakların belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Bu sebeplerden ötürü sayıma

kadın nüfusu dâhil edilmemiştir.⁶²² 19. yüzyılda merkez ve kazaların toplamıyla Çankırı'nın nüfusu; 1831'de 51.033⁶²³, 1877-78'de 68.388⁶²⁴, 1887'de 145.058, 1891'de 136.659, 1895'te 140.070, 1898'de 146.489'dur.⁶²⁵ Şehir merkezindeki gayrimüslim nüfusunun yıllara göre dağılımı, 1887'de 275 Ermeni-718 Rum (993), 1891'de 298 Ermeni-758 Rum (1056), 1895'de 390 Ermeni-685 Rum (1075), 1898'de 355 Ermeni-624 Rum (979)'dur. Şehir merkezinde Rum nüfusu Ermeni nüfusuna göre fazla olsa da 1891 sayımına göre Ermeni nüfusunda artış görülmektedir.⁶²⁶

Erken Cumhuriyet döneminde üzerinde en çok durulan politikalardan birisi de nüfus olmuştur. Üst üste yapılan savaşlar ve nihayetinde Millî Mücadele ile beraber Anadolu'da nüfus sayısında ciddi bir düşüş yaşanmıştır. Bunun yanı sıra İtalya, Fransa, Yunanistan gibi devletler Türkiye'deki Türk nüfusunun düşüklüğüne yönelik olumsuz propagandalar yapmaktaydı.⁶²⁷ Yaşanan bu gelişmeler neticesinde Türkiye'nin demografik durumunu belirleyebilmek için hükümet tarafından çalışmalara başlanılmıştır. 11 Mayıs 1926'da nüfus sayımı ihtiyacını açıklayan bir bildirge TBMM'de yayınlanmış, ardından aynı yıl içinde İstatistik Genel Müdürlüğü kurulmuş ve Belçikalı uzman Camille Jackquart kurum başkanı yapılmıştır. 02 Haziran 1926'da nüfus sayımı kanunu çıkarılmasının ardından 1927 sayımı için bazı şehirlerde tecrübe tahrirleri yapılmıştır.⁶²⁸

Nüfus politikasında yer edinen bir diğer olgu, yoğunlukla Balkan coğrafyasında yaşayan Türkler ile ilgilidir. Türkiye'deki nüfus azlığı, iç politikaların yanı sıra bu ülkelerden gelecek olan Türkler ile de çözüme kavuşturulması hedeflenmiştir. 1914'te kararlaştırılan ve 1923'te uygulamaya geçen Türk-Yunan mübadelesi bu hususta yapılanlardan birisidir. Ayrıca 1934'te çıkarılan İskân Kanunu ile Türkiye'ye geleceklerin Türk soyuna ve kültürüne tabii olmak şartıyla vatandaşlığa kabul edilecekleri belirtilmiştir. Çıkarılan kanun ile Anadolu'ya gelen göçmen oranında artış

⁶²² Aytül Tamer, Alanur Çavlin Bozbeyoğlu, "1927 Nüfus Sayımının Türkiye'de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basına Yansımalar", **Nüfusbilim Dergisi**, Sayı 26, 2004, s.75.

⁶²³ Karpat, **a.g.e.**, s.232.

⁶²⁴ **a.g.e.**, s.254.

⁶²⁵ Bingöl, **a.g.t.**, s.49.

⁶²⁶ **a.g.t.**, s.50-51.

⁶²⁷ Seyfi Yıldırım, "Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikaları Çerçevesinde Göç Ve Göç Politikaları (1921-1960)", **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Sayı 24, Bahar 2016, s.277.

⁶²⁸ Tamer, Çavlin Bozbeyoğlu, **a.g.m.**, s. 77-78.

yaşanmış ve iskân hareketleri daha planlı hale getirilmiştir. Balkan ülkelerinden Anadolu'ya olan göç II. Dünya Savaşı'na kadar aralıklarla devam etmiş, göçmenler Türk vatandaşlığına alınmıştır.⁶²⁹

28 Ekim 1927'de yapılan nüfus sayımına göre, Türkiye nüfusunun 6.563.879'u erkek, 7.084.391'i kadın olmak üzere toplam nüfus 13.648.270'tir. Nüfusun 12.607.601'i Asya'da, 1.040.699'u Avrupa'da bulunmaktadır. Çankırı'nın ise merkez ve köyleri dâhilinde toplam nüfusu 157.219'dur.⁶³⁰ İkinci nüfus sayımı 1935 yılında gerçekleştirilmiştir. Bu sayıma göre Türkiye nüfusunun 7.936.770'i erkek, 8.221.248'i kadın olmak üzere toplam nüfus 16.158.018'dir. Nüfusun 16.200.694'ü Asya Türkiye'sinde, 1.2661.132'si Avrupa Türkiye'sinde bulunmaktadır. 1927'den 1935'e kadar olan süredeki nüfus artışı % 18,7 olmuştur.⁶³¹

1935 sayımına göre Çankırı'da 81.591'i erkek 95.996'sı kadın olmak üzere nüfusun toplamı 177.587'dir. Bir önceki sayıma göre Çankırı'nın nüfusu 19.999 artmıştır.⁶³² 1927 nüfus sayımında şehirdeki gayrimüslim sayısı 19⁶³³, 1935 sayımında 13⁶³⁴'tür. Cumhuriyet döneminde yapılan nüfus verilerine bakıldığında Osmanlı'dan bu zamana kadar Çankırı'daki gayrimüslimlerin neredeyse tamamının şehirden göç ettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca 1927 ve 1935 nüfus sayımındaki yurtdışında doğanların verilerine göre, özellikle Balkan ülkelerinden şehre bir göç olduğu görülmektedir. 1927'de 5 Bulgaristan, 4 Macaristan, 1 İtalya ve 6 diğer Avrupa ülkelerinde doğumlu nüfus vardır.⁶³⁵ 1935 sayımında ise 37 Bulgaristan, 4 Çekoslovakya, 1 Macaristan, 10 Romanya, 34 Yugoslavya, 51 Yunanistan, 10 Rusya, 12 Suriye, 1 Hicaz ve İran doğumlu nüfus kayıtlarda yer almaktadır.⁶³⁶ 1927'den 1935'e kadar olan dönemdeki verilerdeki bu değişiklik, Balkan ülkeleri ile yapılan göç antlaşmaları neticesinde Çankırı'ya yerleştirmelerin yapıldığını açıklamaktadır.

⁶²⁹ Yıldırım, **a.g.m.**, s.284-285.

⁶³⁰ BİGM, **1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III**, s.8, 12.

⁶³¹ BİGM, **1935 Genel Nüfus Sayımı**, s.4.

⁶³² BİGM, **Genel Nüfus Sayımı Kat'i ve Mufassal Neticeler Çankırı Vilayeti**, İstanbul, 1937, s.5.

⁶³³ 1 Katolik, 3 Protestan, 3 Ortodoks, 5 Ermeni, 6 Hıristiyan, 1 Musevi, 3 Sair dinler olmak üzere şehirde toplam 19 gayrimüslim yaşamaktadır. Ayrıca kayıtlarda dinsiz ya da dini belirsiz olanların sayısı 3'tür. **a.g.e.**, 1929, s.40.

⁶³⁴ 2 Katolik, 4 Ortodoks, 7 Protestan olmak üzere şehirde toplam 13 gayrimüslim yaşamaktadır. BİGM, **a.g.e.**, 1937, s.22.

⁶³⁵ **a.g.e.**, 1929, s.69.

⁶³⁶ **a.g.e.**, 1937, s.22.

1940 sayımına göre ise Türkiye nüfusu 8.898.912'si erkek, 8.922.038'si kadın olmak üzere 17.820.950'dir. Beş yıl içinde nüfus % 18 artmıştır. Nüfusun 16.270.011'i Asya Türkiye'sinde, 1.550.939'u Avrupa Türkiye'sinde bulunmaktadır. Çankırı nüfusu 82.786'sı erkek, 100.996'sı kadın olmak üzere toplam 183.782'dir. Bir önceki sayıma göre nüfus 6.195 artmıştır.⁶³⁷ Tek partili dönemin son nüfus sayımı 21 Ekim 1945'te yapılmıştır ve bu sayıma göre Türkiye nüfusu 18.790.174 olup 9.446.580'i erkek 9.343.594'ü kadındır. Ayrıca nüfusun 17.293.562'si Asya Türkiye'si, 1.496.612'si Avrupa Türkiye'sindedir. Çankırı'nın nüfusu ise 94.754'ü erkek, 102.602'i kadın olmak üzere toplam 197.356'dır. 1940 sayımına göre şehrin nüfusu 13.574 artmıştır.⁶³⁸Yurt dışı doğumlu nüfus içinde Avrupa ülkelerinden vatandaşlar olsa da yine yoğunluk Balkan ülkelerine aittir. Balkan ülkeleri doğumluların sayısı şöyledir; Bulgaristan 292, Arnavut 22, Romanya 23, Yugoslavya 50, Yunanistan 171'dir.⁶³⁹

Yıl	Türkiye Nüfusu	Çankırı Nüfusu
1927	13.648.270	157.588
1935	16.158.018	177.587
1940	17.820.950	183.782
1945	18.790.174	197.356

Tablo 50: 1927, 1935, 1940, 1945 Genel Nüfus Sayımlarındaki Türkiye Ve Çankırı Toplam Nüfusu

1927-1945 yılları arasında hem Türkiye genelinde hem de Çankırı'da gerçekleşen nüfus politikaları neticesinde sürekli artmıştır. Çankırı'da yalnızca 1940 sayımında nüfus artış miktarı düşüş göstermiştir. Şehir içinden ciddi bir kırsaldan göçün olmadığı nüfus artışına bağlı olarak aşikârdır. Bahsi geçen yıllarda Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile yaptığı göç antlaşmalarına dayanarak gerçekleşen Türk göçlerinde Çankırı'ya yerleşen göçmenler bulunmaktadır. Şehre gelen göçmen sayıları çok olmamasına rağmen nüfus verilerini yine de etkilemiştir.

⁶³⁷ BİGM, 1940 Genel Nüfus Sayımı, s.4, 155.

⁶³⁸ BİGM, 1945 Genel Nüfus Sayımı, s.3,17.

⁶³⁹ a.g.e., s.157-158.

2.2.2. 1950-1960 Yılları Arası DP Dönemi

DP döneminde üç defa nüfus sayımı yapılmıştır. Dönemdeki ilk nüfus sayımı 1950’de gerçekleşmiş ve Türkiye nüfusu 20.947.188’e yükselerek 1945 sayımına göre % 22,9 artmıştır. Sonraki sayımlarda nüfus 1955’te % 29,7 artışla 24.121.778, 1960 sayımında % 28,94 artışla 27.754.820 olarak belirlenmiştir. Kırsal bölgede doğurganlığın artması, tıp, ulaşım ve sanayinin geliştirilerek kalkınmanın sağlanması, köylerden kentlere ve Balkanlardan Türkiye’ye olan göçler 1950-1960 arasındaki nüfus artışının etkenleri olmuştur.⁶⁴⁰

İlçeler	Şehir Nüfusu				Nahiye Ve Köy Nüfusu			
	1945	1950	1955	1960	1945	1950	1955	1960
Merkez	14.680	14.108	17.899	20.047	47.843	58.015	63.393	35.711
Çerkeş	2.989	2.705	2.827	2.831	45.574	31.051	31.380	21.766
Eldivan	-	-	-	3.065	-	-	-	6.410
Eskipazar	-	911	1.304	1.539	-	19.009	19.336	20.044
Ilgaz	1.588	1.795	1.882	2.216	23.719	23.060	23.563	25.426
Kurşunlu	2.288	2.149	2.376	2.501	25.874	27.830	27.927	29.546
Orta	-	-	-	1.479	-	-	-	17.494
Ovacık	-	-	-	486	-	-	-	10.677
Şabanözü	1.583	1.894	2.042	2.225	31.309	34.661	34.203	16.578
Yapraklı	-	-	-	2.071	-	-	-	19.340
Toplam	23.037	23.562	28.330	38.460	174.319	193.626	199.802	202.992

Tablo 51: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı’daki Şehir-Nahiye-Köy Nüfusu

⁶⁴⁰ Rüya Kasarcı, “Türkiye’de Nüfus Gelişimi”, *Türkiye Coğrafyası Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi*, Ankara, Sayı 5. 1996, s.255-257.

Yıl	Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)
1927-1935	15,73
1935-1940	6,86
1940-1945	14,25
1945-1950	19,15
1950-1955	9,83
1955-1960	11,35

Tablo 52: 1927-1960 Yılları Arası Çankırı’da Yıllık Nüfus Artış Hızı⁶⁴¹

Tablo 52’yi incelediğimizde erken Cumhuriyet döneminde nüfus artışına yönelik yapılan politikaların 1927-1935 yılı aralığındaki veriye göre Çankırı’ya da yansıdığını yorumlayabiliriz. 1935-1940 arasında ise nüfus artış hızının düşmesinin ardından II. Dünya Savaşı sonrasında Türkiye ve dünyada yaşanan nüfus artışı, elbette Çankırı’da da aynı şekilde seyretmiş, 1945-1950 arasında artış hızı % 19,15’e kadar varmıştır. 1955’e kadar görülen artış hızı düşüklüğünün nedeni ise kırsaldan yapılan göçlere bağlanabilir. 1960’tan sonra genel itibarı ile Çankırı’daki nüfus artış hızı nüfus kaybına bağlı olarak tek haneli rakamlar ile seyretmeye devam etmiştir.

1950’li yıllardan itibaren Türkiye’de şehir nüfusu hızla artmaya başlamıştır. Şehirlerde sosyo-ekonomik gelişimin köylere göre daha kayda değer olması bu durumun en geçerli sebebidir. Şehir ve köy nüfusunun toplam nüfus içindeki oranına bakılacak olursa; 1945’te şehir nüfusu % 24,94, köy nüfusu % 75,06’dır. Bu tarihten sonra gerçekleşen göç sonucu şehir nüfusunda artış görülürken köy nüfusunda düşüş yaşanmıştır. 1960 yılı sayımında şehir nüfusu % 31,92’ye yükselirken köy nüfusu % 68,08’e gerilemiştir.⁶⁴² Çankırı’da da benzer bir durum görülmektedir. Şehrin toplam nüfusu 1950’de 218.289, 1955’te 228.132, 1960’ta 241.452’dir. Çankırı nüfusunun büyük çoğunluğu nahiye ve köylerde yaşamaktadır. 1945 yılında nüfusun % 11,67’si şehir, % 88,33’ü köylerde ikamet ederken 1960 yılında şehir nüfus yüzdesi % 15,93’e yükselmiş, köy nüfusu % 84,07’ye düşmüştür.⁶⁴³ Türkiye genelinde şehir-köy nüfus değişimi yaklaşık % 7 ile ölçülürken Çankırı’da bu rakam % 4 civarındadır. Türkiye ortalamasına göre şehir ve köy

⁶⁴¹ T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri: Çankırı**, 2002, Ankara, Yayın No: 2687, s.43.

⁶⁴² DİE, **2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri**, Yayın No: 2759, Ankara, 2003, s.46

⁶⁴³ DİE, **a.g.e.**, s.44, 2002.

nüfusundaki değişim oranı Çankırı'da daha düşük seyretmiş olsa da şehirde köy nüfusunda bir azalış söz konusudur. Şehir nüfusundaki artışın nedeni olarak köylerden şehre olan göçün yanı sıra, 1955-1960 yıl aralığında Çankırı'da yeni ilçelerin kurulması ve 1951'de Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin Çankırı'nın çeşitli ilçelerine yerleşmesi olarak kabul edilebilir.⁶⁴⁴

09 Eylül 1944'te Komünist Parti'nin Bulgaristan'da yönetime gelmesiyle ülkede yaşayan Türklere yapılan baskı, kendini iyiden iyiye daha çok hissettirmiştir. Türkleri asimile etme ve yurttan atma çalışmaları Bulgar yönetimi tarafından yürütülmüştür. Sırasıyla 1946'da Türk okulları devletleştirilmiş, 1948 yılından itibaren Türklere ait araziler kooperatifleştirilmiş, devamında tarımda makineleşmeye yön verilince çoğunluğu çiftçi olan Türkler işlerinden olmuştur. Eğitim ve ekonomik yönden darbe alan Türklerin zorla dinleri ve adları değiştirilmiş, 1944'ten itibaren camiler kapatılmış, Müslümanların dini gerekliliklerini yapma hususunda zorluklar sağlanmıştır.⁶⁴⁵ Tüm bu yaşananlar Bulgaristan'dan Türkiye'ye olan göçleri daha da arttırmıştır. 1950-1951 yılı içerisinde 37.351 aileden 154.393 göçmen Türkiye'ye gelmiştir. 113.361 göçmenin %53,4'ü erkek, %46,6'sı kadındır. Mesleğe göre ise %68,8'i çiftçi iken geri kalanları işçi ve sanatkârdır.⁶⁴⁶

Bulgaristan göçmenlerinin yerleştirilmesi ve yardım çalışmaları için Çankırı'da göçmen komitesi kurulmuştur. Komite Vali başkanlığında Belediye Başkanı, Kızılay Başkanı, Emniyet, Tarım Müdürleri, DP, CHP ve MP Başkanları ile Ticaret Odası Başkanı ve halk içinden Hafız Muhittin Kırıttım olmak üzere on kişiden oluşmaktadır. Komite, şehre gelecek göçmenlerin yiyecek ve barınmalarını temin etmek üzere hazırlıklarını yapmıştır. Komisyon aracılığıyla 800 lira bağış toplanmıştır. Ayrıca çiftçilik ile uğraşan göçmenlerin uygun köylere yerleştirilmesi için gerekli hazırlıklar yapılmıştır.⁶⁴⁷ Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği'nin Çankırı şubesi tarafından Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin mahallelerine yerleştirilmesine yönelik gerekli

⁶⁴⁴ Çankırı, "Hududa Binlerce Göçmen Yığıldı", 20 Şubat 1951, s.1.

⁶⁴⁵ İbrahim Çulha, "Bulgaristan Türkleri'nin Türkiye'ye Göç Süreci", **AKADEMİK-DER Tarih, Eğitim, Bilim Ve Kültür Dergisi**, Sayı 1, 2017 Sonbahar, s. 55-57.

⁶⁴⁶ Ali Tanoğlu, "Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi (1950-1951)", **İÜ İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 14, Sayı 1-4, 1952, s.132.

⁶⁴⁷ Çankırı, "İlimiz Göçmen Komitesi Kuruldu", 28 Kasım 1950, s.1.

tedbirler alınmıştır. Misafirhane olarak temin edilen Hacı Şakir evi göçmenlere açılmıştır. Burada göçmenlerin gerekli ihtiyaçları temin edilip mahallelere yerleştirilmiştir. Çankırı gazetesinin 20 Şubat 1951 tarihli sayısındaki habere göre son bir hafta içinde gelen 11 aileden 53 nüfus Çerkeş'e, 20 aileden 69 nüfus Kurşunlu'ya, 21 aileden 62 nüfus Şabanözü'ne, 8 aileden 29 nüfus Ilgaz ilçesine gönderilmiştir. 19 Şubat tarihinde trenle gelen 59 göçmenin Merkez ilçesinin yakın köylerine gönderileceği belirtilmiştir.⁶⁴⁸

Şabanözü 'ne gelen 92 kişiden oluşan göçmen grubu başta kaymakam, belediye başkanı ve üyeleri, İl Genel Meclis üyeleri ve çeşitli parti başkan ve mensupları ile halk tarafından sevgiyle karşılanmıştır. İlçe merkezinde geçici misafir odalarına yerleştirilen göçmenler istirahattan sonra kaymakamlık tarafından tespit edilen köylere araçlar ile nakledilmiştir. Ayrıca aynı gün içinde Göçmen Ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği'nin Şabanözü İlçesine bağlı Kadın Kolu'nu kurmak için ilçedeki bütün kadın öğretmenler, memur aileleri ve kadın vatandaşlardan oluşan yüz kişilik grup, okulda toplanarak yönetim kurulunu seçmişlerdir. Yönetim kurulu iş taksimi yapmış, aynî ve nakdî bağışları toplamak üzere faaliyete geçmiştir.⁶⁴⁹

Tanoğlu'nun makalesine göre, İskân planı içerisinde 1950-1951 yılında Çankırı'ya yerleştirilmesine karar verilen aile sayısı 55, toplam nüfus sayısı ise 213'tür. İskân hakkı tanınan göçmen nüfusun meslek bazında nüfus sayısı 155 çiftçi, 58 esnaf ve sanatkârlardan oluşmaktadır.⁶⁵⁰ 1950 sayımında Çankırı'da ikamet eden yurt dışı doğumlu nüfus sayısı 568 olmakla beraber bu sayının 533'ü Balkan ülkelerindedir.⁶⁵¹ 1955 sayımında ise 262 Bulgaristan, 24 Romanya, 33 Yugoslavya, 43 Yunanistan, 3 Arnavutluk doğumlular olmak üzere toplam sayı 365'tir.⁶⁵² 1950 istatistiklerinde ülkeler açısından nüfus sayısı belirtilmemiş olmasına rağmen 1950-1951'deki Bulgaristan'dan gelen Türk göçüne dayanarak belirtilen sayının büyük kısmının bu bölgeden olduğu kabul edilebilir. Zira 1955 nüfus sayımında da sayının büyük kısmını Bulgaristan'dan gelen göçmenler oluşturmaktadır. Sonrasında Balkanlardan gelen göçmenlerin 1960

⁶⁴⁸ Çankırı, "Hududa Binlerce Göçmen Yayıldı", 20 Şubat 1951, s.1.

⁶⁴⁹ Çankırı, "Şabanözü Gelen Göçmenleri Sevgiyle Karşıladi", 27 Şubat 1951, s.1.

⁶⁵⁰ Tanoğlu, **a.g.m.**, s.155.

⁶⁵¹ BİGM, **1950 Genel Nüfus Sayımı**, s.193.

⁶⁵² BİGM, **1955 Genel Nüfus Sayımı**, s.75.

yılına gelindiğinde Çankırı'dan göç ettiği anlaşılmaktadır. Verilere göre 1960'ta şehirde ikamet eden Balkan ülkelerinde doğanların sayısı 198'dir.⁶⁵³ Bu değişiklik, özellikle 1955'ten sonra şehirde artan kırsaldan göçün, yerleşik halk kadar yurtdışından gelen göçmenleri de etkilediğini göstermektedir. Nitekim yine bu durumun en geçerli sebebi, Çankırı'daki iş imkânının azlığı ile gelişmiş veya gelişime açık şehirlerin meslek kolları içindeki çeşitliliğidir.

1950'den sonra kentlerdeki gelişimin hızlanması taşradan kentlere göçü arttırmış ve her ne kadar nüfus artışı Çankırı'da devam etse de Orta Anadolu bölgesi içinde en çok göç veren il konumunda olmuştur. Çankırı'da sermayenin şehirden ayrılması, sanayileşmenin kısıtlı kalması ve tarımdaki durgunluk büyük şehirlere yapılan göçün hızlanmasında önemli bir sebeptir. Şehirdeki göç oranı özellikle 1960'tan sonra daha da ivme kazanmıştır. Çankırı'da nüfus göçünün cinsiyete göre ayrımına bakacak olursak; kırsaldan göçte % 62'sini erkek, % 38'ini kadınlar oluştururken iç göçte % 67'si erkek, % 33'ü kadındır. Çankırı'nın en fazla göç verdiği iller ise Ankara, İstanbul, Zonguldak, İzmir ve Çanakkale'dir. 1950-1960 yılları arasında Çankırı nüfusundaki göç verileri tablodaki gibidir;⁶⁵⁴

Yıl	Dış Göç	İç Göç	Net Göç	Net Göç Artışı
1950	28.350	7.986	20.364	-
1955	43.475	8.175	35.300	14.936
1960	55.878	7.816	48.060	12.760

Tablo 53: 1950-1960 Yılları Arasında Çankırı Nüfusunun Göç Verileri

1955 yılı Türkiye ile Çankırı'nın iş kolu dağılımına bakıldığında şehrin genel verilere göre düşük bir tablo çizdiği anlaşılmaktadır;⁶⁵⁵

⁶⁵³ BİGM, 1960 Genel Nüfus Sayımı, s.73.

⁶⁵⁴ 1967 Çankırı İl Yıllığı, a.g.e., s.49-50.

⁶⁵⁵ Akkaya, a.g.t., s.61.

İş Kolları	Türkiye (%)	Çankırı (%)
Tarım, Ormancılık, Avcılık ve Balıkçılık	77,4	90,8
Maden Çıkarma	0,5	0,1
İmalat Sanayi	6	1,6
İnşaat Sanayi	1,6	0,7
Elektrik, Gaz, Su	0,1	0,1
Ticaret, Lokanta, Otel, Mali Kurumlar, Sigorta vb.	2,8	1
Ulaştırma, Haberleşme, Depolama	1,5	0,8
Toplum Hizmetleri, Kişisel Hizmetler	4,1	2,2
İyi Tanımlanamamış Faaliyetler	6	2,7
Toplam	100	100

Tablo 54: 1955 Yılı Türkiye ve Çankırı Nüfusunun İş Kollarına Göre Dağılımı

Tablodan anlaşılmaktadır ki şehirde özellikle sanayi, ticaret ve hizmet sektörü gelişmemiştir. Çankırı nüfusunun büyük çoğunluğu tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Şehirde tarım ve hayvancılığın büyük çaplı işletmeler eliyle yapılmaması ve sanayi iş kolları üzerine yapılan yatırımın yetersiz kalmasından ötürü nüfus, bahsi geçen sektörlerin gelişimine açık olan şehirlere göç etmiştir. Çankırı nüfusunun Türkiye'deki diğer taşralardaki gibi göç etmesinin temel nedeni ekonomidir diyebiliriz.

1946-1960 arasında Çankırı'daki nüfus durumunu özetlersek, CHP döneminde başlatılan nüfusu arttırmaya yönelik politikalar ve buna bağlı olarak özellikle Balkan ülkelerinden yapılan Türk göçleri Çankırı'yı da etkilemiş ve nüfus, 1940 sayımı dışında sürekli artış göstermiştir. DP dönemindeki nüfus durumuna bakıldığında dikkat çekici noktalar, 1950-51 Bulgaristan göçü ve kırsaldan göçtür. DP döneminde özellikle 1955'ten sonra daha da hissedilir olan taşradan büyükşehirlere olan göçler, Çankırı'da da mevcuttur. Balkan göçmenleri de Çankırı'nın yerleşik nüfusu gibi 1960 yılına

gelindiğinde şehirden göç etmiştir. Sonraki yıllar içinde şehirdeki ekonomik kalkınmaya yönelik yatırımlar yapılmış olmasına rağmen çalışmalar yeterli gelmemiş ve şehirdeki göç durdurulamamıştır. Son birkaç yıldır şehirdeki nüfus artışı dengesiz seyretmektedir. Bazı yıllar artış görülse de Çankırı göç vermeye devam etmektedir. Özellikle çalışma çağındaki nüfusun göçü ile Çankırı, günümüzde en fazla yaşlı nüfus barındıran yerleşimlerden biri olmuştur.

III. BÖLÜM: ÇANKIRI'DA SOSYO-KÜLTÜREL HAYAT (1946-1960)

3.1. Sağlık

Çankırı tarihi boyunca sağlık alanında Anadolu coğrafyasındaki önemli duraklarından birisi olmuştur. Roma döneminde şehirde imparator Carcalla adına basılan paranın üzerinde *Germankopolis'un Asklepios'u* yazısı ile sağlık tanrısı Asklepios'un betimlemesi vardır ki buradan yola çıkarak şehirde sağlık kurumu görevinde olan bir Asklepios tapınağının varlığı düşünülmektedir.⁶⁵⁶ Çankırı'daki bir diğer sağlık yapısı Selçuklular döneminde Atabey Cemaleddin Ferruh tarafından 1235 yılında yapılmış olan şifahane *Taş Mescit*'tir. Şifahanenin önüne yapımından yedi yıl sonra Dar-ül Hadis⁶⁵⁷ eklenmiştir. Yapının girişinde tıp ve eczacılık sembolü olarak kabul edilen gövdeleri birbirine dolanmış iki yilandan oluşan bir kabartma bulunmaktadır.⁶⁵⁸

⁶⁵⁶ Akkaya, **a.g.t.**, s.53.

⁶⁵⁷ “Dar-ül Hadis, hadis eğitimi için kurulan medreselerdir. Yer, mekân, ev” gibi anlamlara gelen **dâr** ile **hadîs** kelimesinden oluşan dârü'l-hadîs “hadis okutulan yer” demektir. Bu müesseselere “dârü's-sünne”, “dârü's-sünneti'n-nebeviyye” veya “dârü's-sünneti'l-Muhammediyye” adı da verilmiştir.” Ayrıntılı bilgi için bkz. <https://islamansiklopedisi.org.tr/darulhadis>, Erişim Tarihi: 29.04.2020.

⁶⁵⁸ T.C. Çankırı Valiliği İl Kültür Ve Turizm Müdürlüğü Müze Müdürlüğü, **a.g.e.**, s.175.

Fotoğraf 57: Taş Mescit⁶⁵⁹

Cumhuriyet döneminde sağlık alanındaki çalışmalar TBMM açılışından sonra başlamıştır. 03 Mayıs 1920’de Sağlık Bakanlığı’nın kurulması bu husustaki ilk adım olmuştur. Cumhuriyetin ilan edildiği yıl olan 1923’te Türkiye’de 6437 hasta yatağı 86 hastane bulunmakta ve bu kurumların çoğunluğu vakıflar ile yabancılar tarafından açılmıştır. Özellikle Dr. Refik Saydam’ın sağlık bakanlığı döneminde yapılan yenilikler önem arz etmektedir. Hıfzıssıhha Enstitüsü’nün kurulması ile bulaşıcı hastalıkların

⁶⁵⁹ <https://www.haberci18.com/>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

tespiti ve tedavisi üzerine ilerlemeler kaydedilmiştir.⁶⁶⁰ Ayrıca taşra ve şehirlerde numune hastaneleri ve dispanserler gibi sağlık kurumları açılmıştır. Böylece taşralarda dispanserler aracılığıyla sağlık kurumuna kavuşmuştur. Kısacası sağlık hizmetleri özel ve vakıfların hizmetinden alınarak devlet bünyesinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

Dr. Refik Saydam'dan sonra bakanlık görevine gelen Dr. Ahmet Hulusi Alataş görevini 1945 yılına kadar devam ettirmiştir. Alataş'ın görev süresinde Saydam döneminde başlanan bulaşıcı hastalıklarla mücadele ve sağlık çalışanı sayısının artırılması hususları üzerinde durulmaya devam edilmiştir. Meslek hastalıkları ve işçi sağlığına yönelik hastaneler açılmıştır. 1940 yılında yurt genelinde olan yataklı tedavi kurumları sayısı 108 iken yatak sayısı 14 bin 383'e yükselmiştir.⁶⁶¹

1946'da göreve gelen Dr. Behçet Salih Uz tarafından I. On Yıllık Sağlık Planı düzenlenmiştir. Bu plan her koluyla sağlıkta çağdaşlaşmayı esas almış ve yurdun her köşesine devletin sağladığı sağlık hizmetlerini götürmeyi amaçlamıştır. Bu planın gerçekleşmesindeki gerekli maddi kaynağın sağlık sendikaları adında oluşturulacak sağlık bankaları aracılığıyla sağlanmasına karar verilmiştir. Plan her 7 bölgede 21 çeşit sağlık kuruluşu bulunmasına dayanarak gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır.⁶⁶² Köyler içinse her 40 köye 10 yataklı bir sağlık merkezi kurulması düşünülmüş olmasına rağmen bu gerçekleştirilememiş, sağlık merkezleri ilçeler içinde sınırlı kalmıştır. Uz döneminde Verem Savaş ve Sıtma Savaş gibi dernekler vasıtasıyla bulaşıcı hastalıkların önüne geçilmesine yönelik çalışmalara da devam edilmiştir.⁶⁶³

Sağlık kurumlarının varlığı Çankırı tarihinde eskiye dayansa da Cumhuriyet dönemine geldiğimizde şehirdeki hastane yetersizliği göze çarpmaktadır. Osmanlı dönemine ait 16 Aralık 1893'te açılmış olan Çankırı Hastane-i Umumisi Hastanesi⁶⁶⁴ eski ahşap binaya sahipti ve o dönemde şehirde yeterli sağlık hizmetini sağlayamamıştır. Bu nedenle

⁶⁶⁰ Aytül Kasapoğlu, "Türkiye'de Sağlık Hizmetlerinin Dönüşümü", *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, Cilt 19, Sayı 2, 2016, s.135.

⁶⁶¹ Gamze Nesipoğlu, "Olgusal Bir Yapı Olarak Sağlık Politikaları: 1920-1960 Yılları Arası Cumhuriyet Döneminin Tarihsel İzleği", *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, Cilt 21, Sayı 1, 2018, s.171-172.

⁶⁶² Ali Gürsel, *Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları (1920-1960)*, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 1998, s.37-38.

⁶⁶³ Gürsel, *a.g.t.*, s.38 ; Kasapoğlu, *a.g.m.*, s.136.

⁶⁶⁴ Dolay, *a.g.t.*, s.160.

1932'de hastanesinin 25 yataklı ek pavyonunun yapımına başlanılmış, bir yıl sonra açılışı yapılmıştır. 1937-1938 yıllarında hastaneye dâhiliye pansiyonu da eklenmiştir. Ayrıca bu yıllarda Memleket Hastanesi'nin sıtma hastalığına yönelik girişimlerde bulunmasına rağmen halkın ilgisizliği ve köylere yapılan çalışmaların iletilmemesi, yapılan girişimlerin yeterince sonuçlanamamasına neden olmuştur.⁶⁶⁵ Bu yıllarda şehirde açılan yeni kurumlardan birisi de Ekim 1937'de açılan Çocuk Dispanseri ve Süt Evi'dir.⁶⁶⁶

Çankırı merkez tabibi Dr. Raif'in tespitlerine göre şehir merkezinde Kastamonu-Bolu Frengi Teşkilatı'nın şubesi olan, vilayet özel idaresine bağlı elli yataklı bir hastane ve merkezde bir eczane bulunmaktadır. 1918 bütçesinden kullanılmayan 1600 lira ile 1921 yılı içinde Çerkeş kazasına bir eczane açılmasına karar verilmiş, 1921'de özel idareye ait iki dispanser açılışı gerçekleşmiştir.⁶⁶⁷ Dr. Raif'in salgın hastalıklar üzerine tespitleri ise şöyledir; frengi hastalığında şehirde en çok tehlike bulunduran bölgeler Tuht Nahiyesi, Şabanözü Nahiyesi, Merkez Kasaba, Koçhisar, Ilgaz Kasabası ve Orta Nahiyesi olmakla birlikte hastane kayıtlarına göre şehirdeki frengi hasta sayısı 694'tür. Ayrıca hastalığı taşıyıp tedavi olmayanların sayısı birkaç misli fazla olabileceği ve bu kişilerin hastalığı sağlıklı insanlara bulaştırdığı Dr. Raif'in tespitleri içerisinde yer almaktadır.

Sıtma hastalığı vilayet içerisinde Feslikan Bataklığı'na bağlı olarak daha çok merkezde yoğunudur. Ilgaz, Çerkeş, Ovacık'a bağlı köylerde de sıtma vakaları görülmektedir. Şehirde verem vakası az görülmektedir. I. Dünya Savaşı ve sonrasında uygulanan çiçek aşılmasının kısmen tutması ve o dönemde resmi doktorun bölgede bulunmamasından ötürü şehir ve çevresinde çiçek vakaları görülmeye başlanmıştır. Kasım 1920'de aşı uygulansa da Aralık 1921 ve sonrasındaki aylarda Şabanözü Nahiyesi'nin Dalyan Köyü'nde 7 vaka, Ilgaz Kazası'nın Belveren Köyü'nde vefat eden 1 vaka, Merkez Vilayetin Balıbağı Köyü'nde 02, Çayırpınar Köyü'nde 2'si vefat eden 6 vaka, Ovacık Köyü'nde 1'i vefat eden toplam 2 vaka, Tuht Nahiyesi'nin Oğuz Köyü'nde 5'i vefat eden toplam 9 vaka; Şabanözü Gündoğmuş Köyü'nde iyilmiş 5 vaka görülmüştür.

⁶⁶⁵ Akkaya, **a.g.t.**, s.54-57.

⁶⁶⁶ Dolay, **a.g.t.**, s.174.

⁶⁶⁷ Dr. Raif, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâî Coğrafyası Kengiri Vilayeti**, Hilal Matbaası, İstanbul, 1926, s.31.

Difteri hastalığı senelerdir vilayette görülmemiştir. Son bir yıl içinde Merkez Mülkiye Hastanesi'nde 12 lekeli humma vakası görülmüştür. 1920 yılında bir hanede üç vakadan başka humma-yı tifo görülmemiştir. Dr. Raif her hanede bir vaka olduğu söylentilerine nazaran bağışıklık oluşmuş olabileceğini bağışıklık oluşmamışsa da tehlikenin artarak devam ettiğini açıklamıştır.⁶⁶⁸

Ağustos 1941 tarihinde II. Dünya Savaşı tedbirleri kapsamında Edirne'den Kolordu Komutanlığı ve 10. Kolordu Askeri Hastanesi Çerkeş'e naklolmuştur.⁶⁶⁹ 1943'te gerçekleşen Çerkeş depremi sonucu askeriye ait binaların zarar görmesi üzerine kolordu ve hastane şehir merkezine taşınmıştır.⁶⁷⁰ Bu askeri hastane Ocak 1948'e kadar şehirde faaliyetine devam etmiş sonrasında Piyade Okulu'nun reviri olarak kullanıma açılmıştır.⁶⁷¹

⁶⁶⁸ a.g.e., s.41-46.

⁶⁶⁹ a.g.t., s.164-165.

⁶⁷⁰ Demiröz, a.g.e., s.54.

⁶⁷¹ a.g.t., s.165.

Fotoğraf 58: Kolordu Hastanesi Binası Ve Hastane Personeli⁶⁷²

1946'da Çankırı Memleket Hastanesi'nin yönetimi İl Özel İdaresinden Sağlık Bakanlığı'na devredilmiştir.⁶⁷³ 1949'da hastanenin yatak sayısı 50'den 75'e yükseltilmiştir.⁶⁷⁴ Hastanenin en önemli eksikliği yeterli alanda uzman doktor ve ambulansın bulunmamasıdır.⁶⁷⁵

⁶⁷² Demiröz, **a.g.e.**, s.54.

⁶⁷³ Çankırı, "Hastane Genel Bütçeye Geçti", 29 Ocak 1946, s.1.

⁶⁷⁴ BİGM, **1950 İstatistik Yıllığı**, s.74.

⁶⁷⁵ Evren Evrensel, "Hastanede Yapılan Tahkikat Dolayısı İle", Birlik, 04 Kasım 1950, s.1.

Fotoğraf 59: Çankırı Memleket Hastanesi Binası Ve Hastane Personeli⁶⁷⁶

DP dönemine geldiğimizde bulaşıcı hastalıklar ile mücadelede önemli aşamalar kaydedilmiştir. Kolera, tifüs, boğmaca, difteri ve çiçek aşılı uygulanmış, 1957'de Frengi Tedavi Yönetmeliği yayınlanmış ve Cüzzam Araştırma Derneği Ankara'da açılmıştır. Ana Çocuk Sağlığı merkezlerinin temelleri 1954'te kurulmuştur.⁶⁷⁷ 1945'te yasası tasarlanan Sosyal Sigortalar Kurumu 1952'te, Emekli Sandığı 1953'te faaliyete girmiştir. Böylece devlet bünyesinde vatandaşlar sağlık sigortasına tabi olmuştur. DP döneminde tedavi için hastanelere olan yönelimin artması sebebiyle büyük kentlerde yığılma olmuştur. Bu yığılmayı azaltmak için tüm şehirlere ya da ilçelere hastane açılması yoluna gidilmiştir. Bu yönelimin yanı sıra DP'nin üzerinde durduğu liberalleşme, sağlık alanını da etkileyerek özel sağlık kurumlarının açılmasına vesile olmuştur. Sağlık Bakanlığı'na bağlı olmadan kurulan SSK hastaneleri bu özelleşmeye örnektir.⁶⁷⁸

DP döneminde Çankırı'da sağlık kurumları adına önemli atılımlar olmuştur. Kadın sağlığı ve doğum uzmanının eksikliği bu zamana kadar kamuoyunda çokça dile getirilmiştir. Bu husustaki iyileştirmelere 1952 yılında başlanılmış, ilk olarak Ocak

⁶⁷⁶ Demiröz, a.g.e., s.44.

⁶⁷⁷ Nesipoğlu, a.g.m., s.173.

⁶⁷⁸ Kasapoğlu, a.g.m., s.137.

1952’de Çankırı Devlet Hastanesi’ne kadın hastalıkları uzmanı doktor atanmıştır.⁶⁷⁹ Ocak 1955’te eski Halkevi binası yenilenerek 50 yataklı Çankırı Doğum ve Çocuk Hastanesi olarak hizmet vermeye başlamıştır.⁶⁸⁰ 1952’de Şabanözü ve Çerkeş’te⁶⁸¹, 1954’te Ilgaz’da⁶⁸², 1958’de Yapraklı’da sağlık merkezi açılmıştır.⁶⁸³ İlçelerde yeni sağlık merkezleri açılmaya devam ederken Çankırı Devlet Hastanesi için de çalışmalara devam edilmiştir. 1952’de hastanenin kalorifer tesisatı yapılmış⁶⁸⁴, ambulans temin edilmiş⁶⁸⁵ ve 1953 yılı bütçesi içerisinde hastanenin idare ve poliklinik bölümleri için yeni binalar yapılmasına karar verilmiştir.⁶⁸⁶ Çankırı’daki sağlık kurumlarının ihyasının çoğunluğu milletvekili Dr. Kenan Çığman’ın teşebbüsleri sayesinde gerçekleşmiştir. Bu yıllarda son olarak yapılan sağlık binası Sağlık Bakanlığı’ndan ayrılan bütçe ve toplanan yardımlar sayesinde 16 Kasım 1959’da Veremle Mücadele Dispanseri binasının yapımına başlanması olmuştur.⁶⁸⁷ 1955’te Kastamonu Ballıdağ’da bir sanatoryum tesisi yapımı için çalışmalara başlanılmıştır. Bunun üzerine Çankırı milletvekili Tahsin Nahit Uygur Başbakan Adnan Menderes’e gönderdiği *Çankırı’nın İhtiyaçları* başlıklı yazısında çalışmaları yapılmakta olan hastaneye mevki olarak yakın olan Ilgaz kazasına da bir sanatoryum yapılması gerekliliğinden bahsetmiştir.⁶⁸⁸ Sonraki süreçte Ilgaz’da bir sanatoryum yapılması mevzusu ele alınmamıştır.

Çankırı’da dönemsel salgın hastalıklar ortaya çıkmış ve yetkililer tarafından gerekli tedaviler sağlanmıştır. Ocak 1948’de Şabanözü ilçesi köylerinde kızamık salgını görülmüş ve İl Sağlık Müdürlüğü ile beraber bakanlık çalışanları köylerde gerekli tetkiklerde bulunarak salgın önlenmiştir.⁶⁸⁹ Kasım 1948’de merkez mahallelerindeki 3600⁶⁹⁰, Çerkeş ilçesi köylerindeki 7252 kişiye çiçek aşısı uygulanmıştır.⁶⁹¹ 1952 ve 1955’te şehirde tifo hastalığının görülmesi üzerine tüm okullardaki öğrenciler ve

⁶⁷⁹ Birlik, “Devlet Hastanesinde Mühim Ameliyatlar Yapılıyor”, 31 Ocak 1952, s.1.

⁶⁸⁰ Devrim, “Çankırı Doğum ve Çocuk Hastanesine Kavuştu”, 05 Ocak 1955, s.1.

⁶⁸¹ Birlik, “Şabanözü Sağlık Merkezi”, 10 Ağustos 1952, s.1; Ayhan, **a.g.e.**, s.246.

⁶⁸² Yeni Çankırı, “Ilgaz Sağlık Binasının Temeli Atıldı”, 14 Haziran 1954, s.1.

⁶⁸³ Ayhan, **a.g.e.**, s.247.

⁶⁸⁴ Birlik, “Çankırı Devlet Hastanesine Kalorifer Tesisatı Yapılacak”, 24 Temmuz 1952, s.1.

⁶⁸⁵ Birlik, “Çankırı’ya İmdadi Sıhhi Otomobil Veriliyor”, 16 Mayıs 1952, s.1.

⁶⁸⁶ Birlik, “Çankırı Devlet Hastanesine Bir Pavyon Daha İlave Ediliyor”, 21 Ağustos 1952, s.1.

⁶⁸⁷ Demokrat Çankırı, “Şehrimiz Verem Dispanserinin Temeli Dün Merasimle Atıldı”, 17 Kasım 1959, s.1.

⁶⁸⁸ **BCA**. 30-1-0-0-112-709-5.

⁶⁸⁹ Çankırı, “Kızamık Salgını Önleniyor”, 27 Ocak 1948, s.1.

⁶⁹⁰ Çankırı, “Çiçek Aşısı Uygulanıyor”, 16 Kasım 1948, s.1.

⁶⁹¹ Çankırı, “Çerkeş Köylerine Çiçek Aşısı Üç Koldan Yapılıyor”, 23 Kasım 1948, s.1.

semtlerdeki vatandaşlar aşılanmıştır.⁶⁹² Çankırı’da yaygın görülen bir diğer hastalık ise sıtma. Hastalık taşıyan sineklerin tespiti üzerine köy, ilçe ve merkezde ilaçlamalar yapılmakla birlikte Sıtma Savaş Derneği tarafından halka hastalıktan korunma hakkında bilgilendirmeler yapılmış, hastalara ücretsiz tedavi-ilaç verilmiştir.⁶⁹³ Yerel gazetelerde bulaşıcı hastalıklar ve korunma hakkında bilgilendirici köşe yazılarına da sıkça rastlanılmaktadır. Yazılardan da anlaşılmaktadır ki şehir halkının hastalıklar hakkında olan yetersiz bilgisi nedeniyle salgınlarda dönemsel artışlar olmuştur. Gazeteler yayınladıkları bu yazılarla hastalığa karşı alınacak tedbirlerin bilgilendirilebilmesi için derneklerle beraber çalışmıştır.

1945-1960 yıl aralığındaki yataklı tedavi kurumu sayısal verileri tablodaki gibidir;

Yıl	Kurum Sayısı	Hasta Yatak Sayısı	Bir Yatağa Düşen Nüfus Sayısı	10.000 Nüfusa Düşen Yatak Sayısı
1945	197	16.133	1.160	8.5
1950	301	18.837	1.100	9.0
1955	301	34.526	690	14.4
1960	566	45.807	600	16.6

Tablo 55: 1945-1960 Yılları arasında Türkiye’deki Sağlık Kurumu Ve Hasta Yatak Sayısı⁶⁹⁴

Yıllar	Doktor	Diş Doktoru	Eczacı	Hemşire	Ebe	Sağlık Memuru
1945	1.945	-	116	409	806	1.632
1950	3.020	-	130	721	1.285	4.018
1955	7.077	958	1.256	1.525	2.001	3.927
1960	9.826	1.395	1.406	2.420	3.126	3.890

Tablo 56:1946-1960 Yılları Arası Türkiye’deki Sağlık Personeli Sayısı⁶⁹⁵

⁶⁹² Devrim, “Tifo Aşısına Başlandı”, 05 Ekim 1955, s.1.

⁶⁹³ Çankırı, “İlimizde Sıtma Savaş Çalışmaları”, 17 Ekim 1950, s.1.; Birlik, “Çankırı Sıtma Savaşı Hızla Devam Ediyor”, 16 Mayıs 1952, s.1.

⁶⁹⁴ Gürsel, a.g.t., s.107.

⁶⁹⁵ BİGM, 1950 Türkiye İstatistik Yıllığı, s.71; 1959 Türkiye İstatistik Yıllığı, 1959 s.113; 1960-62 İstatistik Yıllığı, s.112.

Verilere göre 1950-1960 yıl aralığında kurum ve hasta yatak sayısında yüksek bir artış sağlanmıştır. Hem özel kurumların hem de her il-ilçeye hastanelerin açılmasının bu artışa neden olduğu söylenebilir. Sağlık kurumlarının artmasına paralel olarak DP döneminde sağlık personeli sayısı da ciddi bir şekilde artış göstermiştir.

1946-1960 yılları arası Çankırı'daki sağlık verileri ise şöyledir;

Yıllar	Sayı	Yatak Sayısı	Tedavi Edilenler	Eczane Sayısı
1946	1	50	1.405	-
1947	1	50	1.551	-
1948	1	50	1.882	-
1949	1	75	2.100	-
1950	1	95	8.322	2
1951	1	120	12.761	2
1952	2	130	16.290	2
1953	3	140	17.908	2
1954	4	215	26.875	2
1955	4	225	28.967	2
1956	5	225	28.927	3
1957	5	225	23.194	4
1958	5	225	29.377	4
1959	5	225	24.011	4
1960	6	235	27.872	4

Tablo 57: Çankırı'daki Hastane, Yatak, Tedavi Edilen Ve Eczane Sayıları⁶⁹⁶

DP iktidarı ile birlikte Türkiye genelinde olduğu gibi Çankırı'da da hastane sayısının artışına paralel olarak daha fazla hasta tedavi edilmiş ve hastane yatak sayılarında da artış yaşanmıştır. Zira eczane sayısı da hastane ve hasta sayısına dayanarak ikiden dörde yükselmiştir.

⁶⁹⁶ BİGM, 1950 Türkiye İstatistik Yıllığı, s.74; 1959 Türkiye İstatistik Yıllığı, s.119; 1960-62 İstatistik Yıllığı, s.117.

Yıllar	İhtisaslı Doktor	İhtisassız Doktor	Diş Doktoru
1951	5	9	2
1952	3	16	3
1953	4	16	10
1954	8	18	14
1955	6	18	7
1956	5	22	6
1957	6	19	2
1958	5	11	-
1959	7	11	3
1960	10	15	3

Tablo 58: Çankırı'daki İhtisaslı-İhtisassız Doktor Ve Diş Doktoru Sayısı

Tabloya göre 1951-1960 yıl aralığında Çankırı'da bulunan ihtisaslı doktor sayısı ihtisassız doktor sayısına göre düşük sayıdadır. Daha önceden de bahsettiğimiz üzere Çankırı'da uzman doktor eksikliği bu yıllarda gündemde yer almıştır. Diş doktorları açısından ise sayısal tablo daha değişken seyretmiş 1951'de doktor sayısı bir iken 1954'te on dörde kadar yükselmiş fakat sonraki yıllarda doktor sayısı zamanla düşmüştür.

Yıllar	Eczacı	Hemşire	Ebe	Sağlık Memuru
1951	2	-	3	-
1952	3	3	11	57
1953	3	14	10	43
1954	3	17	9	49
1955	4	14	13	43
1956	4	6	15	31
1957	4	2	13	32
1958	4	2	12	24
1959	5	6	18	38
1960	4	5	20	39

Tablo 59: Çankırı'daki Eczacı, Hemşire, Ebe Ve Sağlık Memuru Sayısı

Çankırı'daki eczacı sayısı 1951'den 1960'a kadar geçen sürede ikiden beşe çıkmıştır. Hemşire sayısı 1953-54 yıl aralığında fazla artış göstermiş, 1956'dan itibaren bu sayı düşmeye başlamıştır. Ebe sayısı da 1955'te Çankırı Doğum ve Çocuk Hastanesi'nin hizmete başlamasından sonra yükselişe geçerek 1960 yılında yirmiye ulaşmıştır. Sağlık memuru sayısı ise yıllara göre değişkenlik göstermekle beraber genel itibarı ile yıllara göre düşüş göstermeye devam etmiştir.

Çankırı'daki sağlık faaliyetlerini özetleyecek olursak, CHP iktidarı döneminde bir durgunluk yaşamış olsa da verilerden yola çıkarak 1948'den sonra sağlık kurumlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapıldığı görülmektedir. Fakat şehirde sağlık alanındaki asıl ilerlemenin DP döneminde olduğunu gözlemlenmektedir. Özellikle 1952'den sonra bölgede sağlık alanında çalışmalar hız kazanmıştır. Salgın hastalıklara karşı verilen mücadeleye her iki iktidar döneminde önem verilmiş, sağlık kurumları, dernekler ve basın aracılığıyla önlemler alınarak halk bilgilendirilmiş ve hastalar tedavi edilmiştir. İlçelere sağlık merkezleri ile il merkezine Doğum ve Çocuk Hastanesi'nin açılması, yine bu dönemdeki en önemli sağlık faaliyetlerinden biri olarak görülebilir. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren sağlık kurumları ile sağlık personelinin artması sayesinde, Çankırlılar daha rahat tedavi imkânı bulabilmiş ve Ankara'da tedavi olmak için yapılan masraf yükünü üzerinden atabilmiştir.

3.2. Ulaşım

Osmanlı'da temeli atılmış olan demiryolu ulaşımı erken cumhuriyet döneminde üzerine daha çok önem verilerek geliştirilmiştir. Karayolunun demiryoluna tercih edilmesi ise Marshall Yardımları'nın başladığı tarih olan 1947-1948 yıllarına rastlamaktadır. ABD tarafından yapılan yardımlar ve uzmanlar sayesinde, Türkiye'de karayolu projeleri gerçekleştirilmeye başlanmıştır. 1949'da Amerikalı uzmanların desteğiyle hazırlanan 9 yıllık yol programıyla var olan eski yolların ihyası ve yeni yolların yapımı ile 23 bin km'ye varan bir yol ağının oluşturulması hedeflenmiştir. Barker Heyeti de bu planı olumlu görmesine rağmen motorlu taşıtların yayılımı dikkate alınarak planın maliyetli olduğunu ve daha geniş bir zaman aralığına yayılarak yapılması gerektiğini açıklamıştır. Yapılan çalışmalar neticesinde karayolu uzunluğu 1946'da 43.463 iken 1950'de

47.080'e yükselmiştir.⁶⁹⁷ Karayolları açısından yapılan bir diğer atılım ise 01 Mart 1950'de Karayolları Genel Müdürlüğü'nün⁶⁹⁸ kurulmasıdır. KGM'nin kurulması ile yol yapımında eski yöntemler terk edilerek makine kullanımına başlanmış ve daha hızlı bir yol yapım aşamasına geçilmiştir.⁶⁹⁹ Bu dönemde demiryolları açısından da çalışmalar yapılsa da karayolları kadar bir gelişim yaşanmamıştır. Marshall yardımları ile II. Dünya Savaşı süresince tahrip olan demir yolları tamir edilmiş; lokomotif, vagon gibi gereçler alınmıştır. 1945-1950 yılları arasında 7515 km olan demiryolu uzunluğu 7671 km'ye yükselmiştir.⁷⁰⁰ Aynı dönem karayolları uzunluğu ile karşılaştırıldığında demiryolu gelişiminin daha yavaş ilerlediği anlaşılmaktadır.

DP iktidarında da karayollarının gelişimi demir ve denizyollarına göre daha hızlı yol kat etmiştir. Şehirlerarası yolların yanı sıra ilçe-köyler arası yolların çoğunluğu 1950-1960 arasında yapılmıştır. 1950'de 47.080 olan toplam karayolu uzunluğu 1960'ta 61.542'ye kadar ulaşmıştır. Karayollarının bu denli gelişiminde yine Marshall yardımları ve Amerikalı uzmanların yeri fazladır. Yapılan yolların yanı sıra beton köprü inşasına da önem verilmiş, on yıllık süreçte köprü sayısı 606'dan 1542'ye çıkmıştır.⁷⁰¹ Bu dönemde yol vergisinin kaldırılması da önemli yer tutmuştur. DP muhalefet partisi konumundayken CHP'yi yol vergisi üzerinden eleştirmiş, 1950 seçim propagandasında bu vergiyi kaldıracağını yinelemiştir. Nihayetinde yol vergisi DP tarafından 25 Şubat 1952'de çıkarılan kanun ile kaldırılmıştır.⁷⁰²

Bu dönemde demiryolu ulaşımı karayoluna göre geri planda kalmıştır. On yıllık süreçte açılışı yapılan tek demiryolu projesi Elazığ-Muş olmuştur. Motorlu trenler alınmış ve buharlı lokomotifler yerini dizellere bırakmıştır. Ayrıca raylar da yenilenmiştir. Hükümet 1959'da Bursa-Çanakkale, Çankırı Sumucak üzerinden Çorum-Amasya-Tokat ile Suşehri üzerinden Tercan'a varan bir demiryolu hattı projesini açıklamıştır. Bunun yanı sıra Ankara-İstanbul hattının kısaltılması için de yeni bir proje üretmiştir.

⁶⁹⁷ Efdal As, **Cumhuriyet Dönemi Ulaşım Politikaları (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013, s.265-266.

⁶⁹⁸ Bundan sonra KGM olarak ifade edilecektir.

⁶⁹⁹ Birol Çetin, Serap Barış, Serap Saroğlu, "Türkiye'de Karayollarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış", **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi**, Sayı 1, Cilt 1, 2011, s. 134-135.

⁷⁰⁰ As, **a.g.e.**, s.187-188.

⁷⁰¹ As, **a.g.e.**, s.318-319.

⁷⁰² Nuray Özdemir, "Cumhuriyet Döneminde Yol Vergisi", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt 32, Sayı 53, 2013, s.239-240, 243.

Türkiye'deki demiryolu hat uzunluğuna bakıldığında 1950-1960 arasında toplam rakam 7671 km'den 7895 km'ye yükselmiştir ki bu rakam on yıllık bir iktidar dönemi için düşüktür.⁷⁰³ Kısaca DP iktidarı, ulaşım politikasında tüm dünyada olduğu gibi karayolu ulaşımını çalışma listesinde ön sıraya almış, bu sebeple de demiryolu ulaşımında yeni hatlar açmak yerine var olanlarda yenilemeler yapmış ve yeni tren, lokomotif alımları yapmıştır.

Cumhuriyet öncesi Çankırı yol ağı Çankırı-Ankara arası tam şose 15-20 km, Çankırı-Kastamonu arası 8-10 km ve Kastamonu-Çankırı arası ise 5-10 km'den ibaret olmakla beraber yolların çoğunluğu bozuk durumdadır.⁷⁰⁴ Önceden İpek Yolu üzerindeki bir ticaret merkezi olan Çankırı'nın ulaşımındaki atıl durumu Cumhuriyet dönemine gelindiğinde düzeltilmeye başlanmıştır. Kuzey Anadolu üzerinde bulunan Ilgaz, Kurşunlu, Çerkeş ve Eskipazar istikameti üzerinden Gerede-Bolu'ya varan yol, Çankırı Valisi Bekir Sami Baran tarafından 1926 yılında açılmıştır. Çankırı-Şabanözü-Orta bucağı arasındaki yolun yapımına da aynı yıl başlanmıştır.⁷⁰⁵ Devamında Kalecik-Çankırı yolu yapımına da başlanılmıştır.⁷⁰⁶ Cumhuriyetin ilk on beş yılı içinde Ankara-Kastamonu arası 109, Çerkeş-Gerede arası 40 km'lik şose yapılmış ve Ilgaz-Çerkeş arası 62 km'lik yol belirli kısımları şose yapılmak suretiyle yenilenmiştir. Ayrıca bu yollar üzerindeki ahşap köprüler beton ve kârgire dönüştürülmüştür.⁷⁰⁷ 1945 yılına gelindiğinde Çankırı'daki toplam karayolu uzunluğu 416+300 km+m'ye ulaşmıştır. Aynı yıl şehirdeki toplam motorlu araç sayısı 71'dir.⁷⁰⁸

Karayolu çalışmaları yapılmış olmasına rağmen ulaşımında Çankırı'da asıl ses getiren, demiryolunun gelmesi olmuştur. 13 Aralık 1925 tarihinde kararlaştırılan Irmak-Filyos demiryolu güzergâhının Çankırı üzerinden geçmesi, şehrin gelişimi açısından önemli bir adım olmuştur. Bu hat, hem Zonguldak'tan çıkan kömürün diğer şehirlere dağıtımında hem de Çankırı-Ankara arası ulaşımında önem arz etmektedir. Demiryolunun Irmak-Çankırı arası bölümünün inşası 06 Şubat 1931'de bitirilmiş, 23 Nisan 1931'de ise açılışı

⁷⁰³ As, **a.g.e.**, s.196, 204.

⁷⁰⁴ T.C. Çankırı Valiliği, **a.g.e.**, s.5.

⁷⁰⁵ Başer, **a.g.e.**, s.49.

⁷⁰⁶ Akkaya, **a.g.t.**, s.64.

⁷⁰⁷ T.C. Çankırı Valiliği, **a.g.e.**, s.5.

⁷⁰⁸ BİGM, **1942-1945 İstatistik Yıllığı**, s.450,486.

Çankırı milletvekili M. Abdülhalik Renda tarafından yapılmıştır. Hattın geri kalan Irmak-Filyos kısmı içerisindeki Çankırı-Çerkeş ve Irmak-Filyos hattı, Çerkeş üzerinden birleşerek 12 Kasım 1935'te bitirilmiş ve 14 Kasım 1935'te açılmıştır.⁷⁰⁹

Fotoğraf 60: Çankırı İstasyonu Yapım Çalışmaları⁷¹⁰

1946 yılında demiryolu istasyonu binasında genişletme çalışması ile yirmi lokomotifin tamirâtı için inşa edilmesi planlanan iki adet depodan birinin yıl içinde yapılmasına başlanılmıştır.⁷¹¹ Hem ticaret hem de insan ulaşımında önemli bir yere sahip olan demiryolu, Çankırı'nın ticaret gelişiminde de önemli bir yere sahip olmuştur. İleriki yıllarda Çankırı'dan yapılan tuz ticaretinde de ulaşım aracı olarak demiryolu kullanılmıştır. Ayrıca düzenlenen tenezzüh (gezinti) seferleri ile Ankara'dan Çankırı'ya çeşitli spor kulüpleri gelerek şehirde müsabakalar gerçekleştirilmiş, hat yakınlarında Karabük Demir-Çelik Fabrikası (1939), Eskipazar Kereste Fabrikası (1944), Çatalağazı Termik Elektrik Santrali (1948), Sümerbank Filyos Ateş Tuğla Fabrikası (1949) gibi fabrikaların açılmasıyla Çankırlılar için iş fırsatları doğurmuş ve demiryolu sayesinde iş yerlerine ulaşım rahat olmuştur. Demiryolunun Çankırı'ya gelişi, hem sosyal hem ekonomik yönden önemli yer tutmaktadır.⁷¹²

⁷⁰⁹ Dolay, **a.g.t.**, s.126-129.

⁷¹⁰ Demiröz, a.g.e., s.24.

⁷¹¹ Çankırı, "İstasyonumuzdaki Yapım İşlerine Başlanıyor", 07 Mayıs 1946, s.1.

⁷¹² Dolay, **a.g.t.**, s.131-134.

Fotoğraf 61: Çankırı Demiryolu Hattı Açılışı⁷¹³

Fotoğraf 62: Çankırı Demiryolu İstasyonu⁷¹⁴

DP hükümetinin karayolu yapımının üzerinde durmasının etkileri Çankırı üzerinde de görülmektedir. 1952 yılında il yolları için Bayındırlık Bakanlığı Çankırı'ya 250 bin lira ödenek ayırmıştır. Bu bütçe Ovacık ve Yapraklı köy yolu yapımında, köprü-menfez tamirinde ve yol yapımında kullanılacak araçlar için harcanmıştır. Ayrıca aynı tarihte İl Genel Meclisi il yol yapımında kullanılmak üzere gerekli makine alımı için İller

⁷¹³ Demiröz, a.g.e., s.35.

⁷¹⁴ <https://kerindemir.wordpress.com/2016/02/02/cankiri-resimleri/>, Erişim Tarihi: 12.04.2020.

Bankasından 170 bin liralık borç almaya karar vermiştir.⁷¹⁵ 1952’de Şabanözü yolunun güzergâhı değiştirilerek yapılmaya başlanmış, yola sahip olmayan Ovacık nahiyesine de yol yapımına başlanmıştır.⁷¹⁶ 1953 yılı ödeneği ile Çankırı-Şabanözü-Orta nahiyesi, Çerkeş ilçesi arasındaki 100 km’lik yol stabilize olarak yeniden yaptırılmasına karar verilmiştir.⁷¹⁷1954 yılı içinde Amerika’dan alınmış olan yol makinesi ile köy yolları yapılmış ve Korgun köylerinin yol yapımına da başlanılmıştır.⁷¹⁸ 1955’te Kızılırmak bucağı yolu⁷¹⁹, 1957’de Korgun-Dikenli-Kisecik arası köy yolu⁷²⁰, Çankırı-Yapraklı yolu⁷²¹ ve Kurşunlu Bayramören köyü yolu⁷²² açılmıştır.

Bu yıllarda Çankırı’da yolcu taşımacılığı adına bir yenilik gerçekleşmiştir. Karayolu gelişiminin de meyvesi sayılabilecek bu olay, Çağdaş Otobüslerinin 1959 yılında hizmete girmesidir. İhsan Gafuroğlu’nun kurucusu olduğu bu firma, ilk olarak 1947 yılında 12 kişilik kapasitesi olan Chevrolet araç ile Çankırı-Ankara arasında sefer yaparak faaliyete başlamıştır. Bu araç, Piyade Atış Okulu’na da hafta sonları kiraya verilmiştir. Okuldaki görevliler bu şekilde Ankara’ya seyahat etmiştir. Gafuroğlu 1950’de kamyon satın almış ve Toprak Mahsulleri Ofisi’nin nakliye işlerini sürdürmüştür. 1959 yılında ise işletme firmalaşıp Çağdaş adını alarak Çankırı’da şehirlerarası ulaşımdaki eksikliği kapatmış ve uzun yıllar Çankırı ulaşımında önemli bir yere sahip olmuştur. Gafuroğlu ile yapılan bir görüşmede trenin günde bir defa ve kalkışının ters vakitlerde olmasının Ankara’ya yapılan yolculuklarda zorluk teşkil ettiğini, günde sadece 3 veya 4 otobüs ile 7-8 saatte Ankara’ya ulaşıldığını, bu sebeple de 1959’da bir otobüs işletmesi kurduğunu açıklamıştır.⁷²³

⁷¹⁵ Devrim, “170.000 Lira İstikraz”, “İl Yolları İçin 250.000 Liralık Ödenek”, 12 Temmuz 1952, s.1.

⁷¹⁶ Birlik, “Şabanözü Yolunun Güzergâhı Değişecek”, “Ovacık Nahiyesi Yola Kavuşuyor”, 20 Haziran 1952, s.1.

⁷¹⁷ Birlik, “Çankırı-Şabanözü-Çerkeş Yolu Etüdü”, 16 Ekim 1952, s.1.

⁷¹⁸ Birlik, “Büyük Yol Makinesi Geliyor”, 05 Mart 1954, s.1.

⁷¹⁹ Demokrat Çankırı, “Kızılırmak Yolu ve Kurulacak Olan Devlet Üretme Çiftliği”, 13 Şubat 1955, s.1.

⁷²⁰ Devrim, “Dikenli Köy Yolu Bugün Törenle Açılıyor”, 12 Ocak 1957, s.1.

⁷²¹ Yeni Çankırı, “Yeni Yapılan Çankırı-Yapraklı Yolu Dün Hizmete Sokuldu”, 24 Haziran 1957, s.1.

⁷²² Yeni Çankırı, “Su ve Yolumuz Hükümetimizin Eseridir”, 02 Aralık 1957, s.1.

⁷²³ Yeni Çankırı, “Çağdaş Otobüsleri Hizmete Girdi”, 01 Aralık 1959, s.1, http://www.cansaati.org/CansaatiOrgArsiv2002-2005/topic.asp?TOPIC_ID=1652&FORUM_ID=42&CAT_ID=7&Topic_Title=%C7ank%FDr%FD+Tarihine+Tan%FDk+5%3A+%DDhsan+GAFURO%D0LU&Forum_Title=%C7ank%FDr%FD+Tarihine+100+Canl%FD+Tan%FDk, Erişim Tarihi: 03.03.2020.

Fotoğraf 63: Çağdaş Otobüsleri⁷²⁴

⁷²⁴ Üstteki fotoğraf <http://imaret.cansaati.org/wp/>, Çankırı Fotoğrafları adlı albümden alınmıştır. Dr. Rıfki Kamil Urgan Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf:80, Zarf No:18/7

Fotoğraf 64: Çankırı'da Nakliyeciler Ve Şoförler⁷²⁵

Yıl	Şoseler		Toprak Yollar	
	İyi	Bozuk	Tesviyeler	Ham Yol
1946	139	74	180	38
1947	134	67	163	78
1948	81	154	124	101
1949	175	47	126	135

Tablo 60: CHP Dönemi Çankırı'nın Kara Yolu Durumu⁷²⁶

⁷²⁵ Demiröz, a.g.e., s.76.

⁷²⁶ BİGM, 1950 İstatistik Yıllığı, s.331.

Yıl	Devlet Yolları		İl Yolları	
	Yaz ve Kış Geçit Veren	Bozuk Tesviyeli ve Ham	Yaz ve Kış Geçit Veren	Bozuk Tesviyeli ve Ham
1950	157	162	29	120
1951	234	85	58	205
1952	256	63	47	194
1953	258	61	47	194
1954	258	61	59	207
1955	261	60	101	186
1956	264	60	121	170
1957	260	60	130	171
1958	258	60	155	143
1959	258	60	184	135
1960	258	60	192	205

Tablo 61: DP Dönemi Çankırı'nın Kara Yolu Durumu⁷²⁷

Tabloları incelediğimizde DP döneminde 1951'den sonra devlet yolu uzunluğu yüksek oranda artış göstermiştir. İl yolları için ise aynı durum 1955 yılından sonra görülmektedir. CHP döneminde ise şose verileri DP dönemine göre daha düşük bir tablo çizmektedir ve bozuk yol kilometresi 1951 sonrasına göre daha fazladır. İl yollarında durum daha farklı olmakla birlikte CHP dönemine nazaran DP döneminde bozuk ve ham yol kilometresi geçit veren yola göre daha genel olarak yüksek rakama sahiptir.

⁷²⁷ BİGM, 1959 İstatistik Yıllığı, s.455; 1960-1962 İstatistik Yıllığı, s.453.

Yıl	Otomobil	Otobüs	Kamyon	Motosiklet	Bisiklet
1946	4	5	20	7	33
1947	6	3	34	7	2
1948	8	5	48	8	54
1949	9	8	51	8	64
1950	48	7	55	7	59
1951	12	11	62	13	77
1952	21	14	75	24	131
1953	31	17	85	44	193
1954	54	29	132	39	201
1955	69	36	165	41	190
1956	61	43	172	48	207
1957	63	38	188	59	209
1958	49	35	162	68	198
1959	55	38	196	44	117
1960	61	55	229	46	190

Tablo 62: 1946-1960 Yılları Arasında Çankırı'daki Motorlu Taşıt Sayısı⁷²⁸

Verilere göre 1950'den sonra motorlu taşıt sayısında ciddi bir artış yaşanmıştır. Özellikle kamyon, motor ve bisiklet rakamı yıllara göre sürekli yükseliş göstermiştir. II. Dünya Savaşı'nda askeri amaçla kullanılan karayolu araçlarının sayısı fazlalaşmış ve buna bağlı olarak motorlu taşıt sanayisinde üretim artmıştır. Savaş sonrası dünya genelinde bu sektördeki rekabet ve üretim artmıştır, bu da karayolu taşıtlarının sayısının artmasına neden olmuştur. Bütün bu etkenlerin sonucu olarak Çankırı'da hem kara yol uzunluğunun artması hem de ithal taşıtların ülke içindeki satışının artması verilerdeki değişimini açıklamaktadır.

⁷²⁸ BİGM, 1950 İstatistik Yıllığı, s.362; 1959 İstatistik Yıllığı, s.463-468

Fotoğraf 65: Çankırı Plakalı Bir Araç⁷²⁹

Diğer dinamiklerde olduğu gibi ulaşımda da genel politikanın Çankırı'ya yansımaları benzer olmuştur. CHP döneminde demiryoluna verilen öncelik DP döneminde yerini karayoluna devretmiştir. CHP iktidarında Çankırı'ya demiryolu hattı bağlanmış ve istasyon genişletilmiştir. Şehirde 1946-1950 yılları arasında karayolu üzerine çalışmalar yapılmış olmasına rağmen 1950'den sonrası kadar hızlı bir ivme kaydedilememiştir. DP döneminde Çankırı'daki karayolunun gelişiminin ne denli ilerlediği, ilçe ve köylere yapılan yollar, motorlu taşıt sayısı ile yolcu taşımacılığında yapılan adımlardan ve artış oranlarından anlaşılmaktadır.

3.3. Dernekler

Çankırı'nın sosyo-kültürel hayatında derneklerin katkısı geniş yer tutmaktadır ki bu durum şehirde bulunan dernek sayısından da anlaşılmaktadır. 1960 yılında Türkiye genelinde 2.338 kişiye bir dernek düşerken Çankırı'da 1.284 kişiye bir dernek düşmektedir.⁷³⁰ Nüfusa endekslenirse şehirde yüksek bir dernek sayısı teşkil etmektedir.

Çankırı'da 1945 yılına kadar kurulan başlıca dernekler; Kızılay (1925), Tayyare Cemiyeti (1925), Çocuk Esirgeme Kurumu (1922), Ulusal Ekonomi (1937), Yardım

⁷²⁹ Dr. Rıfki Kamil Urgan Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 184, Zarf No: 31/17.

⁷³⁰ Ayhan, a.g.e., s.248.

Sevenler Derneği (1940)'dir. Ayrıca Çerkeş ilçesinde Yardım Sevenler Derneği (1941), Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu (1936), Türk Hava Kurumu, Ilgaz'da Türk Hava Kurumu (1944), Şabanözü'nde Uçak Kurulu (1945), Kızılay (1945), Çocuk Esirgeme Kurumu (1942), Kurşunlu'da ise Kızılay (1945), Çocuk Esirgeme Kurumu (1945), Türk Hava Kurumu (1944)'nun şubeleri bulunmaktadır.⁷³¹

Fotoğraf 66: II. Dünya Savaşı Yıllarında Kızılay Şubesinde Ekmek Dağıtımı⁷³²

1946'dan sonra kurulan başlıca dernekler kuruluş tarihleri ile; Çankırı'yı Güzelleştirme ve Tanıtma Derneği (1946)⁷³³, Veremle Savaş Derneği (1949)⁷³⁴, Kızılay Eskipazar Derneği (1947)⁷³⁵, Şabanözü Memurlar Birliği Derneği (1948)⁷³⁶, Çiftçiler Derneği (1952)⁷³⁷, Çankırı Şoförler Cemiyeti (1957)⁷³⁸, Kadınlar Birliği Çankırı Şubesi (1955)⁷³⁹, Çankırı'yı Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği (1955)⁷⁴⁰, Çankırı Esnaf Dernekleri Birliği (1955)⁷⁴¹, Kadınlar Yoksullara Yardım Derneği (1957)⁷⁴²'dir.

⁷³¹ BCA. 490-1-0-0-596-61-9.

⁷³² Demiröz, **a.g.e.**, s.72.

⁷³³ Çankırı, "Çankırı'yı Güzelleştirme ve Tanıtma Derneği Kuruldu", 11 Haziran 1946, s.1.

⁷³⁴ Çankırı, "Veremle Savaş Derneği Kuruldu", 18 Ocak 1949, s.1.

⁷³⁵ Çankırı, "Eskipazar'da Kızılay Derneği Kuruldu", 14 Ocak 1947, s.2.

⁷³⁶ Çankırı, "Şabanözü'nde Memurlar Birliği Derneği Kuruldu", 20 Mart 1948, s.1.

⁷³⁷ Birlik, "Çankırı'da Çiftçiler Derneği Kuruluyor", 16 Mayıs 1952, s.1.

⁷³⁸ Demiröz, **a.g.e.**, s.81.

⁷³⁹ Demokrat Çankırı, "Kadınlar Birliği Çankırı Şubesi Kuruldu", 07 Mayıs 1955, s.1.

⁷⁴⁰ Demokrat Çankırı, "Çankırı'yı Kalkındırma ve Güzelleştirme Derneği Çalışmalarına Başladı", 04 Şubat 1955, s.1.

⁷⁴¹ Demokrat Çankırı, "Çankırı Esnaf Dernekleri Birliği Toplantısı Yarın Yapılacak", 15 Ekim 1955, s.1.

Fotoğraf 67: Çankırı Esnafı⁷⁴³

Çankırı merkezli derneklerin yanı sıra başka illerde ikamet eden Çankırlılar da çeşitli dernekler kurmuşlardır. Bu dernekler kültür ve eğitim üzerine temellendirilmiş ve ad-kuruluş yer-tarihleri şöyledir; Çerkeş Kültür Derneği (Ankara-1949)⁷⁴⁴, Çankırı Yüksek

⁷⁴² Yeni Çankırı, "Kadınlar Yoksullara Yardım Derneği Hayırlı Ve Müsbet Faaliyetleri İle İnkişaf Ediyor", 30 Nisan 1957, s.1.

⁷⁴³ Dr. Rıfki Kamil Urgan Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 203, Zarf No: 40/3; Fotoğraf: 204, Zarf No: 40/4.

⁷⁴⁴ Çankırı, "Çerkeş Kültür Derneği", 18 Ocak 1949, s.1.

Tahsil Talebe Cemiyeti (Ankara-1953)⁷⁴⁵, Çankırlı Öğrencileri Koruma Derneği (İstanbul-1947)⁷⁴⁶.

Fotoğraf 68: Sivil Toplum Örgütleri Bayram Kutlaması⁷⁴⁷

⁷⁴⁵ Devrim, "Ankara'da Yüksek Tahsil Talebe Cemiyeti Faaliyete Geçti", 14 Mart 1953, s.1.

⁷⁴⁶ Çankırı, "Çankırlı Öğrencileri Koruma Derneği Hakkında", 19 Ağustos 1947, s.1.

⁷⁴⁷ Demiröz, *a.g.e.*, s.53.

Fotoğraf 69: Çankırı Şoförler Cemiyeti Kuruluş Tarihi 15 Aralık 1954⁷⁴⁸

Dernekler Çankırı'nın gelişiminde özellikle proje ve sermaye yaratılmasında katkı sağlamasının yanı sıra şehir içinde ya da dışında öğrenim gören öğrencilere burs bağlanmasında aracı olmuştur. Derneklerin bir diğer önemli katkısı ise şehirde gerçekleşen doğal afetlerden etkilenen afetzedelere yardım yapmasıdır. Dernekler sayesinde afet sonucu şehirde oluşan zararlar devlet kurumları ile beraber iyileştirilmiştir. Çankırı'da kadınlar dernekleri içinde faal olarak yer almış ayrıca kadınlar tarafından kurulan dernekler de vardır. Kadınlar Birliği Çankırı Şubesi ve Piyade Atış Okulu mensubu subayların eşleri tarafından kurulan Kadınlar Yoksullara Yardım Derneği bu derneklere örnektir. Kadınlar, ihtiyaç sahipleri ve afetzedelere yönelik çalışmalarıyla şehirde önemli yer tutmuştur.

⁷⁴⁸ a.g.e., s.81, Dr. Kamil Rıfki Urgan Araştırmaları Merkezi Arşivi, Fotoğraf:194, Zarf No:33/ 7.

Fotoğraf 70: Modern ve Geleneksel Kıyafetli Çankırılı Kadınlar⁷⁴⁹

3.4. Sinema Ve Tiyatro

3-25 Nisan 1897 tarihinde Alexandre Promio'nun İstanbul içinde yaptığı çekimlerin Yıldız Sarayı'nda gerçekleştirilen film gösterimi ile Sultan Abdülhamit ve saray sakinlerine sunulması Türkiye'de Türk sinemasının miladıdır. II. Meşrutiyet ve Mütareke dönemlerinde de çeşitli filmler çekilerek gösterimleri yapılmaya devam edilmiştir.⁷⁵⁰ Millî Mücadele sırasında sinema durağanlaşmış, Cumhuriyetin ilanının ardından tekrardan ivme kazanmaya başlamıştır. İlk Türk özel film evi *Kemal Film* kurulmuş ve 1924'e kadar etkinliğini sürdürmüştür. 1930'lu yıllara gelindiğinde Türk sinemasını omuzlayan özel girişimde İpek Film olmuştur. İpek Film Muhsin Ertuğrul ile

⁷⁴⁹ Dr. Rıfki Kamil Urgan Araştırma Merkezi Arşivi, Fotoğraf: 242, Zarf No: 43/42.

⁷⁵⁰ Işıl Karahanoğlu, **1950-1970 Yılları Arasında Türk Sinemasının Temel Özelliklerinin Oluşmasını Sağlayan Toplumsal, Ekonomik, Siyasi, Kültürel Etkenler Ve Bunların Türk Sinema Tarihindeki Yeri**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007, s.1-2.

beraber birçok filme imza atmıştır.⁷⁵¹ Bu yıllarda oldukça hissedilen devletçilik sinemayı da etkilemiştir. 1930'da yapılan Belediye Kanunu ile belediyelere şehirlerde sinema gösterimi görevi verilmiştir. 1939'da Muhsin Ertuğrul döneminin sona ermesiyle birlikte yeni sinemacılar sektöre girmeye başlamış ve sinemadaki tiyatro esintisi artık görülmemiştir.⁷⁵² Sinemada başlayan bu yeni dönemin II. Dünya Savaşı'na denk gelmesi ve ekonomik bunalım nedeniyle Türk sinemasının gelişimi duraksamış, 1940-1945 yıllar arasında ancak sekiz film çekilebilmiştir. Ayrıca bu dönemde 1939'da Filmlerin ve Film Senaryolarının Kontrolüne Dair Nizamname düzenlenmiştir. Türkiye'de 1940'a kadar Avrupa filmlerine rağbet çok iken savaş ile beraber gösterimlerin yoğunluğu Amerika ve Mısır sinemasına kaymıştır. Savaş sonrasında Türk sinemasına destek verilerek yerli filmlerdeki vergi oranı % 25'e inmiştir. Böylece çekilen yerli film sayısında artış görülmüştür.⁷⁵³ Halkevleri ve özel sinemalar, erken cumhuriyet döneminde sinemayı desteklemiş ve çeşitli film gösterimlerine ev sahipliği yapmıştır. Özellikle taşralardaki film gösterimlerinde halkevi önem arz etmektedir.

Türkiye DP iktidarı yönetiminde iken 1950-1959 yılları arası sinema, yeni bir değişim içerisinde olduğundan ötürü *Sinemacılar Dönemi* olarak geçmektedir. Yeşilçam'ın tohumlarının atıldığı bu dönemde elektrik kullanımının yaygınlaşması ile birlikte sinema salonları çoğaldığı gibi seyirci sayısında da artış gözlemlenmiştir.⁷⁵⁴ Türk sineması bu yıllarda yeni geliştiğinden ötürü gerekli araç edinimi ve ithalatta yaşanan noksanlar dönemin bir diğer dikkate değer sıkıntılarında biri olmuştur. Ayrıca DP döneminde uygulanan sansürler ve seyircilerin yönelimleri sinemanın özgür içerik üretmesine bir engel teşkil etmiştir.⁷⁵⁵

Cumhuriyet Dönemi'nde Çankırı'ya gelen yeniliklerden birisi sinemanın gelişidir. Çankırı Muallimler Birliği 27 Haziran 1925 tarihli toplantısında, Çankırı'ya sinema getirilmesi konusunda çalışmalar yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Çankırı Valisi

⁷⁵¹ a.g.t., s.3-4.

⁷⁵² Arif Can Güngör, "Geçmişten Günümüze Türkiye'de Devlet-Sinema İlişisine Bakış", **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication**, Cilt 9, Sayı 3, Temmuz 2019, s.s. 347; Karahanoğlu, a.g.t.,s.7.

⁷⁵³ Orhan İstanbul, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Sineması (1918-1950)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019, s.24-25.

⁷⁵⁴ Betül Sarı Aksakal, "Türk Sineması Işığında Türkiye'deki Sosyoekonomik, Sosyopolitik Ve Sosyokültürel Dönüşümler", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 11, Sayı 58, Ağustos 2018, s. 750-751.

⁷⁵⁵ Güngör, a.g.m., s.348.

Cemil Bey tarafından yaptırılan 300 kişilik sinema binası Ekim 1925'te açılmıştır. Fakat bu bina açıldıktan sonraki ilk yıllarında sinema salonundan çok tiyatro ve piyeslerin oynandığı bir mekân olarak kullanılmıştır.⁷⁵⁶ 1928 yılına geldiğimizde sinema salonu için Ankara'dan sinema motoru getirildiği görülmektedir. 11 Şubat 1928'de ise sinemada açılış ve yarar gecesi düzenlenmiştir. Salonda ilk film gösterimi *Maskeli Dansöz* adındaki film ile sadece kadınlara özel yapılmıştır.⁷⁵⁷ Çankırı'da sinema gösterimlerinin asıl parladığı dönem Türk Ocağı'nın öncülüğünde olan 1930'lu yıllara denk gelmektedir. Türk Ocağı, Ankara'dan bir sessiz sinema makinesi satın alıp 07 Şubat 1930'da ilk sessiz film gösterimini gerçekleştirmiştir. Halk, sinemaya büyük ilgi göstermiş olduğundan haftada iki gün film seansı bulunmaktadır. Sinemada *Kamçılı Medeniyet* ve Muhsin Ertuğrul'un yönettiği Milli Mücadele konulu *Ankara Postası* filmleri gösterilmiştir. 18 Nisan 1931'de Türk Ocakları kapatıldıktan sonra Çankırı'daki sinema binası çeşitli okul gösterileri, tiyatrolar ve kongreler için kullanılmıştır.⁷⁵⁸ Şehirdeki sinema gösterimi görevi Türk Ocağı'ndan sonra halkevine geçmiştir. Çankırı Halkevi'nin bu konudaki önemi ve yeniliği, sesli sinema motorunu getirmiş olmasıdır. Uzun uğraşlar ve gümrük sorunlarından sonra makine Çankırı'ya ulaşmış ve 05 Şubat 1937'de sinemada *Ali Baba* adlı sesli film gösterilmiş olsa da Çankırı'da ilk sesli film, 1 Ekim 1936 günü seyyar bir kumpanya sayesinde gerçekleşmiştir.⁷⁵⁹ Halkevi, şehirdeki sinema gösterimleri için CHP Genel Merkezi'ne film isteklerinde bulunmuştur. Ayrıca film temini diğer şehirlerin halkevleri arasında takas edilerek de sağlanmıştır. Gösterimdeki filmlerin konuları; eğitim içerikli kısa filmler, haber, propaganda, spor konulu ve yerli ya da yabancı yapımlardır.⁷⁶⁰

Yeni sesli makinenin alınmasıyla Çankırı'da sinemada yeni bir döneme geçilmesine rağmen beraberinde maddi imkânsızlıklar nedeniyle sıkıntılar baş göstermiştir. CHP tarafından yasaklanmış olmasına rağmen Çankırı Halkevi sinema gösterimleri için seyirciden ücret talep etmekle beraber sinema salonunu belediyeden kiralamıştır. Bu nedenle 1937'de bir teftiş geçiren halkevinin CHP İl Örgütü Genel Sekreterliği'ne

⁷⁵⁶ Boran, **a.g.m.**, s.262.

⁷⁵⁷ Demir, **a.g.m.**,s. 132 ; Boran, **a.g.m.**, s.262.

⁷⁵⁸ Boran, **a.g.m.**, s.263

⁷⁵⁹ 1932-1940 yılları arasında sinemada gösterilen diğer filmlerin adları şöyledir; Bataklı Damın Kızı Aysel, Trakya'dan Manevralar, Adana'nın Kurtuluş Bayramı, Harbiyelilerin Ankara'ya Gelişi, Atatürk'ün Ankara'ya Gelişi, CHP Büyük Kongresinin Açılışı. **a.g.m.**, s.267-268.

⁷⁶⁰ Burcu Özcan, "Sinemanın Çankırı'ya Gelişi", **Çankırı Valiliği ve V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri Millî Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı 21-23 Ekim 2010**, Çankırı, s.295-296.

yaptığı savunmasını şöyle açıklamıştır. Halkevi binasının yeterli gelmemesi nedeniyle İl Özel İdaresine ait olan sinema binasının Halkevi tarafından kiralanmış ayrıca halkevinin bakanlık ve hayır kurumlarından gelen filmleri ücretsiz sunulmuştur. Fakat daha farklı film gösterimleri için bir şirketle anlaşılmış ve yığılmayı önleyebilmek adına gösterimlerden cüzi bir miktarda ücret alındığı belirtmiştir. 18 Ocak 1940'da çıkarılan genelge ile halkevi sinemalarının işletilmesi Ar Komitesi'ne devredilmiştir. Böylece ücretli film gösterimleri de son bulmuştur. Bu değişiklik sonucunda şehirdeki film gösterimlerinin önü tıkanmıştır.⁷⁶¹

1940-1943 yılları arasında CHP Genel Merkezi tarafından gönderilen filmlerin büyük bir bölümü propaganda içeriklidir.⁷⁶² 1942 yılında yeni halkevi binasının yapımıyla modern bir sinema salonuna da kavuşan şehir, film gösterimleri için yeni bir umut doğurmuş olsa da bu durum öyle olmamıştır. Yeni salona uyum sağlayan bir sinema makinesi istenilmiş olmasına rağmen Genel Sekreterlik bu isteğe olumlu cevap vermemiştir. Bu nedenle salon kullanılamamıştır. Eski sinema binası ise Çocuk Esirgeme Kurumu'na 1942 yılında kiralanmıştır. 1945 yılında geçirdiği yangınla bu bina kullanılamaz hale gelmiştir. Halkevi, sinema binasını 05 Eylül 1946'da Çocuk Esirgeme Kurumu'na kiraya vermiştir. Fakat aynı yıl 20 Ağustos'ta alınan kararda, salonların yalnızca sinemacılara kiralanabileceği açıklanmıştır. Böylece sinema binasının işletilmesinde yeni bir çıkmaza girilmiştir. Neticede Çocuk Esirgeme Kurumu ile yapılan sözleşme iptal edilmiş ve 1947-1949 yılları arasında salon Kerim Erten isimli kişiye kiralanmıştır. Fakat Atış Okulu'nun kendi sinema salonunu açması sinema gelirini düşürmüştür. Bu sebeple Erten, 1948'de kiranın düşürülmesini talep etmiş ve bu talebi kabul edilmiştir.⁷⁶³ 17 Haziran 1952 tarihli Birlik Gazetesi'nde, halkevi sinema binasının 13 Ağustos 1951'de gerçekleşen sel neticesinde ciddi hasara uğradığı ve selin üzerinden bir yıl geçmesine rağmen binanın halen yetkililer tarafından tamir edilmeyip

⁷⁶¹ Boran, **a.g.m.**, s.269-271.

⁷⁶² 21 Şubat 1940'da Hatay'ın Kurtuluşu, 19 Mayıs 1938 Töreni, Baraj Açılışı, 02 Ekim 1940'da Ankara Kömür Sergisi, Atatürk İhtifali, İsmet İnönü'nün Marmara Gezisi, Erzincan Zلزesi, 30 Ocak 1941'de Dumlupınar Abidesi'nin Açılışı, Atatürk'ün Büyük Anadolu Seyahati, 1939 Cumhuriyet Bayramı, Kahraman Askerlerimize Yardım, 09 Nisan 1941'de Askeri Okullar Spor Bayramı, 19 Mayıs 1940 Spor Bayramı, 09 Haziran 1941'de Halkevleri, 1940 Cumhuriyet Bayramı, Bergama Kalesi, 08 Eylül 1941'de Donanmamızın Malta Seyahati, 12 Aralık 1941'de Kahraman Erlerimize Yardım, 19 Mayıs 1940, Türk Gençliğinin Tayyarecilik Hamleleri, 20 Nisan 1942'de Adana'nın Kurtuluş Bayramı, Bursa Dağ Sporları, Afyon-Isparta Hattının Açılışı, 20 Ağustos 1942'de Yeni Türkiye, 08 Ocak 1943'te Halkevlerinin Onuncu Yıldönümü Genel Sekreterinin Nutku, Milli Oyunlar, Erzincan Halkevinin Açılışı, 19 Mayıs 1940 içeriklerine sahip filmler Çankırı Halkevi'ne gönderilmiştir. **a.g.m.**, s.270-271.

⁷⁶³ Boran, **a.g.m.**, s.269-274

atıl vaziyette durduğundan bahsedilmiştir.⁷⁶⁴ Selin gerçekleştiği tarihlerde halkevlerinin kapatılması kararı yürürlüğe girmiştir. Bu sebeple binanın bakımı ile ilgili gecikmelerin yaşanmış olduğu kabul edilebilir.

1951’de halkevlerinin kapatılması ve şehirdeki sinema binasının durumu, film gösterimlerini bir süre duraksatmıştır. Fakat sonradan açılan özel sinemalar ile film gösterimleri şehirde devam etmiştir. 1960’lı yıllara geldiğimizde, şehirde Halk, Ordu, Büyük adlı üç kışlık sinema ile Kısmet ve Yıldız adlı olmak üzere iki yazlık sinema mevcuttur.⁷⁶⁵ DP dönemi ve sonrasında açılan yeni sinema salonlarıyla şehirdeki kültürel hayat daha da canlanmıştır.

Türk tiyatrosunun geçmişi sinemaya göre daha köklüdür. Geleneksel Türk tiyatrosunun yanı sıra Tanzimat dönemi ile batı eksenli tiyatro oyunları edebiyatımızda gün yüzüne çıkmıştır. Tanzimat edebiyatçıları çeşitli tiyatro oyunları kaleme almıştır. Şinasi’nin Şair Evlenmesi adlı oyunu yazılan ilk tiyatro eseridir. Osmanlı Tiyatrosu, Gedikpaşa Tiyatrosu, Şark Tiyatrosu ve Asya Kumpanyası dönemin ileri gelen tiyatro topluluklarıdır.⁷⁶⁶

1878’de başlayan Sultan Abdülhamit devrinin istibdat yönetiminde yapılan sansürler ve Osmanlı Tiyatro binasının yıkılması tiyatronun ilerleyişine ket vurmuştur. Bu durum II. Meşrutiyet’in ilanı olan 1908 yılına kadar sürmüştür. Sonrasında Meşrutiyet’in getirdiği özgür yapı tiyatroya da yansımış ve bu dönemde siyasi konulu oyunlar da çokça sahnelenmiştir.⁷⁶⁷ Bu dönemdeki diğer gelişmeler ise günümüzdeki İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatrosu’nun temeli olan konservatuar Darülbedayi’in 1914’te kurulması ve 1920’de ilk Türk kadın oyuncu Afife Jale’nin sahne almasıdır.⁷⁶⁸

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde sanatın her kolunun geliştirilmesi için özel çaba harcanmıştır. Elbette tiyatro da bu durumdan etkilenmiştir. Atatürk, ulusal bir tiyatro

⁷⁶⁴ Birlik, “Halk Sinema Binasına Lütfen Alaka Gösterelim”, 17 Ağustos 1952, s.1.

⁷⁶⁵ **Çankırı İl Yılığ**, s.108.

⁷⁶⁶ Metin And, **Başlangıçtan 1983’e Türk Tiyatro Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014, s.81-83.

⁷⁶⁷ Şahika Karaca, “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Tiyatro Edebiyatı Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt 4, Sayı 7, 2006, s.148-149.

⁷⁶⁸ Refik Ahmet Sevengil, **Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu**, Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1934, Cilt 1, s.89,116.

yaratmanın yanı sıra tiyatroyu daha geniş bir kesime ulaştırmayı amaçlayarak bir halk tiyatrosu kurmak istemiştir. Ve bunun kamu yoluyla yapılmasının gerekliliğine değinmiştir.⁷⁶⁹ Darülbedayi on yıl süren sessiz dönemini 1927’de Muhsin Ertuğrul’un başkan seçilmesi ile bozmuştur. 1931’de İstanbul Belediyesi’ne bağlanan kurum artık belediye bütçesiyle idare edilmeye başlanmış ve 1934’te adı Şehir Tiyatrosu olarak yenilenmiştir.⁷⁷⁰ Ankara’da ise Şadi Fikret’e ait Millî Sahne gezici tiyatro olarak yer almıştır. Ayrıca Darülbedayi 1942 yılına kadar Anadolu’da turne gerçekleştirmeye devam etmiştir. Yapılan turnelerin yanı sıra Anadolu’nun birçok kentinde tiyatroyu halka benimsetme görevini Halkevleri üstlenmiştir. Halkevlerinin temsil kolları tiyatroyu halka tanıtmalarının yanında yeni oyuncular yetiştirilmesi yönünden de önemli bir yere sahiptir. Çünkü o yıllarda hem sahne arkası hem de sahne önü çalışan sayısı oldukça azdır. Ayrıca Halkevi tiyatroları Bölge Tiyatrosu örneği teşkil etmektedir. Burada yerel etmenler ile oyunlar şekillendirilmiş ve canlandırılmıştır.⁷⁷¹

Bir diğer kuruluş olan Devlet Tiyatroları’nın temeli 1936’da kurulan Devlet Konservatuvarı’na dayanmaktadır. Tiyatro bölümünden mezun olan oyuncular konservatuar ile beraber oluşturulan Tatbikat Sahnesi’nde sahne almışlardır. 27 Ekim 1947’de Küçük Tiyatro’nun da faaliyete geçmesiyle tiyatro gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Nihayetinde uzun yıllardır çalışmaları yapılan Devlet Tiyatroları 16 Haziran 1949 tarihinde çıkarılan kanun ile kurulmuştur.⁷⁷²

Çok partili döneme geçildiğinde siyasi konulu tiyatro oyunlarının konuları değişikliğe uğrayarak ülke genelindeki değişimi yansıtmıştır. 1946’ya kadar olan süreçte savaş zenginleri, kara borsa ve geri kalan belediye işleri politik anlamda oyun içeriklerini oluşturmuştur. 1946’dan sonra yeni bir siyasi tabanla beraber siyasetçi tiplmeleri ve genel siyasi hava tiyatro oyunlarına yansımaya başlamıştır. Haldun Taner, Cevat Fehmi

⁷⁶⁹ And, a.g.e., s.157-159.

⁷⁷⁰ Levent Suner, “Cumhuriyet Döneminde Tiyatroların Kurumlaşması”, *Tiyatro Araştırmaları Dergisi*, Sayı 12, 1995, s.13.

⁷⁷¹ And, a.g.e., s.165.

⁷⁷² Suner, a.g.m., s.14.

Başkut ve Reşat Nuri Güntekin gibi yazarlar bu içerikleri barındıran oyunlar kaleme almışlardır.⁷⁷³

DP iktidarında tiyatro üzerine çalışmalar yapılmış olsa da CHP dönemi kadar içerikli olamamıştır. Halkevlerinin kapatılması ile taşralardaki tiyatro etkinliği sınırlanmıştır. Tiyatro toplulukları turlara çıkmış olsa da şehirlerde Halkevleri kadar sürekli etkinlik gösterememiştir. Büyükşehirlerde ise taşraya nazaran gerekli çalışmalara devam edilmiştir. Ankara’da 1956 yılında eski Halkevi binası *Üçüncü Tiyatro* adını alarak açılmış, Evkaf Apartmanı’nda Oda Tiyatrosu kurulmuştur. Devlet Tiyatroları dâhilindeki tiyatro salonlarını çoğaltmayı sürdürmüştür. 1956-57 sezonunda Devlet Tiyatroları Adana ve İzmir Belediye tiyatrolarını bünyesine katmış, Bursa’da *Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosu* açmıştır.⁷⁷⁴ Devlet Tiyatrolarının yanı sıra 1956’da Konya ve Eskişehir’de bölge tiyatrosu açılmıştır. 1950-1952 arasında memurlar ve öğrencilere devlet tiyatrolarında indirimli bilet hakkı tanınmış ve halk geceleri tertiplenmiştir. Eğitim açısından yapılan çalışma ise 1958’de Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi’nde Tiyatro Enstitüsü’nün kurulması olmuştur.⁷⁷⁵

Çankırı’da tiyatro; gezici tiyatrolar, okul ve halkevinin düzenlediği piyesler ile yaşatılmıştır. 23-24 Mayıs 1940’ta İstanbul Şehir Tiyatrosu turne kapsamında Çankırı’da iki oyun, 20 Ocak 1942’de ise Ertuğrul Sadi Tek önderliğindeki Gülhane Parkı Şehir Tiyatrosu da üç oyun oynamıştır.⁷⁷⁶ Ocak 1946’da Sadi Tek tiyatro topluluğu tekrar Çankırı’ya gelmiş, halkevinde bir hafta boyunca toplamda on piyes oynamıştır. Halk tarafından ilgi ile izlenen tiyatro, şehirden ayrılarak turuna Samsun’da devam etmiştir.⁷⁷⁷ Kenan Güler’in tiyatro topluluğu da Ocak 1949 şehirde beş piyes oynamıştır.⁷⁷⁸ Gezici tiyatro topluluklarının yanı sıra sinemada olduğu gibi tiyatro temsilleri de çoğunlukla halkevi tarafından tertiplenmiştir. Halkevinin temsil şubesi tarafından birçok piyes oynansa da gerçekleştirilen temsil toplamı sinema gösterimine

⁷⁷³ Uğur Akıncı, “Oyun Yazarlarımızın Çok Partili Sisteme, Politikaya Ve Politikacıya Bakışı (1946-1960)”, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, Sayı 29, 2010, s.174.

⁷⁷⁴ Memet Fuat, **Tiyatro Tarihi**, MSM Yayınları, İstanbul, 2010, s.245.

⁷⁷⁵ Başak Katrancı Kasalı, “Menderes Dönemi Hükümet Programlarında Sanatın Yeri: 1950-1960 Arası Kısa Dönem Analizi”, **Sanat Tarihi Dergisi**, Cayı 24, Sayı 2, Ekim 2015, s.168, 171.

⁷⁷⁶ Dolay, **a.g.t.**, s.196.

⁷⁷⁷ Çankırı, “Sadi Tek Tiyatrosu” 29 Ocak 1946, s.1.

⁷⁷⁸ **a.g.t.**, s.196.

göre düşük bir seyirde kalmıştır. 1940 tarihli halkevi teftiş raporuna göre gösterilen 87 sinema filmine karşılık 2 piyesin oynandığı açıklanmış ve genel merkez tarafından Çankırı Halkevi yönetimine piyes sergilemelerinin arttırılması talep edilerek gerekli tedbirlerin alınmasında yardımcı olunacağını bildirmiştir.⁷⁷⁹

Fotoğraf 71: Çankırı'da Park İçinde Tiyatro İzleyen Seyirciler⁷⁸⁰

Oynanan piyes sayısının düşüklüğünün nedeni, hem şehirde tiyatroya nazaran sinemaya olan ilginin daha fazla olması hem de tiyatro sahnesinin yetersizliği kabul edilebilir. Örneğin; 1942'de yeni yapılan halkevi binasının, tiyatro sahnesinde bulunan eksiklikler dolayısı ile CHP Genel Merkezi'nin istediği *Değişen Adam* adlı oyunun sahnelenemeyeceği hakkında Çankırı Halkevi genel merkeze bir cevap vermiştir. Bunun üzerine Ankara Halkevi Sahne Müdürü Hami Uybadın Çankırı'daki sahnenin tamirati için çalışmalarda bulunmuştur. Gerekli hazırlıkların tamamlanması üzerine 22 Şubat 1942'de Çankırı Halkevi'nin yeni binasının açılışında, *Değişen Adam* adlı oyun oynanmıştır.⁷⁸¹ Ayrıca bu yıllarda halkevinin temsil şubesinin istekte bulunduğu piyesler, genel merkez tarafından sürekli karşılanmaya devam edilmiştir.⁷⁸² Edindiğimiz kaynaklar ışığında Çankırı'da 1950'li yıllardaki tiyatro faaliyetleri hakkındaki veriler

⁷⁷⁹ Demir, a.g.e., s.197-198.

⁷⁸⁰ Demiröz, a.g.e., s.67.

⁷⁸¹ a.g.e., s.124-125.

⁷⁸² a.g.e., s.170.

sınırlıdır. Yerel basında, okullarda öğrenciler tarafından düzenlenen yılsonu piyeslerinin haberlerine aralıklarla yer verilmiş, gezici tiyatro ya da özel tiyatrolar hakkında bir bilgiye rastlanılmamıştır. Verilerin azlığı ve Halkevi'nin kapatılması ile şehirde zaten kısıtlı bir faaliyet alanı olan tiyatro temsillerinin sürekliliğinde aksamalar yaşandığına dair bir çıkarım yapılabilir.

3.5. Spor

Kayıtlara göre Çankırı'da ilk spor karşılaşmaları Cumhuriyet Dönemi'nde görülmüştür. 1924'te Topçu Alayı'nın subay ve astsubayları ile Çankırlı gençler arasında futbol maçları yapılmıştır. Bu yıllarda şehirde stadyum olmadığı için günümüzdeki spor sahası içinde yer alan o zamanlarda arpa tarlası olan bir sahada maçlar oynanmıştır. Çankırı'da kurulan ilk spor kulübü 1932 yılında kurulan Çankırıspor'dur. Kulübün kurucuları Tahin Nihat Bey, Kemal Cenap Bey ve Hasan Fehmi Bey'dir. Kulübün idare merkezi Halk Eğitim Müdürlüğü binasının içindeydi. Topçu Alayı sonradan tabur düzeyine geçmiş, tabur subayları içinden Üsteğmen Şekip Bey, Orman Müdürü, Ekrem Bey, Encümen Kâtibi Halit Bey ile Hasan Fehmi Bey Bozkurtspor Kulübünü kurmuştur. 1937'de Çerkeşspor, Kurşunluspor, Ilgazspor, 1938'de Şabanözü Yeşilyurtspor kulüplerinin de kurulması ile Çankırı'da dördü ilçede ikisi merkezde olmak üzere, toplamda altı faal spor kulübü yer almıştır.⁷⁸³ Bu yıllarda futbolun yanı sıra tenis, bisiklet müsabakaları da yapılmıştır.⁷⁸⁴

Şehirde bu dönemde faaliyete geçen kulüplerin birçoğu Halkevi Spor Şubesi'nin destekleri ile oluşturulmuştur. Ayrıca halkevi şehirde gençler arasında spora ilginin arttırılması için girişimlerde bulunmuş ve spor şubesinin mevcudunu 120'den 200'e kadar arttırmıştır. Kulüplere ise 400 lira yardım ile özel muhasebe bütçelerine 1000 lira maddi destekte bulunmuştur. Şehirdeki kulüpler ile Ankara, Kırıkkale gibi civar şehir kulüpleri ile çeşitli maçlar düzenlenmiştir. Futbol dışında güreş, atletizm, binicilik, bisiklet, avcılık ve atıcılık gibi spor dalları üzerinde de önemle durulmuştur. Çankırı'da

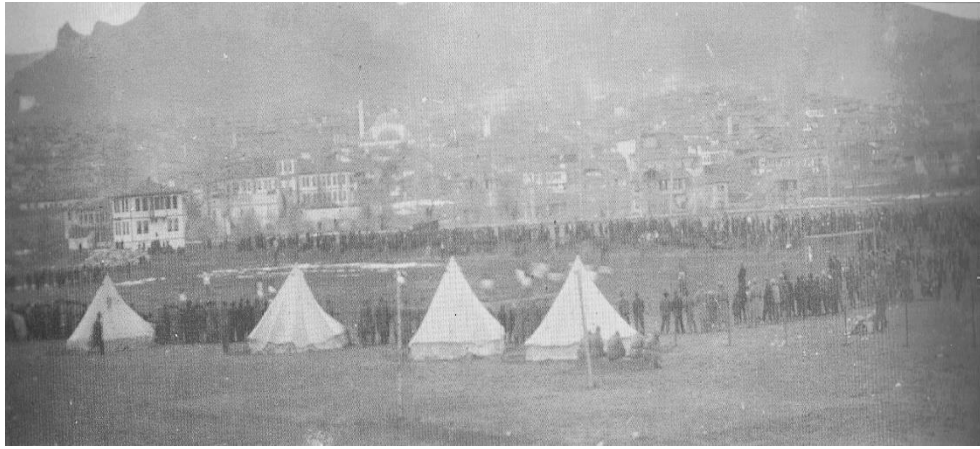
⁷⁸³ Beden Terbiyesi ve Spor İl Müdürlüğü, **a.g.e.**, s.63.

⁷⁸⁴ Dolay, **a.g.t.**, s.200.

futboldan sonra halk tarafından ilgiyle takip edilen diğerk bir spor gürreştir. İlkbahar mevsiminde üç kez gürreş karşılaşmaları dñzenlenmiřtir.⁷⁸⁵

1937'de şehirde spor faaliyetleri Tñrkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'na bağlı olarak Çankırı Spor Bölgesi Teşkilatı adı altında yñrñtñlmñřtñr. Teşkilat, Vali Hñsnñ Uzgñren başkanlığında, Necati Bayraktar, Hasan Fehmi Gñkřen ve Saim Bey (Mamako Saim) tarafından faaliyete geçirilmiştir. Aynı yıl içinde futbol, gürreş ve atıcılık ùzerine çalışmalar yapılmış ve Ceza (Disiplin) Kurulu Yñnetimi ve Ağır Ceza Başkanı Tahsin Bey, ùyeleri Ortaokul Mñdñrñ Oğuz Bey ve Yarbay Õmer Aksoy'dan oluşmak ùzere kurulmuştur.⁷⁸⁶

Spor karşılaşmalarının yapıldığı tarla, İl Õzel İdaresi'nce řñkrñ Sancak'tan satın alınarak istimlāk edilmiştir. 1940 yılında bu alana 400 kişilik tribñn ile bir bina yapılarak maçlara uygun hale getirilmiştir.⁷⁸⁷

Fotoğraf 72: 1940'larda Çankırı Stadyumu⁷⁸⁸

1948'de Kurşunlu'da bir spor alanı yapılması için Çankırı Beden Terbiyesi Bölgesi tarafından arazi istimlāk tespiti yapılmıştır.⁷⁸⁹ Ilgaz Dağı, gñnñmñzde kış sporları açısından popñler kayak merkezlerinden birisidir. Bölgenin kış sporlarına uygun hale

⁷⁸⁵ Demir, **a.g.e.**, s.173.

⁷⁸⁶ Beden Terbiyesi ve Spor İl Mñdñrlñđñ, **a.g.e.**, s.63-64.

⁷⁸⁷ Başer, **a.g.e.**, s.52, 1956.

⁷⁸⁸ Demirñz, **a.g.e.**, s.60.

⁷⁸⁹ Çankırı, "Kurşunlu'da Spor Alanı Yapılacak", 20 Ağustos 1948, s.1.

getirilebilmesi için atılan ilk adımlar 1949 tarihine rastlamaktadır. Çankırı Valisi, gençlere yeni bir spor faaliyeti sağlamak ve şehre yeni bir eser kazandırmak amacıyla girişimde bulunarak dağ evinin yapılması için Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, bu gerekliliği bildirerek harekete geçilmesini istemiştir.⁷⁹⁰ Ocak 1958’de Ilgaz Dağı’na dağ oteli yapılması tekrar gündeme gelmiştir. Yaz ve kış sporlarının yapılabileceği bir ortam sağlayan otel ve dinlenme tesislerinin inşa edilmesini içine alan bu proje için Turizm ve Kalkınma Bankası ile anlaşmaya varılmıştır. İnşaatin ilkbaharda başlanılmasına karar verilmiştir.⁷⁹¹ Çankırı’da spor alanının kısıtlılığı, şehirdeki sporculara ve kulüplere sıkıntılar doğurmaktaydı. Bu nedenle yeni bir lokalin yapımı için girişimde bulunulmuştur. 19 Eylül 1957’de modern bir spor salonu ve lokal binasının temeli Vali Fuat Alper tarafından yapılan törenle atılmıştır.⁷⁹²

1945-1953 yılları arasında şehirde kurulan kulüpler ve etkin spor dalları ise şöyledir;⁷⁹³

Kulüp Adı	Kuruluş Tarihi	Etkin Spor Dalları
Çankırı Gençlerbirliği Spor Kulübü	13 Kasım 1945	Atletizm-Basketbol-Futbol-Güreş-Hentbol-Masa Tenisi-Voleybol
Yapraklıspor Kulübü	17 Eylül 1953	Atletizm-Basketbol-Futbol-Güreş-Hentbol-Masa Tenisi-Voleybol
Çerkeşspor Kulübü	23 Eylül 1953	Futbol-Güreş-Masa Tenisi
Ilgazspor Kulübü	23 Ekim 1953	Futbol-Güreş-Voleybol

Tablo 63: 1945-1953 Yılları Arasında Çankırı’da Kurulan Spor Kulüpleri

⁷⁹⁰ Birlik, “Ilgaz’da Kış Sporları İçin Bir Dağ Evinin Yapılmasına Çalışılıyor”, 17 Eylül 1949, s.1.

⁷⁹¹ Devrim, “Dağ Otelı Yapılacak”, 16 Ocak 1958, s.1.

⁷⁹² Yeni Çankırı, “Lokal’in Temeli Atıldı”, 20 Eylül 1957, s.1.

⁷⁹³ Beden Terbiyesi ve Spor İl Müdürlüğü, **a.g.e.**, s.93-101.

Fotoğraf 73: Çankırı Gençlik Kulübü Futbol Takımı 13 Temmuz 1946⁷⁹⁴

Fotoğraf 74: 23 Nisan 1947 Ortaokul Futbol Takımı⁷⁹⁵

⁷⁹⁴ Demiröz, a.g.e., s.60.

3.6. Doğal Afetler

3.6.1. Cumhuriyet Döneminde 1946 Yılına Kadar Gerçekleşen Doğal Afetler

Çankırı, Kuzey Anadolu fay hattı üzerinde bulunmasından ötürü coğrafyasının yüzde elliden fazlası I. derece deprem bölgesindedir. Nüfusun çoğunluğu da I. ve II. Derece deprem bölgesi içerisinde yer almaktadır. Şehrin kuzeyinde bulunan Kuzey Anadolu Fay Hattının yanı sıra Çerkeş-Atkaracalar-Kurşunlu arasında Ulusu Fayı, Devrez Oluğu içinde Devrez Fayı ve bu fayın güneyinde Orta Fayı, Dodurga Fayı, Şabanözü Fayı ve Çankırı Fayı şehirdeki aktif fay hatlarındandır.⁷⁹⁶ Çankırı'nın I. Derece deprem bölgesinde bulunmasına rağmen yerleşimlerin depreme karşı uygun yapılmaması gerçekleşen afetlerin yıkıcı sonuçlar doğurmasına neden olmuştur.

Çankırı, tarihi boyunca çokça yangınların yaşanmasına rağmen şehirde asıl etkili olan afetler deprem ve sel kaynaklıdır. 1946 yılına kadar olan büyük etkilere sebep olmuş afetler şöyledir; 1939'da Çerkeş büyük bir yangın geçirmiş, bu yangında hükümet konağı, çarşı, çok sayıda ev ve iş yeri yanmıştır. Çerkeş'e bağlı Kışla Köyü'nde 1940'da yaşanan sel sonucu evleri yıkılan 19 vatandaşa, aynı yıl içinde Karacahöyük Köyü'nde, 1941'de Dikenli Köyü'nde 8 aileye, 1942'de Doğanlar ve Soğanlı Köyleri'nde yaşanan yangınlar sonucu evleri yanan vatandaşlara karşılıksız kereste yardımı yapılmıştır.⁷⁹⁷ 27 Kasım 1943'teki depremden etkilenen Ilgaz ve Çerkeş ilçelerindeki depremedelerin evlerinin tamir ve inşası için Kızılay yardım çalışmaları yapmıştır.⁷⁹⁸ 31 Ağustos 1945'te Yapraklı bucağının Ayva Köyü muhtarlığına bağlı Bürtü Köyü'nde gerçekleşen yangın neticesinde 22 ev tamamen yanmış, 121 vatandaş evsiz kalmıştır. Evsiz kalanlara yeni ev yapılabilmesi için Kızılay tarafından para ve vilayet kontenjanından da çivi yardımı yapılmıştır.⁷⁹⁹

01 Şubat 1944'te Gerede-Çerkeş merkezli gerçekleşen deprem, Çankırı için zorlu dönemlerden biridir. Depremin bilançosu 630 ölü, 720 yaralı vatandaş ve 4 binden fazla

⁷⁹⁵ <http://imaret.cansaati.org/wp/>, Çankırı Fotoğrafları adlı albümden alınmıştır.

⁷⁹⁶ M. Murat Köle, "Çankırı İli İçin Deprem Olasılık Tahmini", Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 7, Sayı 1, 2016, s.458.

⁷⁹⁷ BCA. 30-18-1-2-92-95-14, 30-18-1-2-92-9 3, 30-18-1-2-96-78-16,30-18-1-2-97-109-1.

⁷⁹⁸ BCA. 30-18-1-2-104-6-15.

⁷⁹⁹ BCA. 490-1-0-0-1583-452-3.

evin kullanılamaz hale gelmesi olmuştur.⁸⁰⁰ Depremden en çok etkilenen ilçe olan Çerkeş'in %75'i yok olmakla birlikte IV. Murat'ın Bağdat Seferi sırasında yaptırdığı yapılar, hükümet konağı, postane, halk odası ve yapılmakta olan ortaokul binası tamamen yıkılmıştır.⁸⁰¹ Depremzedeler için ücretsiz seyahat hakkı tanınmış olsa da bu hakkın depremzede olmayanlar tarafından kullanılmasının tespit edilmesi üzerine 11 Nisan 1945 tarihinden itibaren bu karar iptal edilmiştir.⁸⁰²

Fotoğraf 75: Çerkeş Depreminden Önce IV. Murat Camii⁸⁰³

⁸⁰⁰ Ayhan Yüksel, "Cumhuriyet Dönemi Çankırı Depremleri Hakkında Düşünceler", **Çankırı Valiliği ve V. Çankırı Kültürü Bilgi Şöleni Bildirileri Millî Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı 21-23 Ekim 2010, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü**, Çankırı, 2010, s.620.

⁸⁰¹ Ayhan, **a.g.e.**, s.237-239 ; Yüksel, **a.g.m.**, s.620.

⁸⁰² **BCA.30-18-1-2-104-6-15.**

⁸⁰³ http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=3007&title=iv-murat-camii-yeniden-hayat-buluyor, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

Fotoğraf 76: 1944 Gerede-Çerkeş Depremi Sonrası IV. Murat Camii⁸⁰⁴

Fotoğraf 77: Günümüzde IV. Murat Camii (Örenköy Camii)⁸⁰⁵

⁸⁰⁴ <https://www.tarihtarih.com/?Syf=4&Fa=2&Id=220908>, Erişim Tarihi: 12.04.2020.

⁸⁰⁵ “1944 depreminde son cemaat yeri yıkılan camii, köy halkı tarafından yapıya uyumlu olarak yeniden inşa edilmiştir. Duvarlar kesme taştan, yer yer devşirme taş ve tuğla da kullanılmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 1958 yılında onarılmış ve minare yenilenmiştir.1991’de tekrar onarıma alınmıştır. Günümüzdeki adı Örenköy Camii’dir.”, <https://kulturportali.gov.tr/turkiye/cankiri/kulturenvanteri/orenkoy-cam>, Erişim Tarihi: 29.04.2020.

3.6.2. Depremler

3.6.2.1. 13 Ağustos 1951 Kurşunlu Depremi

6,9 büyüklüğündeki Kurşunlu depremi, saat 21.35’de 30-50 saniye kadar sürmüştür. Günümüze kadar Çankırı’da gerçekleşen en şiddetli depremdir. Rasathanedeki aletlerin bozulmasına sebep olan bu deprem, Çankırı’dan başka Sinop, Eskişehir, Kayseri, İnegöl, Samsun, Merzifon, Amasya, Çerkeş ve Çorum’da hissedilmiştir. Kurşunlu ilçesinin Yeşilözü, Katkese, Sivrice, Pamukören, Hocahasan köyleri en fazla hasara uğrayan yerler olmuş, köydeki binaların neredeyse tamamı yıkılmıştır.⁸⁰⁶ Ilgaz da en çok hasara uğrayan ilçelerden birisi olmuş; Belveren Köyü’nde 100 ev, Çörekçiler Köyü’nde 50 ev yıkılmıştır. İlçe merkezinde ise hükümet konağı ve ortaokulda çatlaklıklar oluşmuş, selektör binası, iki ev ve bir samanlık yıkılmıştır. Diğer binaların % 10’u kullanılamaz hale gelmiştir. Kurşunlu merkezdeki Hacıbekir Mahallesi’nde 50 ev, Sivrice Köyü’nde 80 ev yıkılmıştır. Ayrıca üç cami kullanılamaz hale gelmiştir. Çankırı merkeze bağlı Korgun’da 3 ev yıkılmış, Yapraklar bucağında cami, ilkokul ve sağlık evi, Sarıkaya köyünde cami ile karakol hasar görmüştür.⁸⁰⁷ Bahsi geçen ilçelere bağlı diğer birçok köyde can ve mal kaybı yaşanmıştır. Şehir merkezinde ise bütün evlerde çatlaklar olmuş, Buğdaypazarı Caddesi’ndeki bir ev yıkılmış, bir ev ve ev altındaki iki dükkân hasar görmüş, caddeyi tutan duvar yıkılmış, cadde üzerindeki yolda yarıklar oluşmuştur. Çetince Mahallesi’nde bir ev yıkılmış, Karatekin Mahallesi’nde bir evin çatısı çökmüştür. Halkevi sinema salonunun tavan sıvaları yıkılmış, Hükümet Konağı, Emniyet ve Gazhane binasının duvarlarında hasar meydana gelmiştir.⁸⁰⁸

3.6.2.2. 17 Ağustos 1951 Depremi

17 Ağustos günü 11.10 sularında Çerkeş ve Şabanözü ilçelerinde hissedilen deprem, bu ilçelerde hasara neden olmazken Kurşunlu’da hasarlı bir cami ve minaresinin yıkılmasına neden olmuştur. Şehirde gerçekleşen bu depremler başka afetlere de neden olmakla birlikte yeni yeraltı kaynaklarını da ortaya çıkarmıştır. Kurşunlu’nun Sarıkaya

⁸⁰⁶ Akşam, “Geceki Zelzele”, 14 Ağustos 1951, s.1-2.

⁸⁰⁷ Akşam, “Zelzelede Ölenler”, 15 Ağustos 1951, s.2.

⁸⁰⁸ Çankırı, “Bu Gece İlimizde Çok Şiddetli Bir Zelzele Oldu”, 14 Ağustos 1951, s.1.

Köyü civarındaki dağ ikiye ayrılarak toprak kayması yaşanmış, bölgedeki arazide yarıklar oluşmuştur. Önceden de heyelan halinde olan Ilgaz'a bağlı Dengi köyünde toprak kayması daha da artmıştır. Dalgov köyünde ise *su çıkan* adı verilen membadan üç değirmen çevirecek kadar sıcak su kaynağı çıkmaya başlamıştır. Enkazı kaldırmak için Ilgaz'a 150, Kurşunlu'ya 310 asker gönderilmiştir.⁸⁰⁹ 1951 depremi sonucunda Çankırı'da 50 kişi ölmüş, 3354 bina hasar görmüştür.⁸¹⁰ Çankırı, Bolu ve Kastamonu'da afet nedeniyle Bakanlar Kurulu tarafından 25 Ağustos 1951'de zarara uğrayan vatandaşlara parasız kereste verilmesi kararı verilmiştir.⁸¹¹ Ekim 1951'e kadar şehre yapılan nakdî yardımlar ise 208.017 lirayı bulmuştur. Valilik aracılığıyla ulaştırılan bu yardımlar, evleri yıkılan ya da hasara uğrayan afetzedelere verilmiştir.⁸¹² Ayrıca İçişleri Bakanlığı'nın 15 Mart 1954 tarihli kararı ile Kurşunlu, Ilgaz ve Eskipazar kazalarına bağlı 11 köy kısmen veya tamamen taşınmıştır.⁸¹³

Fotoğraf 78: 17 Ağustos 1951'de Gerçekleşen Çankırı Depreminde Yıkılan Bir Ev⁸¹⁴

⁸⁰⁹ Akşam, "Zelzele Devam Ediyor", 18 Ağustos 1951, s.1-2.

⁸¹⁰ <http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/Depremler/tLarge1.htm>, Erişim Tarihi: 21.10.2019

⁸¹¹ Yüksel, **a.g.m.**, s.629.

⁸¹² Çankırı, "Nakdî Yardımlar Yapılıyor", 23 Ekim 1951, s.1.

⁸¹³ Tamamı taşınan köyler; Ilgaz kazasına bağlı Belveren, Güney köyü, Kurşunlu kazasına bağlı Sivricek, Hacımuslu köyü, Eskipazar kazasına bağlı Deresopan (Taşlık Mahallesi) köyüdür. Kısmen taşınan köyler; Ilgaz kazasına bağlı Kızılbrik, Eskice ve Çörekçiler köyü, Kurşunlu kazasına bağlı Çatkise, Dere (Aşağı) Mahalle, Feriz köyüdür. Yüksel, **a.g.m.**, s.629-630, 2010.

3.6.2.3. 07 Eylül 1953 Kurşunlu Depremi

Çankırı, 1951 afetinin verdiği zararlardan kurtulma sürecinde iken 07 Eylül 1953 günü saat 05.58'de Kurşunlu merkezli 6 büyüklüğünde bir deprem daha yaşamıştır. Bu depremde can ve mal kaybı olmamıştır. Fakat saat 18.30'da ikinci bir sarsıntı daha gerçekleşmiş ve bu deprem sonucu iki kişi ölmüş, 230 bina hasara uğramıştır. 21 Eylül ve 13 Aralık günlerinde de bölgede deprem gerçekleşmiştir. Bu depremler bir zarara yol açmamıştır.⁸¹⁵

3.6.3. Seller

Çankırı, coğrafyası gereği sahip olduğu küçük akarsularının birçoğu sel niteliğine sahiptir. İklima göre ise kasım ayında başlayan yağışlar, mayıs sonu haziran ortasında şiddetini arttırmaktadır.⁸¹⁶ Şehir planının da bu gibi etkenler göz alınarak yapılmaması, gerçekleşen sellerin afet statüsüne gelmesine yol açmıştır.

3.6.3.1. 06 Haziran 1946 Merkez, 23 Haziran 1947 Eskipazar Ve 11 Haziran 1948 Çerkeş Seli

06 Haziran 1946 günü şehir merkezinde bulunan Tatlı Çay ve Acı Çay, şiddetli yağmur ve dolu sonucu taşarak sel meydana getirmiştir. Merkeze bağlı civardaki köylerin de etkilendiği bu sel sonucu çay boyundaki evleri su basmış, mahsulâtın yüzde doksanı hasara uğramış, köprüler yıkılmış ve iki kişi ölmüştür.⁸¹⁷ 23 Haziran 1947'de şiddetli dolu ve yağmur nedeniyle Eskipazar'da sel meydana gelmiştir. İlçe merkezinde bir çocuk kaybolmuş, dört ev yıkılmış, on beş ev hasara uğramış ve dört hayvan ölmüştür. İlçe 80 bin lira zarara uğramıştır. Orta, Domi ve Arslanlar köylerinde ise zirai zarar olmakla beraber Deresoplan köyünde yıldırım çarpması sonucu iki kişi ölmüştür. 26 Haziran'da tekrar şiddetli dolu yağışı gerçekleşmiş, bu sefer hem Kurşunlu hem de Eskipazar ilçesi köyleri zirai zarara uğramıştır. Eskipazar'dan Gerede'ye doğru yola

⁸¹⁴ Akşam, 18 Ağustos 1951, s.1.

⁸¹⁵ Yüksel, **a.g.m.**, s.630-631.

⁸¹⁶ Bekir Gökmen, **Çankırı İli Coğrafyası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2011, s.101-102.

⁸¹⁷ Çankırı, "Şehrimiz Çok Büyük Bir Sel Felaketine Uğradı", 11 Haziran 1946, s.1.

çıkan bir yolcu otobüsü de sele kapılmış, bir yolcu ölmüş ve birkaç kişi yaralanmıştır.⁸¹⁸ 11 Haziran 1948’de Çerkeş ilçesinde Boya Çayı ve Karamuklu istikametindeki iki koldan sel gelmiştir. Merkezdeki büyük kanaldan sel taşmış ve kanal zarar görmüştür. İlçe merkezi ve köylerinde tarım arazileri ve evler hasara uğramıştır. Aynı tarihte yaşanan yağış sonucunda Eskipazar ilçesinde de sel meydana gelmiş, ev ve dükkânlar zarara uğramıştır.⁸¹⁹

3.6.3.2. 23 Temmuz 1952 Kızılırmak Bucağı Seli

Çankırı’nın geçirdiği en büyük sel afetlerinden biri 23 Temmuz 1952’de Kızılırmak bucağında yaşanmıştır. Dağhellece, Ayvatlı ve Kuşcalı derelerinden gelen sel, Kızılırmak bucağına bağlı Karallı, Hacılar, Saraycık, Tımarlı köylerinin arazisini tamamen, Kahyalı, Bostanlı, Halaçlı arazilerini de kısmen sular altında bırakmıştır. Bahsi geçen köylerdeki bütün bostan ve tarlalar kumlarla örtülmüş, bucaktan toplamda 24000 dekardan fazla arazi su altında kalmıştır. Hacılar köyünde 14 ev yıkılmış, 12 ev hasar görmüştür. Köylerdeki çiftçilerin alet ve vasıtaları sel ile birlikte Kızılırmak’a dökülmüş, birçok hayvan telef olmuştur. Karallı köyünde 13, Tımarlı köyünde 4 olmak üzere toplam 17 kişi hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Kalecik ilçesine bağlı Danacı köyünden olduğu tahmin edilen hayatını kaybetmiş 8 vatandaş, Kızılırmak boyunda bulunmuştur. Sel yaşanan köylerdeki zararın 1 milyon lirayı bulduğu tahmin edilmiştir.⁸²⁰ Dönemin Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu, 30 Temmuz’da afet bölgesini teftişte bulunmuş ve sonrasında yapılacaklarla ilgili yaptığı beyan maddeleri ile şöyledir;

1- Irmak Bucağına bağlı altı köyün yaptırtmak istediği su bendi için ayrılan 25000 liranın yeterli gelmeyeceği anlaşıldığından, iş için 10.000 liralık ayrıca bir tahsisat verilecektir.

⁸¹⁸ Çankırı, “Eskipazar ve Kuşunlu’da Sel ve Dolu Hasar Yaptı”, 01 Temmuz 1947, s.1-4.

⁸¹⁹ Çankırı, “Çerkeş ve Eskipazar İlçelerimizde Şiddetli Yağan Yağmur ve Dolu Hasarlara Sebep Oldu”, 15 Haziran 1948, s.1.

⁸²⁰ Birlik, “Kızılırmak Bucağını Sel Bastı 24000 Dekar Arazi Sular Altında Kaldı”, 28 Temmuz 1952, s.1.

2- Sel ağzında bulunan Hacılar ve Tımarlı köylerinin yerlerinin değiştirilebileceği veyahut bu köyleri tehdit eden derelerin ıslahı için çalışılacaktır.

3- 50-60 köyün faydalanacağı bir Kızılırmak köprüsünün inşası için gerekli tetkikat yapılacaktır.

4- Sel yüzünden harap olan Karallı köyü içme suyu yolu yapımı için 6000 liranın tahsis edilecektir.

5-Aşağıalagöz köyünün de içme suyu sene içi planlarına alınacak ve bu iş için de tahsisat verilecektir.

6- Yaşanabilecek sel felaketi için şimdiden Çankırı içinden geçen Tatlı Çay'ın duvarlarının 1953 yılında yapılması mümkün olacaktır.

7- Depremzeden zarar görenler için ek ödenek temini hususunda tekrar teşebbüse geçilecektir.

8- Çankırı'dan geçen Kastamonu yolunun ıslahı için incelemeler bulunulacaktır.

Ayrıca evleri yıkılan afetzedelere Kızılay tarafından para yardımı yapılmış, köylere çadır, erzak temin edilmiş ve bölge halkının topraklarının devlet tarafından nadas edilmesine karar verilmiştir.⁸²¹ Ayrıca afet bölgesinde evleri yıkılan ve hasar görenlere Bayındırlık Bakanlığı tarafından 4000 lira, Kızılay tarafından ise ihtiyaç sahiplerine un verilmesi için 3000 lira para yardımı gönderilmiştir.⁸²²

⁸²¹ Birlik, "Bayındırlık Bakanı Kemal Zeytinoğlu Kızılırmak Seylâp Bölgesinde Tetkiklerde Bulundular", 31 Temmuz 1952, s.1.

⁸²² Devrim, "Kızılırmak Su Baskını Felaketzedelerine Yardım", 16 Ağustos 1952, s.1.

3.6.3.3. 23 Mayıs 1953 Ve 30 Ağustos 1957 Çankırı Merkez Seli

23 Mayıs 1953 günü gece saat 23 sularında şehir merkezinden geçen Tatlı Çay üzerinden sel gelmiştir. Can kaybı yaşanmayan bu sel sonucu şehirdeki tahribat sahası oldukça geniş olmuştur. Kamu binalarının yanı sıra birçok şahsi ev, 30 km uzunluğu bulan tarlalar sular altında kalmıştır. 5-10 milyon arası bir zararın olduğu tahmin edilmiştir. Kızılay 5000 lira ile 50 çadır göndermiş ve her afetzedeye 50 lira verilmiştir. Ankara'dan yardım ekipleri gelmiş, afetin gerçekleşmesinin üstünden üç gün geçmesine rağmen evlerdeki su tam anlamıyla boşaltılamamıştır. 24 Mayıs günü Çankırı milletvekillerinden Kenan Çığman, Kemal Atakurt, Kazım Arar şehre gelerek teftişte bulunmuştur.⁸²³

Dört yıl sonra 30 Ağustos 1957'de merkezde tekrar sel yaşanmıştır. Akşam 18.15'te başlayan yağmur şiddetini arttırmış ve tayfun ile birlikte etkili olmuştur. Kale ve Hıdırlık'tan gelen sel, tayfun ile etkisini göstererek telgraf-telefon direklerinin yıkılmasına sebep olmuş, evlerin baca ve kiremitleri uçmuştur. En fazla zaiyat İncirli Çeşme, Cumhuriyet, Tabakhane ve Yenimahalle ile Tatlı Çay etrafında olmuştur. Bağ ve bahçelerde zarar görmüş, 200 civarında ev su altında kalmış, sele kapılan bir kişi hayatını kaybetmiş, başka bir vatandaş polisler tarafından⁸²⁴, nöbet tutan iki askerde vatandaşlar tarafından boğulmaktan son anda kurtarılmıştır. Sel sonucu zararın 8 milyon olduğu öngörülmüştür. Afetzedelere Kızılay 6.800 lira para ve erzak yardımı yapmıştır.⁸²⁵

3.6.3.4. 15 Mayıs 1958 Çankırı Merkez Seli

Çankırı'nın günümüze kadar gerçekleşen en çok yara aldığı sel felaketlerinden birisi, Mayıs 1958'de gerçekleşmiştir. Bu olay Çankırı kadar yurdun genelinde de büyük ses getirmiştir. Yaşanacak afetin habercisi sayılabilecek olan ilk sel 15 Mayıs 1958'de gerçekleşmiştir. Akşam saat 18'de başlayan yağmur ve dolunun etkisiyle oluşan sel, iki

⁸²³ Devrim, "Sel Baskını", 27 Mayıs 1953, s.1-2.

⁸²⁴ Yeni Çankırı, "Seylâptan 200 Kadar Ev Sular Altında Kaldı", 31 Ağustos 1957, s.1.

⁸²⁵ Ayşe Akkaya, Ayşegül Demir, "Çankırı Yerel Basınında Sel Felaketleri: Doğruyol Gazetesi", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Topluluğu Dergisi**, Cilt 1, Özel Sayı, Güz 2014, s.52.

saat kadar devam etmiştir. Handırı-Hıdırlık-Korgun yönünde yağın dolunun yağmurla erimesi sonucu gelen sel, şehrin Karaköprü bahçelerini istila ederek Tatlı Çay'a akmıştır. Yeni yapılan çay duvarları selin taşmasını önlemiş ve hastane yolu üzerinde demiryolu bağlantısı olan köprünün de önceden temizlenmesi Hıdırlık'tan gelen selin istasyona yönelmesini engellemiş, köprü kum ve çakıllarla kaplanmıştır. Can kaybı olmadan atlatılan bu selde Kastamonu Caddesi'ndeki evlerin alt katları sel suları altında kalmıştır. Bunun yanında Piyade Atış Okulu'nun önündeki dereden gelen sel, duvarı yıkarak bazı tesislerin zarar görmesine neden olmuştur. Afet günü Çankırı milletvekilleri bölgede incelemelerde bulunduktan sonra Ankara'ya giderek ilgili mercilerle temaslarda bulunmuşlardır. 16 Mayıs günü ise İçişleri Bakanı Tevfik İleri ve Erzurum milletvekili Mustafa Zeren sel mntikasına gelmiş, Çankırı Valisi Muhlis Babaoğlu, Piyade Atış Okulu Komutanı General Nuri Teoman ile birlikte bölgeyi gezmişler ve afetzedeler ile görüşmüşlerdir. Milletvekilleri ve hükümetin yaptığı bu ziyaretlerle gösterdiği ilgi ve alaka halk tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.⁸²⁶

3.6.3.5. 24 Mayıs 1958 Çankırı Merkez Sel Felaketi

Çankırı 15 Mayıs'ta gerçekleşen selin yarattığı enkazdan kurtulmaya çalışırken 24 Mayıs günü daha da büyük bir sel felaketi ile karşı karşıya kalmıştır. Saat 17 civarında Korgun-Ildızım-Apsarı'dan gelen sel bir saat içinde şiddetlenerek 7 ila 10 m yüksekliğe kadar ulaşmış, iki köprüyü yıkararak hükümet meydanından feslikana kadar olan 1 km genişlikteki sahayı kaplayarak çayın iki kenarındaki evleri tamamen istila etmiştir. 500 kadar ev ise harap ve oturulamaz hale gelmiş, 18 kişi hayatını kaybetmiştir. Şehir Kulübü, lise, Kurtuluş, Karataş ve Güneş İlkokulları, 4. Yurtiçi binası, Nafia, hapishane, Kısmet, Dilek ve Melek Sinemaları, Zincirci Un Fabrikası, stadyumun yarısı sular altında kalmıştır. Bahçe duvarları da baskınlara dayanamayarak yıkılarak zarar vermiştir. Elektrik direklerinin devrilmesi sonucu gece yarısına kadar şehre elektrik verilememiştir. PTT afetin ardından bir iki saat içinde seyyar irtibat kurarak telefon iletişimini sağlamıştır. Afet gecesi milletvekillerinin yanı sıra İçişleri Bakanı, sabah ise Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Ulaştırma, Sağlık, Nafia ve İmar Bakanları sel alanına

⁸²⁶ Demokrat Çankırı, "Dünkü Sel Felaketini Can Kaybı Olmadan Atlattık", 16 Mayıs 1958, s.1; Devrim, "Felaket Karşısında Hükümet Ve Mebuslarımızın Yakın İlgisi Halkımızı Memnun Etti", 17 Mayıs 1958, s.1.

gerekli incelemelerde bulunmuşlardır. Ankara Belediyesi'nden motopomplar, Kızılay merkezinden çadır ve yiyecek yardımları gelmiştir. Apsarı'dan büyük bir sel geldiği Çankırı'ya önceden bildirilmiş, bir iki saat içinde dere boyundan polisler çocukları uzaklaştırmış ve sel geleceğini civardaki evlere bildirilmiştir.⁸²⁷ Bu bilgilendirme sayesinde daha çok olası can kaybının önüne geçilmiştir

Fotoğraf 79: Cumhurbaşkanı Celal Bayar 24 Mayıs 1958 Tarihli Sel Sonrası Çankırı'da⁸²⁸

Fotoğraf 80: Belediye Başkanı Nurettin Ok, 24 Mayıs 1958 Tarihli Sel Sonrası Bayındırlık Bakanı Tevfik İleri'ye Açıklamalarda Bulunurken⁸²⁹

⁸²⁷ Demokrat Çankırı, "Çankırımızın Belini Kıran Korkunç Sel 18 Ölüye Mal Oldu", 26 Mayıs 1958, s.1; Devrim, "Çankırı Büyük Sel Felaketine Uğradı", 26 Mayıs 1958, s.1.

⁸²⁸ Akkaya, Demir, **a.g.m.**, s.63.

Fotoğraf 81: 24 Mayıs 1958'deki Sel Sonrası Çankırı'dan Görüntüler⁸³⁰

Sel sularının çekilmesiyle selin bıraktığı zararın tahmin edilenin aksinden daha ciddi olduğu anlaşılmıştır. Köylerle birlikte şehirde 8.000 dönüm arazideki mahsul tamamen

⁸³⁰ a.g.m, s.61,64; <https://www.tarihtarih.com/?Syf=4&Fa=2&Id=220908>, Erişim Tarihi: 12.04.2020.

yok olmuştur. 10 milyonu aşan bir hasar olduğu tespit edilmiştir. Felaketin merkezi olan Korgun'da 1 metrelik dolu bakiyesi ve 7.000'i bulan hayvan telef olmuştur. Yardım ve kurtarma ekipleri bölgede çalışmalarını sürdürürken Kızılay çadır ve yiyecek yardımına devam etmiş, merkezden 205.000 lira ilk yardım olarak gönderilmiştir. Hasar tespit çalışmaları da vali başkanlığında yapılmıştır.⁸³¹ Gerekli çalışmalar yapılırken şehrin yeni sel tehlikesine sahip olduğu basında yer almaktadır. Selin gerçekleşmesinin ardından bir süre Çankırı'da şiddetli yağmurlar devam etmiş ve ufak çaplı seller ile su birikintileri olmuştur. Bu durum halk üzerinde sürekli korku ve tedirginlik yaşatmıştır. Halk psikolojisinin üzerinde etkin olan sel dedikodularının gerçekliğinin tespiti için emniyet ve belediye araçları bölgeleri gezerek şehre bilgi vermiştir. 30 Mayıs günü Hıdırlık'tan gelen hafif şiddetli sel, Hastane Deresi civarında hasara neden olmuş ve bir önceki selde ikinci katına kadar kum ve çakıl dolan bir vatandaşın evinin tekrar hasara uğratmıştır.⁸³² Çankırı milletvekilleri afeti Meclise taşıyarak verdikleri kanun teklifinde 1957-1958 yıllarında gerçekleşen üç sel felaketi karşısında çoğunluğu çiftçi, memur gibi dar gelirli vatandaşların etkilendiği Çankırı ve bölgesinin büyük zararlara uğradığı, sayısız evin oturulamaz hale geldiği, bağ ve bahçelerin tamamen harap olduğu, 10 binden fazla hayvanın yitirildiği, halkın açlık tehlikesiyle karşı karşıya kaldığını belirterek zararın kanun yolu ile giderilmesini istemişlerdir. Kanun metni 40 bin liraya kadar para yardımı, Çankırı'nın iskân durumunun tespiti ve mesken inşası, selden zarar gören köylülerin topraklarının yeniden ekilebilir hale getirilmesi, hayvan ve menkul kayıplarının telafi edilmesi gibi maddeler içermektedir.⁸³³ Çankırı'nın sel felaketi sonrası yaralarını iyileştirmesinde hükümet desteğinin yanı sıra yurt genelinde yapılan yardım kampanyalarının büyük yardımı olmuştur. Çankırı'nın ileri gelenlerinin yaptığı yardımlar yanında Ankara CHP Kadınlar Kolu afet ertesi üç gün içinde 18 balya eşya toplayarak şehre gelmiştir. Kadınlar Kolu heyeti selden zarar gören 217 aileye 1871 adet çeşitli giyim eşyası ile 224 metre basma, divitin ve kaput bezini paketler halinde dağıtmıştır. Selden en çok etkilenen yerlerden olan Korgun, Korgunbuğay, Apsarı,

⁸³¹ Demokrat Çankırı, "Selin Korkunç Tablosu Her Geçen Gün Biraz Daha Artmaktadır", 27 Mayıs 1958, s.1.

⁸³² Demokrat Çankırı, "Dünkü Sel", 31 Mayıs 1958, s.1.

⁸³³ Devrim, "Milletvekillerimiz Bir Kanun Teklifi Yaptılar", 30 Mayıs 1958, s.1

Ildızım ve Yenice köyelerine de çeşitli giyecek eşyası ayrılmış, vasıtalar ile yardımlar iletilmiştir.⁸³⁴

Çankırı tarihi boyunca çeşitli afetlerin sonuçları ile savaşılmış ve bu durum şehrin gelişiminde karşılaştığı önemli engellerden biri olmuştur. Ardı ardına gerçekleşen sel ve depremler bahsi geçen yıllarda büyük maddi kayıplar verdirmiştir. Yaşanan heyelan ve seller sonrasında ağaçlandırma çalışmalarına hız verilmiş ve şehrin coğrafyasına uygun yerleşmeler yapılmasının üzerinde önemle durulmuştur. Hem Çankırı hem de Türkiye için bir ders niteliğinde olan bu afetler, yapılması gerekenler açısından bir hatırlatma niteliğindedir. Fakat ne yazık ki günümüzde bölgede benzer afetlerin hasarlara yol açtığı görülmekle birlikte olası tehlikelerin devam ettiği anlaşılmaktadır.

⁸³⁴ Devrim, “Cömert Ankaralıların Sel Felaketzedelerine Yaptıkları Giyim Yardımı Dağıtıldı”, 19 Haziran 1958, s.1.

SONUÇ

Çankırı, gerek İpek Yolu üzerinde yer alması gerekse bir sancak merkezi olması nedeniyle tarihte uzun yıllar zengin bir şehir konumunda olmuştur. Fakat İpek Yolu'nun etkinliğini kaybetmesi ve Osmanlı'nın gerileme sürecine girmesi, şehrin kaderini yeniden çizmiştir. Tipik bir Anadolu taşrası görünümünde olan kent, I. Dünya Savaşı sonrası ve Millî Mücadele'de işgal edilmemiş olsa da savaşın açtığı yaralardan etkilenmiş ve şehir halkı mücadeleye sonuna kadar destek vermiştir. Çankırı'daki genç erkek nüfusunun çoğunluğu savaştan geri dönememiş, I. Dünya Savaşı sonrası en çok dul aylığı bağlanan şehir olmuştur. Zaten ekonomik açıdan kalkınamayan Çankırı, yurt genelinde olan yıkımdan fazlasıyla etkilenmiştir.

Millî Mücadele'nin zaferle sonuçlanmasının ardından Cumhuriyet'in ilanı ile beraber Çankırı, devletin desteğiyle modern bir şehir çizgisine sahip olmaya başlamıştır. Şehir içi imar faaliyetlerinin yanı sıra, modern tarım ve hayvancılık üzerine yapılan eğitimler ve destekler, sanayileşmeye yapılan katkılar bölgenin yeni bir sürece girmesine vesile olmuştur. Çevre şehirler ile bozuk karayolları dışında bir ulaşım bağlantısı olmayan şehir, 1931'de açılan demiryolu ile rahat bir nefes almıştır.

1946 yılında Türk siyasetinde çok partili hayata geçilmesi Çankırı'da da ses getirmiş ve şehir sakinleri tarafından olumlu karşılanmıştır. 1950, 1954 seçimlerinin Çankırı'da kazananı olan DP, oluşan bu olumlu havayı destekler niteliktedir. Fakat DP, 1957 genel seçimine gelindiğinde Çankırı'da nüfuzunu kaybetmiştir. Kendi tabanından diğer partilere oy geçişi yaşanmış ve bu seçimde Çankırı milletvekilliklerinin hepsini CHP kazanmıştır. Çankırı milletvekilleri Meclis genel kurulunda Çankırı'nın ihtiyaçları ve kalkınmasına yönelik yazılı, sözlü sorular sunmalarının yanı sıra ulusal konularda da söz almışlar ve çeşitli komisyonlarda görev almışlardır. 1960 darbesi ile DP hükümetinin sonlandırılmasının ardından 1961 yılında anayasa oylaması ve genel seçimi gerçekleşmiştir. Anayasa oylamasında Çankırı'da evet ve hayır oyu birbirine yakın çıkmıştır. Bu durum da şehirde gerçekleşen darbeye bakış açısının arada bir konumda olduğunu göstermektedir. Çankırı'da 1961 genel seçiminin kazananı ise CKMP olmuştur.

Hem CHP hem de DP döneminde hükümet politikaları Çankırı'ya benzer yansımıştır. CHP döneminde başlayan şehrin modern çizgisine kavuşma çalışmaları DP iktidarında da sürdürülmüştür. CHP dönem valileri şehrin imar ve bayındırlık çalışmalarına yönelik dernek ve kuruluşlar kurmuş, köylerdeki eğitim sorunları ve okullaşma çalışmalarına önem vermişlerdir. DP dönem valileri önceki dönem valilerine göre kırsal bölge ve tarıma yönelik çalışmalarıyla ön plana çıkmıştır.

Çankırı halkı Cumhuriyet'in ilanının ardından gerçekleşen devrimlere sadık kalmış ve bu durum şehrin sosyo-kültürel hayatına da yansımıştır. Geleneksel kültürün yanı sıra modern kültür öğeleri de dönem içerisinde kendisini hissettirmektedir. Tiyatro, sinema, spor alanlarındaki eksikliklere rağmen faaliyetler sürdürülmüştür. CHP döneminde üzerinde durulan en önemli hususlardan olan okullaşmanın artırılması DP döneminde de sürmüştür ve Çankırı'ya lise kazandırılmıştır. Fakat eğitim üzerine yapılan çalışmalara rağmen şehirdeki okuma-yazma bilme oranı Türkiye geneline göre düşük kalmış ve kız öğrencilerin okul devamlılığı verilere bakıldığında düşüktür. Bu tablo taşrada bazı olguların bu dönemde de değiştirilemediğini göstermektedir. DP döneminde şehirde sağlık ve ulaşım açısından önemli ilerlemeler kaydedilmiştir.

Çankırı, Cumhuriyet ile beraber modernleşme ve şehrin gelişimine yönelik çalışmalarına hız vermiş olsa da sonraki dönemlerde şehrin eksikliklerinin giderilmesine yönelik iyileştirmeler ağır ilerlemiş ya da eksik kalmıştır. Çankırı'nın içme suyu ve elektrik gibi temel sorunları çok partili dönemde gündeme gelmeye devam etmiş ve merkez ilçesi açısından çözümler getirilmeye başlanılmıştır. Fakat şehrin her kesiminde iyileşmeler sağlanamamıştır. Şehrin kalkınamamasındaki en önemli etkenlerden biri olan yeterli sanayi varlığının olmayışının etkileri özellikle 1950'li yılların ortalarına gelindiğinde daha da hissedilir olmuştur. İş kolu çeşitliliğinin azlığı işsizliği beraberinde getirerek nüfusun büyük şehirlere göç etmesine neden olmuştur. Kırsalda yaşayan nüfusun yanı sıra Çankırı'nın köklü ailelerinin de büyük şehirlere göç etmesi şehir kalkınması sekteye uğratmış, kırsal nüfusun Çankırı merkezine göç etmesi şehirli insan profilini de değiştirmeye başlamıştır. Ayrıca şehirde yaşanan afetler, gelişme yönünden yavaş olan şehrin kalkınmasında olumsuz etkenlerden birisi olmuştur. Modern bir şehrin temel bileşenlerinin tam anlamıyla olmayışı, bu bileşenlerin Çankırı'ya geç

kazandırılması ve beraberinde büyük şehirlere olan göçler şehrin günümüze kadar kalkınmasında bir mücadele içerisinde bulunmasında etkili olmuştur.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BCA, 30-10-0-0-7-42-51.

BCA, 30-11-1-0-189-5-15.

BCA, 30-11-1-0-181-9-9.

BCA, 30-11-1-0-199-20-2.

BCA, 30-11-1-0-204-10-16.

BCA, 30-11-1-0 -220-1-18.

BCA, 30-11-1-0-239-27-16.

BCA, 30-11-1-0 -241-38-6.

BCA, 30-11-1-0-243-1-13.

BCA, 30-11-1-0-243-7-16.

BCA, 30-11-1-0-244-14-11.

BCA, 30-11-1-0-248-39-7.

BCA, 30-11-1-0-256-13-7.

BCA, 30-11-1-0-264-9-18.

BCA, 30-11-1-0-267-34-15.

BCA, 30-18-1-2-92-93.

BCA, 30-18-1-2-92-95-14.

BCA, 30-18-1-2-93-109-12.

BCA, 30-18-1-2-93-109-14.

BCA, 30-18-1-2-96 -78-16.

BCA, 30-18-1-2-97-109-1.

BCA, 30-18-1-2-104-6-15.

BCA, 30-18-1-2-105-48-13.

BCA, 30-18-1-2-110-6.

BCA, 30-18-1-2-136-49-7.

BCA, 30-18-1-2-138-120-12.

BCA, 30-18-1-2-140-64-4.

BCA, 490-1-0-0-1071-1103-1.

BCA, 490-1-0-0-1176-130-2.

BCA, 490-1-0-0-1583-452-3.

TBMM Arşivi, **Ahmet Kemal Barlas Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:2282, 11. Dönem

TBMM Arşivi, **Akif Arkan Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1042, Defter No:221, 8. Dönem.

TBMM Arşivi, **Ali Ferhan Arkan Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:2281, 11. Dönem.

TBMM Arşivi, **Ahmet Zeki Soydemir Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 903, Defter No:224, 8. Dönem.

TBMM Arşivi, **Celal Boynuk Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1623, 10. Dönem.

TBMM Arşivi, **Celal Otman Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1625, Defter No:1-230, 9. Dönem.

TBMM Arşivi, **İbrahim Aydın Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1985, 10. Dönem.

TBMM Arşivi, **Kemal Atakurt Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 1622, Defter No: 1-227, 9. Dönem.

TBMM Arşivi, **Kenan Çığman Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1624, Defter No:1-229, 9. Dönem.

TBMM Arşivi, **Mehmet Kazım Arar Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 1627, Defter No:1-226, 9. Dönem.

TBMM Arşivi, **Mehmet Rifat Dolunay Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 1273, Defter No:222, 8. Dönem.

TBMM Arşivi, **Mustafa Abdülhalik Renda Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:476, Defter No:223, 8. Dönem.

TBMM Arşivi, **Mustafa Asım Emrem Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1986, 10. Dönem.

TBMM Arşivi, **Nurettin Ok Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 115, 1. Dönem.

TBMM Arşivi, **Rahmi İnceler Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 113, 1. Dönem.

TBMM Arşivi, **Şaban Keskin Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No: 114, 1. Dönem.

TBMM Arşivi, **Tahir Akman Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1984, 10. Dönem.

TBMM Arşivi, **Tahsin Uygur Tercüme-i Hal Kağıdı**, Sicil No:1987, 10. Dönem.

ANSİKLOPEDİLER

Bilgi, Nejdət,” Cumhuriyet’in İlk Döneminde Mülkî Yapının Gelişimi (1920-1950)”, **Türkler Ansiklopedisi**, C.17, 2002, s.334-346.

Şahin, İlhan, “Çankırı”, **TDV İslâm Ansiklopedisi**, C.8, 1993, s.216-217.

ARAŞTIRMA-İNCELEME ESERLERİ

1894 Kastamonu Vilayeti Salnâmesi, Kastamonu Vilayet Matbaası, Kastamonu, 1894.

Ahmad, Feroz, **Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)**, Hil Yayın, İstanbul, 1996.

And, Metin, **Başlangıçtan 1983'e Türk Tiyatro Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2014.

Arslan, Zühtü, **Türk Parlamento Tarihi TBMM-XI. Dönem (1957-1960)**, Cilt 3, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2013.

As, Efdal, **Cumhuriyet Dönemi Ulaşım Politikaları (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2013.

Ateş, Sinan, **Türkiye'de Din Politikaları Ve Din-Siyaset İlişkisi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2018.

Ayhan, Bahattin, **Çankırı Tarihi**, Irmak Tan. Taah. Matbaası, Ankara, 1998.

Başer, Tayip, **Dünkü ve Bugünkü Çankırı**, İstiklâl Matbaası, Ankara, 1956.

Beden Terbiyesi Müdürlüğü, **50. Yıl Spor Yıllığı**, Neyir Ofset, Ankara, 1989.

Büyüktolu, Recep, **Demokrasinin Gelişme Sürecinde Çankırı Milletvekilleri (1950-1954)**, Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı, 2013.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, **Maarif İstatistikleri Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim 1953-1960**, Yayın No:438, 1963.

_____. **1960 Genel Nüfus Sayımı**, Yayın No:452, Ankara, 1964.

Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanlığı, **Milli Eğitim İstatistikleri İlköğretim 1953-1960**, Yayın No: 431, 1963.

_____ . **Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1953-1960**, Yayın No:437, Güzel İstanbul Matbaası, Ankara, 1963.

Başbakanlık İstatistik Genel Müdürlüğü, **Maarif 1933-1934 Halk Okuma Odaları Ve Umumî Kütüphaneler İstatistiği**, Neşriyat No:60, İstanbul, 1935.

_____ . **Maarif İstatistikleri Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim 1950-1951**, Yayın No:348, Ankara.

_____ . **Maarif İstatistikleri Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim 1951-1952**, Yayın No: 357, Ankara.

_____ . **Maarif İstatistikleri Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim 1952-1953**, Yayın No: 368, Ankara, 1957.

_____ . **Maarif İstatistikleri İlköğretim 1952-1953**, Yayın No:361, Akın Matbaacılık, Ankara.

_____ . **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1945-1946**, Yayın No:280, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1947.

_____ . **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1946-1947**, Yayın No:305, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1949.

_____ . **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1947-1948**, Yayın No:306, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1949.

_____ . **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1948-1949**, Yayın No:325, Yeni Matbaa, Ankara, 1950.

_____ . **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1949-1950**, Yayın No:334, Yeni Matbaa, Ankara, 1952.

_____ . **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1950-1951**, Yayın No:346, Ankara.

_____ . **Milli Eğitim İlköğretim İstatistikleri 1951-1952**, Yayın No:355, Ankara.

_____ . **Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri 1946-1947**, Yayın No:296, İstanbul, 1948.

_____ . **Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri 1947-1948**, Yayın No:307, İstanbul, 1949.

_____ . **Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri 1948-1949**, Yayın No:326, Ankara, 1950.

_____ . **Milli Eğitim Ortaöğretim İstatistikleri 1949-1950**, Yayın No:335, Ankara, 1952.

_____ . **Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1950-1951**, Yayın No:347, 1951, Ankara.

_____ . **Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1951-1952**, Yayın No:356, Ankara.

_____ . **Milli Eğitim İstatistikleri Ortaöğretim 1952-1953**, Yayın No:367, 1957, Ankara.

_____ . **Milli Eğitim Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim İstatistikleri 1946-1947**, Yayın No:297, İstanbul, 1948.

_____ . **Milli Eğitim Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim İstatistikleri 1947-1948,**
Yayın No:308, İstanbul, 1949.

_____ . **Milli Eğitim Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim İstatistikleri 1948-1949,**
Yayın No:327, Ankara, 1950.

_____ . **Milli Eğitim Meslek, Teknik Ve Yükseköğretim İstatistikleri 1949-1950,**
Yayın No:336, Ankara, 1952.

_____ . **1927 Umumi Nüfus Tahriri Fasikül III,** Ankara, 1929.

_____ . **1935 Genel Nüfus Sayımı,** Ankara, 1935.

_____ . **1940 Genel Nüfus Sayımı,** Yayın No:158, Ankara, 1941.

_____ . **1945 Genel Nüfus Sayımı,** Yayın No: 286, Ankara, 1950.

_____ . **1950 Genel Nüfus Sayımı,** Yayın No:410, İstanbul, 1961.

_____ . **1955 Genel Nüfus Sayımı,** Yayın No:399, İstanbul, 1961.

_____ . **1942-1945 İstatistik Yıllığı,** Yayın No:255, İstanbul, 1946.

_____ . **1950 İstatistik Yıllığı,** Yayın No:328, Ankara, 1950.

_____ . **1951 İstatistik Yıllığı,** Yayın No:332, Ankara, 1951.

_____ . **1959 İstatistik Yıllığı,** Yayın No:380, , Ankara, 1959.

_____ . **1960-1962 İstatistik Yıllığı,** Yayın No:460, Ankara, 1962.

_____. **Öğretmenler İstatistiği**, Yayın No: 293, Pulhan Matbaası, İstanbul, 1948.

Büyüktolu, Recep, **Demokrasinin Gelişim Sürecinde Çankırı Milletvekilleri (1950-1954)**, Çankırı Belediyesi Yayınları, 2013.

Cicioğlu, Hasan, **Türkiye Cumhuriyetinde İlk ve Ortaöğretim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, Ankara, 1985.

Çankaya, Ali. **Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler**, Mars Matbaası , Cilt 1, Ankara, 1968-1969.

Çankırı İl Yıllığı, Ajans-Türk, Ankara, 1967.

Çankırı Valiliği, **Cumhuriyetin 15. Yılında Çankırı**, Çankırı, 2012.

Çınar, Menderes, **Türk Parlamento Tarihi TBMM XIII. Dönem (1965-1969)**, Cilt 4, TBMM Basımevi, Ankara, 2012.

Çufalı, Mustafa, **Türk Parlamento Tarihi TBMM VIII. Dönem (1946-1950)**, Cilt 3, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, Ankara, 2012.

Demir, Gönül Türkan, **Mustafa Abdülhalik Renda (1881-1957)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara, 2015.

_____. **Halkevlerinin Eğitim Tarihimizdeki Yeri ve Çankırı Halkevi**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2018.

Demiröz, Aydın, **1893-1969 Fotoğraflarla Çankırı**, Çankırı Belediyesi, Çankırı, 2001.

Devlet İstatistik Enstitüsü, **Milli Eğitim Hareketleri 1942-1972**, Yayın No:676, Devlet İstatistik Enstitüsü Matbaası, Ankara, 1973.

_____ . **2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri**, Yayın No:2759, Ankara, 2003.

_____ . **2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal Ve Ekonomik Nitelikleri: Çankırı**, Yayın No:2687, Ankara, 2002.

Dr. Raif, **Türkiye'nin Sıhhi-i İctimâi Coğrafyası Kengiri Vilayeti**, Hilal Matbaası, İstanbul, 1926.

Fuat, Memet, **Tiyatro Tarihi**, MSM Yayınları, İstanbul, 2010.

Günay, Şenal Ş., **Türk Parlamento Tarihi TBMM VI. Dönem (3 Nisan 1939 - 15 Ocak 1943)**, Cilt 5, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2007.

Güneş, İhsan, **Türk Parlamento Tarihi TBMM V. Dönem (1935-1939)**, Cilt 2, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2001.

Kabasakal, Mehmet, **Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)**, Tekin Yayınevi, Ankara, 1991.

Karpat, Kemal, **Osmanlı Nüfusu 1830-1914**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2010.

Kılıç, Eşref, **Türkiye'de Halk Eğitimi**, Milli Eğitim Basımevi, Ankara, 1968.

Koçak, Cemil, **İktidar ve Demokratlar Türkiye'de İki Partili Siyasi Sistemin Kuruluş Yılları (1945-1950)**, Cilt 2, İletişim Yayınları, İstanbul, 2012.

Okul İdare Kurulu, **Çankırı Erkek Orta Sanat Okulu**, Çankırı, 1948.

Özgen, Yüksel, **Arşiv Belgelerine Göre Atatürk'ün Çankırı Gezisi**, Çankırı Belediyesi Yayınları, Çankırı, 2011.

Özkan, Salih, **Türk Eğitim Tarihi**, Nobel Yayınları, Ankara, 2014.

Öztürk, Kazım, **Türk Parlamento Tarihi TBMM II. Dönem 1923-1927**, Cilt 3, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 1994.

_____ . **Türk Parlamento Tarihi TBMM IX. Dönem (1950-1954)**, Cilt 7, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara,1998

_____ . **Türk Parlamento Tarihi TBMM-X. Dönem (1954-1957)**, Cilt 2, Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.

Sakaoğlu, Necdet, **Cumhuriyet Dönemi Eğitim Tarihi**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1992.

Sevengil, Refik Ahmet, **Yakın Çağlarda Türk Tiyatrosu**, Cilt 1 Kanaat Kütüphanesi, İstanbul, 1934.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Çankırı İli Milli Eğitim Müdürlüğü, **Çankırı İli Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim**, Çankırı, 1998.

Toker, Metin, **Demokrasiden Darbeye 1957-1960**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1992.

Turan, Şerafettin, **Türk Devrim Tarihi Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (10 Kasım 1938- 14 Mayıs 1950)**. Cilt 4, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1999.

Türkiye İstatistik Kurumu, **Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011**, Yayın No:3685, Ankara, 2012.

Türkoğlu, Ömer, **Bir Zamanlar Çankırı**, Çankırı Valiliği, Çankırı, 1998.

Üçok, Ahmet Kemal, **Çankırı Coğrafyası**, Okuyan Adam Yayınları, Ankara, 2002.

Ünlü, Ahmet, **Cumhuriyetten Günümüze Çankırı Okulları**, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Müdürlüğü, Ankara, 1986.

Varlık, Ülkü ve Ören, Banu, **Seçim Sistemleri ve Türkiye’de Seçimler**, Der Yayınevi, İstanbul, 2001.

Yeşil, Ahmet, **Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçii**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Eserleri Dizisi, Ankara, 1988.

Yiğit, Ali Ata, **İnönü Dönemi Eğitim ve Kültür Politikası**, Boğaziçi Yayınları, İstanbul, 1992.

MAKALELER VE BİLDİRİLER

Akıncı, Uğur, “Oyun Yazarlarımızın Çok Partili Sisteme, Politikaya Ve Politikacıya Bakışı (1946-1960)”, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, Sayı 29, 2010, s.171-184.

Akkaya, Ayşe ve Demi, Ayşegül, “Çankırı Yerel Basınında Sel Felaketleri: Doğruyol Gazetesi”, **Şehir ve Tarih Çankırı Karatekin Üniversitesi Tarih Topluluğu Dergisi**, Sayı 1, Güz 2014, s.49-64.

Başar, Erdoğan, “Demokrat Parti Dönemi Eğitim Hareketleri”, **Eğitim Üç Aylık İlmî Dergi** Sayı 1, 1992, s.88-123.

Çetin, Birol, Barış, Serap ve Saroğlu, Serap, “Türkiye’de Karayollarının Gelişimine Tarihsel Bir Bakış” **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakülte Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2011, s.123-150.

Boran, Tunç, “Erken Cumhuriyet Dönemi’nde Taşrada Sinema Seyri: Çankırı Örneği”, **İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi**, Sayı 41, Güz 2015, s.257-276.

Bozkurt, Birgül, “Türkiye’de Çok Partili Düzene Geçişte CHP ve Eğitim Sistemindeki Gelişmeler (1946-1950)”, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Cilt 9 Sayı 20-21, 2010, s.213-231.

Çulha, İbrahim, “Bulgaristan Türkleri’nin Türkiye’ye Göç Süreci”, **AKADEMİK-DER Tarih, Eğitim, Bilim Ve Kültür Dergisi**, Sayı 1, 2017 Sonbahar, s.51-71.

Demir, Gönül Türkan, “Çankırı Araştırmaları Merkezi Arşivinde Bulunan Çankırı Gazetesine Göre 1926-1928 Yılları Arasında Çankırı’nın Sosyal Durumunun Değerlendirilmesi”, **Çankırı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 5-6, 2010, s.125-138.

Giogetti Meşeci, Filiz ve Bakır, Betül, “İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanlığı Döneminde Eğitim Politikaları”, **Yakın Dönem Türkiye Çalışmaları**, Cilt 0, Sayı 13-14, 2012, s.27-55.

Güngör, Arif Can, “Geçmişten Günümüze Türkiye’de Devlet-Sinema İlişkisine Bakış” **The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication** , Cilt 8, Sayı 3, Temmuz 2019, s.344-357.

Karaca, Şahika, “Tanzimattan Cumhuriyet’e Türk Tiyatro Edebiyatı Literatürü”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi** , Cilt 4, Sayı 7, 2006, s.143-173.

Kasalı Katrancı, Başak, “Menderes Dönemi Hükümet Programlarında Sanatın Yeri: 1950-1960 Arası Kısa Dönem Analizi”, **Sanat Tarihi Dergisi**, Cilt 24, Sayı 2, Ekim 2015, s.161-174.

Kasapoğlu, Aytül, “Türkiye’de Sağlık Hizmetlerinin Dönüşümü”, **Sosyoloji Araştırmaları Dergisi** , Cilt 19, Sayı 2, 2016, s.131-174.

Kasarcı, Rüya, “Türkiye’de Nüfus Gelişimi”, **Türkiye Coğrafyası Araştırma Ve Uygulama Merkezi Dergisi**, 1996, s.247-266.

Köle, M. Murat, “Çankırı İli İçin Deprem Olasılık Tahmini”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt 7, Sayı 1, 2016 s.455-470.

Nesipoğlu, Gamze, “Olgusal Bir Yapı Olarak Sağlık Politikaları: 1920-1960 Yılları Arası Cumhuriyet Döneminin Tarihsel İzleği”, **Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi** , Cilt21, Sayı 1, 2018, s.165-177.

Olgun, Kenan, “Türkiye’de Cumhuriyet’in İlanından 1950’ye Genel Seçim Uygulamaları”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Cilt 27, Sayı 79, 2011, s.1-35.

Özcan, Burcu, “Sinemanın Çankırı’ya Gelişi”, **Çankırı Valiliği V. Çankırı Kültürü Bilgi Şoleni Bildirileri Millî Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı 21-23 Ekim 2010**, Çankırı, 2011, s.289-303.

Özdemir, Nuray, “Cumhuriyet Döneminde Yol Vergisi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi** , Cilt 32, Sayı 53, 2013, s.213-247.

Özgen, Yüksel, “İsmet İnönü’nün Kuzey Anadolu Gezisi (6-13 Aralık 1938) (Çankırı-Kastamonu-Zonguldak)” **Çankırı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 10, 2012\2, s.17-30.

Sarı Aksakal, Betül, Türk Sineması Işığında Türkiye’deki Sosyoekonomik, Sosyopolitik Ve Sosyokültürel Dönüşümler. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt 1, Sayı 58, Ağustos 2018.

Softa, Sadık, “Milli Mücadele’de İstiklal Yolu ve Çankırı’da Hanlar”, **Çankırı Araştırma Dergisi**, Sayı 7, 2011\1.

Suner, Levent, “Cumhuriyet Döneminde Tiyatroların Kurumlaşması”, **Tiyatro Araştırmaları Dergisi**, Sayı 12, 1995, s.11-16.

Şimşek Çini, Derya, “Türk Siyasal Yaşamında İlk Koalisyon Hükümeti CHP-AP Koalisyonu 1961-1962”, **38.ICANA**, c.4, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara, 2007, s. 2954-2957.

Tamer, Aytül ve Çavlin Bozbeyoğlu, Alanur, “1927 Nüfus Sayımının Türkiye’de Ulus Devlet İnşasındaki Yeri: Basına Yansımalar”, **Nüfusbilim Dergisi**, Sayı 26, 2004.

Tangülü, Zafer, “Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, Bahar 2012, s.389-410.

Tanoğlu, Ali, “Bulgaristan Türklerinin Son Göç Hareketi (1950-1951)”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Cilt 14, Sayı 1-4, 1952, s.129-161.

Tinal, Melih, “İsmet İnönü'nün Kastamonu ve Çankırı Ziyareti 1938, **Çankırı Valiliği ve V. Çankırı Kültürü Bilgi Şoleni Bildirileri Millî Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı 21-23 Ekim 2010**, İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Çankırı, 2010, s.601-615.

Türkoğlu, Ömer, “Cepheye Çorap Ören Çankırlı Kadınlar”, **Çankırı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 1, 2006, s.15-17.

Yenigürbüz, Ethem, “İstiklâl Yolunda Şapka İnkılâbı ve Atatürk'ün Çankırı Gezisindeki İlk Fotoğrafları”, **Çankırı Araştırmaları Dergisi**, Sayı 1, 2006, s.45-52.

Yıldırım, Seyfi, “Cumhuriyet Dönemi Nüfus Politikaları Çerçevesinde Göç Ve Göç Politikaları (1921-1960)”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Bahar 2016, s.273-302.

Yüksel, Ayhan, “Cumhuriyet Dönemi Çankırı Depremleri Hakkında Düşünceler” **Çankırı Valiliği V. Çankırı Kültürü Bilgi Şoleni Bildirileri Millî Mücadele İstiklal Yolu ve Çankırı 21-23 Ekim 2010**, Çankırı İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Çankırı, 2010, s.615-638.

TEZLER

Akdan Dumanay, Begüm, **Tanzimat İle Erken Cumhuriyet Dönemleri Arasında Çankırı Kenti Ve Mimarlığı**, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Akkaya, Nurçin, **Taşrada Bir Değişim Örneği: Cumhuriyetin İlk Yıllarında Çankırı (1923-1939)**, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale, 2008.

Bingöl, Cemil, **Çankırı'nın İdari, Nüfus ve Sosyal Yapısı (1839-1903)**, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 1997.

Dolay, Agah, **20. Yüzyılın İlk Yarısında Çankırı**, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Çankırı, 2019.

Ekizceli, Ayşegül, **Yabancı Uzmanların Türk Eğitim Sistemi Hakkında Verdikleri Raporlar (1924-1960) Üzerine Bir Analiz**, Yüzüncüyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Van, 2006.

Gökmen, Bekir, **Çankırı İli Coğrafyası**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2007.

Gürsel, Ali, **Cumhuriyet Dönemi Sağlık Politikaları (1920-1960)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 1998.

İstanbul, Orhan, **Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Türk Sineması (1918-1950)**, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2019.

Karahanoglu, Işıl, **1950-1970 Yılları Arasında Türk Sinemasının Temel Özelliklerinin Oluşmasını Sağlayan Toplumsal, Ekonomik, Siyasi, Kültürel Etkenler Ve Bunların Türk Sinema Tarihindeki Yeri**, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Fakültesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2007.

Kaya, Kezban (2002), **5 Numaralı Şer'iyeye Siciline Göre XVII. Yüzyıl Sonlarında (H.1109-1110 m.1697-1698) Çankırı Sancağı**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2002.

Kerimoğlu, Zarife, **1946-1960 Arası Uygulanan Eğitim Politikası**, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.

Taşdöven, Zehra, **Demokrat Parti Dönemi Eğitim Anlayışı (1950-1960)**, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Aydın, 2013.

SÜRELİ YAYINLAR

DERGİLER

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 19, 27.11.1961.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 22, 15.12.1961.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 1, Birleşim 33, 15.01.1962.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 2, Birleşim 40, 31.01.1962.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 2, Birleşim 43, 07.02.1962.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 5, Birleşim 53, 22.02.1962.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 3, Birleşim 59, 28.02.1962.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 5, Birleşim 96, 01.06.1962.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 19, 25.12.1963.

Millet Meclisi Tutanak Dergisi, Dönem 1, Cilt 24, Birleşim 28, 08.01.1964.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 3, Birleşim 24, Oturum 1, 26.12.1946.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 3, Oturum 8, 27.12.1946.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 8, Oturum 3, 30.12.1947.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 8, Cilt 24, Birleşim 56, Oturum 2, 25.02.1950.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 9, Cilt 29, 12.03.1954.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 10. Cilt 20, 11.09.1957.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 11, Cilt 4, Birleşim 85, O:2, 25.06.1958.

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 11, Cilt 7, Birleşim 47, Oturum 1, 27.02.1959.

GAZETELER

Akşam

Birlik

Çankırı

Demokrat Çankırı

Devrim

Kurşun

T.C. Resmî Gazete

Yeni Çankırı

DİĞER KAYNAKLAR

<http://www.koeri.boun.edu.tr/sismo/Depremler/tLarge1.htm>, Erişim Tarihi: 21.10.2019

<http://www.cankiri.gov.tr/gorev-yapmis-valilerimiz>, Erişim Tarihi: 08.02.2019.

<http://www.istanbul.gov.tr/tr/istanbul-valiligi/tarihce/istanbul-eski-valileri/ethem-yetkiner>, Erişim Tarihi: 08.02.2019.

http://www.cansaati.org/CansaatiOrgArsiv2002-2005/topic.asp?TOPIC_ID=1652&FORUM_ID=42&CAT_ID=7&Topic_Title=%C7ank%FDr%FD+Tarihine+Tan%FDk+5%3A+%DDhsan+GAFURO%D0LU&Forum_Title=%C7ank%FDr%FD+Tarihine+100+Canl%FD+Tan%FDk, Erişim Tarihi: 03.03.2020.

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/cankiri/gezilecekyer/tas-mektep>, Erişim Tarihi: 10.04.2020.

<https://kerimdemir.wordpress.com/2016/02/02/cankiri-resimleri/>, Erişim Tarihi: 12.04.2020.

<https://www.tarihtarih.com/?Syf=4&Fa=2&Id=220908>, Erişim Tarihi: 12.04.2020.

<http://imaret.cansaati.org/wp/>, Erişim Tarihi: 12.04.2020.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Nivelman>, Erişim Tarihi: 27.04.2020.

<http://www.cankiri.gov.tr/gorev-yapmis-valilerimiz>, Erişim Tarihi: 14.07.2020.

http://www.cansaati.org/topluluk/forum_posts.asp?TID=3007&title=iv-murat-camii-yeniden-hayat-buluyor, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

<https://www.haberci18.com/>, Erişim Tarihi: 17.07.2020.

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Muvakkithane>, Erişim Tarihi: 21.07.2020.

EKLER

DEVLET ARŞİVİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİVİ

Ankara: 13/7/1955

Başbakan Adnan Menderes,
Başvekil

Ankara.

Çok Saygıdeğer Başvekiliniz,

Türkiyemizin mamur, müreffeh ve mesut istikbalı uğrunda

yapıcı ve yaratıcı insanlara mukadder olan mukaddes istikbal şifasında yaşadığımız şu günlerde, büyük ve asil idealler karşısında iman ve heyecanına hayran olduğum zatiîlînizi, Çankırı Vilâyetinin bazı mühim ihtiyacı üzerinde rahatsız etmiye mecbur olduğumdan dolayı arifinizi istirham ederim:

1) Eski devirlerde tamamiyle ihmal edilen Çankırı'ya iktisaden kalkındıracağı şüphesiz bulunan (Çekir Fabrikası)nın kurulması;

2) On beş sene evvel (Piyade Atış Okulu)Çankırı'da tesis edilmişti.Yedek Subay Okulunun diğer kısımları, kendi Atış Okullarının kuruldukları mahallerde bulundurulduğu halde piyade kısmı Ankara'dadır. Bu kısmın da Çankırı'ya nakli;

3) Çankırı şehrinin suyunu inşaatı 1953 de İller Bankası tarafından bir şirkete ihale edilmişti.Döviz vaziyeti dolayısıyla müteahhit bugüne kadar inşaatı başlıyamadı.Ben de fa yapılan tetkiklere göre, yalnız lüzumlu çubukdemiri temini suretiyle suyunun betonarme borularla yapılması da mümkündür.Halkı susuzluk derdinden biran evvel kurtarmak için İller Bankasının bu imkânıca istifade etmesi;

4) Çankırı Vilâyeti dahilinde 28 yerde linyit kömürü vardır.Du kömür menbalarının esaslı surette tetkikine işletilmesinde faide görülecek olanlarının işletilmesi;

5) Çankırı'da Romalılar zamanındanberi işletilmekte olan ve çok geniş bir sahaya ihtiva eden kaya tuzundan bazı kimyevi maddelerin istihsalı için lüzumlu fabrikanın kurulması;

6) Çankırı'da bir Dolama Fabrikasının tesisi;

7) Ilgaz'da bir sanatoryom yaptırılması

Müşularınım,bütün halkın arzusu ve istirhamı olarak zatiîlînize arz ediyorum.Hayırlı cevapınıza muntazırım.
Bu vesile ile de derin hürmetlerimin lütfen kabul buyurulmasını istirham ederim, kendin.

030 01 112 205 5

Çankırı Milletvekili
Tahsin Nahit Uygur. 6

Ek-1: Çankırı Milletvekili Tahsin Nahit Uygur'un Başbakan Adnan Menderes'e yazdığı

Çankırı'nın İhtiyaçları Başlıklı Yazısı

Kaynak: T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi

T. C.
BAŞVEKÂLET
KANUNLAR VE KARARLAR
Tetkik Dairesi

KARARNAME

Karar Sayısı
4
3034

Akbank Türk Anonim Şirketi tarafından Çankırı'da bir şube açılmasına izin verilmesi; Maliye Vekâletinin muvafakatına dayanan İktisat ve Ticaret Vekâletinin 7/5/1954 tarihli ve 26722/ - 6663 sayılı yazısı üzerine 2999 sayılı kanunun 4 ncu maddesine göre, İcra Vekilleri Heyetince 25 / 5 / 1954 tarihinde kararlaştırılmıştır.

REİSİCUMHUR

C. Bayar

Başvekil
A. M. ...

Devlet Vekili ve Başvekil Yardımcısı
H. ...

Devlet Vekili
A. ...

Devlet Vekili
A. ...

Adliye Vekili
A. ...

MİLİ Müdafaa Vekili
G. ...

Dahiliye Vekili
H. ...

Hariye Vekili
F. ...

Maliye Vekili
H. ...

Maarif Vekili
A. ...

Nafia Vekili
E. ...

İkt. ve Ticaret Vekili
A. ...

Sih. ve İc. Mua. Vekili
B. ...

Giim. ve İnh. Vekili
A. ...

Ziraat Vekili
A. ...

Münakalât Vekili
A. ...

Çalışma Vekili
A. ...

İstisnalar Vekili
A. ...

136 49 7

EK-Çankırı'da Akbank Şubesi Açılmasına Dair Karar

Kaynak: T.C Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi

Çankırı

İDARE EVİ: ÇANKIRI İL BAŞMEYDANI
Yıl: 23
Sayı: 1233

501
Günlük Çıkar
23 TEMMUZ 1946
Fiyat: 8 Kurşun

Milletvekili Seçimi Bitti

İlimizde Seçimi Tamamıyla C. Halk Partisi Adayları Kazandı

Yüz akile çıktık

Rafet KORMAN
Türk milleti bu büyük imtihana da yüce akile vermiş, C. H. Partisi bu safere de çoğunlukla kazanmıştır.
Çinlerdenberi yurdun her köşesinde vücutta haberlerdeki çalka propagandalarına göğüs gösteren C. H. Partisi, tam bir demokrasî ve hürriyet havası içinde vatandaşların simasında gözdehâkârlık olduğunu göstermiştir.
Türk milleti verilen haklardan en başta olan şüphesiz çok büyük dereceli bu seçim olmuştur. Bu seçimde Türk milleti, bu hakkına tamamiyle sahip olduğunu, istediğine oyunu vermiş olduğunu "istemiyoruz", diye söylemiştir.
Vatandaşın bu geniş hürriyet hakkını eline veren Millî Cümler lübnü olmuştur. Tarih onu bu büyük öksükleyle de göksüne bir daha basacaktır.
Türk milleti hakkına tam sahip olarak de alene ilk imtihanına vespî, siyasi olgunluğunu temîz karakteriyle göstermiş bulunurken, hoşça gitmiş olan tek görüncü, muhalefetin azgın ve herisi propagandası ve konuşmaları olmuştur.
Evet her bir vatanda, söz ve fikir hürriyetimizi kullanırken, mesulî olmalı ve Türk yarasını sezaht ve nezaket hudutlarını aşmamalıdır.
Bu hududun geçildiğini, apıldığını gördük ve üzüldük. Komünist, haykırarak vatandaşın her hürriyet hakkı ise, bu hak sultânî edilip siyasi sahada kötiye ve şahsiyete kullandığı anda, hakikaten çirkin bir manzara olmaktadır.
Külâh kapamak amacıyla çırpınan ve haykırarak şahsiyet ve hürriyetlerine saldıran komünist, haykırmanın yarattığı sonuç şüphesiz ki muvaffakiyet olamaz.
Şahsi menfaat endişesiyle yularca unuttukları memleketlerini bilen halkımız, bu zehirli propagandaalara aldırıp etmediğini seçim neticesi ne güzel göstermiştir.

Rafet KORMAN

İsmail Zeyneloğlu

Abdülhak Renda

Kesin sonuç
İlimizde seçim sonucu kesin olarak Pasartel göndü belli olmuştur.
M. Abdülhak Renda 43.050
A. İsmail Zeyneloğlu 36.530
G. Zeki Soydamaz 33.870
Rifat Doluway 29.745
Dr. Akif Arkan 26.924
Demokrat Parti adayları tam kaybetmişlerdir.
Mahmet Öğüt 26.574
Kâzım Arar 23.840
Dr. Kevan Çoğman 23.477
Rıfık Sâlih 22.588
Adil Camışız 22.223

Times'in dikkate değer bir yazısı

Boğazlar Meselesi Ortadadır

LONDRA, 20 (A.A.) — Times gazetesinin diplomatik muharriri, paralı Türk sefirlerinden ve Cemburbâkânı İsmet İnönü'nün içinde Boğazların emniyeti için milletlerarası bir mesele olduğunu telmihle bulduğunu seçim çıktuktan bahsederek yazısında diyor ki:
"Boğazlar istikbalı, Türkiye için hayati bir ehemmiyeti haizdir. Türkiye'nin ordusu hâta silâh almaz ve bîhüseyi olgunlaşmış bir yüke tahammül etmez."
Montreux'de temsil edilmiş bulunan Amerika Birleşik Devletleri, Boğazlar meselesine karşı faal ilgisini göstermiştir. Amerika'nın bu bahisteki yeni teklifleri şöyle hâlâta edilebilir: Boğazlar Karadenize sahîl devletleri harp gemilerine açık olacaktır. Boğazlar, Karadenize sahîl devletleri harp gemilerine de her zaman açık olacaktır. Karadenize sahîl olmayan devletlere gelince, Boğazlar, bunların harp gemilerine kadar açık olacaktır. Valâzî Karadenize sahîl memleketlerinin mîsadîsi ile hareket oluşturan veyahut gemiler Birleşik Milletler adına faaliyet bulurlarsa o zaman gene serbestçe geçebileceklerdir.

Yeniden yapılacak Demiryollarımız

Yeni demiryollarımız için harlanmış olan on yillik inşaat programı kesin şekline almış bulunmaktadır. Ekonomik kalkınma planımızın muhtelif icapları, göğünde tutulmak suretiyle gerçekleştirilmiş olan bu programa göre Batı Anadolu'yu Doğu Anadolu'ya bağlayan demiryolu muvazî olarak üç tren hattı daha yapılacaktır. Bu hatlardan birisi "Kuzey hattı", adını alacaktır. Ayrıca, Çankırı'dan Balıkesir'e, Ereğli'den Çaycuma'ya bağlanacaktır. Kuzey hattının inşasına Amasya'dan başlanmıştır. Bu takdirde inşaat bir taraftan batıya, diğer taraftan doğuya devam edecek, bu arada sahile doğru birkaç gube hattı da yapılacaktır. Ayrıca Ankara'yı Bolu üzerinden Adapazarına, Bursa'yı İnegöl üzerinden Karaköy'e bağlayacak hatlar da inşa olacaktır.

Beş yıl içinde kurulacak sanayi

Bilindiği gibi hükümetimiz savaş yılları sonrası için memleketimizde gerek ekonomik gerek ticarî alanda kalkınmasını sağlayacak geniş ve büyük bir sanayi planı hazırlanmıştır. Yeni program hazırlanırken, yeni tesisler arasında, memleketi âzami nispette döviz tasarrufu sağlayacak olanlar yurt savunması bakımından önemli hâle olanlar tercih edilmiştir.

Bu prensipler dahilinde postnatal ortalamı 600 milyon liraya varan geniş bir plan hazırlanmıştır. Bu planın ilk kademesini teşkil edecek üzere, en önemlilerini ihtiva eden treddili bir plânın öndemirde beş yıl içinde tahakkuk ettirilmek üzere tabii sahâna geçilecektir. Plânın tahakkuku ile, halen işleme olan fabrikalarını işletmei artırılacak, maliyetleri düşürülecektir.

Son Dakika: 57 İldeki seçim durumu şöyledir: C. H. Partisi 362, Demokrat Parti 37, Bağımsız 3 Milletvekili kazandıkları bildirilmektedir.

GENELKURMAY BAŞKANLIĞI
Genelkurmay Başkanı Orgeneral Kâzım Özalp Askerî Ş...

1-5-1954

ASKERİ SAT. ALK...
BAŞKANLIĞINDAN:
Askeri ihtiyaç için 800 kilo dereoto maydanosa alınacaktır. Muhammed Ali deli 800 lira muvazaf teminatı 60 liradır. Eski ve şartnamesi komisyonda görülebilir. İhtiyaç 7 Mayıs 1954 pazar günü saat 16 da AÇIK SİLTME ile komisyonda yapılacaktır.

234

ANLIĞINDAN:
Nam ve hesabı muhammed bedeli 100 liradır. Evsaf görülebilir. İhtiyaç saat 10.30 da komisyonda yapılacaktır.

234

NDAN :
sakız ka-
0 lira mu-
yıs-1954
SİLTME
vsaf ve
234

AN
ap-
406
i-
K
r.
...
r.
sa
a-

Devlet Nüshası

Devrim
Müstakil Siyasal Türk Gazetesi

KADRI KORMAN
Yönetici ve Sahibi
Maden İşleri Bakanlığı
Telefon : 150
5 Mayıs 1954 Yıl: 2 Sayı: 197
Fiatlı (B) Kurus

Seçimi D.P. kazandı

SEÇİM HUZUR VE SUKÜN İÇİNDE YAPILDI
DÖRT İLCEMİZİN KESİN NETİCESİNİ YAZIYORUZ

Milletvekili genel seçimi pazar günü bütün yurtta ve şehrimizde yapılmıştır. Büyük bir huzur ve sukun içinde geçmiş olan seçime yüzde doksan iştirak olmuştur. Şehrimizde sabahın erken saatlerinde bütün sandık başları oylarını biran evvel kullanmak isteyen vatandaşlarla dolup taşmıştır. Öğleyin dört beş saatte kadar devam etmiştir. Merkez ilçe seçim kurulu gecenin 3 üne kadar çalışarak sandıklardan gelen neticeleri birleştirmiştir.

Şehrimizde seçimi büyük bir çoğunlukla Demokrat Parti listesi kazanmıştır. İlçelerimizde tasnifler bugüne kadar bitmiş ise de evrakları henüz il seçim kuruluna gelmemiştir. Gelenlerin oy durumlarını aşağıda aynen yazıyoruz.

Diğer taraftan seçim genel olarak bütün yurtta Demokrat Parti büyük bir çoğunluk elde ederek zafere ermiştir. Verilen haberlerle, 60 vilayette D.P., Malatya Kara ve Sinop'ta C.H.P. ve Kırşehir'de ise C.M.P. kazanmışlardır. Bazı illerde D.P. ile C.H.P. karma olarak kazandıkları bildirilmektedir.

	İlçaz	Kurşunlu	Merkez	Şabanözü	Çerkeş	Eskipazar
D. P.						
Aydın İbrahim	7335	6550	14442	7237		
Akman Tahir	5768	6819	13151	7132		
Boynuk Celâl	5985	6106	12687	6913		
Çiğman Kenan	5535	6335	14190	6676		
Emrem Asım	6655	6696	15423	7530		
Uygur Tahsin Nahid	6720	6598	16531	7527		
C. H. P.						
Barlas Kemal	1117	3551	9801	3586		
Dora Celâl	1554	3769	9507	3338		
Güvenç Orhan Sami	1180	3578	9778	3154		
Işık Mustafa	711	3359	5902	2690		
Pekiner Mustafa	916	3562	7468	3013		
Yalçınalp Ethem	836	3072	7368	2928		
C. M. P.						
Aydemir Süleyman	1062	1074	4159	2014		
Dağlar Hazım	1042	397	6779	1804		
İnceci Rahmi	810	859	3306	1673		
Savaş Orhan	1011	910	3860	1692		
Ulutaş Osman	763	876	4000	1693		
Yazıcı Hüseyin	1329	1244	3043	1559		
T. K. P.						
Arar Kâzım	3163	367	6108	2477		
Atakurt Kemal	4105	261	2891	1061		
Danışmaz Osman	593	219	1247	2210		
Demiray Tahsin	667	218	1425	1088		
Oktaç İhsan	562	218	1107	939		
Yıldırım Mehmet	508	218	1237	951		
BAĞIMSIZ						
Arslan Mustafa	21	61	1404	583		
Baran Behçet	98	85	88	150		
Gedikoğlu Muzaffer	49	60	143	163		
İnal Hamdi	55	7	1221	25		
İzdeş Sabri	4	364	204	117		
Önsipahioğlu Cemil		
Tüzel Emin	.	.	9	.		
Yılmaz Raşit	49	59	173	157		

GIDA MADDELERİ FİYATLARINDA YÜKSELİŞ

(Yeni İstanbul) yazıyor: Hoşyat pahalılığı gün geçtikçe şiddetlenmektedir. Vatandaşlar alışılmadık fiyat artışları karşısında kıvancsızdırlar. Ticaret borsası toplan fiyat cedvellerine göre, 1949 Nisan ayı fiyatlarıyla 1954 senesinin Nisan ayı fiyatlarının mukayesesi şöyledir:

1949 Nisan ayında Demersoo fasulyesi 80 kurus, tansirliken 1954 senesi Nisan ayında 105 kurus, tomul 33 kurus, 65 kurus, barbunya 45 kurus, 78 kurus, nohut 37 kurus, 75 kurus çıkmıştır.

Bezaz peynir 1949 Nisan ayında 160 kurus iken, 1954 Nisan ayında 210 kurus, kayar 300 den 460 kurus artmıştır. Zeytinyağı 1949 da 250 kurus iken 1954 de 310 kurus, sadece 1949 Nisan ayı fiyatlarıyla 585 den 640 kurus çıkmıştır.

Bt fiyatlarındaki yükseliş ise mukayese kabul etmeyecek bir dereceye yükselmiş bulunmaktadır.

Rus ajanı yanındaki vazifeliyi öldürdü

ANKARA — Şehrimizde vahşiyane bir cinayet işlenmiş, Rus ajanı olduğu anlaşılan bir şahıs Milli Emniyet mensubu bir vazifeliyi başına soba demiri vura vura feci bir şekilde öldürmüştür.

Bir Yüzbaşı İntihar etti!

ANKARA — Bahçelievler 33. üncü sokakta 39 numaralı evde oturmakta olan yüzbaşı Refik Tiryakioğlu dün sabah erken saatlerde intihar sebebini gösterir bir mektup bıraktıktan sonra orduya ait bir tabanca ile kalbinden vurulmak suretiyle intihar etmiş ve ölmüştür.

Yüzbaşı Refik Tiryaki uzun zamandan beri Bahçelievlerdeki evinde bekâr olarak yaşamaktadır. Şimdiye kadar da hiç evlenmemiştir. Mektubunda (Allah bendeki hastalığı hiç kimseye vermesin...) demektedir ve intihar ettiğini, bunda kimsenin suçu olmadığını kaydetmektedir.

EK: 1954 Genel Seçimi Çankırı Sonuçları

Kaynak: Devrim, 05 Mayıs 1954.

nevinde
il No: 12
Kuruş

ÇANKIRI

Kuruluşu: 1922 — Y
Abone Ücre
Yıllığı, (250) günü geçen sayı
İlan ücreti
İlanın dizildiği puntoya göre

SALI GÜNLERİ ÇIKAR, İL RESMİ GAZETESİ

Hududa binlerce Göçmen yığıldı

Halkımız ve Köylümüz daha geniş ölçüde yardıma koşmalıdır

Şehrimize gelmeye başlayan Göçmenler; bir misafirhanede yatırılıyor, Yemekleri veriliyor, taşıtları bulunarak yerleşecekleri yerlere gönderiliyor

Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği Genel merkezinden bildirilmiştir:

Memleketimize gelen göçmen miktarı günden güne artmaktadır. Bugüne kadar gelen göçmen adedi 86.365 tir. Her gün muntazaman en az 800 göçmen gelmektedir. mart 1951 sonunda 120.000 rakamını varılacaktır. Bugün çıkılan en büyük üzümlük memleketimize geldikten sonra değil, bizim hududa geçmek üzere Bulgaristan'da yapılan büyük mülkiyastaki yığınaklardan doğmaktadır. Bulgarlar aramızdaki anlaşma maddesine bize günde 800 göçmen vermeği taahhüt ettikleri halde hudut istasyonu Cizri - Mustafapaşa'ya (Sivlingrad) 20 - 25 bin insan yığılmakta ve bunları orada sığınarın, mağaraların içinde barındırmakta ve

bu kişilerin gününde bir çok zatürree, zatürcep ve diğer ağır hastalıklara sebebiyet vermektedirler.

Memleketimize gelen göçmenleri yerleştirmek üzere muhtelif ilçe ve bucaklarda ayrılmış olan kontenjanlar olmuştur. Bundan sonra gelecek göçmenlerin yerleştirme işinde çok daha büyük müşkülâtla karşılaşacaktır. Halkımızın ve köylümüzün daha geniş mülkiyastaki ihtiyacımız olacaktır. Bu hususta hükümet de tamamlayıcı tedbirler almak için elinden gelen her çözüme baş vurmalıdır.

Şehrimizde
Bulgaristan'dan yurdumuza

gelmekte olan göçmenlerden bir kısmı ilimize de gelmeye başlamıştır.

Göçmen ve Mültecilere Türkiye Yardım Birliği Çankırı şubesi gelmekte olan göçmenleri mahallerine yerleştirmek üzere bütün tedbirleri almıştır.

Misafirhane olarak temin edilen Hacı Şakir evi gelen göçmenlere açılmıştır. Burada göçmenlere yemek temin edilmekte ve vesaitleri temin edilerek yerleştirilecek mahallere

sevkolunmaktadır.

Son hafta içinde ilimize gelen göçmenlerden 11 ailede 53 nüfus Çerkeş ilçemize, 20 ailede 69 nüfus Kurşunlu ilçemize, 21 ailede 62 nüfus Şabanözü ilçemize ve 8 ailede 29 nüfus Ilgaz ilçemize gönderilmiştir.

Dün gece de trenle 59 göçmen gelmiştir. Bunlar da merkez ilçesinin yakın köylerine gönderilecektir.

Amerikan kongresi

EK: Bulgaristan'dan Çankırı'ya Gelen Göçmenler

Kaynak: Çankırı, 20 Şubat 1951.

EK: Çankırı Doğum Ve Çocuk Hastanesi Açılışı Ve Gazetesi Verem Dispanseri Binası Temel Atma Töreni Haberleri

Kaynak: Devrim, 01 Ocak 1955; Demokrat Çankırı, 17 Kasım 1959.

BİRLİK
Siyasi Demokrat Gazeti
31 Temmuz 1952 Perşembe
Yeni Sayı: 232

SOVYETLER
Doğu Almanya'da Radar duvarı kuruyorlar

Bayındırlık Bakanı
KEMAL ZEYİNOĞLU
Kızılırmak seylâğ bölgesinde etkilerde bulundular

BAĞCILIK MÜTEHESSESLERİNİN
Rahmi İğdir'in etkileri

Dünyaca maruf
Dolandırıcı ve Yankesilerle ötim darbeni indiriyor

İki Su Mühendisi geldi

Çankırı - İskilip
Sosyalının yeniden etüdü yapılacak

Türkiye İşçi Sendikaları
Konfederasyonu başkanının beyanatı

13 Dükkan ve Mağaz

Kadın Güzelliği

Sadık korkut'un ölümü

Bomba patladı
4 kişi öldü

Sorgu yorgo

İsracde 21000 kişi
kuralı vatanın dışına gönderiliyor

SPOR

Serbest Güreşte
Helvaci Çiğdemir'in ilk deneme yarışmasında başarıları

Halim Bayram dan soruyoruz

Sadık korkut'un ölümü

Bomba patladı
4 kişi öldü

Sorgu yorgo

İsracde 21000 kişi
kuralı vatanın dışına gönderiliyor

SPOR

Serbest Güreşte
Helvaci Çiğdemir'in ilk deneme yarışmasında başarıları

Halim Bayram dan soruyoruz

BİRLİK
Siyasi Demokrat Gazeti
31 Temmuz 1952 Perşembe
Yeni Sayı: 232

KIZILIRMAK BUCAĞINI SEL BASTI
24000 Dekar arazi sular altında kaldı

17 Ölü var ve 14 ev de tamamen yıkılmıştır
6 Köyde Ziraat Mahsulünü 1 milyon lira zarar var

Kızılırmak felaketi bölgesinde

D. P. Müfettişi Aydın Milletvekili Dr. Baki Ökten Çankırı'da

Belediye Başkanı Halim Bayram dan soruyoruz

Sadık korkut'un ölümü

Bomba patladı
4 kişi öldü

Sorgu yorgo

İsracde 21000 kişi
kuralı vatanın dışına gönderiliyor

SPOR

Serbest Güreşte
Helvaci Çiğdemir'in ilk deneme yarışmasında başarıları

Halim Bayram dan soruyoruz

Ek: Kızılırmak Bucağı'ndan Gerçekleşen 23 Temmuz 1952 Tarihli Sele İlişkin Birlik Gazetesi Manşetleri

8 Temmuz 1958 Devlet Mühürası İlan Tarifesi

DEMOKRAT ÇANKIRI

Yıl: 4 Sayı: 1236 Çankırı Sosyal Demokrat Gazetesi 26 Mayıs 1958 Pazartesi

Çankırımızın belini kıran korkunç sel 18 ölüye mal oldu

Reisicumhurumuz ve Bakanlarımız geldiler

Çankırı'nın başkentliği 17 yıldır olan bu şehrin 18 ölüye mal olan korkunç sel felâketi hakkında Reisicumhurumuz ve Bakanlarımızın Çankırı'ya geldikleri haberleri...

Yeniden bir sigara fabrikası kuruluyor

İnşa halinde bulunan fabrikanın makine ve levazimatı sipariş edildi. Ömründeki en büyük işi olan bu fabrikanın inşaatına...

Amerika'da büyük deneme

Almanya'da (New York) yapılan büyük deneme...

Devrim

HER GÜN ÇIKAR

24.5.1958

Çankırı büyük sel felâketine uğradı!

Çankırı'nın başkentliği 17 yıldır olan bu şehrin 18 ölüye mal olan korkunç sel felâketi hakkında Reisicumhurumuz ve Bakanlarımızın Çankırı'ya geldikleri haberleri...

Çankırı'nın başkentliği 17 yıldır olan bu şehrin 18 ölüye mal olan korkunç sel felâketi hakkında Reisicumhurumuz ve Bakanlarımızın Çankırı'ya geldikleri haberleri...

Ek: 24 Mayıs 1958'de gerçekleşen Çankırı Seli İle İlgili Yerel Basın Manşetleri